

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Diplomová práce

Roman Štér

**Československý výbor obránců míru a jeho místo v politickém
systému Československa v letech 1949–1956**

The Czechoslovak Committee of Defenders of Peace and its place in the
political system of Czechoslovakia in the years 1949–1956

Praha 2023

Vedoucí práce: doc. Jan Randák, Ph.D.

Bibliografický záznam

ŠTÉR, ROMAN. *Československý výbor obránců míru a jeho místo v politickém systému Československa v letech 1949–1956*. Praha 2012. 175 s. Diplomová práce Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jan Randák Ph.D.

Abstrakt

Účelem diplomové práce je zmapovat činnost Československého výboru obránců míru v letech 1949–1956 s důrazem na postihnutí institucionálně-organizačních vztahů. Součástí práce je také nástin dalšího vývoje mírových organizací v Československu včetně jejich transformace po roce 1989.

Abstract

This diploma thesis deals with activities of the Czechoslovak Committee of Defenders of Peace in the years 1949–1956 with an emphasis on the impairment of institutional-organizational relations. The work also includes an outline of the further development of peace organizations in Czechoslovakia, including their transformation after 1989.

Klíčová slova

Mír – Světová rada míru – Mírové organizace – Československo – Československý výbor obránců míru – Československý mírový výbor

Keywords

Peace – World Peace Council – Peace organizations – Czechoslovakia – Czechoslovak Committee of Defenders of Peace – Czechoslovak Peace Committee

Rozsah práce: 439 750 znaků

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 5. ledna 2023

.....

Jméno a příjmení

Obsah

Poděkování	9
Předmluva	10
Přehled pramenů a literatury	12
Úvod	16
1. Vznik ČSVOM	19
1.1. Světový kongres kulturních pracovníků na obranu míru v polské Vratislavi	21
1.2. Světový kongres obránců míru v Paříži a Praze	23
1.3. Československý přípravný výbor pro Světový kongres přívrženců míru v Paříži	26
1.4. Vznik ČSVOM	29
2. K vývoji vnitřní struktury ČSVOM a ČSMV	31
2.1. Složení výboru	31
2.2. Stanovy	35
2.3. ČSVOM a jeho ústřední organy	37
2.4. Krajské výbory	39
2.5. Okresní výbory	42
2.6. Reorganizace a soutěže	44
3. Přehled činnosti ČSVOM v Československu	50
3.1. Mírové kampaně	55
3.1.1. Remilitarizace	59
3.1.2. Podpora bojující Koreje a Vietnamu	61
3.1.3. Podpisové kampaně	65
3.2. Zákon na ochranu míru	70
3.3. Světová kulturní výročí	71
3.4. ČSVOM a Lidice	74
3.5. Publikační činnost	77
3.5.1. Nakladatelství Mír	77
3.5.2. Časopis Mír	78

4. Činnost ČSVOM v zahraničí	81
4.1. Spolupráce s orgány světového mírového hnutí	84
4.2. Delegace ČSVOM	86
4.3. Péče o zahraniční delegace	93
4.4. Průjezdy	95
4.5. Vlaky míru	96
4.6. Mírové prázdniny	97
4.7. Zajištění lázeňských pobytů	99
4.8. Plavby míru	100
5. Financování ČSVOM	102
6. Ocenění čs. mírového hnutí	105
7. Nástin vývoje mírových organizací v Československu po roce 1956	111
7.1. Činnost ČSVOM v letech 1957–1958	111
7.2. V období pražského jara	113
7.3. V srpnových dnech	115
7.4. Federalizace ČSVOM	117
7.5. Normalizace	119
7.6. ČSMV jako součást NF	122
7.7. Činnost ČSMV v sedmdesátých a osmdesátých letech dvacátého století	124
7.8. Zhodnocení činnosti ČSMV	127
7.9. Spolupráce s nezávislými mírovými organizacemi	128
7.10. Zánik ČSVOM	132
7.11. Informační středisko mírových skupin	136
7.12. Fond Míru	138
Závěr	142
Soupis zkratk	147
Soupis pramenů a použité literatury	148
Přílohy	154

I: Chronologie událostí	154
II: Přehled vzniku KVOM na území českých zemí	157
III: Zaměstnání členů KVOM (stav v roce 1950, krátce po vzniku KVOM)	157
IV. Politické složení KVOM (stav v roce 1950, krátce po vzniku KVOM)	158
V. Zaměstnání členů OVOM (stav v roce 1950, krátce po vzniku OVOM)	159
VI. Politické složení OVOM (stav v roce 1950, krátce po vzniku OVOM)	160
VII. Obrazová příloha	161

Poděkování

Je mou milou povinností na tomto místě poděkovat všem, kteří mi byli při psaní mé práce nápomocni. Na prvním místě děkuji doc. PhDr. Janu Randákovi, Ph.D., za ochotu vést moji diplomovou práci a také především za cenné rady, podněty a připomínky. Dále chci poděkovat PhDr. Jiřímu Křesťanovi, CSc. z Oddělení fondů nestátní proveniencce a archivních sbírek Národního archivu, Mgr. Aleně Flimelové, Ph.D., Mgr. et Mgr. Gabriele Havlůjové, Mgr. Václavu Hladíkovi a Janě Řezníkové za přátelskou pomoc, podporu, a hlavně za ochotu podělit se se mnou o své dlouholeté zkušenosti a také za slova povzbuzení ve chvílích, kdy jsem nevěřil, že práci dovedu do zdárného konce.

Mé poděkování patří i profesor Ing. Václavu Průchovi, CSc., za jeho cenné rady a za konzultaci v oblasti hospodářského vývoje Československa. Za připomínky a podněty k zamýšlení děkuji profesorce Ing. Zoe Klusákové-Svobodové, CSc. († 2022) a profesorce PhDr. Ludě Klusákové, CSc. (2020).

Vzhledem k tomu, že předkládaná práce je založena na studiu dosud nezpracovaných fondů, rád bych na tomto místě poděkoval všem pracovníkům archivů (jejichž fondy jsem při psaní diplomové práce využil), za nevšední ochotu a trpělivost. Jedná se o zaměstnance Národního archivu, Státního oblastního archivu v Hradci Králové, Státního oblastního archivu v Plzni, Státního okresního archivu Litoměřice se sídlem v Lovosicích, a Státního okresního archivu Rychnov nad Kněžnou a Státního okresního archivu Ústí nad Orlicí.

Velmi cenné pro mě byly vzpomínky pamětníků – bývalých členů československých mírových organizací, které mi pomohly přiblížit situaci v Československém mírovém hnutí. Mé poděkování za ochotu sejít se a odpovídat na mé otázky patří na prvním místě RSDr. Miloši Jakešovi († 2020), který byl v padesátých letech dvacátého století členem předsednictva Československého výboru obránců míru, PhDr. Milanu Koukalovi, bývalému redaktoru časopisu Mír a v neposlední řadě také Ing. Josefu Krejčímu, který v osmdesátých letech zastával funkci tajemníka Československého mírového výboru.

Přemluva

Historie hlavního představitele mírového hnutí na našem území v éře státního socialismu – Československého výboru obránců míru (ČSVOM), potažmo jeho nástupce Československého mírového výboru (ČSMV) na své podrobné zhodnocení teprve čeká. Ve své diplomové práci jsem se rozhodl analyzovat dílčí úsek z více než čtyřicetileté existence této organizace, tedy období od jejího vzniku a postupného formování s důrazem na popis vlastní činnosti a na postižení institucionálně-organizačních vztahů. Mezníkem, který mou práci chronologicky uzavírá, je rok 1956.¹ Krvavé potlačení povstání v Maďarsku znamenalo nejen pro světové mírové hnutí (reprezentované Výborem Světového kongresu na obranu míru, později Světovou radou míru), ale také pro ČSVOM vážný otřes. V závěru práce rovněž nastíním další vývoj výboru a jeho pokračovatele.

Při psaní publikace užívám dvou pojmů – světové mírové hnutí a československé mírové hnutí – standardně užívaných v dobových dokumentech, a to přesto, že tyto pojmy mají své limity a úskalí. Pojmu světové mírové hnutí užívám jako souhrnné označení všech jednotlivců a organizací sdružených či spolupracujících s Výborem Světového kongresu na obránců míru (VSKOM) a se Světovou radou míru (SRM) jako vrcholnými organizacemi levicového mírového hnutí. Druhý pojem aplikuji jako souhrnné označení organizací a osob propagujících mírovou problematiku v Československu. Ekvivalent představuje rovněž dobově užívaný pojem organizované mírové hnutí. Pojem měl odlišit mírové hnutí pod vedením komunistů představované Světovou radou míru od „buržoazního“ mírového hnutí.² Pojmem mírové hnutí dle soudobé terminologie rozumíme „*v širším slova smyslu souhrn úsilí a boje jednotlivců i menších či větších skupin, malých i velkých organizací, dokonce i celých národů o trvalý mír za odvrácení války, o mírové řešení všech sporných otázek cestou jednání apod.*“³

Jiné pojmy si stanovila Jaroslava Pelikánová. Ta ve své publikaci *Poválečné mírové hnutí* hovoří o frontě míru, která podle ní představuje komplex sil tvořený Sovětským svazem a dalšími státy Asie, Afriky a Latinské Ameriky spolu s dělnickou třídou, komunistickými stranami, národně osvobozeným hnutím koloniálních zemí, světového hnutí obránců míru a

¹ Rok 1956, který jsem si stanovil, jako chronologický mezník jsem vědomě překročil také v dalších kapitolách diplomové práce, a to zejména v kapitolách pojednávajících o organizačním vývoji a Československé ceně míru. Pokládal jsem za nutné čtenáře alespoň stručně informovat o dalším vývoji, tak aby získaly alespoň základní přehled o dalším vývoji.

² Koukal, Milan: *Mír je věcí všech. Nástin vývoje mírových snah s důrazem na činnost organizovaného mírového hnutí zrozeného v roce 1949.* Praha 1989, s. 16.

³ 30 let světového a československého mírového hnutí, I. část (1949–1963). Praha 1978.

neutrálních zemí.⁴ Dále Pelikánová užívá pojmu masové hnutí na obranu míru, který převzala ze všeobecné publicistiky a z odborné literatury – upozorňuje ovšem, že pojem byl a dosud stále je vztahován na jeho část, a to na organizace zastřešené SRM.⁵

V předkládaném díle je často operováno s citáty. Mou snahou nebylo ulehčit si práci, či úmyslně navýšit její rozsah. Vedla mě k tomu snaha o přiblížení tehdejší atmosféry a jazyka aktérů. Citáty ponechávám v původním znění.

Celý text jsem rovněž doplnil medailonky významných osobností mírových organizací v Československu, které v textu zmiňuji, a to proto, abych demonstroval, jaké osoby se v našem mírovém hnutí angažovaly. Tedy s výjimkou funkcionářů hnutí, kteří dosud žijí – pro jejich medailonky nemám dostatek hodnověrných informací (a to zejména pro období po roce 1989) a také z důvodu ochrany jejich soukromí.

V diplomové práci užívám citační úzus periodika Národního archivu *Paginae historiae*, se kterým pracuji nejčastěji. Vzhledem k tomu, že jsem většinou využíval písemnosti z nezpracovaných archivních fondů, rozhodl jsem se u těchto fondů uvádět odkaz na příslušnou archivní krabici, ve které byl v době mého výzkumu materiál uložen a to přesto, že tento způsob nedopovídá zavedené praxi.⁶ Věřím, že tak zjednoduším práci nejen správcům příslušných archivních souborů, ale především dalším badatelům.

⁴ Pelikánová, Jaroslava: *Poválečné mírové hnutí. K některým problémům vývoje masového hnutí na obranu míru po 2. světové válce*. Praha 1973, s. 8.

⁵ Tamtéž, s. 9-11.

⁶ Výjimku představuje archivně nezpracovaný fond Československý výbor obránců míru – krajský výbor Pardubice (1950–1959) uložený ve Státním oblastním archivu Hradec Králové (dříve Státní oblastní archiv Zámbrk), kde nejsou archivní krabice číslovány.

Přehled pramenů a literatury

Historici se dosud tématu československých mírových výborů a mírovému hnutí v Československu věnovali pouze okrajově. Nejvíce se touto problematikou v sedmdesátých letech dvacátého století zabývala Jaroslava Pelikánová, která se však věnovala pouze některým aspektům z činnosti výboru v letech 1949–1960 a těžiště její práce spočívalo hlavně v popisu činnosti organizací světového mírového hnutí.⁷ Bezsporu je první, kdo se snažil o vědecké zhodnocení činnosti mírových organizací. Situace se nezměnila ani po roce 1989, kdy toto téma zůstalo mimo zájem odborníků. Vzniklo pouze několik dílčích studií, z nichž bezsporu nejzajímavější je práce Borise Titzla o podpisových akcích.⁸ Nejnověji se problematice věnoval, byť pouze okrajově, Jakub Adamus v diplomové práci o Josefu Plojharovi.⁹ Posledním počinem je slovníkové heslo k mírovým organizacím v Tematické příručce k československým dějinám 1948–1989 zpracované Petrem Blažkem.¹⁰

Řadu cenných publikací, které může zájemce o tuto problematiku využít, vydaly přímo československé mírové organizace. Jedná se hlavně o brožury z kongresů a konferencí vytištěných bezprostředně po jejich ukončení, které většinou obsahují stručný popis průběhu jednání, základní dokumenty a texty přijatých rezolucí.¹¹ Významná jubilea organizace (nejčastěji se připomínala kulatá a půlkulatá výročí od vzniku světového a Československého mírového hnutí), se staly impulzem k vydání brožur přibližujících jeho vznik a vývoj.¹² Nejvíce materiálů k historii mírového hnutí vzniklo z iniciativy redaktora časopisu Mír PhDr. Milana Koukala. Jeho texty sloužily především jako podklady pro činnost referentů ČSMV a vznikaly v období od druhé poloviny sedmdesátých až do konce osmdesátých let dvacátého století. Přestože řada informací je ovlivněná dobou jejich vzniku, a ne zcela odpovídají realitě, nacházíme v nich mnoho cenných informací.

⁷ Viz Pelikánová, Jaroslava: *Poválečné mírové hnutí*. Praha 1973 a Pelikánová, Jaroslava: *Příspěvek k dějinám vzniku světového mírového hnutí*. In: *Acta Universitatis Carolinae Philosophica et Historica* no 1. Praha 1962, s. 176-195. Mimo výše uvedených titulů je spoluautorkou publikace *Rudé odbory v boji proti fašismu 1933–1938*, kterou zpracovala s Marií Glaserovou.

⁸ Titzl, Boris: *Podpisové akce „za mír“ 1950 a 1951*. In: *Securitas imperii* č. VII. Praha 2001, s. 97-169.

⁹ Adamus, Jakub: *Katolická mírová hnutí 1948–1968 v Československu s důrazem na osobu Josefa Plojhara*, diplomová práce, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. Praha 2017, dostupné online: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/93034>, staženo 5. 1. 2018.

¹⁰ Blažek, Petr: *Československé oficiální mírové hnutí*. In: Kocián Jiří (eds): *Tematická příručka k československým dějinám 1948–1989*. Praha 2019, s. 683–684, dostupné online: http://www.usd.cas.cz/wp-content/uploads/CS_dejiny_web_komplet.pdf, staženo 14. 8. 2022.

¹¹ Tisky byly vydávané jako samostatné brožury, nebo tvořily přílohu časopisu Mír.

¹² Jedná se například o brožuru K 20. výročí vzniku světového mírového hnutí. Praha 1969.

Mezi nejvyužívanější materiály zcela jistě patří chronologický přehled významných událostí¹³ a třídílný výběr nejdůležitějších dokumentů světového a československého mírového hnutí.¹⁴ Z publikací vydávaných československými mírovými výbory bych rád upozornil na publikaci Bohuslava E. Svobody.¹⁵ Ten totiž popsal činnost československého i světového mírového hnutí od jeho založení až do roku 1956. Stručná hesla ke světovým a národním mírovým organizacím včetně definic základních pojmů týkající se uvedené problematiky nacházíme v Abecedě a Slovníku mírového hnutí.¹⁶

Činnost organizací intenzivně sledoval zahraniční i tuzemský tisk. Zejména v první polovině padesátých let minulého století se periodika činnosti ČSVOM věnovala poměrně pravidelně. Nejvíce informací nacházíme především v Rudém právu. Pátrání po článcích věnujících se mírovému hnutí nám velmi usnadňuje fond Ministerstvo zahraničních věcí – výstřížkový archiv, který je uložen v Národním archivu.

Při psaní diplomové práce jsem vycházel zejména z archivního materiálu, a to především z písemností uložených ve fondech Československého výboru obránců míru, Československého mírového výboru a České mírové rady, jež byly na přelomu osmdesátých a devadesátých let postupně předány do péče Státního ústředního archivu (od roku 2003 Národní archiv). Předtím, než k převzetí písemností došlo, se dokumenty z činnosti ČSVOM a ČSMV nacházely na půdě v Panské ulici č. p. 7 na Praze 1, kde organizace sídlily. Cenné informace o činnosti Informačního střediska mírových skupin¹⁷ jsem našel ve stejnojmenném fondu, který předal funkcionář spolku PhDr. Jan Šumavský, CSc. do péče Národního archivu v roce 2007.

Pracoval jsem také s dokumenty vzešlých z činnosti krajských či okresních výborů obránců míru. Celostátní databáze archivních fondů a sbírek v České republice eviduje pět

¹³ Koukal, Milan: Dokumenty mírového hnutí I-III (1949–1976). Praha 1981.

¹⁴ Koukal, Milan: 35 let organizovaného mírového hnutí (chronologický přehled). Praha 1984. Chronologický přehled vybraných událostí obsahuje rovněž Koukalova brožura Mír je věcí všech (Nástin vývoje mírových snah, s důrazem na činnost organizovaného mírového hnutí zrozeného po roce 1949). Praha 1989.

¹⁵ Svoboda, Bohumil, E.: Světové mírové hnutí. Praha 1956. Svoboda Bohumil Emil (1920–????) v letech 1939–1947 pracoval u různých pražských firem nejčastěji jako účetní či úředník. Novinářskému povolání se začal věnovat v roce 1948, kdy nastoupil do Mladé fronty na funkci redaktora. Do kulturně propagačního oddělení ČSVOM nastoupil 1. 1. 1951. V roce 1960 působil coby redaktor Informačního Bulletinu ČSVOM. Následně jako redaktor časopisu Demokratický novinář působil při Mezinárodní organizaci novinářů. Viz NA, f. ÚV Národní fronty ČSR, Praha (dále jen ÚV NF ČSR), nezpracováno, Osobní spisy pracovníků ČSMV, osobní spis Bohumila E. Svobody.

¹⁶ Slovník mírového hnutí. Praha 1966; Novák, Vladimír: Abeceda mírového hnutí. Praha 1988

¹⁷ Jedná se o zásadní pramen informací k činnosti jednotlivých mírových organizací na našem území od roku 1990 do roku 2007. Součástí tohoto archivního souboru jsou také písemnosti mírových organizací, které měly zastoupení v ISMS. Kromě výše uvedených dokumentů se zde rovněž nacházejí písemnosti přibližující činnost Fondu míru.

fondů krajských a 19 fondů okresních výborů obránců míru a mírových rad.¹⁸ Využít jsem mohl, vzhledem k chronologickému vymezení práce, jen některé z nich, protože většina fondů vznikla až ve druhé polovině 20. století. Kromě fondu Československý mírový výbor – krajská mírová rada Jihočeského kraje České Budějovice (1950–1960) se jedná o archivně nezpracované soubory. Za nejcennější považuji fond Československý výbor Obránců míru – krajský výbor Pardubice (1950–1959), kde jsou uloženy kopie zápisů ze zasedání a hlášení o činnosti podřízených okresních výborů. Podobná hlášení zasílaly krajské organizace obránců míru ústředí, kde se bohužel nedochovaly. Jedná se o archivní soubor s největším množstvím dochovaných dokumentů z let 1949–1958. Fond Krajské mírové rady v Plzni uložený ve Státním okresním archivu v Plzni, sice obsahuje jen jednu archivní krabici s písemnostmi z padesátých let minulého století, ale velmi aktivní členové předsednictva shromáždili velké množství dokumentačního materiálu k činnosti Krajské mírové rady a okresním mírovým výborům na Plzeňsku, a to pro potřeby publikace Z dějin mírového hnutí v západočeském kraji.¹⁹ Vlastní publikaci, její rukopisy i podkladový materiál jsem měl při psaní k dispozici.²⁰

Paralelně s ČSVOM působil Slovenský výbor obrancov mieru, který vznikl na sklonku roku 1949. Jeho úkolem bylo koordinovat činnost organizací zabývajících se mírovou problematikou na území Slovenska. Přestože výbor organizačně spadal pod ČSVOM, věnují se jeho historii pouze okrajově, neboť by si tato organizace a její vztahy s ČSVOM zasloužily zvláštní pozornost.

Pro pochopení vzájemných vztahů mezi ČSVOM, KSČ a NF jsem prostudoval příslušné archivní fondy deponované v Národním archivu.²¹ Stranou mého zájmu nicméně zůstaly písemnosti krajských a okresních organizací NF a KSČ. Popis vzájemných vztahů mezi nimi a okresními i krajskými organizacemi KSČ totiž přesahují rámec mé práce.

Při psaní jsem se snažil využít vzpomínek pamětníků. V době práce na textu žili, vzhledem k poměrně dlouhému časovému odstupu, již jen dva pamětníci událostí z padesátých let, a to Miloš Jakeš a Miroslav Zikmund. Z nich byl ochotný poskytnout mi rozhovor pouze Miloš Jakeš. Daleko úspěšnější jsem byl v případě bývalých funkcionářů a pracovníků aparátu ČSMV, kteří mi pomohli přiblížit činnost mírových organizací a jejich zánik v devadesátých letech. Vzhledem k malému počtu pamětníků, jsem se snažil v

¹⁸ <https://aplikace.mvcr.cz/archivni-fondy-cr/default.aspx>, staženo 23. 11. 2022. Názvy fondů jsou citovány podle této aplikace.

¹⁹ Z dějin mírového hnutí v západočeském kraji (období 1949–1985). Plzeň 1987. Podkladový materiál včetně posudků viz Státní oblastní archiv Plzeň (dále jen SOA Plzeň), fond (dále jen f.) Krajská mírová rada Plzeň, nezpracováno, kart. 30. Vlastní publikace je uložena ve stejném fondu v kartonu č. 29.

²⁰ SOA Plzeň, f. Krajská mírová rada Plzeň, nezpracováno, kart. 30.

²¹ Jedná se o tyto archivní soubory: Národní fronta ústřední akční výbor a dále dílčí fondy ÚV KSČ.

maximálně možné míře využít tiskem vydané memoáry některých aktérů popisovaných událostí. Vzpomínky bývalého předsedy mírového výboru Jiřího Štěpanovského²² velmi dobře popisují situaci v mírových organizacích v roce 1968. Bohužel zbývající autoři, jejichž vzpomínky využívám, se ve svých pamětech činnosti v mírových organizacích věnují pouze okrajově.²³

..

²² Jeho vzpomínky jsou součástí publikace Drulák, Petr – Kratochvíl, Petr a kol.: 50 let českého výzkumu mezinárodních vztahů: od ÚMPE k ÚMV. Praha 2007.

²³ Pro účely této práce jsem čerpal především ze vzpomínek Lumíra Čivrného a Ivo Vasiljeva.

Úvod

Velmi zjednodušeně můžeme dějiny světa rozdělit na období válek a míru, které se neustále střídají a prolínají tak, že doba, kdy zbraně ležely jen ve vojenských arzenálech, a na Zemi se nebojovalo, vlastně neexistuje. Řada osob v minulosti usilovala o nastolení trvalého míru.²⁴ Nesnažili se o něj pouze jednotlivci, ale také skupiny osob sdružených v organizacích či hnutích. První mírové sdružení bylo pod názvem Peace Society založeno již roku 1816 v Londýně. V něm působící kvakeři²⁵ vydávali od roku 1819 časopis Herald of Peace. Mírové společnosti v USA se v roce 1828 sdružily v American Peace Society se sídlem v New Yorku. Mírové organizace, ale začaly postupně vznikat také v dalších zemích, např. v Nizozemí (roku 1870), v Belgii (v roce 1871), Německu (v roce 1892), v Rakousko-Uhersku (v roce 1891). V závěru srpna 1849 se konal v Paříži první mezinárodní mírový kongres sdružení zvaného Amis de la Paix (Přátelé míru), jemuž předsedal známý francouzský básník a spisovatel Victor Hugo (1802–1885).²⁶

Organizace zabývající se mírovou problematikou můžeme rozdělit do dvou velkých skupin. Tu první představují pacifisté a jejich sdružení.²⁷ Autorem pojmu pacifismus se stal francouzský právník, notář a spisovatel Emile Arnaud (1864–1921), který ho poprvé užil roku 1901. Odvodil jej od latinského *pacificus* – mírumilovný. Jednou z hlavních představelek pacifistického hnutí se stala Bertha von Suttnerová (1843–1914), jejíž román *Odzbrojte!* se stal „biblí“ pacifistů.

Názory jednotlivých pacifistických skupin se liší nejen v otázce, zda je válka absolutním zlem, ale i v otázkách příčin válek a možnostech zabránění válečným konfliktům. Podle řešení otázky příčin válek lze pacifistické názory rozdělit do několika velkých skupin. V první skupině spatřují jednotliví autoři příčiny válek v objektivní realitě, v druhé v

²⁴ Jedním z příkladů za všechny mohou být mírové snahy Jiřího z Poděbrad, jehož diplomatický projekt nazvaný Mírové poselstvo krále Jiřího z Poděbrad usiloval o dosažení všeobecného míru a spolupráce.

²⁵ Náboženská obec založená v polovině 17. století v Anglii. Název je odvozen od anglického *quake* – třást se. Příslušníci se měli třást před Bohem. Viz: Novák, Vladimír: *Abeceda mírového hnutí*, s. 155 a K 20. výročí vzniku světového mírového hnutí, s. 1.

²⁶ K historii pacifismu viz Brock, Peter: *Pacifism in Europe to 1914*. Princeton 1972 a Brock, Peter: *Twentieth Century Pacifism*. New York 1970. K historii mírového hnutí viz např.: Koukal, Milan: *Mír je věcí všech*. Nástin vývoje mírových snah s důrazem na činnost organizovaného mírového hnutí zrozeného v roce 1949. Praha 1989, s. 16 a nověji Adamus, Jakub: *Katolická mírová hnutí 1948–1968 v Československu s důrazem na osobu Josefa Plojgara*, diplomová práce, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. Praha 2017.

²⁷ Autory zařaditelné do další skupiny pacifistů sjednocuje názor, že jsou výsledkem, špatného jednání lidí. Do této skupiny zahrnujeme tzv. Mravní pacifisty, kteří tvrdí, že příčinou válek je špatná morálka lidí a zejména vůdců. Boj za mír, proto spojují s pozvedáním mravní úrovně lidstva a s vytvořením mravního kodexu, který by byl přijat a dodržován všemi lidmi světa. Právní pacifisté spatřují příčiny válek v nedostatečných právních normách upravujících vztahy jak mezi jednotlivými lidmi, tak zejména mezi národy. Cestu k míru spatřují ve vytváření světové právní organizace, která by byla oprávněna přijímat právní normy zajišťující právní normy zajišťující mír a sankcionovat ty státy, které by je porušily.

subjektivním faktoru – tedy v lidech,²⁸ a do třetí skupiny řadíme autory, kteří se hledáním příčin válek nezabývají vůbec. Postupně, především po 1. světové válce, se samotný pacifistický směr stával názorově stále různorodějším. Tento proces se ještě více prohloubil po 2. světové válce.

Neschopnost pacifismu zabránit vzniku prvního, ale především druhého světového konfliktu vedla postupně ke zformování zcela nového směru označovaného také jako Levicové mírové hnutí, které se proti pacifismu velmi ostře vymezilo.²⁹ Za typického představitele tohoto směru můžeme považovat Světové mírové hnutí, které se formovalo v letech 1948–1950. Za ukončení tohoto procesu považujeme vznik Světové rady míru jako vrcholné představitelky hnutí, která působí do dnešních dnů. Pro toto hnutí byla před rokem 1989 charakteristická podpora komunistické ideologie a politiky SSSR. Sovětský svaz byl vnímán především v padesátých letech 20. století jako „vrchní“ mírotvůrce v čele s Josefem Vissarionovičem Stalinem, kterému se přezdívalo „generalissimus Mír“.³⁰

Hlavním „nepřítelem“ tohoto hnutí se staly demokratické republiky v čele s USA, které soudobá propaganda líčila jako válečné štváče a v obecné rovině také kapitalismus. Naopak státy s komunistickou ideologií sami sebe vykreslovaly jako země toužící po míru. Toto velmi jednostranné vnímání světa na státy dobré (mírumilovné) a nepřátelské (agresivní) je sice velmi zjednodušující, ale odpovídá duchu tehdejší doby. Levicové mírové hnutí považovalo pacifismus za směr ryze pasivní, naopak oni sami sebe viděli jako aktivního činitele, který se snaží mezinárodní politiku ovlivňovat. Právě proti pacifismu se snažili co nejvíce vymezovat. Orgány a organizace světového mírového hnutí samy sebe prezentovaly jako aktivní činitele, kteří jsou schopni pro zachování míru vykonat maximum, na rozdíl od pacifistů, kteří podle nich nedělají nic. Snaha o aktivní „boj za mír“ se projevuje i v jazyku, jakým představitelé tohoto hnutí komunikovali s veřejností a také z názvů jejich organizací či z označení jejich stoupců coby obránců míru.³¹ Právě státy pod vládou komunistů,

²⁸ Podobně se proti pacifismu vymazovali již také nacisté: „*Nacionálně socialistická idea spatřuje v pacifismu výraz lidské slabosti, která je nepřírozená a ve svém důsledku nevede k uspokojování a obšťastňování lidstva, ale vede [...] k jeho zničení. Do absurdity převrácený humanismus vede nakonec k hroznému ničení.*“ Viz Milfait, René – Novák, Milan – Šimůnek, Michal, V.: Hitler na místo Hippokrata. Nacistická etika a morálka, humanitní hodnoty a válečné zdravotnictví ve světle poměrů na okupovaném území českých zemí 1939–1945. Praha 2022, s. 16.

²⁹ Dnes se SRM vymezuje zejména proti zahraniční politice USA.

³⁰ Toto pojmenování použila poprvé ve své básni „Milióny holubiček“ Marie Pujmanová. Viz Adamus, Jakub: Katolická mírová hnutí 1948-1968 v Československu s důrazem na osobu Josefa Plojgara, Diplomová práce, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. Praha 2017, s. 41.

³¹ Srv. Macura, Vladimír: Šťastný věk. Symboly, emblémy a mýty 1948–1949. Praha 1992, s. 19-22. Z hlediska jazykového můžeme slovní spojení „obránci míru“ či „boj za mír“ považovat za oxymóron, někdy též protimluv. Jedná se o spojení slov, jejichž význam se navzájem vylučuje – např. „ohlušující ticho“ či „svítání na západě“.

komunisty a jejich sympatizanty můžeme považovat za páteř hnutí. Charakteristickým rysem hnutí, projevujícím se ve státech s komunistickou ideologií, představovalo spojování mírové problematiky s budováním státu a socialismu.

Postupné formování hnutí s důrazem na vznik ČSVOM je popsán v následující kapitole.

1. Vznik ČSVOM

Zásadní a důležité mezníky pro vznik organizovaného mírového hnutí definovali autoři z řad ČSVOM a ČSMV již ve druhé polovině šedesátých let minulého století.³² Patří mezi ně dva kongresy uspořádané v letech 1948–1949, které jsou podrobněji popsány níže.³³ Dle mého názoru se jedná o události, které již představují vyvrcholení fáze, během níž došlo k postupnému sjednocení osob a organizací „bojujících za mír“. Za přelomový mezník považuji konec druhé světové války.

Závěr druhého světového konfliktu znamenal kromě opětovného získání ztracené svobody také nastolení nové společenské situace.³⁴ Celou tehdejší společnost ovládla myšlenka jednoty, jejímž cílem se mělo stát obnovení válkou zničeného hospodářství a touha vybudovat lepší svět než ten předválečný. Tehdejší nálady obyvatelstva lze charakterizovat jako silně sociálně laděné, protinacistické, nacionalistické a antikapitalistické.³⁵ Díky mnichovským událostem roku 1938 navíc panovala mezi obyvatelstvem nechuť k novému spojení se státy, které většinu obyvatelstva svými postoji v době mnichovské krize zklamaly. Velké sympatie v tehdejší společnosti získal Sovětský svaz. Ty pramenily hlavně z vděku za osvobození většiny Československa a porážky tolik nenáviděného nacismu.

Život v naší zemi se začal postupně vracet do normálních kolejí a již několik měsíců po válce došlo na našem území k obnově spolkového života. Činnost obnovily organizace, které v období tzv. Druhé republiky či Protektorátu Čechy a Morava zakázaly. Na základě dekretu prezidenta republiky z 25. září 1945 č. 81/1945 Sb., O některých opatřeních v oboru spolkovém, začala vyvíjet činnost například Československá obec legionářská, Československá obec Sokolská, či Československý červený kříž. Nově zvolená vláda přijala též zvláštní zákonné normy, na jejichž základě byly zřízeny tzv. masové organizace – jako například ROH či jednotné svazy zemědělců.³⁶

³² Pravděpodobně jednou z prvních prací, kde byl tento popis zaznamenán, se stala publikace čelního činovníka mírového hnutí Bohumila E. Svobody. Viz Svoboda, Bohumil, E.: Světové mírové hnutí, s. 13.

³³ Připomeňme, že se v roce 1949 se konal ještě jeden kongres zabývající se mírovou problematikou. Na vývoj poválečného mírového hnutí však neměl žádný vliv. Jednalo se o Mírovou konferenci kulturních a vědeckých pracovníků, která proběhla ve dnech 25. – 27. března 1949 v New Yorku. Zasedání se účastnila československá delegace vedená Ladislavem Štollem.

³⁴ Nečasová, Denisa: Buduj vlast – posílíš mír. Ženské hnutí v Českých zemích 1945–1955. Brno 2011, s. 75.

³⁵ Tamtéž, s. 75.

³⁶ Lašťovka, Marek – Lašťovková, Barbora – Rataj, Tomáš – Ratajová, Jana – Třikač, Josef: Pražské spolky. Soupis Pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895–1990. Praha 1998, s. 15.

Druhá světová válka zásadně ovlivnila postoj společnosti, která se snažila zabránit vzniku nového konfliktu.³⁷ Možnost vypuknutí nové války se díky vzniku „železné opony“ a to po pouhých dvou letech reaktivního klidu, stávala stále aktuálnější. Navíc bylo potřeba najít náhradu za pacifistické hnutí, které prokázalo neschopnost ovlivnit vývoj v Evropě v meziválečném období.³⁸ V prvních poválečných letech již v Československu nedošlo ke vzniku nových pacifistických organizací ani k obnovení činnosti těch meziválečných. Nejdéle působil radikálně pacifistický spolek Nový Jeruzalém, který činnost vyvíjel až do roku 1941. Jeho rozpuštění, ale oficiálně oznámil Josef Rott až v roce 1947.³⁹ V témže roce se ještě Přemysl Pitter snažil ustavit spolek Mezinárodní služba míru v Československu. Činnost měla být vedena ve spolupráci s mezinárodní organizací Service Civil International,⁴⁰ kterou inicioval Švýcar Pierre Cérésolle (1879–1945). Zemský výbor v Praze vznik spolku zakázal.⁴¹ V prvních poválečných letech postupně začala převládat myšlenka, že pouhý pasivní odpor nestačí a že je nutné, aby společnost na nebezpečí rozpoutání další války nejen upozorňovala, ale snažila se ovlivnit tehdejší dění. U drtivé většiny osob tehdy převažovalo přesvědčení, že jednotlivec může svým aktivním vystupováním přispět k zabránění nové války. Právě nově ustavené organizované mírové hnutí nakonec představovalo v zemích východního bloku lákavou alternativu.⁴²

K prosazování mírových požadavků se postupně začaly hlásit také některé spolky. Například Rada československých žen ve svých stanovách deklarovala „*práci pro světový mír a jeho trvalé zabezpečení*“,⁴³ přestože to vzhledem k náplni činnosti organizace nebyl jeden z hlavních cílů. Od roku 1947 můžeme vysledovat řadu významných mezinárodních akcí, které se věnovaly mírové problematice. Jednalo se například o světový festival mládeže v létě 1947 v Praze, Mezinárodní konferenci pracující mládeže ve Varšavě v roce 1948 a Mezinárodní kongres žen v Budapešti v prosinci téhož roku.⁴⁴ Zásadní vliv na utváření struktury a podoby

³⁷ Tyto obavy zaznamenáváme také po první světové válce. Například Marie Švermová se účastnila Mírové manifestace v Drážďanech v roce 1921. Viz Švermová, Marie: *Vzpomínky*. Praha 2008, s. 42–43.

³⁸ Radikálně pacifistické hnutí se již na počátku třicátých let dostalo do jisté krize, protože vývoj situace v Evropě postupně a nevyhnutelně směřoval k další světové válce.

³⁹ Křestán, Jiří: Přemysl Pitter a spolky radikálních pacifistů v Československu (Nový Jeruzalém – Hnutí pro mezinárodní smír a Hnutí pro křesťanský komunismus). In: Přemysl Pitter. *Život – dílo – doba*. Sborník referátů a diskusních příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané ke 100. výročí Přemysla Pittra ve dnech 22. – 23. června 1995 na Univerzitě Karlově v Praze. Praha 1996, s. 58.

⁴⁰ Organizace pořádala mezinárodní pracovní brigády, jež odstraňovaly následky způsobené válkou a živelními pohromami.

⁴¹ Křestán, Jiří: Přemysl Pitter a pacifismus. In: *Historie a vojenství*, ročník 44, 1995, č. 3, s. 132.

⁴² Na západní straně železné opony byla situace zcela odlišná. Činnost tam vyvíjely jak pacifistické organizace, tak národní mírové výbory sjednocené pod hlavičkou Světové rady míru.

⁴³ Nečasová, Denisa: *Buduj vlast – posílíš mír*. Brno 2011, s. 101.

⁴⁴ K 20. výročí vzniku světového mírového hnutí, s. 6-7.

mírového hnutí v Československu měl převrat v únoru roku 1948, v jehož průběhu se moci chopila KSČ.

1.1. Světový kongres kulturních pracovníků na obranu míru v polské Vratislavi

První významný kongres, který předcházel vzniku světového mírového hnutí, svolal francouzsko-polský přípravný výbor do Vratislavi na 25. – 28. srpna 1948.⁴⁵ Důvody pro svolání Světového kongresu kulturních pracovníků na obranu míru v polské Vratislavi (dále jen: Vratislavský kongres) zhodnotila v jedné ze svých prací Jaroslava Pelikánová: „*Kongres uspořádali pokrokoví polští a francouzští kulturní činitelé, aby vyburcovali kulturní a vědecké pracovníky z jejich nevšímavosti ke světovým událostem, vyprostili je z izolovanosti a ukázali jim, jaké nové nebezpečí hrozí celé pokrokové kultuře a celému lidstvu, aby jim připomněli, jaké povinnosti mají za zachování a rozvíjení kulturního dědictví pro příští generace a aby jim dokázali, že kultura a věda mohou být významnou zbraní v boji za demokracii a národní nezávislost.*“⁴⁶

Organizátoři nemohli pro toto zasedání vybrat vhodnější místo. Uvědomil si to již i básník Lumír Čivrný, který tento svůj postřeh zaznamenal ve svých pamětech: „*jestli někdo potřeboval v té Evropě, stále ještě plné zbořeníšť, hledat místo, v němž by zůstávaly akumulovány hrůzy války, našel je ve Wrocławu. Téměř hladkou asfaltovanou vozovkou dalo se hodiny a hodiny kráčet mezi ruinami. V jejich integritě, v jejich čiré naprosté ruinovitosti bylo je shledávat večer, tu čněly zubaté proti nebi, stále jen a jen černé až tu náhle v úrovni sklepa zjevilo se jedno osvětlené okno jako svědek izolovaného života [...] uchoval se ve Wrocławu jakým si zázrakem ostrůvek někdejšího města, nerozstrílený hotel, nebo snad dva, a pár domů.*“⁴⁷

Československá delegace patřila mezi nejpočetnější.⁴⁸ Naši zemi zastupovalo 24 představitelů veřejného a kulturního života⁴⁹ a 11 zástupců tisku⁵⁰ včetně tlumočnice.⁵¹

⁴⁵ Srv. *Congres mondial des intellectuels pour la paix Wrocław – Pologne, Varšava 1949*. K počátku vzniku hnutí Srv. Štěr Roman: Československý výbor obránců míru a Československý mírový výbor v letech 1949–1989. In: *Paginae historiae* (sborník Národního archivu) č. 26/2, Praha 2018, s. 240–243.

⁴⁶ Pelikánová, Jaroslava: Příspěvek k dějinám vzniku světového mírového hnutí. In: *Acta Universitatis Carolinae Philosophica et Historica* no 1. Praha 1962, s. 176.

⁴⁷ Čivrný, Lumír: *Co se vejde do života*. Praha 2000, s. 92–93.

⁴⁸ Počtem nejsilnější byly delegace z Velké Británie (43 osob), Itálie (37 osob), Polska (33 osob), USA (30 osob) a Francie (27 osob). Viz Národní archiv (dále jen NA), f. Československý výbor obránců míru, Praha (dále jen ČSVOM), nezpracováno, kart. 30, Zpráva o světovém kongresu intelektuálů na obranu míru, konaném ve Vratislavi 25. – 28. 8. 1948, a o účasti československé delegace, s. 1.

⁴⁹ Jednalo se o: Emila Františka Buriana, Lumíra Čivrného, Jana Drdu, Jiřího Hronka, Zoru Jesenskou, Jiřího Krohu, Josefa Lukáše, Sergeje Machonina, Josefa Markova, Andreje Mráze, Jana Mukařovského, Karla Nového, Josefa Páleníčka, Antonína Pelce, Karola Rebro, Alžbietu Reblovou, Václava Řezáče, Erika Sauka, Aloise

Způsob, kterým byli účastníci vybráni, bohužel neznáme. Víme jen, že delegaci vedl Jan Mukařovský.⁵² Na organizování delegace a propagaci Vratislavského kongresu se podílel Lumír Čivný spolu s Janem Drdou, kteří iniciovali vytvoření organizačního sekretariátu při kulturní komisi ÚAV NF. Výběr delegátů z českých zemí provedla kulturní komise ÚAV NF a na Slovensku Poverenictvo školství. Předpokládané finanční náklady pro účast československé delegace byly vyčísleny na 70 000 Kčs. Celkem však činily náklady na cestu a činnost přípravného sekretariátu pouze 20 000 Kčs.

Účastníci kongresu vyslechli referáty a následně diskutovali o několika, z jejich pohledu, klíčových tématech: Věda a společnost (Alexandr Fadějev – SSSR), Mír a kultura (Renato Gutuso – Itálie), O pronikání a spolupráci národních kultur (William Olaf Stapledon – Velká Británie) a O svobodě národních kultur (Józef Chałasiński – Polsko). Českoslovenští delegáti se do činnosti kongresu zapojili poměrně aktivně. Například Josef Páleníček zahájil jednání koncertem vybraných skladeb od Beethovena a Debussyho. Jan Mukařovský byl zvolen za člena předsednictva kongresu. Zapojil se také Jan Drda s Janem Mukařovským, kteří vystoupili se svými diskusními příspěvky. Dle Čivného se diskusní vstupy obou československých zástupců setkali s kladnou odezvou a splnily úkol „*osvětlit otázky míru a nezávislosti malých národů z hlediska lidové demokracie; bylo tu navázáno jednak na poučení z Mnichova (Drda), jednak na okupaci a spojení intelektuálů s lidem (Mukařovský)*.“⁵³

Po návratu z kongresu uspořádala Socialistická akademie veřejný projev ve Slovanském domě, kde Lumír Čivný, Jan Drda, Jan Mukařovský, Jiří Kroha a Ladislav Štoll zhodnotili průběh zasedání.⁵⁴ Negativně hodnotili účastníci Vratislavského shromáždění zapojení československých novinářů do propagace. Pozornost akci věnovali až teprve v jejím průběhu.⁵⁵ Počtem účastníků se jednalo o dosud největší konferenci zabývající se mírovou

Skoumala, Josefa Skupu, Františka Trávníčka, Antona Čtefanka, Ladislava Štolla a Jiřinu Tůmovou. Viz NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 30, Seznam delegátů na vratislavský mírový kongres, s. 1.

⁵⁰ Jednalo se o Zdeňka Dvořáčka, Miroslava Krohu, Editu Maliarovou, Jaroslava Putíka, Milenu Reinhaltovou, Ivana Skálu, Dagmar Steinovou, Otakara Svěřčinu, Vladimíra Tosku a paní Zacharovou. Viz NA, ČSVOM, kart. 30, Seznam delegátů na vratislavský mírový kongres, s. 1.

⁵¹ Jednalo se o paní Littnaovou. Viz NA, ČSVOM, nezpracováno, kart. 30, Seznam delegátů na vratislavský mírový kongres, s. 1.

⁵² Jan Mukařovský (1891–1975) český literární vědec a estetik, který v letech 1915–1934 působil coby středoškolský profesor v Plzni a Praze. Později působil jako vysokoškolský pedagog na univerzitách v Praze a Bratislavě. V letech 1948–1953 vykonával funkci rektora UK. Později, v letech 1952–1962 byl ředitelem Ústavu pro českou literaturu Československé akademie věd. V letech 1955–1966 zastával funkci předsedy ČSVOM. Viz Tomeš, Josef a kol.: Český bibliografický slovník XX. století, díl II. Praha 1999, s. 413.

⁵³ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 30, Zpráva o Světovém kongresu na obranu míru, konaném ve Vratislavi 25. – 28. 8. 1948 a o účasti československé delegace, s. 4.

⁵⁴ Přesné datum konání této akce se mi dohledat nepodařilo.

⁵⁵ Například prvnímu Světovému kongresu obránců míru a dalším významným akcím světového a československého mírového hnutí věnovali novináři soustavnou pozornost již před zahájením vlastního

problematikou. Účastnilo se ho celkem 400 osob z 37 zemí.⁵⁶ Například pařížského kongresu v roce 1935 se účastnilo pouhých 100 účastníků.⁵⁷ Vůbec poprvé se zapojili zástupci z koloniálních zemí. Došlo zde k odmítnutí pacifismu a vymezení vůči politice západu, považované za imperialistickou a agresivní, a k příklonu k „mírové politice SSSR“. Tím byly stanoveny základní principy budoucího tzv. světového mírového hnutí. K prosazení téměř jednotného stanoviska došlo díky tomu, že na sjezd byli většinou pozváni příslušníci levicových kruhů.

Právě zde vzešel podnět k vytvoření Stálého mírového výboru kulturních pracovníků⁵⁸ se sídlem v Paříži, který měl zajišťovat výměnu zkušeností mezi jednotlivými národy. Jako zástupce Československa zvolili Jana Mukařovského. Po kongresu došlo k pokusu o ustavení národních mírových výborů. S iniciativou založit tyto výbory přicházeli většinou delegáti vratislavského kongresu. Národní výbory vznikly například v Anglii, Brazílii, Francii, Itálii a Kanadě. Ve Francii a Kanadě dokonce došlo nejen k založení národního, ale dokonce ke vzniku místních výborů. Nepodařilo se, však dosáhnout ustavení výborů ve všech zemích, které se vratislavského kongresu účastnily. Do této skupiny patřilo rovněž Československo. Z kulturní komise ÚAV NF měl prý vzejít podnět k založení československého komitétu kultury na obranu míru, jenž nebyl pravděpodobně realizován.⁵⁹

1.2. Světový kongres obránců míru⁶⁰ v Paříži a Praze

Stálý mírový výbor kulturních pracovníků spolu s Mezinárodní demokratickou federací žen⁶¹ a 75 osobnostmi ze 17 zemí vydal 25. února 1949 Výzvu ke svolání Světového kongresu

kongresu (referovali o akcích, které měly popularizovat jednání kongresu), přes vlastní popis sjezdových jednání až po akce popularizující sjezdová usnesení.

⁵⁶ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 30, Zpráva o světovém kongresu intelektuálů na obranu míru, konaném ve Vratislavi 25. – 28. 8. 1948, a o účasti československé delegace, s. 1.

⁵⁷ V říjnu 1935 se ve Francii sešli přední francouzští a britští pacifisté a vytvořili Iniciativní výbor pro svolání mezinárodního mírového kongresu, který se stal základem Světového sdružení pro mír (Rassemblement Universal pour Paix, zkratkou RUP). Viz Koukal, Milan: Mír je věcí všech, s. 6.

⁵⁸ Bývá též označován jako Mezinárodní koordinační styčné byro kulturních činitelů pro mír či Byro intelektuálů. Pelikánová užívá označení Mezinárodní byro kulturních činitelů na obranu kultury a míru. Viz Pelikánová, Jaroslava: Příspěvek k dějinám vzniku světového mírového hnutí. In: Acta Universitatis Carolinae Philosophica et Historica no 1. Praha 1962, s. 181.

⁵⁹ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 30, Zpráva o světovém kongresu intelektuálů na obranu míru, konaném ve Vratislavi 25. – 28. 8. 1948, a o účasti československé delegace, s. 6.

⁶⁰ V pramenech je kongres označován také jako Světový kongres přívrženců míru.

⁶¹ Mezinárodní demokratická federace žen (MDFŽ), federace spojující ženské organizace v boji za mír a rovnoprávnost. Založená v roce 1945 v Paříži. Od roku 1948 sídlila v Berlíně. Viz Mezinárodní společenské organizace. Praha 1963, s. 135-141.

obránců míru.⁶² V průběhu následujících dvou měsíců se k výzvě připojilo 18 mezinárodních organizací, 1015 národních organizací, více než 10 000 organizací provinciálních z celkem 63 zemí. Dále výzvu podepsalo přes 10 000 jednotlivců (často významných osobností z oblasti kultury a vědy) ze 72 zemí.⁶³ Zásadní důvod, proč měla tato výzva tak velký ohlas a poválečné mírové hnutí později reprezentované SRM nabylo nebývale širokého rozmachu, spatřovala např. Jaroslava Pelikánová hlavně ve změně poměru sil mezi kapitalismem a socialismem.⁶⁴ Dle mého názoru sehrál důležitou úlohu také faktor strachu z možnosti vypuknutí nového a díky atomovým zbraním ještě fatálnějšího konfliktu. V zemích východního bloku hrál stále větší roli fakt, že původně spontánní hnutí za mír začínalo být organizováno a usměrňováno státní mocí.

Protože francouzská vláda odmítla některým účastníkům udělit víza,⁶⁵ konal se Světový kongres obránců míru ve dnech 20. – 25. dubna 1949 současně v Paříži a v Praze. Proto byla Praha označována za kolébkou mírového hnutí.⁶⁶ O dvacet let později na popisované události zavzpomínal jeden z přímých účastníků Miroslav Novák⁶⁷: *„Praha se tehdy ovšem stala jakousi čekárnou, protože francouzská vláda nedávala víza hostům z východu. V Praze bylo 44 Číňanů, Korejců, Mongolská delegace, Japonci, Sovětská, Maďarská a polská část – všichni ti, kteří nedostali víza do Paříže. Přes noc jsme museli proměnit náš parlament v zasedací síň a již v tom, jak všichni pomáhali, bylo vidět, s jakým nadšením se všichni lidé dobrovolně dávají do práce za mír. Když jsme potom zasedali, bylo*

⁶² Ještě 25. 2. 1949, tedy v den, kdy výzvu publikovali, ji podepsalo 75 významných osobností. Patřili mezi ně například manželé Curieovi, Pietro Nenni, John Desmond Bernal, Paul Rivet, Pablo Neruda, Pablo Picasso, a Alexandr Fadějev, Michail Šolochov. Mezi prvními signatáři nacházíme také jména tří významných osobností z Československa, a to Jana Drdu, Jan Mukařovského a Anežku Hodinovou-Spurnou. Viz Pelikánová, Jaroslava: Příspěvek k dějinám vzniku světového mírového hnutí. In: Acta Universitatis Carolinae Philosophica et Historica no 1. Praha 1962, s. 186.

⁶³ 30 let světového a československého mírového hnutí, I. část (1949–1963), s. 5.

⁶⁴ Pelikánová, Jaroslava: Příspěvek k dějinám vzniku světového mírového hnutí. In: Acta Universitatis Carolinae Philosophica et Historica no 1. Praha 1962, s. 187.

⁶⁵ Nejdříve francouzská vláda zakázala konání výstavy, kterou uspořádal přípravný výbor kongresu. Čtrnáct dní před zahájením kongresu odmítly francouzské úřady vydat vstupní víza delegacím z Číny a Mongolska a omezily počet delegátů ze SSSR, Maďarska, Bulharska, Polska, Československa, z východního Německa, z Řecka, Nizozemí, Rakouska, zástupcům demokratického Španělska a Jugoslávského klubu v Praze. Viz Pelikánová, Jaroslava: Příspěvek k dějinám vzniku světového mírového hnutí. In: Acta Universitatis Carolinae Philosophica et Historica no 1. Praha 1962, s. 189.

⁶⁶ Koukal, Milan: 35 let organizovaného mírového hnutí (chronologický přehled). Praha 1984, s. 4.

⁶⁷ Novák Miroslav (1907 Kyjov – 2000 Rouen, Francie) v letech 1926–1934 studoval teologii na Husově evangelické bohoslovecké fakultě v Praze a na univerzitách v Marburgu i Lipsku a filozofii na Filozofické fakultě UK v Praze. Od roku 1930 po dobu dvou let působil jako farář Církve československé ve Slaném. Až do 1946 vyučoval náboženství na pražských gymnáziích. Krátce po ukončení druhé světové války působil jako biskup pražské diecéze, a to až do roku 1961 kdy se stal čtvrtým patriarchou Církve československé husitské. V této funkci zůstal až do roku 1990. Viz Tomeš, Josef a kol.: Český bibliografický slovník XX. století, díl II. Praha 1999, s. 466. Srv. Hrdlička, Jaroslav: Patriarcha Dr. Miroslav Novák. Život mezi svastikou a rudou hvězdou, Brno, 2010.

*vidět, jak lidé cítí i s těmi, kteří hovoří v Paříži. Druhý den jsme také slyšeli řeč Joliot Curie. Nebyl mezi námi, byla zde pouze bedýnka s páskem, ze kterého mluvil, a přece si vzpomínám, s jakým nadšením jsme přijali jeho hlas. Vzpomínám si na jeho slova, která se nás týkala: Pravda cestuje bez víza.*⁶⁸ Cílem tohoto kongresu mělo být sjednocení národů k obraně míru.⁶⁹ Pařížské části mírového kongresu se účastnilo 2198 delegátů z 69 zemí.⁷⁰ Československo zde zastupovala třináctičlenná delegace.⁷¹ Pražské části kongresu, konající se v budově Národního shromáždění, se účastnilo 270 účastníků, včetně 70 československých zástupců.⁷²

Přítomné zde přivítal předseda Národního shromáždění Oldřich John. Úvodní slovo přednesl z titulu místopředsedy Československého přípravného výboru pro Světový kongres obránců míru v Paříži Jan Drda. Náměstek ministerstva informací a osvěty Lumír Čivrný po pozdravném projevu navrhl složení předsednictva pražské části kongresu v čele s předsedou Janem Drdou.⁷³ Náklady na konání pražského kongresu byly poměrně nízké, a to díky spolupracovníkům sjezdu, kteří odpracovali přes 10 000 brigádnických neplacených hodin.⁷⁴ Je nutné také upozornit na skutečnost, že československý přípravný výbor měl na zorganizování pražské části kongresu pouhých čtrnáct dní.

Důležité je podívat se na konání Světového kongresu obránců míru v Paříži a v Praze v kontextu doby. Dne 4. dubna 1949 došlo k uzavření vojenského paktu NATO a o osm dní později k oficiálnímu vzniku Německé spolkové republiky. Svolání kongresu tak mimo jiné představovalo jednu z reakcí na tyto události.

Zásadním rozhodnutím se stalo zřízení trvalého řídicího orgánu pod názvem Výbor Světového kongresu obránců míru (VSKOM). Tento krok bývá považován za počátek organizovaného mírového hnutí. Do čela byl zvolen Frédéric Joliot-Curie. Členy VSKOM se stali také tři zástupci Československa Anežka Hodinová-Spurná,⁷⁵ Jan Mukařovský a horník

⁶⁸ NA, f. Československý mírový výbor, Praha (dále jen ČSMV), nezpracováno, kart. 1, Stenografický záznam z plenárního zasedání ČSMV ze dne 22. 4. 1969, 7/1-7/2.

⁶⁹ K 20. výročí vzniku světového mírového hnutí, s. 7.

⁷⁰ Tamtéž, 7.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 30, Seznam delegátů pražské mírové konference, s. 1. Dle PhDr. Milana Koukala se pražské části účastnilo 281 delegátů, z toho 72 československých zástupců. Viz 30 let světového a československého mírového hnutí, I. část (1949–1963), s. 5.

⁷³ NA, f. Ministerstvo zahraničních věcí – výstřižkový archiv II, kart. 1, inv. č. 1, sign 0 (30), Výstřižek z Lidových novin ze dne 21. 4. 1949.

⁷⁴ NA, f. ÚV NF, kart. 712, inv. č. 821, Zpráva o schůzi Československého přípravného výboru pro Světový kongres obránců míru v Paříži ze dne 11. 6. 1946.

⁷⁵ Anežka Hodinová-Spurná (1895–1963), členka KSČ od roku 1921. V letech 1929–1938 poslankyně Národního shromáždění. V roce 1939 nemigrovala do Velké Británie, kde se stala členkou vedení komunistické emigrace a od roku 1941 i členkou státní rady. Na konci druhé světové války se vrací do Československa, a kde působila

Václav Kušík.⁷⁶ Již v průběhu Světového kongresu obránců míru byl dán podnět ke zřízení národních mírových výborů, které začaly postupně vznikat.⁷⁷ Do října 1949, kdy se konalo první plenární zasedání VSKOM, existovaly národní mírové výbory ve 46 zemích.⁷⁸

VSKOM vyvíjel činnost až do II. světového kongresu obránců míru ve Varšavě v roce 1950, kde došlo k ustavení Světové rady míru (SRM). Členy SRM bylo zvoleno 235 osob z 60 zemí. Jako zástupce Československa zvolili Anežku Hodinovou-Spurnou, Jana Mukařovského, Alexandra Horáka a úderníka ze Škodových závodů v Plzni Václava Boučka. Sídlem SRM se stala nejprve Paříž. V letech 1951–1956 sídlila v Praze a tato organizace existuje do dnešních dnů.⁷⁹

1.3. Československý přípravný výbor pro Světový kongres přívrženců míru v Paříži

V souvislosti s přípravou a organizací Světového kongresu obránců míru, který proběhl v druhé polovině dubna 1949, vznikl z iniciativy Svazu československých spisovatelů a Rady československých žen Československý přípravný výbor pro Světový kongres přívrženců míru v Paříži jako jeden z národních přípravných výborů. Na mezinárodní úrovni byl ustaven Přípravný výbor pro přípravu Světového kongresu obránců míru.⁸⁰ Náš přípravný výbor zde byl zastoupen Anežkou Hodinovou-Spurnou, Janem Mukařovským a Janem Drdou.

Ustavující schůze Československého přípravného výboru pro Světový kongres přívrženců míru v Paříži se konala 17. března 1949.⁸¹ Za předsedkyni zvolili Anežku Hodinovou-Spurnou⁸² a jako místopředsedy Jana Drdu, Josefa Kolského, Jana Mukařovského a Laca Novomeského.⁸³ Výbor se skládal ze zástupců 26 organizací se vztahem k mírové problematice,⁸⁴ 17 významných osobností kooptovaných jako jednotlivci,⁸⁵ čtyř zástupců

jako místopředsedkyně Národního shromáždění. Viz Tomeš, Josef a kol.: Český bibliografický slovník XX. století, díl I. Praha 1999, s. 473.

⁷⁶ Podle dokumentů uložených ve fondu ČSVOM byli ve výboru ještě další dva českoslovenští občané: Ing. Grohman za Mezinárodní svaz studentstva a Josef Hronek za Mezinárodní organizaci novinářů. Viz NA, f. ČSVOM, kart. 30, Seznam členů předsednictva SKVOM z dubna 1949, s. 12.

⁷⁷ Výjimku představuje Bulharský mírový výbor, který byl založen již v listopadu 1948. Viz Novák, Vladimír: Abeceda mírového hnutí. Praha 1988, s. 23. Již v době konání kongresu (24. 4. 1949) byl ustaven Korejský celostátní národní výbor obránců míru. Tamtéž, s. 48–49.

⁷⁸ Koukal, Milan: 35 let organizovaného mírového hnutí (chronologický přehled). Praha 1984, s. 5.

⁷⁹ Viz <http://www.wpc-in.org/>.

⁸⁰ Užívalo se rovněž označení iniciativní výbor.

⁸¹ Tamtéž, s. 2–3. Ve své diplomové užívám celý název organizace, jak je uváděn v dokumentech vzešlých z jeho činnosti. V některých publikacích je užíván rovněž zkrácený název Přípravný výbor.

⁸² Dokumenty mírového hnutí I (1948–1957). Praha 1981, s. 6.

⁸³ NA, ÚV NF, kart. 712, inv. č. 821, Akční plán na přípravu Světového kongresu přívrženců míru ve dnech 21.–23. 4. 1949, s. 1.

⁸⁴ Jednalo se o Svaz československých spisovatelů, Radu čs. žen, Ústřední radu odborů, Ústředí mládeže ČSR, Svaz bojovníků za svobodu, Ústřední radu družstev, Jednotný svaz československých zemědělců,

církvi⁸⁶ a zástupce Ministerstva informací.⁸⁷ Přípravný výbor si stanovil dva hlavní úkoly: podpořit konání Světového kongresu obránců míru v Paříži, např. manifestačními akcemi, organizováním mírové kampaně či rezolucemi, a připravit delegaci pro kongres. Minimum informací máme o organizačním složení výboru. Víme jen, že se dělil na širší a užší. Bližší informace o kompetenci, činnosti, mechanismu a složení těchto grémií se mi bohužel nepodařilo dohledat. Technické práce vykonával sekretariát, který sídlil v Ječné ulici 507/6 na Praze 2.

Na jaře roku 1949 byly v cca 1 000 československých obcích ustaveny tzv. přípravné výbory. Jejich úkolem bylo pořádání besed a shromáždění, na kterých se občané vyslovovali pro zachování míru.⁸⁸ Tyto akce státní orgány pečlivě monitorovaly. Zainteresované organizace měly za povinnost hlásit okresním akčním výborům NF jak akce v jednotlivých obcích a v závodech probíhaly. Z hlášení zasílaných Krajskému akčnímu výboru NF v Pardubicích vyplývá, že mírová shromáždění měla podobný průběh. V obci Proseč v pardubickém okrese proběhlo shromáždění takto: „*Slavnost zahájena předsedou MNV s[oudruhem] K. Fritzem, zahráním Internacionály [a] básní Za mír. Poté se ujal slova p[an] Čejka, referent ONV. Jmenovaný přednášku pouze přečetl. Po skončení byla podepisována resoluce pro mír. Mnoho občanů z řad [Československé] strany lidové a býv[alé] Nár[odně] soc[iální] opustilo místnost, aniž by rezoluci podepsalo. Místní řím[sko] kat[olický] farář Ducháček odešel mezi prvními, zdálo se, že to bylo provokativně a resoluci též nepodepsal.*

Československou obec sokolskou, Svaz československých novinářů, Svaz přátel SSSR, Charitu, Slovanský výbor, Českou protifašistickou společnost, Československý červený kříž, Ligu pro lidská práva, Československou skupinu Meziparlamentní unie, Československou společnost pro mezinárodní styky, Svaz živnostnictva, Společnost přátel demokratického Španělska, Československo-řeckou společnost, Syndikát československých skladatelů, Svaz československých výtvarníků, Ústřední sdružení advokátů, Jednotu československých právníků a Autoklub Republiky československé. Vedle toho byli ve výboru zastoupeni zástupci vysokých škol. Citováno z Akčního plánu na přípravu Světového kongresu přívrženců míru viz předchozí poznámka.

⁸⁵ Jednalo se o: Andreje Bagára, Ing. arch. Adolfa Benše, Lumíra Čivrného, Leopoldu Dostálovou, Josefa Bohuslava Foerster, Jana Gondu, Ing. Josefa Grohmana, Zdeňka Hejzlara, dr. Ferdinanda Herčíka, Ing. Jana Košťála, Marii Majerovou, Vítězslava Nezvala, Vítězslava Nováka, JUDr. Jána Poničana, Maxe Švabinského, Ladislava Zelenku, Alexandra Moyzese. Citováno z Akčního plánu na přípravu Světového kongresu přívrženců míru.

⁸⁶ Byli doporučeni patriarcha dr. František Kovář za Církev československou husitskou, metropolita Jelevferij a kancléř Čerkes za pravoslavnou církev, profesor Josef Lukl Hromádka a děkan Husovy fakulty dr. František Linhart za Českobratrskou církev evangelickou a dr. Štěpán Trochta za katolickou církev. Kromě Štěpána Trochty všichni příslibili svou účast. Není však jisté, zda se výše jmenované osoby práce ve výboru účastnily. Citováno z Akčního plánu na přípravu Světového kongresu přívrženců míru.

⁸⁷ Jména osob, které se měly účastnit práce ve výboru, se mi nepodařilo dohledat.

⁸⁸ 30 let světového a československého mírového hnutí, I. část (1949–1963), s. 6. Například v Sokolově, který měl tehdy mít 5 000 obyvatel, přišlo manifestovat prý až 2 000 občanů.

*Účast 162 občanů, resoluci podepsalo pouze 92 lidí.*⁸⁹ Okresní výbor NF v Přelouči hlásil: „Po poradě se všemi složkami NF dne 4. 4. 1949 svolán byl veřejný projev na den 7. 4. 1949 v Domě mládeže [...] Průběh projevu byl zcela bez závad. Účast 550 osob. Recitace školních dětí byla vhodně volena, tak, že do rámce večera dobře zapadla. Hlavní projev, který přednesl poslanec J. Černý byl po obsahové stránce bez závad a občanstvo bylo spokojeno. Projevy zástupců složek NF byly rovněž bez závad. Předneseny byly v tom smyslu, že členstvo těchto organizací připojuje se k rezoluci a staví se do tábora míru. Projevy byly tři až pět minutové [...] Rezoluce pro Čs. přípravný výbor jednomyslně odhlasována a podepsána všemi zástupci. Projev ukončen ve 22 hodin. Výzdoba jeviště: Velký znak 5 LP [pětiletý plán, pozn. autora] s heslem *Buduj vlast – posílíš mír*. Doplněno bustou presidenta republiky s. Klementa Gottwalda a květinami.“⁹⁰

Z organizačního hlediska regionální výbory podléhaly republikovému přípravnému výboru. Vznik regionálních přípravných výborů pravděpodobně iniciovaly místní organizace KSČ, které pověřily jejich zřízením příslušné výbory NF.⁹¹ Některé přípravné výbory vyvíjely činnost také v průběhu Světového kongresu obránců míru, většina však pravděpodobně zanikla krátce před touto akcí.

Otevřeme-li zažloutlé stránky Rudého práva, popřípadě jiná periodika z té doby, najdeme tam velké množství projevů souhlasů se svoláním Mezinárodního kongresu obránců míru ve Francii. Na propagaci se podílely různými akcemi zejména dobrovolné organizace. Například Rada žen uspořádala v závodech a také na veřejnosti mírové projevy. Svaz bojovníků za svobodu uspořádal 80 manifestací za mír. Připojil se také Svaz československých živnostníků akcí Výklady míru. Členové dorostu Československého červeného kříže shromáždili 398 000 podpisů a vyzvali Organizaci spojených národů k práci pro mír. O míru se tehdy přednášelo na všech československých školách. Dokonce se pořádaly školní mírové slavnosti. Karlova univerzita se obrátila k univerzitám s výzvou k boji za mír. S podobnou výzvou přišli rovněž českoslovenští vědci a umělci.⁹² Články v denním tisku nám přibližují atmosféru té doby, kampaňovitost a nadšení pro zachování míru, které lze

⁸⁹ Státní oblastní archiv Hradec Králové (dále jen SOA Hradec Králové), f. Československý výbor obránců míru – krajský výbor Hradec Králové, nezpracováno, zprávy o průběhu mírových oslav, zpráva o průběhu mírových oslav na okrese Polička z 19. 4. 1949, s. 2.

⁹⁰ Tamtéž, zpráva o manifestaci za mír vypracovaná Okresním akrečním výborem NF v Přelouči z 11. 4. 1949, s. 1. Zprávy o průběhu mírových manifestací na podporu Světového kongresu přívrženců míru v Paříži zaslané ústřednímu sekretariátu KSČ v Praze jsou také součástí písemností ministerstva vnitra. NA, f. Ministerstvo vnitra II. – Noskův archiv, kart. 435, čj. 435.

⁹¹ Z dějin mírového hnutí v západočeském kraji. Plzeň 1987, s. 2.

⁹² NA, f. ÚV NF, kart. 712, inv. č. 821, Prohlášení předsednictva ÚAV-NF k pařížskému mírovému kongresu, s. 1 a 2.

hlavně u řadových občanů považovat za autentické. Připomeňme, že uběhly pouze čtyři roky od ukončení druhé světové války. Jak dokládají písemnosti ÚAV NF, nejednalo se o zcela spontánní, ale naopak předem připravené a koordinované akce. To nesnižuje jejich důležitost. Podstatné je, že se setkaly s poměrně velkým zájmem většiny obyvatel.

První podnět k organizování těchto kampaní vzešel od ÚAV NF, který zaslal krajským AV NF do rukou politického tajemníka a ÚAV slovenské NF již 30. března 1949 dopis, ve kterém výše jmenované orgány NF informoval o tom, že v souvislosti s organizací Světového kongresu obránců míru v Paříži probíhá ve většině zemí, které se hodlají kongresu účastnit, mírová kampaň. Organizací byl, patrně orgány KSČ, pověřen Československý přípravný výbor pro Světový kongres obránců míru v Paříži. Cílem bylo zapojit co nejvíce Čechoslováků do kampaně. Ve všech sídlech krajů a okresů (a také v ostatních větších městech) se měly konat „masové projevy“ pracujících. Jejich organizací pověřilo Ministerstvo informací a osvěty výnosem č. 134.598/49 z 18. března 1949 krajské a okresní osvětové inspektory. Tento výnos jim uložil, aby neprodleně zahájili přípravné práce. Osvětové rady měly za úkol podílet se na organizaci a pořádání akcí v krajích a okresech. Měly svolat poradu všech masových organizací, na které měl být zvolen přípravný výbor. *„Nositeli této kampaně budou masové organizace a státní osvětová péče se zapojuje především jako iniciativně koordinační a propagační činitel. Tato akce je již v plném proudu, ale dle hlášení, které nám docházejí je zřejmé, že manifestace se omezují na projevy SBS⁹³ a tak ztrácejí masový charakter a ubírají na významu celé akci, která má být společnou akcí všech masových organizací.“⁹⁴*

ÚAV NF pověřil své krajské a okresní tajemníky, aby překontrolovali, zda osvětové rady plní výše uvedený výnos. Z manifestací měli zasílat Československému přípravnému výboru pro Světový kongres obránců míru v Paříži mírové rezoluce. Akční výbory NF neměly akce organizovat, ale pouze dohlížet na jejich průběh, *„nevystupují tedy sami před veřejností, ale o to důrazněji budou dbáti, aby jak osvětové rady, tak všechny zainteresované masové organizace zajistily všemi prostředky důstojný průběh manifestací“⁹⁵*

1.4. Vznik ČSVOM

Již v průběhu Světového kongresu obránců míru, který se konal v Paříži a v Praze ve dnech 20.–25. dubna 1949, byl dán podnět ke vzniku národních mírových hnutí, která začala

⁹³ Svaz bojovníků za svobodu.

⁹⁴ NA, f. ÚV NF, kart. 712, inv. č. 821, Pokyny ÚAV NF krajským akčním výborům NF a ÚAV slovenské NF ze dne 30. 3. 1949, s. 2.

⁹⁵ Tamtéž.

postupně vznikat. Jako jeden z prvních národních výborů byl ustaven ČSVOM. Návrh na vytvoření výboru podal tehdejší náměstek ministra informací a osvěty Lumír Čivrný již na schůzi Československého přípravného výboru pro Světový kongres obránců⁹⁶ míru dne 11. 6. 1949.⁹⁷

Na poslední schůzi Československého přípravného výboru pro Světový kongres obránců míru, která se konala 9. června 1949, účastníci zhodnotili jeho činnost a průběh světového mírového kongresu. Poté náměstek ministra informací a osvěty Lumír Čivrný podal návrh na vytvoření stálého mírového výboru v Československu. Anežka Hodinová-Spurná byla pověřena svoláním ustavující schůze výboru.⁹⁸

Zakládající schůze ČSVOM se konala 7. července 1949 v Národním (dříve Dělnickém) klubu v Praze v ulici Na Příkopěch.⁹⁹ Předsedkyní zvolili Anežku Hodinovou-Spurnou, I. místopředsedou Ladislava Novomeského a II. místopředsedou Jana Mukařovského.¹⁰⁰ V 54členném výboru byli zastoupeni členové Československého přípravného výboru pro světový kongres obránců míru, členové československé delegace na pařížskou část kongresu, zástupci celostátních organizací, významných institucí a představitelé veřejného života v Československu.¹⁰¹ Na zakládající schůzi ČSVOM proběhla diskuze o názvu organizace. S názvem Československý výbor obránců míru někteří účastníci nesouhlasili, protože název měl podle nich „defenzivní obsah“. Až po velké debatě se účastníci zasedání dohodli na tom, „že tomu tak není, že bránit má i aktivní smysl“.¹⁰² Macura v knize upozorňuje, že mír tehdy nebyl chápán jako klidový stav, který by podle obecného očekávání odpovídal představě ráje, ale jako zápas a nelítostný boj.¹⁰³

Pravděpodobně v závěru roku 1949 došlo také k ustavení Slovenského výboru obrancov mieru (SVOM), který vznikl z dočasného Slovenského mierového výboru.¹⁰⁴ Na ustavující schůzi SVOM byl jeho předsedou zvolen ThDr. h. c. Alexandr Horák. Založením Slovenského mierového výboru byl proces vzniku mírových organizací v Československu završen.

⁹⁶ V dokumentech z této doby a v později vydané literatuře bývá označován také jako Československý přípravný výbor pro Světový kongres obránců míru.

⁹⁷ NA, ÚV NF, kart. 712, inv. č. 821, Zpráva o schůzi Československého přípravného výboru Světového sjezdu obránců míru pro tisk vydaná 11. 6. 1949, s. 1.

⁹⁸ Tamtéž, s. 2.

⁹⁹ Dle sdělení PhDr. Milana Koukala se jednalo o dům č. 852/10. Viz e-mail autorovi ze dne 20. 1. 2017.

¹⁰⁰ 30 let světového a československého mírového hnutí, I. část (1949–1963), s. 10.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 9.

¹⁰² Kotík, Ota: Malá exkurze do historie vzniku Čs. výboru obránců míru. Mír, ročník 16, 1969, č. 7, s. 16.

¹⁰³ Macura, Vladimír: Šťastný věk. Symboly, emblémy a mýty. Praha 1992, s. 19.

¹⁰⁴ Přesné datum vzniku se mi v dokumentech uložených ve fondech ČSVOM a ÚAV NF najít nepodařilo.

2. K vývoji vnitřní struktury ČSVOM a ČSMV

ČSVOM a jeho nástupce ČSMV řadíme mezi specifické instituce s velmi zajímavým organizačním vývojem. Nejprve je nutné zdůraznit, že ČSVOM ani ČSMV nepatří mezi spolky. Základním rozdílem mezi spolkem a výborem je členská základna. Tu výbor postrádá, protože je tvořen zástupci organizací a někdy také významnými osobnostmi.

Výbory jako forma specifické organizace nepředstavují v historii tuzemského spolkového života nic nového. V minulosti často vznikaly v obcích či městech za účelem organizování některých akcí, jako například oslavy založení obce a mnoha dalších, na kterých se podílelo více spolků, jenž do výboru delegovaly své zástupce. Tyto výbory však měly jepičí život, protože po ukončení akce zpravidla zanikaly. Oproti těmto lokálním výborům byl ČSVOM ustaven jako trvalý orgán s celostátní působností, který měl reprezentovat Čechoslováky na mezinárodním fóru (především v orgánech světového mírového hnutí). Na domácí půdě pak měl plnit úlohu koordinátora mírových akcí, a to z toho důvodu, že se mírové problematice soustavně věnovala řada organizací včetně NF.

2.1. Složení výboru ČSVOM

Základ výboru tvořili zástupci některých spolků s celostátní působností, které se později transformovaly v dobrovolné organizace, jejichž počet se v průběhu let měnil.¹⁰⁵ Spolkový život v Československu prošel na konci čtyřicátých a na začátku padesátých let dvacátého století výraznou proměnou. Díky únorovému převratu převzala otěže vlády KSČ. Komunistický převrat znamenal velký zlom mimo jiné i ve spolkovém životě, což se projevilo minimálním zakládáním nových spolků a rušením stávajících. Souběžně s tímto procesem dochází k postupnému slučování organizací se společným či podobným zájmem.¹⁰⁶ Tyto procesy definitivně završil zákon č. 68/1951, na jehož základě postupně vznikly tyto dobrovolné organizace, které měly ve sledovaném období své zastoupení v ČSVOM: Československá obec sokolská,¹⁰⁷ Československý červený kříž, Československý svaz hasičstva, Československý svaz mládeže, Československý svaz žen, jednotné svazy zemědělců, Revoluční odborové hnutí, Svaz architektů, Svaz československo-sovětského

¹⁰⁵ Přehled zástupců spolků, a některých dalších organizací, které byly delegovány do nově vzniklého ČSVOM v roce 1949, nacházíme v předcházející kapitole.

¹⁰⁶ Došlo například ke sjednocení mládežnických organizací do jednotného Svazu mládeže. Více k proměně spolkového života po nástupu KSČ viz: Lašťovka, Marek – Lašťovková, Barbora – Rataj, Tomáš – Ratajová, Jana – Třikač, Josef: Pražské spolky, s. 62-67. dále: křesťan, Jiří – Kahuda, Jan: Národní fronta 1945–1990. In: *Paginae historiae* (sborník Národního archivu), č. 26/2, Praha 2018, s. 42-45.

¹⁰⁷ V důsledku únorových událostí byly všechny sportovní a tělovýchovné organizace na konci března 1948 sloučeny pod hlavičku Sokola. Od roku 1952 byl Sokol postupně likvidován.

přátelství, Svaz československých invalidů, Svaz československých novinářů, Svaz československých skladatelů, Svaz československých výtvarných umělců, Svaz pro spolupráci s armádou, Svaz spisovatelů, Svaz protifašistických bojovníků a Ústřední svaz československých umělců. Otázkou, které organizace mají být členy světového mírového hnutí, a tedy i národních mírových organizací, se zabýval ve svém projevu na sjezdu obránců míru v Paříži v roce 1949 Frédéric Joliot-Curie: „*Ženy tvoří polovinu lidstva a s vývojem naší civilizace je jim přidělována stále aktivnější úloha ve společnosti. Necht' již jde o práci mírovou nebo válečnou, ženy se jí účastní téměř stejným dílem jako muži. Za poslední války strádaly hůře než muži, poněvadž kromě vlastního utrpení prožívaly hluboce to, co postihovalo jejich děti. Mnoho věcí [...] znají ženy pudově, zejména hrůzu před zabíjením a zkázou. Vědí až příliš dobře, co stojí vytvořit a udržet život. V každé válce je první obětována mládež ve chvíli, kdy se před ní otvírá život a kdy žhavě touží, aby to byl život krásný a úsměvný. U těch, jejichž životy válka ušetří, dochází takřka bez výjimky k přerušení odborného vývoje [...], postihujícím jejich existenci. Oba poslední konflikty nám o tom poskytly až příliš mnoho příkladů.*“¹⁰⁸ Své zástupce do našeho mírového výboru delegovaly také politické strany sdružené v NF a církve. V případě církví, či duchovních, kteří byli členy výboru, se jednalo často o organizace a osoby, které sympatizovaly s komunistickým režimem.

Velmi často se členy výboru staly významné osobnosti. Nebyli to jen spisovatelé, jako Jan Drda,¹⁰⁹ František Kubka, František Langer, Jarmila Glazarová, Marie Majerová a Marie Pujmanová či básník Vítězslav Nezval a další, ale také herci jako například Oľga Borodáčová, Vlasta Fabiánová, Antonie Hegerlíková, Jaroslav Marvan, Dana Medřická, Stanislav Neumann, Jindřich Plachta, Bedřich Prokoš a František Smolík. Nechyběli ani hudební skladatelé Václav Dobiáš a Eugen Suchoň, vědec Jaroslav Heyrovský, či malíř a novinář Josef Lada. Ve výboru zasedala také československá rekordmanka v lehké atletice Slávka Jungrová s běžcem Emilem Zátopkem, spolu s cestovatelem Jiřím Hanzelkou a Miroslavem Zikmundem. Dalším byl tehdejší umělecký ředitel Divadla Spejbla a Hurvínka profesor Josef Skupa. Do výboru zvolili také pedagogy vysokých škol, jako například řádného profesora egyptologie na UK Františka Lexu. Specifickou skupinu představovala nově vytvořená elita, a to úderníci,

¹⁰⁸ Běhounek, František: Frédéric Joliot-Curie. Praha 1965, s. 142-143.

¹⁰⁹ Členem ČSVOM byl zvolen jako zástupce Svazu československých spisovatelů. Výčet významných osob činných ve výboru je sestaven na základě seznamů ČSVOM publikovaných v denním tisku, např. v Rudém právu, a deponovaných v rámci fondů ČSVOM a ÚV KSČ. Seznamy obsahují také stručné charakteristiky. Řada osob byla do výboru zvolena několikrát a jejich funkce v organizacích, za které byly zvoleny, se v průběhu let měnily. Situaci komplikuje skutečnost, že není jasné, z jakého důvodu dotyčnou osobu do výboru delegovali; zda jako zástupce organizace, nebo jako významnou osobu. Dodejme, že výčet osobností není úplný.

zlepšovatelé, vzorní družstevníci či nositelé vysokých státních vyznamenání. Samozřejmě ani politici nemohli zůstat stranou, zejména poslanci Národního shromáždění a také někteří ministři jako například ministr školství Zdeněk Nejedlý,¹¹⁰ ministr pošt Alois Neuman¹¹¹ a mnozí další.

Kádrové a politické složení ČSVOM velmi bedlivě sledovala KSČ. V roce 1955, kdy v rámci III. československého sjezdu obránců míru mělo dojít k nové volbě výboru, žádala Anežka Hodinová-Spurná o schválení jeho složení. Do konání III. sjezdu obránců míru výbor tvořilo 104 osob včetně 20 náhradníků. V roce 1955 již k volbě náhradníků nedošlo a místo nich rozšířili počet členů na 150 osob. V žádosti je uvedeno, že většina (125 osob) navrhovaných za členy nově zvoleného výboru pocházelo z českých zemí a pouhých 25 ze Slovenska. Nominovaných bylo 113 mužů, 37 žen a 15 příslušníků Československého svazu mládeže. Dále je popsáno politické¹¹² a sociální složení.¹¹³ Kandidátku však oddělení masových organizací KSČ neschválilo a doporučilo zvýšit počet členů ze Slovenska (bylo navrženo doplnění o básníka a politika Milána Lajčiaka, básníka a malíře Jána Kostru, skladatele Jána Cikkeru a tajemníka Strany svobody Františka Štefanika). Dále doporučili zařadit do výboru ženu z Lidic, spisovatele Karla Ptáčníka a armádního generála Ludvíka Svobodu.¹¹⁴ Posledně jmenovaný s největší pravděpodobností do výboru zvolen nebyl. Kromě toho, že se vedoucí orgány KSČ snažily složení výboru ovlivňovat, dohlížely také na to, aby v něm figurovali všechny výše uvedené organizace a zástupci všech vrstev obyvatelstva

¹¹⁰ K této osobě srv. Křestán, Jiří: Zdeněk Nejedlý: Politik a vědec v osamění. Praha 2012.

¹¹¹ JUDr. Alois Neuman (1901–1977) vystudoval práva na UK v Praze. Od roku 1926 vykonával funkci tajemníka a později místoředitele Okresní nemocenské pojišťovny v Praze. V roce 1937 Prahu pustil a přestěhoval se do Českých Budějovic, kde v letech 1931–1937 působil ve funkci ředitele Okresní nemocenské pojišťovny. Od roku 1937 byl až do svého zatčení gestapem starostou v Českých Budějovicích. V nacistických věznicích zůstal až do konce války, a to v koncentračním táboře Buchenwald. V meziválečném a poválečném období byl členem národně socialistické strany a tuto stranu zastupoval v Národním shromáždění. V únorových událostech 1948 se postavil na stranu komunistů. Následně se stal členem ÚAV NF a čelným představitelem Československé strany socialistické. Zastával rovněž funkci ministra pošt, ministra spojů a ministra spravedlnosti. Viz Tomeš, Josef: Český biografický slovník XX. století II, Praha 1999, s. 447–448.

¹¹² KSČ 59 osob, Československá strana socialistická 5 osob, Československá strana lidová 8 osob, Strana slovenské obrody 6 osob, Strana svobody 1 osoba a bezpartijních 71 osob. Viz NA, f. ÚV KSČ – dílčí fond oddělení masových organizací, a. j. 507, politické a sociální složení Čs. výboru obránců míru, s. 1.

¹¹³ Dělníků 16, rolníků 15, úředníků 8, veřejných pracovníků 27, technické inteligence 7, akademiků 11, lékařů 10, spisovatelů 14, herců 10, profesorů a učitelů 10, výtvarníků 2, skladatelů 5, duchovních 10 a 5 sportovců. Viz NA, f. ÚV KSČ – dílčí fond oddělení masových organizací, a. j. 507, politické a sociální složení Čs. výboru obránců míru, s. 1. Není bez zajímavosti, že podobné statistiky nacházíme také v případě návrhů na udělení Československé ceny míru. V roce 1959 například Československou cenu míru obdrželo 15 osob, z toho 2 dělníci, 1 zemědělec, 3 veřejní činitelé, 3 vědeckí pracovníci, 4 kulturní pracovníci a 2 lékaři. Co se politického složení týče, tak pět osob bylo bezpartijních, jedna osoba se hlásila k členství v Československé straně lidové a 9 osob ke KSČ. Kromě jednotlivců navrhovali Československou cenu míru k udělení dva kolektivy. Viz. NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 61, Přehled o sociálním, politickém a národnostním složení návrhů na Čs. cenu míru 1959.

¹¹⁴ Tamtéž, materiál pro poradu oddělení, s. 1.

(dělníci, rolníci, inteligence a další). Například v roce 1950 předsedkyni Hodinovou-Spurnou organizační sekretariát KSČ upozornil, že v republikovém předsednictvu ČSVOM není ani jeden zástupce ze Slovenska.¹¹⁵

Příslušné orgány KSČ schvalovaly funkcionáře ČSVOM, aby získaly přehled o tom, který partajní orgán je odpovědný za schválení konkrétního činovníka, vypracovalo oddělení masových organizací KSČ kádrový pořádek, který měl do složitého systému vnést jasno. Podle tohoto kádrového pořádku víme, že členy předsednictva okresních výborů obránců míru potvrzoval příslušný okresní výbor KSČ. Krajské výbory KSČ schvalovaly členy předsednictva a pléna krajského výboru obránců míru a předsedy OVOM. Ústřední výbor Komunistické strany Slovenska měl za úkol potvrdit ve funkcích členy předsednictva Slovenského výboru obrancov mieru a také kulturně propagačního i organizačního tajemníka a vedoucího hospodářského oddělení. Nejvíce osob prověřoval organizační sekretariát republikového ÚV KSČ: členy republikového předsednictva ČSVOM (včetně tajemníka pro mezinárodní styky a vedoucí organizačního oddělení, kulturně propagačního a hospodářského oddělení), dále předsedu a vedoucího tajemníka Slovenského výboru obrancov mieru i předsedy krajských výborů. Členy předsednictva republikového výboru schvaloval politický sekretariát ÚV KSČ. Tento orgán rozhodoval také o obsazení funkcí vedoucího tajemníka a vedoucího redaktora časopisu Mír. O předsedovi ČSVOM se rozhodovalo na předsednictvu ÚV KSČ.¹¹⁶

Nabízí se představa, že ČSVOM tvořili převážně aktivní účastníci druhé světové války, či osoby perzekuované nacistickým režimem, a že tyto osoby mohl výbor při sestavování kandidátek upřednostňovat. Což je logické, protože se u nich automaticky předpokládá, že mají s válkou největší zkušenosti; nesmíme však zapomínat na skutečnost, že válka ovlivnila většinu národa. Podrobným zkoumáním životních osudů členů ústředí ČSVOM zjišťujeme, že tyto osoby jsou ve výboru zastoupeny minimálně. Bohužel, v písemnostech výboru nejsou dochovány kádrové materiály ani jiné dokumenty, ze kterých by se dala jejich válečná zkušenost zjistit. Proto jsem byl odkázán na pouze na internetové zdroje, kde tyto údaje v mnoha případech nemusí být uvedeny. Předpokládáme, že jejich počet by se ani při dostatečné pramenné základně nijak rapidně nezvětšil. Výbor se totiž nechtěl omezovat jen na určitou skupinu obyvatelstva, ale právě naopak se snažil o zapojení co možná největšího počtu osob z různých oborů, a to tak, aby složení výboru představovalo

¹¹⁵ NA, f. ÚV KSČ – dílčí fond oddělení masových organizací, a. j. 506, Koncept dopisu blíže neurčeného pracovníka pravděpodobně z oddělení masových organizací KSČ ze dne 24. 1. 1950, s. 1.

¹¹⁶ Tamtéž, a. j. 508, Návrh kádrového pořádku pro Čs. výbor obránců míru, nedatováno, s. 1-2. Přestože se jedná pouhý návrh, lze předpokládat, že podobný postup schvalování byl v praxi uplatňován.

sociální a politický odraz celé společnosti. Účastníci druhé světové války, či osoby perzekuované nacistickým režimem, se nestaly upřednostňovanou skupinou kandidátů na funkce ve výborech. Byly pouze jednou z mnoha skupin osob zastoupených v organizaci. ČSVOM se snažil při své práci využívat jejich vzpomínek.¹¹⁷

2.2. Stanovy

Vzhledem k tomu, že ČSVOM nebyl spolkem ani dobrovolnou organizací, ale výborem, nebyly stanovy nutné pro jeho úřední schválení. Výbor se řídil nejen vlastními usneseními, ale také nařízeními vydanými SRM, popřípadě KSČ či NF. První stanovy ČSVOM byly schváleny až na celostátní konferenci v roce 1966.¹¹⁸ Důvody tohoto kroku vysvětlil ve svém referátu historik Josef Macek: „Zrušení okresních výborů obránců míru vedlo některé soudruhy a přátele k domněnì, že význam mírového hnutí uvnitř republiky poklesl. To nás vedlo k tomu, abychom vypracovali a předložili vám základní dokument našeho hnutí. [...] Ten má upřesnit jak postavení, tak i hlavní cíle Čs. výboru obránců míru a upřesnit jeho strukturu. Statut našeho hnutí se jeví jako žádoucí i pokud [...] jde o styky Čs. výboru obránců míru v zahraničí; naši partneři mají své stanovy, které v kostce charakterizují hnutí.“¹¹⁹ Tyto stanovy pravděpodobně nebyly předloženy Ministerstvu vnitra ke schválení. ČSVOM se jimi řídil až do svého zrušení v roce 1968.

Stanovy jeho nástupce ČSMV spolu s dalším základním dokumentem – Akčním programem – byly schváleny na celostátní konferenci ČSMV v prosinci 1968.¹²⁰ Předtím jejich znění projednali na plenárním zasedání dne 2. dubna 1968. Pro potřeby tohoto plenárního zasedání bylo zřízeno pět pracovních skupin, mezi nimi také komise pro organizační otázky a statut, které předsedal Jaroslav Knobloch.¹²¹ Ani tyto stanovy však

¹¹⁷ Vzpomínky pamětníků využívali například v Lanškrouně. O těchto skutečnostech se dočítáme v zápisech ze zasedání OVOM Lanškroun: „Ukazuje se na to, že je potřeba našemu lidu připomínat utrpení fašistických [správně nacistických, pozn. autora] obětí za druhé světové války. K tomu účelu by bylo dobré získat a zapojit bývalé politické vězně, hlavně ty, kteří byli odsouzeni a použít jich třeba k promluvení do místního rozhlasu.“ Viz Státní okresní archiv Ústí nad Orlicí (dále jen SOkA Ústí nad Orlicí), Obránci míru – okresní výbor, Lanškroun, nezpracováno, kart. 1, Zápis ze schůze OV ČSVOM ze dne 28. 8. 1952, s. 2.

¹¹⁸ Slovník mírového hnutí. Praha 1966, s. 28. Ke stanovám organizace srv. Štér, Roman: Československý výbor obránců míru a Československý mírový výbor v letech 1949–1989. In: *Paginae historiae* (sborník Národního archivu), č. 26/2, Praha 2018, s. 243-244.

¹¹⁹ Budovatelským úsilím v jednotě s demokratickými silami ve světě za mír. Celostátní konference ČVOM 31. 10. – 1. 11. 1966. Praha 1966, s. 8.

¹²⁰ NA, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 1, Akční program a statut československého mírového hnutí, s. 23. Několik konceptů návrhu stanov ČSMV se nachází ve fondu ÚV NF. Viz NA, f. ÚV NF, kart. 706, inv. č. 727, Konečná verze stanov viz NA, f. ÚV NF, inv. č. 723, kart. 527.

¹²¹ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 10, Zápis z užšího předsednictva ČSVOM z 16. 4. 1968, s. 1.

nebyly projednány a schváleny Ministerstvem vnitra.¹²² Došlo k tomu dle dostupných informací proto, že konečné znění stanov výbor odsouhlasil až po srpnových událostech 1968. Obsahovaly pasáže, které neodpovídaly změně politické situaci v letech 1968–1970. Stanovy spolu s Akčním programem se měly podle návrhu profesora Dalibora Krna¹²³ (předneseném na mimořádném plenárním zasedání ČSMV dne 25. listopadu 1969) podrobně přezkoumat.¹²⁴ Plénum uložilo předsednictvu, aby ustavilo komisi pro přípravu nového statutu, který měl být předložen celostátní konferenci v roce 1970.¹²⁵ Do jeho schválení měl platit prozatímní jednací řád, který byl po vypracování předložen k odsouhlasení plénu ČSMV na jeho zasedání dne 17. února 1970.¹²⁶ Prozatímní z toho důvodu, že po schválení statutu se předpokládalo jeho případné dopracování.¹²⁷ Na celostátní konferenci ČSMV v roce 1970 k projednání stanov skutečně došlo. V usnesení z konference je uvedeno, že se schvaluje návrh stanov s úpravami, které vyplynuly z jednání na konferenci. Pověření pracovníci měli provést úpravy a změny potřebné ke schválení stanov státními orgány.¹²⁸ Další informace o stanovách se mi dohledat nepodařilo. Lze však předpokládat, že byly v platnosti až do roku 1975, kdy se ČSMV stal součástí NF. Od té doby se činnost výboru řídila pravidly obsaženými v dokumentu Poslání a hlavní zásady činnosti československého mírového hnutí.

¹²² NA, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 2, Stenografický zápis z plenárního zasedání ze dne 13. 10. 1970, s. 8.

¹²³ Dalibor Krno (1901–1983), pocházel ze slovenské rodiny, žijící v Chorvatsku, kde absolvoval gymnázium. V letech 1919–1920 studoval na Právnické fakultě UK a v letech 1920–1922 architekturu na Českém vysokém učení technickém v Praze. Od roku 1927 působil jako dopisovatel bělehradské Politiky a později zářebského Obzoru, posléze se prosadil i jako samostatný novinář. V srpnu 1934 nastoupil jako úředník do Slovenské obilní společnosti. Po dvou letech působení v této organizaci se na jaře 1936 stal jejím generálním ředitelem. Později působil v Obilní společnosti pro Slovensko, a to až do vypuknutí Slovenského národního povstání, na jehož přípravách se podílel. Již před vypuknutím Slovenského národního povstání se zapojil do domácího odboje. V letech 1946–1949 působil jako předseda Státního plánovacího a statistického úřadu v Bratislavě. Pak přijal místo československého velvyslance ve Vídni. Poté, co utekla do ciziny jeho sestra (vdova po Bohdanovi Pavlů) dal svoji funkci okamžitě k dispozici. Na počátku roku 1951 pak musel, jako muž blízký Clementisovi, z Ministerstva zahraničních věcí definitivně odejít. Následně se stává vedoucím katedry mezinárodního práva na právnické fakultě univerzity Komenského v Bratislavě. Od roku 1952 se stal vedoucím katedry novinářství a knihovnictví na filozofické fakultě univerzity Komenského v Bratislavě, kterou řídil až do roku 1971. Později působil jako vysokoškolský učitel a proděkan Právnické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě. Viz NA, f. Archiv Syndikátu novinářů, nezpracováno, Členská evidence vyřazení – vyloučení (50. – 60. léta), spis Dalibora Krna a Dejmek, Jindřich: Diplomacie Československa. Biografický slovník československých diplomatů (1918–1992), díl II. Praha 2013, s. 448.

¹²⁴ NA, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 2, Stenografický zápis z plenárního zasedání ze dne 13. 10. 1970, s. 3.

¹²⁵ Usnesení mimořádného pléna ČSMV. Mír, ročník 16, 1969, č. 12, s. 5.

¹²⁶ NA, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 2, Stenografický zápis z plenárního zasedání ČSMV ze dne 17. 2. 1970, s. 7/2.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ Celostátní konference Československého mírového hnutí 16. 12. 1970. Praha 1970, s. 40. Z dokumentů není zcela jasné, proč měly být stanovy předloženy státním orgánům ke schválení, když se nejednalo o dobrovolnou organizaci. Pravděpodobně nemělo předložení stanov vést k zahájení registrace jako je tomu v případě spolků, které předkládají stanovy Ministerstvu vnitra ke kontrole. Pokud jsou stanovy ministerstvem schváleny, dochází k jeho registraci. Osobně se přikláním k názoru, že stanovy byly předloženy ministerstvu vnitra pouze ke kontrole.

Materiál byl po projednání sekretariátu ÚV KSČ a NF předložen na konferenci ČSVOM v únoru 1975 ke schválení a stal se základním statutárním dokumentem mírového hnutí až do roku 1989.¹²⁹

2.3. ČSVOM a jeho ústřední orgány

V čele organizace stála od roku 1949 Anežka Hodinová-Spurná, která současně zastávala funkci místopředsedkyně Národního shromáždění a Rady československých žen.¹³⁰ Poprvé ji zvolili předsedkyní ČSVOM na zakládající schůzi výboru dne 7. července 1949 a později ještě dvakrát.¹³¹ Následně Anežku Hodinovou-Spurnou nahradil akademik Jan Mukařovský, který tuto funkci zastával v letech 1955–1966.¹³² Ten měl pro vykonávání funkce mnoho zkušeností a znalostí: „*Jako dosavadní předseda ČSVOM požívá s[oudruh] Mukařovský vážnosti*“, psalo se ve zdůvodnění návrhu na funkci předsedy, „*je aktivním pracovníkem, rozumí práci ČSVOM, jako předseda vyjadřuje se v tisku i rozhlase k závažným mezinárodním událostem. S velkou většinou předsednictva dobře spolupracuje. Na schůze do krajů dochází zřídka, jednak vzhledem k práci v ústavě¹³³, který vede, jednak ze zdravotních důvodů. Ve styku s významnými cizinci, kteří projíždějí Československem, se osvědčuje jeho znalost poměrů ve Světové radě míru, jeho kulturní rozhled i znalost řeči.*“¹³⁴

Nejvyšším výkonným orgánem ČSVOM se stalo předsednictvo. Počet jeho členů nebyl ustálený a měnil se v průběhu sledovaného období, ale také později. Jeho členové se scházeli jednou za tři až čtyři týdny podle čtvrtletního pracovního plánu. Na předsednictvu se projednávaly a schvalovaly čtvrtletní pracovní plány sekretariátu, návrhy na zajištění pracovních úkonů a vysílání delegátů do zahraničí. Kromě vlastního předsednictva, jež „navenek“ působil také jako reprezentační výbor,¹³⁵ dále existoval devítičlenný orgán označovaný jako užší (pracovní) výbor.¹³⁶ Ten existoval až do roku 1968, kdy jej v rámci

¹²⁹ NA, f. ÚV KSČ, dílčí fond předsednictvo ÚV KSČ, 138. schůze předsednictvo ÚV KSČ dne 10. 11. 1989, bod 3, č. 8945, Postavení a úkoly československého mírového hnutí v naší společnosti, s. 10.

¹³⁰ Rada československých žen působila od roku 1945. V roce 1950 byla nahrazena Československým svazem žen, který působil až do roku 1990.

¹³¹ Poprvé na I. sjezdu ČSVOM, který se konal se ve dnech 20. – 21. 1. 1951 a poté na II. sjezdu ČSVOM, který proběhl ve dnech 17. – 18. 1. 1953.

¹³² Ve funkci byl znovu potvrzen na IV. sjezdu ČSVOM, který proběhl ve dnech 20. – 21. 9. 1958 a na Československé konferenci za odzbrojení a mír, která se konala ve dnech 19. – 20. 5. 1962.

¹³³ Jedná se o Ústav pro českou literaturu ČSAV, jehož byl v letech 1951–1962 ředitelem.

¹³⁴ NA, f. ÚV KSČ – dílčí fond politické byro ÚV KSČ, 5. schůze politického byra KSČ ze dne 22. 7. 1958, Schválení předsedy ČSVOM, Příloha III – zdůvodnění návrhu, s. 1. Informace o dalších předsedech ČSVOM a ČSMV jsou uvedeny v 7. kapitole.

¹³⁵ V dokumentech je označováno jako širší předsednictvo.

¹³⁶ NA, f. ÚV NF, kart. 712, inv. č. 732, Zpráva o ustavující schůzi ČSVOM ze dne 7. 7. 1949, s. 1.

federalizačního procesu zrušili.¹³⁷ Právě užší předsednictvo organizaci fakticky řídilo. Bohužel se většina zápisů dokumentující jeho činnost pravděpodobně nedochovala.¹³⁸

Předsednictvo mělo k dispozici vlastní sekretariát, v jehož čele stál vedoucí tajemník. Sekretariát byl rozdělen na tři oddělení: kulturně propagační, zahraniční a hospodářsko-finanční.¹³⁹ Při oddělení kulturně propagačním a zahraničním pracovaly komise složené z pracovníků sekretariátu a externích odborných spolupracovníků.¹⁴⁰ Sekretariát se scházel jednou týdně k poradám, které řídila předsedkyně Anežka Hodinová-Spurná. Vlastním sekretariátem disponovalo ústředí ČSVOM a Slovenský výbor obráncov mieru.¹⁴¹ Jim podřízené krajské a okresní výbory vlastní sekretariáty neměly a využívaly služeb sekretariátů NF.

Protože měl ČSVOM plnit úlohu koordinátora mírových akcí na území ČSR, probíhaly schůze předsednictva zpravidla tak, že zástupci jednotlivých společenských organizací členy informovali předsednictva ČSVOM o zapojení svých organizací do akcí výboru. S podílem Československého svazu mládeže na činnosti mírového hnutí v roce 1953 a s plánem činnosti na I. čtvrtletí roku 1954 například seznámil členy předsednictva na jeho zasedání dne 9. února 1954 tajemník ÚV Československého svazu mládeže pro ideologii, kulturu a mezinárodní vztahy Miloš Jakeš (1922–2020), který byl v letech 1986–1989 generálním tajemníkem ÚV KSČ.¹⁴²

Plenární zasedání se svolávalo zpravidla dvakrát do roka a nejednalo se (stejně jako v případě sjezdů či konferencí ČSVOM) o pracovní orgán. Jak pléna, tak konference měly manifestační charakter a nebyly na nich řešeny žádné organizační záležitosti, jako tomu bylo v případě spolků. V roce 1950 se konala dvě plenární zasedání, z toho jedno rozšířené. Na programu plenárního zasedání, které se konalo 25. dubna 1950, bylo zahájení podpisové akce

¹³⁷ NA, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 1, Příloha zápisu ze zasedání stranické skupiny ČSMV ze dne 24. 11. 1969 – Zpráva o činnosti československého mírového hnutí 1968–1969, s. 1.

¹³⁸ Výjimku představuje kniha zápisů z let 1964–1968. Viz NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 10.

¹³⁹ Počet oddělení sekretariátu ČSVOM se v pozdějších letech měnil. K organizačním změnám sekretariátu v 60. letech 20. století, viz: Štér, Roman: Československý výbor obránců míru a Československý mírový výbor v letech 1949–1989. In: *Paginae historiae* (sborník Národního archivu), č. 26/2, Praha 2018, s. 251–252.

¹⁴⁰ Ke vzniku prvních komisí máme díky nedochovaným zápisům z roku 1949 a částečně z roku 1950 minimum informací. K roku 1949 nejsou zachovány zápisy ze zasedání předsednictva, ale pouze soupis projednávaných témat včetně přítomných členů předsednictva. Zápisy pro rok 1950 jsou dochovány až od říjnové schůze předsednictva. Pravděpodobně první komise vznikla v souvislosti se zřízením Československé ceny míru.

¹⁴¹ Vlastním sekretariátem disponoval již Československý přípravný výbor pro Světový kongres přívrženců míru v Paříži.

¹⁴² NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 7, Podíl Československého svazu mládeže na práci mírového hnutí v roce 1953 a náplň této činnosti na I. pololetí 1954, příloha zápisu ze zasedání předsednictva ČSVOM ze dne 9. 2. 1954.

pod stockholmskou výzvu.¹⁴³ Hlavní referát přednesla předkyně Hodinová-Spurná a pak následovala diskuse. Tím byl program zcela vyčerpán. Závěrem došlo ke schválení rezoluce a dvou dopisů; jeden adresovali prezidentu Gottvaldovi a druhý předsedovi vlády Zápotockému. Na plenárním zasedání obvykle zhodnotili celostátní akce a vytyčili nové úkoly. V rámci plenárních zasedání někdy docházelo – zejména v pozdějších letech – k předání Československých cen míru. Vedle toho byly od roku 1950 svolávány schůze, označované jako rozšířené plenární zasedání. Na tato zasedání zvali kromě členů pléna také čestné hosty; většinou se jednalo o významné představitele KSČ, NF a kulturních či vědeckých institucí ale nechyběli ani politici a či další významné osobnosti té doby. Rozšířená plenární zasedání tedy připomínala spíše slavnostní shromáždění. Například rozšířené zasedání dne 10. listopadu 1950 se konalo pouze proto, aby slavnostně zvolili delegaci na II. světový kongres obránců míru.¹⁴⁴

Přestože vrcholným orgánem výboru byly sjezdy, neřešily se na nich (kromě schválení stanov v roce 1966) žádné organizační otázky, jako tomu bylo na sjezdech Svazarmu či jiných organizací. Například na prvním celostátním svazarmovském sjezdu se projednával organizační řád, kritizovala se činnost organizace a řešila se propagace.¹⁴⁵ Na sjezdech ČSVOM, později na konferencích docházelo, kromě ustavující schůze ČSVOM v roce 1949, k volbě nového výboru.¹⁴⁶ Počet členů výboru nebyl ustálený. Na I. sjezdu v roce 1951 bylo zvoleno 103 osob,¹⁴⁷ postupně počet členů stoupal. Na II. sjezdu zvolili 116 osob¹⁴⁸ a na III. sjezdu dokonce 150 osob.¹⁴⁹

2.4. Krajské výbory

Krajské výbory obránců míru (KVOM) byly ustaveny v souladu s usnesením mezinárodního mírového kongresu v Paříži v roce 1949. K jejich zřízení došlo ve druhé polovině tohoto roku, kdy po dohodě s ČSVOM pověřil ÚAV NF své krajské výbory organizováním KVOM.¹⁵⁰ Původně měly být ustaveny do 20. srpna 1949 jako čtyř – až pětičlenné sbory, které měly být v případě potřeby, například při konání celostátních mírových akcí, rozšířeny o další zástupce

¹⁴³ Podrobně je tato podpisová kampaň popsána ve 3. kapitole.

¹⁴⁴ Srv. NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 1, Zápisy z plenárních zasedání z roku 1950.

¹⁴⁵ Paulus, Filip: Svaz pro spolupráci s armádou. Formování branné výchovy v letech 1951–1989. In: *Paginae historiae* (sborník Národního archivu), č. 26/2, Praha 2018, s. 167-168.

¹⁴⁶ Poslední konference se konala v roce 1975, následně docházelo k volbě nových členů kooptováním na plenárních zasedáních. Srv. 7. kapitolu.

¹⁴⁷ Nově zvolený výbor obránců míru. *Rudé právo*, ročník 31, č. 19, z 24. 1. 1951, s. 3.

¹⁴⁸ Nové složení Československého výboru obránců míru. *Rudé právo*, ročník 33, č. 20, z 20. 1. 1953, s. 2.

¹⁴⁹ Z diskuse na III. československém sjezdu obránců míru. *Rudé právo*, ročník 35, č. 106, z 18. 4. 1955, s. 2.

¹⁵⁰ V českých zemích proběhly ustavující schůze od 22. 8. do 12. 9. 1949. Viz NA, f. ÚV NF, kart. 709, inv. č. 818, Přehled vzniku KVOM na území českých zemí. Srv. Přílohu č. II. Přehled vzniku KVOM na území českých zemí.

jednotlivých složek NF.¹⁵¹ Tato představa nakonec realizována nebyla. Naopak vznikl orgán tvořený zástupci dobrovolných organizací a významnými regionálními osobnostmi. Návrh členů podléhal schválení krajského sekretariátu KSČ. Teprve poté návrhy spolu se stručnou charakteristikou navržených zaslali na vědomí ČSVOM.¹⁵² Funkce předsedy krajského výboru měla být svěřena politicky a kulturně významné osobě, „*kteřá má organizační schopnosti, je iniciativní, má opravdový vztah k takové činnosti.*“¹⁵³ Naopak pro funkci jednatele bylo nutné uvažovat o osobě politicky spolehlivé, která bude časově flexibilní, aby mohla udržovat osobní kontakt a korespondenční styk s ústředním výborem a okresními výbory obránců míru.¹⁵⁴

KVOM měly, kromě pořádání akcí, za úkol dohlížet na činnost okresních výborů obránců míru (OVOM) ve svém kraji. Každý člen krajského výboru dostal za úkol navštívit schůze jednoho, někdy i více okresních výborů, na kterých přítomně informoval o současné situaci ve světovém mírovém hnutí a o činnosti KVOM. Rovněž pečlivě sledoval průběh schůze. Před návštěvou obdržel cyklostylovaný dokument označený jako delegační lístek obsahující jméno a příjmení osoby, která má schůzi navštívit včetně data a místa konání. V některých případech obsahují delegační lístky seznam úkolů, jako ten pro Jana Štancla, který měl za úkol navštívit den 23. dubna 1954 plenární zasedání OVOM Čáslav:

„1./ Zaslání čtvrtletního plánu – týká se okresu Čáslav a Vysoké Mýto.

2./ Nutnost odesílání zápisů ze všech schůzí a to dvojmo

3./ Jak se OV OM zapojily do předvolební kampaně, konkrétní výsledky v této činnosti, zvláště v agitačních střediscích., jak plní pokyny o propagaci mírových návrhů SSSR /kolektivní bezpečnost/ a jak využívají materiálů k této akci. Zdůraznit využití materiálů od s[ouhruha] Kaplana o volbách.

4./ Co okresy provedly k oslavám Ant[onína] Dvořáka /případně další kult[urní] výročí SRM/ - Pardubický OV OM na koncert Marty Krásové v polovině května. Vyšetřit, zda by byl v okresích zájem o zájezd AUS [Armádního uměleckého souboru] o operu Rusalka nebo Jakobín.

¹⁵¹ V tomto případě měly mít největší zastoupení složky Národní fronty, kterým bylo mírové hnutí ideově nejbližší (např. Rada československých žen, Československý červený kříž, Československý svaz mládeže).

¹⁵² NA, f. ÚV NF, kart. 709, inv. č. 730, Oběžník ze dne 8. srpna 1949, s. 1.

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ Tamtéž.

5./ Zajistit propojení OV OM s okresním výborem pro tělesnou výchovu a sport v zájmu popularizace Závodu míru, a to zvláště v okresech Pardubice, Holice, Vysoké myto a Litomyšl a podávání zpráv o spolupráci.¹⁵⁵

Na delegační lístek pak dotyčný zaznamenal průběh schůze. Takto například zhodnotil průběh jedné z nich JUDr. J. Verich,¹⁵⁶ kterého vyslali na zasedání rozšířeného plenárního zasedání okresního výboru v Hlinsku, jež se konalo 25. září 1954 v jídelně ROH: „Na zasedání podle sdělení OV-OM s[ouhruha] Michálka a tajemnice OV-OM s[oudružky] Nejedlíkové bylo pozváno 130 osob. Včetně mě se dostavilo však jenom 17 osob. Nepřišli ani tři členové předsednictva OV-OM. Neúčast v převážné většině případů nebyla omluvena. Slabá návštěva částečně dala by se vysvětlit u osob z venkova povinností vybírat brambory. Pro malou účast vyskytl se z řad přítomných návrh, aby schůze byla opakována. V diskuzi bylo předneseno 14 věcných diskuzních příspěvků. Velmi dobře diskutoval předseda MNV v Hlinsku s[ouhruh] Musil. Zasedání začalo v 15,45 hodin /čekali jsme na opozdilce/ a trvalo do 17,45 hodin. Někteří přítomní si dělali poznámky a slíbili, že přenesou referát do svých složek“.¹⁵⁷ Předsedové okresních výborů navíc měli povinnost zasílat příslušným KVOM kopie zápisů z jejich zasedání, zprávy o průběhu některých akcí, čtvrtletní plány práce a také roční zprávy o činnosti.

Pracovníci organizačního sekretariátu KSČ zaznamenali tendenci ČSVOM vybudovat z krajských a okresních výborů obránců míru samostatné organizace s vlastním aparátem, což nepovažovali za správné. V dokumentu s názvem Mírové hnutí upozornili na tyto skutečnosti: „Hlavním činitelem mírového hnutí je KSČ a pod jejím vedením celá Národní fronta, a to je ta nejširší základna pro rozvoj mírového hnutí [...] Po této linii je možné každodenně seznamovat nejširší masy s otázkami boje za mír a to tím, že nejen strana, ale všechny složky NF mohou ve své pravidelné činnosti spojovat otázky boje za mír s denními úkoly, s bojem za plnění usnesení strany a vlády, mobilizovat své členstvo ke stále větší účasti na budování socialismu a to je skutečný náš boj za mír. Budovat samostatnou organizaci obránců míru je tedy zbytečné, naopak rozsah mírového hnutí by se tím jen zužoval. Výbory obránců míru mají dávat iniciativní podněty, jak nejvhodnějším způsobem spojit budovatelské i vnitřní otázky složek NF s mírovým bojem. To ovšem neznamena, že by VOM při různých příležitostech

¹⁵⁵ SOA Hradec Králové, f. Československý výbor obránců míru – krajský výbor Pardubice (1950–1959), nezpracováno, zápisy ze zasedání OVOM Čáslav z roku 1954, Delegační lístek pro Jana Štancla na plenární zasedání OVOM Čáslav dne 23. 4. 1954, s. 1.

¹⁵⁶ Celé křestní jméno není na delegačním lístku uvedeno.

¹⁵⁷ SOA Hradec Králové, f. Československý výbor obránců míru – krajský výbor Pardubice (1950–1959), nezpracováno, zápisy ze zasedání OVOM Hlinsko z roku 1954, delegační lístek pro JUDr. J. Vericha na zasedání rozšířeného plenárního zasedání okresního výboru v Hlinsku dne 24. 9. 1954, s. 1.

nevystupovaly na veřejnost a nepůsobily svými funkcionáři na ty občany, kteří jsou jinými cestami těžko dostupní.“¹⁵⁸

Krajské výbory fungovaly až do roku 1960, kdy v souvislosti s novou územní organizací československého státu dochází ke zřízení nových krajů a k ustavení nových krajských výborů ČSVOM. Ustavující schůze proběhly od 15. června do 5. srpna 1960.¹⁵⁹ Na zasedáních byly zvoleny nové 65 až 90členné krajské výbory ČSVOM. Počet členů předsednictva KVOM se pohyboval mezi deseti až osmnácti.¹⁶⁰ Ve všech krajích zvolili místopředsedy. Jejich počet se kraj od kraje lišil. Někde byl zvolen jen jeden, jinde až tři místopředsedové.¹⁶¹ Po roce 1968, kdy proběhla federalizace ČSMV, fungovala hierarchická struktura v krajích a okresech reprezentovaná krajskými a okresními mírovými radami. V roce 1975 byly začleněny do aparátu NF, kdy se staly nedílnou součástí krajských a okresních výborů NF.

2.5. Okresní výbory

V zápise z ustavující schůze ČSVOM, která se konala 9. července 1949, je uvedeno, že mírové výbory budou zřizovány pouze v krajích, protože případné akce budou provádět všechny složky NF.¹⁶² Po prvních krajských konferencích ČSVOM v roce 1949 nakonec došlo i k zakládání okresních výborů.¹⁶³

Vedoucí představitelé ČSVOM měli poměrně jasnou představu o tom, jak mají na okresech probíhat schůze předsednictva. Podobně, jako v případě schůzí celorepublikového předsednictva měli zástupci společenských organizací na schůzích OVOM přítomné informovat o zapojení organizace do akcí ČSVOM a o tom, jaké aktivity související s mírovou problematikou organizace vyvíjejí. Dále měl na začátku každého zasedání předsednictva vystoupit některý z členů OVOM s úvodním referátem, který se zpravidla věnoval mezinárodně-politické situaci.¹⁶⁴ Pak následovala diskuse a teprve po ní byly řešeny organizační záležitosti. Za vzorový v tomto směru můžeme označit okresní výbor v Lanškrouně, který schůze pořádal tak, jak ústřední orgán československého mírového hnutí

¹⁵⁸ NA, f. ÚV KSČ – dílčí fond oddělení masových organizací, a. j. 512, Mírové hnutí – nedatovaná zpráva blíže neurčeného autora o činnosti KVOM a OVOM, s. 1.

¹⁵⁹ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 11, Zprávy o činnosti ČSVOM 1957-1963, zpráva o činnosti za rok 1960, s. 20.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 21.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 20.

¹⁶² NA, f. ÚV NF, kart. 712, inv. č. 732, Zpráva o ustavující schůzi ČSVOM ze dne 7. 7. 1949, s. 1.

¹⁶³ Uvažovalo se dokonce o zřizování „buněk“ ČSVOM na závodech, tato myšlenka však nikdy nebyla realizována.

¹⁶⁴ Obsah referátu byl zakotven ve čtvrtletních plánech práce. Kdo určoval téma jednotlivých referátů, se mi zjistit nepodařilo.

požadoval.¹⁶⁵ Tento výbor představoval výjimku; většina schůzí předsednictev OVOM takto neprobíhala, navíc se většina z nich ani pravidelně nescházela.

Písemnosti vzešlé z ústředí ČSVOM a také dokumenty z činnosti KSČ a NF dosvědčují, že aktivity OVOM byly oprávněně kritizovány. Největším nedostatkem okresních výborů byla skutečnost, jak uvedla Božena Macháčová-Dostálová¹⁶⁶ ve svém projevu předneseném na zasedání předsednictva ČSVOM dne 31. března 1953, že měly pouze reprezentativní charakter, „*neboť byly složeny sice z významných představitelů našeho veřejného, politického a kulturního života, kteří jsou však příliš exponováni a nezbyval jim čas pro činnost ve výborech obránců míru. Celá činnost OV obránců míru se tím omezovala na účast při nárazových, hlavně manifestačních akcích a projevech, kde byly OV obránců míru spolupřáteli. Většina OV obránců míru existovala pouze na papíře, činnost nevyvíjely, nescházely se a jejich činnost postupně ochabovala*“.¹⁶⁷ Navíc při vyvíjení jakékoliv činnosti bylo zapotřebí podpory akčních výborů Národní fronty, protože OV obránců míru nedisponovaly potřebnými financemi¹⁶⁸ a neměly vlastní personál.¹⁶⁹

Všechny výše uvedené nedostatky nakonec přispěly k rozhodnutí OVOM zrušit. Návrh na jejich likvidaci předložil František Havlín z V. oddělení ÚV KSČ na schůzi sekretariátu ÚV KSČ, konané 21. prosince 1958, a to v dokumentu Návrh na zaměření činnosti orgánů mírového hnutí a na některé změny v jejich organizační struktuře.¹⁷⁰ Dalším důvodem, proč mohlo dojít ke zrušení okresních výborů ČSVOM, může představovat rozhodnutí o změně zaměření činnosti organizace. Od roku 1959 se ČSVOM soustředil primárně na činnost směřující do zahraničí a síť okresních výborů by tak postrádala využití.

¹⁶⁵ SOKA Ústí nad Orlicí), f. Obránci míru – okresní výbor, Lanškroun (1952–1953), nezpracováno, kart. 1.

¹⁶⁶ Božena Macháčová-Dostálová (1903–1973) byla původním povoláním dělnice, ale již roku 1935 se stala poslankyní za KSČ (Členkou této strany se stala v roce 1926). Před tím, než se stala poslankyní, pracovala po dobu tří let jako sekretářka Rudých odborů. Za druhé světové války žila v Moskvě, kde podílela se na československém vysílání moskevského rozhlasu. V roce 1946 se stává členkou předsednictva ÚV KSČ, kde působí až do roku 1971. V letech 1954–1960 působila jako poslankyně Národního shromáždění. V roce 1954 byla jmenována ministryní výkupu a po dvou letech se stala ministryní spotřebního průmyslu. V srpnových dnech 1968 řídila v nepřítomnosti ministerského předsedy Oldřicha Černíka zasedání vlády. Viz Tomeš, Josef a kol.: Český bibliografický slovník XX. století, díl II., Praha 1999, s. 311.

¹⁶⁷ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 7, Práce KVOM v Praze (materiál přednesený Boženou Macháčovou – Dostálovou) - Příloha k zápisu ze zasedání předsednictva ČSVOM ze dne 27. 4. 1953, s. 1.

¹⁶⁸ NA, f. ÚV NF, kart. 709, inv. č. 730, Zpráva o činnosti v kraji České Budějovice, z 27. 3. 1951, s. 2.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 2. Podobné problémy měly také krajské výbory obránců míru, kde vinou nedostatku aktivních pracovníků probíhalo spojení s okresními výbory pouze administrativní cestou.

¹⁷⁰ Zrušení zdůvodnil Havlín těmito slovy: „*Činnost těchto nejnižších orgánů mírového hnutí nedosáhla nikdy, až na výjimky, žádoucí úrovně a výsledků. Scházejí se nepravdělně a jejich činnost je v naprosté většině formální. Jedna z hlavních příčin spočívá v tom, že dublují činnost orgánů Národní fronty a společenských organizací, pro něž boj za mír se stal již vžitým a samozřejmým obsahem jejich práce.*“ Viz NA, f. ÚV KSČ – dílčí fond sekretariát ÚV KSČ, 66. schůze sekretariát ÚV KSČ dne 6. 1. 1960, arch. jednotka 288, svazek 180, bod 6, č. 4138, Činnost orgánů mírového hnutí a některé úpravy v jejich organizační struktuře, s. 4.

Náhradou za zrušené okresní výbory se měly stát okresní mírové aktivity organizované při okresních výborech NF. Podle hodnocení z období pražského jara byly tyto okresní mírové aktivity „*nesprávným zásahem centrálních orgánů NF a v důsledku nepochopení významu a poslání mírové práce v širokém okruhu naší společnosti*“.¹⁷¹ Ukázalo se, že aktivity byly „*labilním článkem*“ a jejich činnost závisela na aktivitě a pochopení tajemníků okresních výborů a také krajských výborů NF. Důležitým faktorem pro jejich činnost byl vztah vedení okresních výborů NF k mírovému hnutí. Právě toto vedení totiž určovalo počet členů okresních mírových aktivů, výběr spolupracovníků, metody a formy práce. Nevýhodou se stala absence členské základny okresních mírových aktivů, proto prý nemohly krajské výbory ČSVOM rozvinout svou aktivitu.¹⁷²

Rozhodnutí o znovuoobnovení okresních mírových výborů bylo přijato na celostátní poradě užšího předsednictva ČSVOM s předsedy KVOM a pracovníky KV NF dne 28. června 1968. K vlastnímu ustavení okresních výborů, tehdy označovaných názvem okresní mírové rady (OMR), došlo v průběhu října a listopadu 1968.¹⁷³ OMR existovaly až do zániku organizace v roce 1990.

2.6. Reorganizace a soutěže

Od svého vzniku až do roku 1952 byly KVOM a OVOM vnímány KSC, NF i ústředím ČSVOM jako reprezentační orgány. Od toho se také odvíjela forma jejich práce. Velkou část agendy při organizování akcí tehdy řešily okresní a krajské výbory NF. Výbory obránců míru prý začaly vyvíjet činnost zpravidla až před zahájením dané akce a po jejím ukončení již nevyvíjely žádnou další aktivitu. Dokonce se výbory obránců míru ani pravidelně nescházely. U vedoucích činitelů NF a KSC postupně převládlo přesvědčení, že činnost výborů bude dobrá jen tehdy, pokud začnou pracovat pravidelně, systematicky a iniciativně. Neměly pouze čekat na to, až dostanou pokyny z ústředí, ale samy měly využívat všech příležitostí k propagování mírové problematiky.¹⁷⁴ Pracovníci aparátu NF a KSC vyhodnotili, že důvodem jejich nedostatečné aktivity je nevhodné personální složení KVOM a OVOM. Bylo zřejmé, že vedoucí pracovníci těchto orgánů byli přetížení funkcemi¹⁷⁵ a od změny personálního složení si vedoucí pracovníci z KSC a NF slibovali zintenzivnění činnosti. Proto

¹⁷¹ NA, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 1, Příloha k zápisu z plenárního zasedání ČSVOM ze dne 24. 11. 1969 - Zpráva o činnosti československého mírového hnutí 1968–1969, s. 1.

¹⁷² Tamtéž, s. 2.

¹⁷³ Tamtéž, s. 10.

¹⁷⁴ NA, f. ÚV NF, kart. 711, inv. č. 819, Metody práce výborů obránců míru v krajích a okresech, s. 1.

¹⁷⁵ Tamtéž, Zpráva krajským výborům KSC, b. d., s. 1.

byla se souhlasem KSČ provedena výměna pracovníků, která byla v dobových materiálech označena jako reorganizace, přestože tento název neodpovídal skutečnosti – nejednalo se totiž o zásah do organizační struktury KVOM a OVOM.

Jak měla personální obměna probíhat, si přiblížíme na příkladu reorganizace, která proběhla v roce 1952. Dodejme, že reorganizací proběhlo ve sledovaném období více, a to jak v celorepublikovém, tak v regionálním měřítku. Reorganizace z roku 1952 byla pravděpodobně jednou z prvních. Výběr nových pracovníků okresních a krajských výborů dostala v rámci reorganizace na starost předsednictva krajských a okresních výborů KSČ. Mělo se jednat o funkce nepřetížené a veřejnosti známé komunisty, u nichž se předpokládalo, že budou KSČ informovat o dění v mírových výborech. Tito komunisté, pokud byli funkcionáři, měli být dosavadních funkcí zproštěni, aby se mohli zabývat pouze činností v mírovém výboru. Vytipování nových funkcionářů, členů ostatních politických stran, bezpartijních a veřejně známých osob (lékaři, umělci, vědci, úderníci, vzorní družstevníci a další) provedly KVOM a OVOM v úzké spolupráci s orgány KSČ. Prověření bezpartijních měli na starost příslušné akční výbory NF a následně měly KVOM a OVOM vypracovat návrh na nové složení předsednictva. Návrhy se předkládaly okresním a krajským výborům KSČ k posouzení, zda nově zvolený výbor obránců míru bude schopen dané úkoly plnit. Ještě před vlastní volbou nových výborů mělo dojít k setkání navržených členů předsednictva s příslušnými orgány NF a členy výborů obránců míru. Pracovníci NF a ČSVOM měli za úkol je přesvědčit k práci ve výborech a seznámit s činností výborů obránců míru. Teprve po těchto pohovorech mohlo dojít ke svolání zasedání výborů obránců míru a k volbě nových členů, či k pouhé obměně za členy, kteří ve výborech nevyvíjeli činnost.¹⁷⁶

Jako první proběhla reorganizace KVOM. Plenární zasedání, na kterých reorganizace probíhaly, se konaly v období od 24. května do 8. června 1952. Na zasedání byli pozváni členové původních výborů, nově navržení členové a také vzorní pracovníci, zástupci církví spolupracující s komunistickým režimem a předsedové i tajemníci OVOM. Dostavili se většinou všichni nově navržení členové. Zpravidla se nedostavili ti členové bývalých výborů, kteří se práce v nich neúčastnili. Následně se přistoupilo k reorganizaci OVOM.

Dle mínění pracovníků ÚAV NF reorganizace podstatně zkvalitnila práci KVOM a OVOM. Prý se podařilo zvolit aktivnější „bojovníky za mír“, kteří hledali nové a účinnější formy masově politické práce. U KVOM a také u většiny OVOM se podařilo se docílit toho, aby výbory upustily od staré nárazové formy práce a většina z nich začala vyvíjet činnost na

¹⁷⁶ NA, f. ÚV NF, kart. 711, inv. č. 819, Reorganizace ČSVOM, oběžník ČSVOM čj. 620/52 z 6. 5. 1952, s. 1-2.

základě předem připravených plánů práce.¹⁷⁷ Občas ale plány okresních výborů kopírovaly plány KVOM a nepřihlížely k místním podmínkám.¹⁷⁸ Ve zprávě o činnosti výboru obránců míru po reorganizaci se uvádí, že se zlepšila také návštěvnost schůzí OVOM. V některých okresech se podařilo docílit prý až 90% návštěvnosti předsednictev OVOM a v případě plenárních zasedání dokonce 95% návštěvnosti.¹⁷⁹ Podle Zprávy o činnosti ČSVOM po reorganizaci – ke dni 20. září 1952 se podařilo „vypořádat“ i s otázkou pacifismu v mírovém hnutí, proti kterému se ČSVOM a také orgány světového mírového hnutí vymezovaly od prvních dnů své existence. Za nositele pacifistických názorů zpráva jednoznačně označuje slovenské duchovní; uvádí dokonce i konkrétní příklady: „*Tak například na Slovensku se dostalo do nových VOM jen 60 % z bývalého počtu kněží, kteří především byli nositeli pacifistických názorů. Přes to však ještě se objevují některé případy [...] římsko-katolický farář Gašparovič prohlásil, že v mírovém hnutí nesmíme šířit nenávist k nikomu,*¹⁸⁰ *poněvadž usilujeme o mírovou dohodu i s nepřáteli a odvolával se na projev Jolliot Curieho, vykládaje ho ovšem po svém.*“¹⁸¹ Ani o duchovních z českých zemí se zpráva nevyjadřuje kladně (píše se o nich jako o brzdách činnosti), dokonce je autor nebo autoři považovali¹⁸² za jednu z hlavních příčin nedostatečné činnosti výborů obránců míru v krajících i okresech.

O dalších důvodech, proč k reorganizaci v roce 1952 vlastně došlo, můžeme pouze polemizovat. Jako pravděpodobné se jeví, že reorganizace souvisela s děním ve vedení KSČ, a to s odstraněním „skupiny“ Slánského. Reorganizace tedy mohla KSČ posloužit k odstranění nepohodlných osob z výborů obránců míru. Vzhledem k tomu, že se mezi členy výboru nacházelo větší množství členů KSČ,¹⁸³ nezdá se stávalo, že s některými záležitostmi byli tito členové seznamováni hned dvakrát. Jednak na schůzích KSČ a pak znovu v ČSVOM.¹⁸⁴

¹⁷⁷ Tamtéž, Reorganizace ČSVOM, Zpráva o činnosti výboru obránců míru po reorganizaci, s. 2.

¹⁷⁸ Podle zprávy o činnosti výborů obránců míru po reorganizaci k tomu docházelo například na Liberecku, Karlovarsku a Jihlavsku.

¹⁷⁹ Jednalo se výbory pod patronací KVOM.

¹⁸⁰ Kněžím pravděpodobně vadilo vyjadřování ČSVOM vůči USA a dalším státům na západní straně železné opony. ČSVOM stejně jako propaganda v Československu proti těmto zemím rozpoutaly nenávistnou kampaň.

¹⁸¹ NA, f. ÚV NF, kart. 711, inv. č. 819, Zpráva o činnosti výborů obránců míru po reorganizaci – ke dni 20. 9. 1952, s. 4.

¹⁸² Autoři zprávy nejsou uvedeni.

¹⁸³ Již v dokumentech popisující politické složení KVOM z roku 1949, po přepočtu členů KSČ na procenta jednoznačně vyplývá, že v krajských výborech se zastoupení členů této strany pohybovalo od 60 do 87 %. KSČ tak disponovala v krajích potřebnou většinou, proto aby mohla dění ovlivňovat. Srv. přílohu číslo IV. (politické složení KVOM z roku 1950) této diplomové práce.

¹⁸⁴ SOKA Ústí nad Orlicí, f. Obránci míru – okresní výbor, Lanškroun (1952–1953), nezpracováno, kart. 1. Zápis ze schůze OV ČSVOM ze dne 14. 6. 1951, s. 1. Podobná situace nastala při seznamování členů OV ČSVOM s projevem Zápotockého, který jim byl znám ze stranických schůzí a byl tedy na schůzi OV ČSVOM probrán jen v hlavních rysech. Viz tamtéž, zápis ze schůze OV ČSVOM ze dne 11. 1. 1951, s. 1.

KVOM se snažily motivovat okresní výbory k větší činnosti například pomocí soutěží, ale ani ty očekávané zlepšení nepřinesly. Pravděpodobně první soutěž uspořádal v roce 1953 KVOM v Hradci Králové. Soutěžilo se ve dvou oblastech – o nejlepší účast na plenárním zasedání a o nejlepší činnost OVOM.¹⁸⁵

V polovině prosince roku 1954 vyhlásil krajský výbor obránců míru v Ústí nad Labem soutěž o putovní vlajku KVOM. Jednotlivé okresní výbory byly hodnoceny na základě toho, jak prováděly svoji činnost; hodnotila se účast na zasedáních OVOM, získání nových členů výboru, včasné zasilání zápisů ze schůzí a zpráv KVOM, dále přednášková, referentská a publicistická činnost. Za každý splněný úkol příslušel OVOM určitý počet bodů. Nejvíce bodů, rovných sto, obdržely za každého nového člena výboru, pokud se tento člen do tří měsíců plně zapojil do činnosti OVOM. Padesát bodů získal výbor za publicistickou činnost svých členů, za přednášky a referáty a také za projev v závodním i obecním rozhlase. Nejméně bodů si mohli OVOM nárokovat za účast každého člena na plenárním zasedání okresních výboru (čtyři body) a za účast občana na těchto schůzích, které často byly veřejné (šest bodů). Za každého člena, který se dostavil na zasedání předsednictva, obdržel OVOM deset bodů. Body se odečítaly pouze za neodeslání či pozdní odeslání zápisů ze zasedání a zpráv krajskému výboru; okresním výborům za to hrozila ztráta deseti bodů.¹⁸⁶ Každé tři měsíce probíhalo vyhodnocení soutěže. Výbor s nejvyšším počtem bodů obdržel putovní prapor KVOM.¹⁸⁷ Ukázalo se, že řada osob svoji činnost nehlásila a tím OVOM přicházelo o body. Jedna ze členek předsednictva dělala pravidelně desetiminutové projevy (tzv. desetiminutovky) a hovořila v závodním rozhlase. Tuto činnost považovala za samozřejmou, a proto ji nehlásila.¹⁸⁸

Samotné umístění v soutěži však nemuselo být prostředkem k tomu, aby se aktivita okresů opravdu zvýšila. Jaroslav Hrubý své kolegy na zasedání předsednictva upozornil, že okresní výbory v Mostu a v Lounech, které se v květnu 1955 umístily na prvních dvou místech, získaly své prvenství díky zorganizování rozšířeného plenárního zasedání, na které se dostavil velký počet obyvatelstva.¹⁸⁹ Pravděpodobně se organizátoři soutěže inspirovali soutěží výboru žen při MNV v královéhradeckém kraji nazvanou O prapor míru. V rámci

¹⁸⁵ Státní okresní archiv v Rychnově nad Kněžnou (dále SOKA Rychnov nad Kněžnou), f. Obránců míru – okresní výbor Dobruška, Zápis ze schůze OVOM ze dne 5. 2. 1953, s. 1.

¹⁸⁶ Státní okresní archiv Litoměřice se sídlem v Lovosicích (dále SOKA Litoměřice), f. Československý výbor obránců míru – okresní výbor Lovosice, nezpracováno, kart. 1, Korespondence OVOM 1954–1956, Kritéria soutěže o putovní vlajku KVOM ze dne 16. 12. 1954, s. 1-2.

¹⁸⁷ SOKA Litoměřice, f. Československý výbor obránců míru – okresní výbor Lovosice, nezpracováno, kart. 1, korespondence OVOM 1954–1956, Kritéria soutěže o putovní vlajku KVOM ze dne 29. 4. 1955, s. 1.

¹⁸⁸ Tamtéž, zápisy ze zasedání OVOM 1955–1956, Zápis ze schůze předsednictva OVOM 28. 11. 1955, s. 1.

¹⁸⁹ Tamtéž, zápis ze schůze předsednictva OVOM 2. 5. 1955, s. 1.

kampaně před II. čs. sjezdem obránců míru v roce 1953 výbory žen při MNV v královéhradeckém kraji uspořádaly akci nazvanou Šijeme prapory míru. V 11 okresních městech vyhotovily prapory a ženy z několika desítek obcí pro ně ušily stuhy. Na besedách, při kterých se měly stuhy šít, došlo k seznámení s výsledky vídeňského kongresu národů za mír¹⁹⁰ a s významem II. sjezdu obránců míru. Prapory představovaly určitý symbol: „*odjakživa byly prapory symbolem cti a slávy, a právě dějiny nás učí, že prapory zvěstovaly vítězství a povzbuzovaly k hrdinství.*“¹⁹¹

Činnost výborů obránců míru v některých krajích zaznamenala po reorganizačních počátku vzestup; postupně však jejich aktivita upadala a stejně jako zájem o zapojení do činnosti výboru. Reorganizace i soutěže tedy zpravidla přinášely pouze částečné a krátkodobé zlepšení. Nakonec se vše vrátilo do „zajetých kolejí“. M. Uhlířová,¹⁹² autorka Zprávy o průběhu rozšířených zasedání OVOM konaných v červnu 1956 konstatovala, že výbory nevyvíjejí žádnou činnost a příčinou je jejich složení. Podobné informace nacházíme v některých materiálech vzniklých před reorganizací v 1952. Můžeme tedy konstatovat, že situace týkající se složení a fungování výborů se nezlepšila. Navíc při neustále se opakujícímu tématu „boje za mír“ často naráželi pracovníci ČSVOM na nezájem občanů i funkcionářů.¹⁹³

Ze zprávy o průběhu rozšířených zasedání okresních výborů obránců míru z června 1956 zjišťujeme, že se jejich činnost ve sledovaném období zlepšit nepodařilo: „*Velkým nedostatkem byla slabá účast členů okresních výborů obránců míru – v průměru asi 5-10 zasedání, i když počet OVOM se pohybuje mezi 25-35. Neúčast samotných členů OM [obránců míru] na rozšířených zasedáních v krajích [...] a zvláště velká neúčast OV OM na zasedáních v okresech ukazuje na určitou stagnaci v práci mírových výborů. [...] Přesto, že i v letošním roce bylo Čs. výborem OM doporučeno kooptací doplňovat výbory OM v krajích a okresech, nepomohlo to ve většině okresů k jejich větší aktivitě. [...] Jejich práci lze charakterizovat jako vnitřní činnost – to znamená, že se seznamují s problémy mezinárodní situace a mírového hnutí, ale poznatky nevyužívají jako referenti, spíše pro vlastní práci ve svém nejbližším okolí. Většina VOM hlavně v okresech zpracovává čas od času krátké relace do místních i závodních rozhlasů, někde i do okresních vesnických novin. Aktivními členy v mírových výborech v okresech jsou naše administrativní pracovnice a mnohde odvisí pouze*

¹⁹⁰ Kongres národů ve Vídni se konal ve dnech 12. – 19. 12. 1952. Celkem 1904 delegátů z 82 zemí posoudilo výsledky podpisové kampaně pod „Berlínskou výzvu“. Dále vyslovili požadavek, aby byly bezpodmínečně zakázány bakteriologické a jaderné zbraně. Viz Koukal, Milan: 35 let organizovaného mírového hnutí, s. 8

¹⁹¹ SOKA Rychnov nad Kněžnou, f. Obránců míru – okresní výbor Dobruška, nezpracováno, kart. 1, spisy OVOM, Soutěž výboru žen při MNV v Hradeckém kraji o Prapor míru, s. 1.

¹⁹² Plné křestní jméno není ve správě uvedeno.

¹⁹³ Kaplan, Karel: Národní fronta 1948–1960, Praha 2012, s. 200.

od nich celková práce OV OM [...], řada VOM v krajích a zejména v okresech pracuje značně formálně. Výbory OM hlavně v okresech stávají se mnohdy uzavřenou společností několika jednotlivců a mezi sebou diskutují a pouze výjimečně připravují [referáty] pro veřejnost.“¹⁹⁴

Organizační struktura národních mírových výborů v jednotlivých zemích se často lišila. Zjednodušeně můžeme říci, že v zemích východního bloku byly mírové organizace silně provázány s orgány státní správy.

Struktura ČSVOM vznikala postupně v letech 1949–1950 a na jejím vytváření se podílely státní orgány, především NF a také KSČ. Pro mírové organizace v Československu (ČSVOM a ČSMV) je charakteristické úzké sepětí s NF, která krajským i okresním výborům poskytovala své sekretariáty a snažila se činnost výboru po všech stránkách podporovat. Přes tuto podporu se nepodařilo získat pro mírové hnutí dostatek osob, které by především na okresech dokázaly výbory řídit tak, aby vyvíjely činnost podle představ ústředí ČSVOM, KSČ či NF. Snaha o zlepšení činnosti některých okresních či krajských výborů prostřednictvím reorganizací či soutěží, které je měly motivovat k větší aktivitě, však nepřinesla dlouhodobé zlepšení. Místo toho, aby výbory začaly vyvíjet činnost, stávaly se z některých uzavřené skupiny osob, které navenek žádnou činnost nevyvíjely.

¹⁹⁴ NA, f. ÚV NF, kart. 225, inv. č. 273, příloha k zápisu ze schůze sekretariátu NF ze dne 3. 8. 1956 - Zpráva o průběhu rozšířených zasedání OVOM konaných v červnu 1956 ze dne 1. 8. 1956, s. 2-3. Srv. Kaplan, Karel: Národní fronta, s. 340.

3. Přehled činnosti ČSVOM v Československu

Mírové organizace, které na našem území působily v letech 1949–1989, po celou dobu své existence vyvíjely velmi bohatou a různorodou činnost. V dokumentech ČSVOM jsou aktivity výboru důsledně členěny na činnost v Československu a v zahraničí. Toto rozdělení jsem se rozhodl uplatnit také v této práci. Začátkem padesátých let dvacátého století byla pro ČSVOM důležitá činnost vyvíjená na území Československa. Později se priority organizace měnily.¹⁹⁵

Při zpracování této kapitoly jsem se potýkal s problémem, jaké akce do výčtu činnosti výboru zařadit. Často je sice ČSVOM uveden jako hlavní organizátor, ale můžeme ho spíše označit za koordinátora či iniciátora. Jsou známy případy, kdy některé akce pouze zaštiťoval. Většinu jeho aktivit totiž ve skutečnosti zajišťovala NF za součinnosti dalších organizací, protože výbor nedisponoval dostatečným počtem pracovníků. Nakonec jsem se rozhodl do výčtu aktivit zahrnout i akce, které výbor inicioval nebo zaštiťoval. Stranou mého zájmu však zůstávají podniky organizované spolky, vysokými školami či dalšími institucemi, které pořádaly řadu vlastních mírových akcí, na jejichž průběhu se ČSVOM často podílel.¹⁹⁶

Nejčastější formou zapojení ČSVOM do akcí výše uvedených organizací se stalo vyslání referenta, který přednesl projev. Jedním z mnoha z řečníků, který se do referentské činnosti zapojil, byl například biskup československé církve husitské Miroslav Novák. Ten kolegy z mírového výboru seznámil se svými poznatky z přednáškové činnosti na zasedání předsednictva ČSVOM dne 14. ledna 1954: „*Lidem chybí často základní vědomosti o zemi, o níž řečník při mezinárodních vztazích mluví. Např[íklad] NDR¹⁹⁷ a západní Německo, lidé neznají rozlohy, počtu obyvatelstva. Tím méně vědí něco o Vietnamu, o Indonésii. Zeměpisného atlasu lidé nemají. Referáty, které nejsou postaveny na základních faktech, visí potom ve vzduchu a nemohou se nijak upevnit v mysli lidí. Když mluvíme o mezinár[odních] vztazích, měli bychom zároveň dávat lidem fakta [...] Další věc je, že se události řítí často užasle rychle kupředu a referent toho nedbá.*“¹⁹⁸ Protože se výbor a dobrovolné organizace snažily akce dle pokynů KSČ spojovat s mírovou problematikou, byli referenti ČSVOM dost

¹⁹⁵ Od roku 1959 se výbor prioritně zaměřil na činnost směřující do zahraničí. Tomuto problému se věnuji v 7. kapitole.

¹⁹⁶ Zcela pravidelně se například zapojoval do akcí Svazu československo-sovětského přátelství (především se podílel na Týdnu přátelství SSSR) a také na Mezinárodním dni žen organizovaném Radou československých žen (později Československým svazem žen). Jednou z akcí, na které se podílely všechny organizace Národní fronty (ČSVOM nevyjímaje) se staly pochody míru. Jejich hlavním organizátorem byla Československá obec sokolská, později Československý svaz tělesné výchovy a sportu.

¹⁹⁷ Německá demokratická republika.

¹⁹⁸ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 7, Příloha č. 1 k zápisu ze zasedání předsednictva ČSVOM dne 14. 1. 1954, s. 1.

vytížení. Dokazuje to hlášení OVOM Lovosice krajskému výboru NF Ústí nad Labem z prosince 1954:

- Pan Kalivoda dne 13. prosince 1954 referoval pro zaměstnance okresního soudu – účast 20 lidí
- Pan Hrubý dne 13. prosince 1954 referoval v Křesíně – účast 40 lidí
- Paní Končická ve dnech dne 15. a 16. prosince 1954 hovořila v místním rozhlasu o manifestaci v Malých Žernosekách
- Paní Končická dne 17. prosince 1954 referovala v Malých Žernosekách – účast nehlášena
- Paní Kynčlová dne 17. prosince 1954 referovala v Chotěšově – účast nehlášena
- Pan Hrubý dne 20. prosince 1954 referoval v Libochovicích – účast 150 lidí.¹⁹⁹

ČSVOM pravidelně posílal řečníky na celostátní akce dobrovolných organizací například na Mezinárodní den žen, či Mezinárodní den dětí a jiné. O tom, jak by se měl mírový výbor zapojit do těchto akcí, hovořil Alexander Horák²⁰⁰ na zasedání předsednictva ČSVOM dne 18. ledna 1956: „*Nejde tu o součinnost hospodářskou, nýbrž politickou, o vysvětlování správnosti naší cesty k socialismu, o potírání odstavené reakce a jejich nadějí na „neutralizaci“ a na „zvrát“.* Mírové hnutí bude ideově podpirat Národní frontu, [...] morálně a [...] politicky usměrňovat své stoupence.“²⁰¹ Díky účasti ČSVOM na celostátních akcích se mír veřejném prostoru stal všudypřítomným tématem.

Akce pořádané mírovým výborem se mohly konat pouze se souhlasem KSČ. Proto ČSVOM zasílal orgánům KSČ ke schválení program jednotlivých akcí včetně informací o tom, jaké politické cíle jejich konáním sledují. Dále ČSVOM předkládal k posouzení nejen hlavní referáty, které měly být na akcích předneseny, ale také rukopisy materiálů vydávaných ČSVOM. Nejednalo se pouze o brožury či publikace, ale také o plakáty nebo texty „mírových

¹⁹⁹ SOkA Litoměřice, f. Československý výbor obránců míru – okresní výbor Lovosice (nezpracováno), kart. 1, Hlášení o referentské činnosti ze dne 3. 12. 1954. Vzhledem k tomu, že výše uvedené akce proběhly v polovině prosince, jedná se pravděpodobně o chybu v dataci.

²⁰⁰ Alexander Horák, dr. h. c. (1911–1994), římskokatolický kněz spolupracující s komunistickým režimem, vysokoškolský učitel teologie a politik. V letech 1929–1934 studoval teologii v Rožňavě. V roce 1940 se stal správcem Spolku sv. Vojtěcha v Maďarsku. Vydával tam časopis Sloboda a redigoval časopis Duchovný pastier. Po válce se stal kulturním referentem Spolku sv. Vojtěcha na Slovensku. V poúnorové době působil jako prokomunistický římskokatolický kněz. V roce 1949 se stal předsedou Slovenského výboru obrancov mieru, kterou vykonával pravděpodobně až do roku 1968. V letech 1959–1990 přednášel katechetiku a pedagogiku na Římskokatolické cyrilometodějské bohoslovecké fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě. Ve svém díle se pokoušel spojit tradice křesťanstva s vlivy marxismu. Po volbách roku 1948 zasedl ve Slovenské národní radě. Současně byl členem Sboru pověřenců, kde postupně zastával funkce pověřence pošt, spojů, místního hospodářství a výstavby. Kvůli svým politickým aktivitám čelil koncem 40. let suspendování z církevních funkcí. Působil také ve Slovenské národní radě, a to v letech 1948–1976. Viz <https://www.cojeco.cz/alexander-horak>, staženo 24. 10. 2022.

²⁰¹ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 8, Zápis ze zasedání předsednictva ČSVOM ze dne 18. 1. 1956, s. 4.

nástěnek“. Můžeme tedy konstatovat, že žádná aktivita výboru se neměla konat bez posvěcení orgánů KSČ. Členové předsednictva ČSVOM toto pravidlo respektovali, což dokládají zápisy ze zasedání jejich předsednictva. Na zasedání tohoto grémia dne 14. prosince 1950 byl projednáván návrh na nahrání projevů delegátů I. československého sjezdu obránců míru²⁰² na gramofonové desky a na vypracování textů pětiminutových projevů pro kina a divadla, které měli referenti ČSVOM přednést před začátkem představení.²⁰³ Členové předsednictva zdůraznili, že výše uvedené náměty musí být schváleny KSČ. Dodržováním toho nepsaného pravidla docházelo k omezení aktivit ČSVOM, protože výbor musel čekat na vyjádření, a nemohl tak na události bezprostředně reagovat. Mezi povinnosti ČSVOM dokonce patřilo předkládat politickému sekretariátu ÚV KSČ ke schválení plány práce.

Při plánování akcí byl kladen velký důraz na jejich politické vyznění. Politickou stránku mírový výbor spolu s KSČ i NF pečlivě sledoval a vyhodnocoval. Například při hodnocení mírové manifestace, která se v roce 1950 konala v pražském paláci Lucerna, členové předsednictva ČSVOM na svém zasedání dne 4. prosince 1950 konstatovali nedostatek politicky zaměřených projevů.²⁰⁴

Členové ČSVOM bedlivě sledovali politickou situaci a nálady obyvatelstva. Na zasedání předsednictva „obránců míru“ dne 4. prosince 1950 Stanislav Hollý²⁰⁵ informoval kolegy o svých poznatcích ze schůzí okresních a krajských výborů obránců míru a různých organizací, které měl možnost navštívit. Tam prý vypožoroval, že hodně lidí začalo poslouchat Svobodnou Evropu.²⁰⁶ Tyto tendence zaznamenali i členové okresního mírového výboru v Lanškrouně: „*Okresní výbor rozebral stávající skutečnost, že v posledních dnech se množí před obchody fronty lidí, kteří podlehli hlasu imperialismu v provokačním vysílači (Svobodná Evropa), že naše měna bude znehodnocena. Abychom částečně této panice zamezili, bylo usneseno Okresním výborem, že do největších a nejnavštěvovanějších obchodů v Lanškrouně budou dány výstižné bleskovky, ironizující toto poblouznění občanů.*“²⁰⁷

ČSVOM na svých akcích pravidelně vyjadřoval podporu tehdejšímu režimu. Zpravidla se tak dělo na konferencích, plenárních zasedáních, veřejných manifestacích a dalších akcích,

²⁰² Sjezd proběhl ve dnech 20. – 21. 1. 1951.

²⁰³ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 7, Zápis ze zasedání předsednictva ČSVOM ze dne 4. 12. 1950, s. 2.

²⁰⁴ Tamtéž, Zápis ze zasedání předsednictva ČSVOM ze dne 4. 12. 1950, s. 1.

²⁰⁵ Stanislav Hollý (1925–1982), politik KSČ, poslanec Slovenské národní rady a Národního shromáždění.

<https://www.psp.cz/eknih/1960ns/rejstrik/jmenny/h.htm>, staženo 21. 10. 2022.

²⁰⁶ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 7, Zápis ze zasedání předsednictva ČSVOM ze dne 4. 12. 1950, s. 4.

²⁰⁷ SOKA Ústí nad Orlicí, f. Obránci míru – okresní výbor, Lanškroun (1952–1953), nezpracováno, kart. 1, Zápis ze schůze OVOM ze dne 11. 1. 1952, s. 2.

kde řečníci hovořili nejen o tom, jak „bojují za mír“,²⁰⁸ ale také se vyjadřovali k soudobé politické situaci. Takto se například vyjádřila předsedkyně ČSVOM Anežka Hodinová-Spurná na plenárním zasedání dne 29. března 1951 o politických procesech: „*Jsmo vděční Komunistické straně Československa, která nemilosrdně odhalila a zneškodnila odporové zrádce a špiony Šlinga, Švermovou i Clementise, kteří se pokoušeli vytrhnout naši republiku ze spojeneckého svazku se Sovětským svazem a chtěli vydat naši zemi západním imperialistům, kteří se neštítí žádných prostředků, aby kolo dějin u nás obrátili zpět.*“²⁰⁹ Zda tato slova myslela upřímně nebo k prohlášení byla přinucena, není možné jednoznačně prokázat. Velmi často srovnávali řečníci životní úroveň padesátých let s obdobím první republiky, kdy se řadě lidí v důsledku hospodářské krize nedařilo zrovna nejlépe. Tímto srovnáním de facto upozorňovali na klady tehdejšího režimu.

Podporu režimu ČSVOM vyjádřil například svou účastí na akcích souvisejících s úmrtím Josefa Vissarionoviče Stalina a Klementa Gottwalda. K počtě těchto státníků se (nejen) v Československu konala řada akcí k uctění jejich památky. Stranou nezůstal ani ČSVOM. Již na 16. březen 1953 byla svolána mimořádná schůze předsednictva ČSVOM. Předsedkyně Hodinová-Spurná zhodnotila Gottwaldovu činnost s důrazem na jeho přínos pro mírové hnutí. O svém stranickém kolegovi tehdy řekla: „*Soudruh Klement Gottwald otevřel před námi širokou reálnou perspektivu míru. Neustále nám neúnavně ukazoval, že jen naše touha po míru, byť by byla sebesilnější a horoucnější, nestačí k vydobytí míru. Učil nás, jak tuto naši touhu proměňovat v činy, [...] jež jsou sto zmařit zločinné záměry válečných paličů a zajistit vítězství míru.*“²¹⁰

V padesátých letech panovala představa, že veškerá činnost je prací pro mír. Tedy veškeré kroky, které vláda podnikala, byly vnímány jako činnost pro udržení míru. ČSVOM měl většinou za úkol občanům vysvětlovat klady nově zavedených opatření především

²⁰⁸ Takto například hovořil o boji za mír v jedné slovenské továrně Stanislav Hollý: „*Ještě něco, soudružky a soudruzi, jak u nás my konkrétně v závodech provádíme a bojujeme za mír. Vytyčili jsme si prvomájový závazek, tj. splnit plán ve všech jmenovitých úkolech o 6 dní dříve před 1. májem. Úkoly předepsané nám stranou a vládou a kladené na náš závod jsou oproti minulému roku obrovské. Když jsme rozebrali a každému pracovníku vysvětlili stav, situaci mezinárodní, a dále postavili [...] konkrétní úkol, co který bude dělat a co má splnit, všichni naši pracující se zavázali, že tento závazek splní. I za těžkých okolností i za cenu toho, že materiál přišel, až v posledních 10 dnech jsme úkol splnili. Takovým způsobem my u nás na závodech bojujeme za světový mír.*“ Viz NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 2, Stenografický zápis z plenárního zasedání ČSVOM ze dne 22. 5. 1953, s. 19/4.

²⁰⁹ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 1, Projev Anežky Hodinové-Spurné na plenárním zasedání dne 29. 3. 1951, s. 13.

²¹⁰ Tamtéž, zápis ze zasedání předsednictva ČSVOM ze dne 16. 3. 1953, s. 2.

v hospodářské sféře.²¹¹ Výbor se ale také podílel na dalším rozšiřování a propagování JZD. Tyto aktivity, dnes hodnocené převážně negativně, byly vnímány, nejen představiteli mírového hnutí, jako činnost pro mír. Členové mírových výborů se například snažili pro JZD získat nové členy. Paní Jankovičové se v Hostišově v okrese Gottwaldov (dnes Zlín) během jednoho týdne podařilo ke vstupu do JZD údajně přemluvit tři střední zemědělce.²¹² Ve městě Filákovu (kraj Banská Bystrica) vytvořili dokonce zvláštní komisi, jež sledovala rozvoj JZD na okrese. Tato komise mimo jiné organizovala každodenní vysílání reportáží v rozhlase, ve kterých mimo jiné odměňovala hudbou nejlepší pracovníky okresu. Mnozí členové výborů ČSVOM, jako například paní Sasíková z okresu Poltár na Slovensku, si dali závazek k odpracování jednotek v JZD pro udržení míru.²¹³ Členové mírových výborů se pravidelně podíleli na pořádání kampaní na podporu včasné sklizně.

Pro úspěšnou činnost ČSVOM byla klíčová spolupráce s NF. Komunistické hnutí přeneslo na NF odpovědnost za jeho činnost a fungování. Od vzniku mírového hnutí v roce 1949 se na programu orgánů NF často vyskytovaly jeho záležitosti, nejdříve výstavba organizace, poté jeho činnost. Příslušné orgány NF a její složky organizovaly nebo se podílely na různých kampaních, veřejných projevech, přijímání rezolucí či na podpisových akcích. Generální sekretariát podával zprávy předsednictvu ÚV NF a sledoval politické a sociální složení orgánů mírového hnutí a také jejich aktivity v krajích i okresech.²¹⁴ O tom, jak moc NF ČSVOM pomáhala, dokládá například zapojení NF do příprav I. sjezdu obránců míru v roce 1951. Ze strany ÚAV NF si tato spolupráce vyžádala zapojení téměř celého aparátu. Aby NF zajistila pravidelnou spolupráci svých akčních výborů a složek s výbory obránců míru, vydalo předsednictvo ÚAV NF dne 13. ledna 1951 dopis adresovaný svým krajským a okresním výborům, ve kterém upozornilo na povinnost věnovat se soustavně mírovému hnutí.²¹⁵

Orgány NF zahrnovaly do výsledků své činnosti data o akcích celostátního významu, na kterých se podílely její složky včetně ČSVOM, a to přesto, že alespoň v prvních letech existence nebyl výbor členem NF.²¹⁶ Podle dochovaných dokumentů uložených ve fondu ÚV NF se ale ČSVOM snažil o přijetí již v roce 1950. S touto žádostí se na ÚAV NF obrátila

²¹¹ ČSVOM se zapojil také do akcí propagující Zákon o národních výborech z roku 1954. Členové ČSVOM měli obyvatelům vysvětlovat výhody tohoto zákona.

²¹² NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 1, Stenografický záznam projevu pana Markvarta na rozšířeném plenárním zasedání ČSVOM dne 15. 9. 1952, s. 22/3.

²¹³ Tamtéž, Projev paní Štrlíkové, s. 23/4. Křestní jména výše jmenovaných osob nejsou v citovaných materiálech uvedena.

²¹⁴ Kaplan, Karel: Národní fronta, s. 199.

²¹⁵ NA, f. ÚV NF, kart. 185, inv. č. 141, Zasedání PÚV NF z 2. 2. 1951, Zpráva o spolupráci s ČSVOM, s. 1.

²¹⁶ Kaplan, Karel: Národní fronta, s. 346.

předsedkyně výboru Anežka Hodinová-Spurná dopisem z 20. března 1950. K jeho projednání došlo na užším předsednictvu o čtyři dny později. Přítomní rozhodli, že „*ČSVOM není masovou organizací, ale výborem, složený z představitelů československého politického a kulturního života, a především z představitelů [...] složek Národní fronty, které jsou většinou členy Ústředního akčního výboru NF, a že tudíž členství v ÚAV NF by bylo pouze formální. Protože je však v zájmu podpory rozmachu mírového hnutí žádoucí, aby byla co nejtěsnější spolupráce mezi Ústředním akčním výborem NF a Čs. výborem obránců míru, navrhuje užší předsednictvo ÚAV NF, aby do Čs. výboru obránců míru byl kooptován některý člen ÚAV NF*“.²¹⁷ Později s největší pravděpodobností došlo k přehodnocení stanoviska. Kdy se ale ČSVOM se nakonec stal členem NF (či začal být považován za jednu z jeho složek), nevíme.

Na následujících řádcích aktivity ČSVOM podrobněji popíšeme.

3.1. Mírové kampaně

Pod toto označení, které nacházíme v materiálech ČSVOM, zahrnujeme většinu akcí výboru. Dodejme, že již akce organizované Čs. přípravným výborem pro konání světového kongresu přívrženců míru v rámci propagace I. světového kongresu v roce 1949 můžeme do této skupiny rovněž zařadit.²¹⁸

Mírové kampaně lze vnímat jako souhrn různých akcí, jejichž společným jmenovatelem se stala zpravidla propagace určitého problému spjatého s mírovou problematikou.²¹⁹ Dále měly tyto kampaně za cíl propagaci usnesení orgánů světového mírového hnutí a manifestování jednotného stanoviska našich občanů a jejich podpory nejen mírovému hnutí, ale také SSSR a jeho zahraniční politice.²²⁰ Právě mírové kampaně je možné považovat pro jejich politický dosah a velký vliv na veřejnost za nejdůležitější akce, kterým se organizace věnovala. ČSVOM v rámci mírových kampaní plnil především úlohu koordinátora, protože se na nich podílely spolky či dobrovolné organizace a orgány státní správy, včetně NF a KSČ. Charakteristická pro ně je velká pozornost médií. Televize, rozhlas a tisk (republikový i regionální) o jejich průběhu podrobně informoval.

²¹⁷ NA, f. ÚV NF, kart. 184, inv. č. 135, Zápis ze zasedání ústředního výboru ÚV NF ze dne 24. 3. 1950, s. 1.

²¹⁸ O jaké akce se konkrétně jednalo, je uvedeno v 1. kapitole.

²¹⁹ Někdy v rámci jedné kampaně docházelo k propagování několika problémů.

²²⁰ Takto o Sovětském svazu hovořil na I. československém sjezdu obránců míru konaném ve dnech 20. – 20. 1. 1951 biskup Miroslav Novák. „*Nezapomněli jsme, co vše pro nás, pro naši svobodu sovětský lid a Sovětský svaz vykonal. Náš lid dobře ví, co Sovětský svaz znamená pro nezávislost, pro šťastnou, budoucnost naší země. Dobře víme, jak mocnou záštitou míru ve světě je Sovětský svaz. Proto budeme vždy věrně stát po boku Sovětského svazu v boji za mír, proto bude pro nás vždy platit: Se Sovětským svazem na věčné časy!*“ Viz NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 12, Stenografický záznam z I. československého sjezdu obránců míru ze dne 21. 1. 1951, s. 4.

Mezi kampaně zahrnujeme také sjezdy ČSVOM. Výbor je svolával nejčastěji po konání kongresů SRM, aby mohl informovat naše občany o nových úkolech a cílech světového mírového hnutí. Sjezdové kampaně můžeme chronologicky rozdělit na tři části: předsjezdovou, sjezdovou a posjezdovou. V rámci předsjezdové kampaně se nejčastěji prostřednictvím médií (tisku a rozhlasu) snažili členové ČSVOM upozornit na konání akce a seznámit občany s důvodem proč je shromáždění svoláváno. Posjezdová kampaň byla zaměřena na propagaci usnesení přijatých na sjezdu.²²¹ Na propagaci usnesení se nepodílela pouze média, ale také delegáti vyslaní na kongres z krajů i okresů, kteří po svém návratu informovali na veřejných schůzích o průběhu jednání a jeho usnesení. K tomuto účelu sloužily také krajské či okresní konference svolávané po celorepublikovém sjezdu.

V období „vlády jedné strany“ patřilo k dobovým zvyklostem uzavírat při nejrůznějších událostech závazky. Ty se uzavíraly také v průběhu většiny mírových kampaní s odůvodněním, že *„nejlepším bojem za mír je plodná práce, plnění plánů, jejich překračování a snaha o největší produktivitu práce. Vždyť ruku v ruce s vysokou výrobností jde i o zpevnování hospodářské pozice našeho státu, který sílí a stává se postrachem kapitalistického světa po hospodářské stránce.“*²²² Závazky uzavírali dělníci v továrnách či v JZD, dobrovolné organizace a jednotlivci. Většina z nich byla zaměřena k plnění a překročení pětiletého plánu, k úspoře materiálu i času, k rozšíření nových pracovních metod a také k překračování norem. Informace o závazcích v některých případech obsahovaly rezoluce zaslané ústředí ČSVOM. Jen po I. sjezdu obránců míru v roce 1951 obdržel sekretariát ČSVOM 6 688 rezolucí.²²³ Přepočítáno na peníze činila hodnota závazků uzavřených k I. československému sjezdu obránců míru a k lidovému hlasování proti remilitarizaci západního Německa v roce 1951 dle informací, jež ČSVOM dostal od ROH, více než 500 milionů korun.²²⁴

²²¹ Takto vrcholní představitelé hodnotili kampaň, která proběhla po I. československém sjezdu obránců míru: *„Posjezdová kampaň, která měla obeznámit nejširší vrstvy našich národů se sjezdovým jednáním a s jeho důsledky, probíhala v krajích a okresech za živé účasti všeho lidu. Nebyla bez chyb. Tu a tam nebyla věnována kampani dostatečná pozornost, byla plánována mechanicky a nebyla organizačně zajištěna. Ústřednímu sekretariátu ČSVOM se také nepodařilo dostat ze všech krajů a od všech složek Národní fronty pravidelné a přehledné zprávy o průběhu této kampaně. Přes tyto nedostatky a přes neúplnost zpráv o této posjezdové kampani je možno, vážení, radostně konstatovat, že se podařilo zanést do nejširších vrstev zájem o otázku boje za mír a vyvolat u mnohých a mnohých lidí rozhodnutí přestat stát stranou, přestat netečně a pasivně přihlížet a přidat se a aktivně se účastnit našeho národního přínosu ve světovém boji za mír.“* NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 1, Zápis z plenárního zasedání ČSVOM dne 29. 3. 1951, s. 16/4.

²²² SOA Hradec Králové, f. Československý výbor obránců míru – krajský výbor Hradec Králové, nezpracováno, kart. 5, Čestné mírové závazky, podnikový časopis Bleskova, č. 1 z 16. 1. 1951, s. 3.

²²³ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 1, Projev Anežky Hodinové-Spurné na plenárním zasedání dne 29. 3. 1951, s. 15.

²²⁴ Tamtéž, kart. 7, Zápis ze zasedání předsednictva ČSVOM ze dne 24. 1. 1952, s. 1.

Údaje o počtu uzavřených závazků zahrnovali do svých referátů také členové předsednictva, kteří v říjnu 1950 navštívili konference KVOM. O jejich průběhu pak referovali na zasedání předsednictva dne 16. října 1950. Zajímavou informaci ve svém příspěvku uvedl ministr zdravotnictví Josef Plojhar:²²⁵ „*Jedna stará žena se zavázala, protože již není schopna práce, že si bere na dva roky na starost tři děti jedné ženy zaměstnané v průmyslu, že je bude zdarma opatrovat a každý den jim dá svačinu zdarma. To vyvolalo až slzy u posluchačů, když viděli, že taková stará žena je schopna takovým způsobem přispět.*“²²⁶

Zajímavý byl také závazek pana Petra,²²⁷ který se v roce 1950 rozhodl k odpracování 1 000 hodin (sic!) zdarma ve prospěch závodu. Když mu členové závodní rady říkali, aby se nezavazoval k tak velkému počtu hodin, prý jim odpověděl: „*Pro zajištění míru není žádný závazek dosti velký. A já jsem ochoten věnovati pro udržení světového míru třeba i život.*“²²⁸ Výše uvedené závazky ukazují, že mnoho lidí věřilo, že tak přispějí k udržení míru. Mírové závazky však uzavírali také žáci základních škol, kteří nejčastěji slibovali, že se budou dobře učit.

Některé závazky byly pouze formální, jak se o tom ostatně na vlastní oči přesvědčil Václav Navrátil z Ministerstva informací. Ten ve zprávě o své přednáškové činnosti v rámci posjezdové kampaně k I. československému sjezdu ČSVOM o závazcích napsal: „*nebyly všude stejně hodnotné [...] byly více někdy méně konkrétní, někde zcela abstraktní, jako když se [...] ve Slivenci²²⁹ odbočka Svazu čs.-sovětského přátelství zavázala, že bude dále upevňovat čs.-sovětské přátelství. Někde byly závazky monotónně přečteny jedním referentem a jinde, např. ve Slivenci a v Příbrami přednesli závazky představitelé jednotlivých složek nebo jednotlivci. Tento způsob se ukázal jako mnohem zajímavější a svědčil více o mobilizaci*

²²⁵ Josef Plojhar, dr. h. c. (1902–1981) římskokatolický kněz a politik, člen Československé strany lidové, ve které zastával funkci místopředsedy (1948–1951) a později i předsedy (1951–1968). Po teologických studiích působil jako kaplan v Českých Budějovicích. Záhy po německé okupaci byl zatčen gestapem a do roku 1945 vězněn v koncentračních táborech Buchenwald a Dachau. V letech 1948–1968 působil ve funkci ministra zdravotnictví a angažoval se také v Mírovém hnutí katolického duchovenstva. Pražský arcibiskup Beran nařídil Plojharovi, aby rezignoval na své politické funkce, a zakázal mu kandidovat ve volbách roku 1948. Plojhar obě rozhodnutí ignoroval a po volbách se stal poslancem Národního shromáždění. Beran ho suspendoval a exkomunikoval, čímž v roce 1948 rozpoutal jeden z nejostřejších střetů mezi římskokatolickou církví a komunistickou vládou. Přes enormní nátlak státu Beran své rozhodnutí nikdy neodvolal. Plojhar zemřel na sovětském velvyslanectví, které navštívil při příležitosti recepcce na oslavu VŘSR. Viz Tomeš, Josef a kol.: Český bibliografický slovník XX. století, díl II., Praha 1999, s. 590 a https://www.denik.cz/z_domova/josef-plojhar-ksc-katolicka-cirkev.html, staženo 1. 9. 2022.

²²⁶ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 7, Zápis ze zasedání předsednictva ze dne 16. 10. 1950, s. 13.

²²⁷ Křestní jméno není v pramenech uvedeno.

²²⁸ SOA Hradec Králové, f. Československý výbor obránců míru – krajský výbor Hradec Králové, nezpracováno, kart. 5, Čestné mírové závazky, blíže nedatovaný výstřižek z časopisu Choceňský Sokolovák ČKD s nadpisem Čestné mírové archy.

²²⁹ Dnes součást Prahy, tehdy samostatná obec.

zdola; přiměl velkou část občanů k aktivní účasti a zainteresoval mnohem více posluchače. I tu je však třeba zorganizovat tyto závazky předem.“²³⁰

Specifickou formou se staly tzv. čestné mírové závazky. Pravděpodobně se nejednalo o celorepublikovou záležitost, ale o zajímavou aktivitu organizovanou pouze v Pardubickém kraji. Inicioval je prý jeden z nejlepších úderníků v regionu pan Košina²³¹ z Chotěboře. Akci slavnostně vyhlásil na krajské konferenci ČSVOM dne 15. října 1950. Na závodech dělníci vyčlenili místnost nebo její část a tu slavnostně vyzdobili. Na stůl umístili archy papíru, na které zaměstnanci psali své závazky zaměřené k různým slavnostním příležitostem (například 28. říjen – den znárodnění, 7. listopad – Velká říjnová socialistická revoluce nebo narozeniny Gottwalda a Stalina²³²). Akci ukončili 20. prosince 1950. Sběrem archů z podniků, svázaných do několika knih, byly pověřeny okresní odborové rady, které je předávaly krajské odborové radě. Nakonec z čestných mírových archů vytvořili v pardubickém hotelu Grand malou výstavu. Na stolech ležely čestné mírové archy a stěny výstavního prostoru byly potaženy červeným plátnem, s přehledem přijatých závazků, doplněným heslem a holubicí míru.²³³

Právě holubice míru se stala symbolem hnutí. Nakreslil ji světoznámý malíř Pablo Picasso (1881–1973) a poprvé se objevila na plakátech Světového mírové hnutí již v roce 1949.²³⁴ Mírové organizace v Československu své emblémy neměly až do roku 1983. Tehdy v rámci příprav na Světové shromáždění za mír a život proti jaderné válce, které se konalo v červnu 1983 v Praze, vypsal ČSMV soutěž na emblém tohoto shromáždění. V anonymní soutěži, jejíž porotu tvořili zástupci ČSMV a Českého fondu výtvarných umění, vybrali návrh Marie Králové z Prahy, absolventky Vysoké školy uměleckoprůmyslové. Její holubice nesoucí na svých křídlech planetu Zemi se funkcionářům mírového výboru tak zalíbila, že nakonec se stala znakem československého mírového hnutí.²³⁵

²³⁰ NA, f. Ministerstvo informací, kart. 139, inv. č. 484, Zpráva dr. Václava Navrátila o jeho účasti a zkušenostech na kampani po I. sjezdu obránců míru, bez data a místa, s. 2.

²³¹ Křestní jméno není v pramenech uvedeno.

²³² Gottwald se narodil 23. 11. 1896 a Stalin 18. 12. 1878.

²³³ SOA Hradec Králové, f. Československý výbor obránců míru – krajský výbor Hradec Králové, nezpracováno, kart. 5, Čestné mírové závazky.

²³⁴ Kromě této „ikonické“ holubice Picasso při kongresech mírového hnutí nakreslil několik stovek stylizovaných mírových holubic vytvořených několika tahy, jako pozornost delegátům. Několik těchto kreseb tvořilo výzdobu bytů řady prominentů a politiků minulého režimu. Svědectví o jedné Picassově holubici poskytl Karol Lovaš, bývalý novinář, který pravidelně navštěvoval někdejšího tajemníka ÚV KSČ Vasilu Biľaka. *„Pamatuju si, že vždycky, když odešel, nemohl jsem se vynadít na Picassovu Holubici míru, kterou měl zavěšenou na stěně hned vedle Panny Marie s Ježíškem,*“ svěřil se Lovaš. Viz <https://www.blesk.cz/clanek/zpravy-udalosti/233126/komunista-bilak-96-a-jeho-tajemstvi-ve-vile-schovaval-picassa.html>, staženo 14. 8. 2022.

²³⁵ Novák, Vladimír: Abeceda mírového hnutí, s. 125. Sr. Štér, Roman: Československý výbor obránců míru a Československý mírový výbor v letech 1949–1989. In: Paginae historiae (sborník Národního archivu), č. 26, Praha 2018, s. 262.

Téměř pro každou mírovou kampaň organizátoři stanovili heslo, které se nacházelo na plakátech, popřípadě na dalších propagačních materiálech. Často se heslo stalo hlavní součástí výzdoby prostoru, kde akce probíhaly. Například pro podpisovou akci označovanou jako Lidové hlasování za Pakt míru a proti ozbrojení západního Německa byl dokonce vydán seznam 50 hesel. Jedno z nich například znělo: „*Nechceme, aby naše domy byly proměněny v trosky a pole zničena tanky – hlasujme za Pakt míru a proti remilitarizaci západního Německa.*“²³⁶ Mimo tato „krátkodobá“ hesla, která se uplatnila zpravidla pouze v rámci jedné kampaně, se ČSVOM řídilo heslem *Buduj vlast, posílíš mír*, které se nakonec stalo ústředním heslem mírových organizací v Československu v letech 1949–1989. Tento slogan je odrazem hlavní myšlenky hnutí, že míru na zemi lze docílit jen poctivou prací. Pravděpodobně poprvé bylo toto heslo, které údajně vyslovil prezident Gottwald, použito v rámci první mírové kampaně ČSVOM, jež vešla do dějin pod názvem *Již nikdy Mnichov!* Tuto akci výbor zorganizoval na přelomu září a října 1949, tedy krátce po svém založení a do jejího rámce tehdy zařadili také národní pouť na Svatý Kopeček u Olomouce. Původní heslo *Den boje za mír* v průběhu přípravy akce změnili na *Buduj vlast – posílíš mír*.

Nejdůležitější mírové kampaně si v následujících subkapitolách podrobněji popíšeme.

3.1.1. Remilitarizace

ČSVOM věnovalo ve sledovaném období velkou a soustavnou pozornost otázce znovuvybrojení západního Německa. V soudobých materiálech je tato akce označována jako kampaň proti remilitarizaci západního Německa a pojem remilitarizace používám i ve své diplomové práci. Kampaň probíhala v letech 1951–1956 a její součástí byla jedna ze dvou podpisových kampaní (Lidové hlasování za Pakt míru a proti remilitarizaci západního Německa).²³⁷

V důsledku porážky třetí říše došlo v roce 1945 k rozdělení bývalého nacistického Německa na čtyři okupační zóny: britskou, americkou, francouzskou a sovětskou. V západní části Německa (okupační zóny USA, Francie a Velké Británie) vznikla v roce 1949 Spolková republika Německo a v říjnu 1949 na východě (okupační zóna SSSR) Německá demokratická republika. Začaly tak existovat dva státy s rozdílnou formou vlády, každý na jiné straně železné opony. Pro představitele KSČ a celého východního bloku představovala Německá

²³⁶ Titzl, Boris: Podpisové akce „za mír“ 1950 a 1951. In: *Securitas imperii VII*, Praha 2007, s. 111.

²³⁷ Vzhledem k tomu, že podpisové kampaně představují zcela specifickou záležitost, věnuji jim zvláštní pozornost v samostatné subkapitole.

spolková republika velké nebezpečí pro světový mír, a to z toho důvodu, že USA a další státy souhlasily s vyzbrojením západního Německa.

Vedoucí představitelé Československa, a nejen oni, věnovali vývoji situace v Německé spolkové republice zvýšenou pozornost. V oficiálních projevech vyjadřovali velkou nespokojenost nad údajným zastavením stíhání nacistických válečných zločinců a jejich návratem do veřejného života. Viděli v tom hrozbu opětovného nástupu nacistů k moci. Hlavně jim však vadilo dosazování bývalých vysokých nacistických důstojníků na významné posty v armádě a také fakt, že jejich armáda není jen pouhým symbolickým vojskem, ale svazkem, který představoval pro východní blok, vzhledem ke společným hranicím, reálnou hrozbu.

Je nutné poukázat na skutečnost, která činnost výboru v tomto případě komplikovala, a to vztah našich občanů k německému národu jako strůjci druhé světové války. Většina osob totiž neodsuzovala pouze nacistickou ideologii, ale všechny Němce bez rozdílu na to, ve kterém Německu žijí. Od konce války uplynulo pouhých šest let a vzpomínky na krutosti, kterých se nacisté dopouštěli, byly stále živá. Bližší argumentaci k tomuto problému obsahovalo vystoupení Anežky Hodinové-Spurné na zasedání předsednictva ČSVOM dne 10. března 1951: „*U nás v Československu, při pochopitelné nedůvěře k Němcům, musíme vést rozjasňovací kampaň, že je rozdíl mezi demokratickými Němci a fašistickými [správně nacistickými, pozn. autora] Němci. Jiné stanovisko bylo u obránců míru ze západních zemí, protože tam se podařilo válečné propagandě zmást velkou část i těch pokrokových lidí, kterým je namlouváno, že je to SSSR, který prý ohrožuje mír. Aby bylo možno toto předivo lží rozbít a rozbít falešné názory, které jsou vtlačovány lidem v západních zemích, aby v důsledku toho nenastala zbytečná diskuze, byla otázka remilitarizace brána jako celek. To však neznamená, že my to nebudeme rozlišovat, naopak našim problémem zůstává ukázat našemu lidu na hlavní ohnisko války, západní Německo.*“²³⁸

V rámci kampaně ČSVOM vychvaloval Německou demokratickou republiku jako našeho spojence a neustále poukazoval na mírové úsilí východního Německa. Naopak západní Německo bylo vykreslováno jako stát imperialistický, kde se k moci dostali bývalí nacisté, kteří spolu s USA a dalšími státy západního bloku připravují další válku. Členové ČSVOM nezapomínali zdůrazňovat, že i v západním Německu se dělnická třída se staví do boje za mír. Podle ČSVOM si válku přáli jen němečtí kapitalisté a bývalí nacisté. Problém remilitarizace podle členů našeho mírového výboru úzce souvisel také s činností

²³⁸ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 7, Zápis ze zasedání předsednictva ČSVOM ze dne 10. 3. 1951, s. 2.

československé emigrace. Někteří emigranti se snažili jako agenti zpravodajské služby USA vykonávat na našem území špionáž proti Československu s cílem zbavit KSČ vlády a nastolit demokracii.²³⁹ Proti těmto osobám tehdejší propaganda i ČSVOM ostře vystupovaly.

Kampaň proti znovuvyzbrojení nacistického Německa představovala pro ČSVOM možnost, jak získat nové „bojovníky za mír“ z řad Němců, kteří z Československa nebyli odsunuti.²⁴⁰ Na tuto skutečnost poukázal na jednání předsednictva ČSVOM dne 7. prosince 1953 poslanec Jan Vodička:²⁴¹ „*máme [Němců] statisíce, že však – třebaže jsou vzornými pracovníky – politicky jsou vedle a musí být náš zájem, získat je. Tázal se, nebylo-li možno [...] získat některé projevy německých osídlenců z NDR, kteří jsou tam spokojeni, nechtěj zpět, ale rádi by se k nám podívali.*“²⁴² Nakolik byl ČSVOM při získávání místních Němců úspěšný, se mi zjistit nepodařilo.

3.1.2. Podpora bojující Koreje a Vietnamu

Byla neděle 25. července 1950, když severokorejská vojska za podpory SSSR napadla jižní Koreu.²⁴³ Z dnešního pohledu asi nepřekvapí, že v komunistickém Československu lidé četli a slyšeli v médiích jinou verzi válečného dramatu, podle které byli agresory Američané. Takto o korejské válce informoval i ČSVOM, který tomuto konfliktu věnoval několik kampaní.

Na konci února 1952 komunistický tisk rozpoutal mohutnou kampaň proti údajné bakteriologické válce vedené USA v Koreji. Jednalo se o největších propagandistických bitev

²³⁹ Tamtéž, Zápis ze zasedání předsednictva dne 29. 1. 1951, s. 1.

²⁴⁰ Nejednalo se pouze o antifašisty či odborníky, kteří dostali výjimku, a odsun se jich netýkal, ale také o osoby ze smíšených manželství.

²⁴¹ Jan Vodička (1893–1963), původním povoláním řezník, který se stal po druhé světové válce poslancem Národního shromáždění. V období první světové války byl příslušníkem československých legií v Rusku a již tehdy měl jako stoupenec bolševiků konflikty s veliteli. V roce 1918 se stal mluvčím levicové opozice proti legionářskému vedení. Inicioval dokonce revoltu v Aksakovu v říjnu 1918, která vedla k sebevraždě plukovníka Švece. Po návratu do Československa byl nejprve členem levého křídla sociálně demokratické strany, ale již v roce 1921 se přidal k nově vzniklé KSČ. V letech 1925–1929 byl vězněn za protistátní činnost. Po propuštění z vězení až do roku 1938 působil jako krajský sekretář v Praze, Kladně, Pardubicích a Plzni. Současně vykonával funkci ústředního tajemníka Svazu proletářských bezvěrců. Za nacistické okupace byl vězněn v koncentračním táboře Sachsenhausen. Viz Tomeš, Josef a kol.: Český bibliografický slovník XX. století, díl III., Praha 1999, s. 473 dále např. Chaloupková, Maria: Svaz protifašistických bojovníků. In *Paginae historiae* (sborník Národního archivu), č. 26, Praha 2018, s. 61 a <http://legie100.com/krev-legionare/38953/>, staženo 13. 8. 2022.

²⁴² NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 8, Zápis ze zasedání předsednictva ČSVOM ze dne 7. 12. 1953, s. 4.

²⁴³ Korea byla od roku 1910 okupována Japonským císařstvím. Po válečné prohře Japonska získala tato země po druhé světové válce svobodu. Na základě dohody mezi Spojenými státy americkými a Sovětským svazem byla rozdělena na dvě okupační zóny – jižní americkou a severní sovětskou. V důsledku neuspořádání svobodných voleb v roce 1948 došlo k prohloubení narušených vztahů mezi oběma částmi poloostrova. Dne 15. srpna 1948 byla v jižní části poloostrova, kde žily dvě třetiny korejské populace, vyhlášena Korejská republika s formálně ustaveným demokratickým režimem. Jejím prezidentem se stal Li Syn-man. V severní části poloostrova byla 9. 9. 1948 vyhlášena Korejská lidově demokratická republika v čele s Kim Ir-senem. Napětí mezi oběma vládami se stupňovalo i přes stále pokračující rozhovory o znovusjednocení poloostrova.

padesátých let.²⁴⁴ Sovětští dezinformátoři zorganizovali – oficiálně z popudu SRM – celosvětovou kampaň a snažili se přesvědčit veřejnost o tom, že Američané používají v Koreji bakteriologické zbraně.²⁴⁵ Z korespondence mezi velvyslancem SSSR a vrchním vojenským poradcem v Severní Koreji, Vladimírem Nikolajevičem Razuvajevem a Lavrentijem Pavlovičem Berijou vyplývá, jak byly opatřeny důkazy o vedení bakteriologické války. V dokumentu se praví: „*Byly uměle vytvořeny regiony nakažené morem, [...] Poradce severokorejského ministerstva vnitřně navrhl infikovat těmito bacily osoby, odsouzené k trestu smrti [...]*“.²⁴⁶ Do studní prý měli Jihokorejci sypat jed a údajně tajně přepravovali z jihu do Severní Koreje osoby nemocné leprou.²⁴⁷ Pravdu o „amerických zločinech“ podporovaly výpovědi některých amerických letců, kteří se k těmto zločinům přiznali. Severokorejská tajná policie je intenzivně fyzicky i psychicky mučila, přičemž z celkového počtu 78 zajatých pilotů 38 nátlaku podlehl. Po propuštění ze zajetí svá tvrzení odvolali. Po Stalinově smrti v březnu 1953 bylo v rámci změn v zahraniční politice SSSR rozhodnuto rychle ukončit jak válku v Koreji, tak i tuto falešnou propagandistickou kampaň. Ta podle nových sovětských vůdců poškozovala prestiž Sovětského svazu. Oficiálně však ani sovětští ani ruští představitelé nikdy neprohlásili tato obvinění za falešná.

Vzhledem k tomu, že oficiálně kampaň proti použití bakteriologických zbraní vedla SRM, nemohl náš mírový výbor zůstat stranou. Zapojil se do ní především organizováním přednášek o válce v Koreji a o použití bakteriologických zbraní. K dispozici měli také šestnáct kopií filmů pojednávajících o bakteriologické válce a zvukové záznamy výpovědi zajatých amerických letců, které do Prahy přivezla čínská delegace. Výbor se také podílel na organizování putovní výstavy o bakteriologické válce, která byla vyhotovena ve dvou exemplářích – v češtině a slovenštině.²⁴⁸ Výstava obsahovala celkem 176 exponátů (jednalo se převážně o fotografie). Do kampaně se zapojila řada dalších organizací. Například ministerstvo spojů plánovalo připravit k vydání poštovní známku s motivem „boje“ proti

²⁴⁴ Bittman, Ladislav: Mezinárodní dezinformace – černá propaganda, aktivní opatření a tajné akce. Praha 2000, s. 132.

²⁴⁵ Prvotní impulz k této kampani přišel pravděpodobně od Číňanů. Na počátku roku 1952 informovali čínští důstojníci, že americká letadla jsou zodpovědná za rozšíření epidemii cholery a moru. Mao Ce-tung objednal laboratorní testy, a ještě před jejich zveřejněním obvinil USA z vedení bakteriologické války. Později nehladě na nepotvrzené laboratorní výsledky pokračoval dále v kampani.

²⁴⁶ http://wwics.si.edu/index.cfm?topic_id=1409&fuseaction=library.document&id=444, staženo 13. 8. 2022.

²⁴⁷ Židlická, Tereza: Obraz USA – protagonisty korejské války v oficiálním soudobém tisku. Komunistická propaganda a stereotyp. Diplomová práce, Fakulta sociálních věd UK, Praha 2006, s. 69-71, dostupné online <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/3174/120043012.pdf?sequence=1>, staženo 6. 7. 2022.

²⁴⁸ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 7, Zápis ze zasedání předsednictva ČSVOM ze dne 31. 3. 1953, s. 11.

bakteriologické válce a razítko s textem Strůjci bakteriologické války na soud národů!²⁴⁹ Zda k vydání známky a razítka skutečně došlo, se mi v pramenech dohledat nepodařilo.

ČSVOM se rovněž zapojil do organizování protestních akcí proti bakteriologické válce, k jejich pořádání v krajských městech vyzval AV NF své krajské organizace dálnopisem z 22. března 1952. Na těchto akcích měl náš lid vyjádřit „*své hluboké rozhořčení nad hnusným americkým zločinem a odhodlanost bojovat ještě usilovněji než dosud za světový mír*“.²⁵⁰ Se svými projevy měli vystoupit představitelé ČSVOM, vědečtí pracovníci, lékaři či vzorní dělníci a další. Pořadatelé akce se staly výbory obránců míru spolu s AV NF. Hromadnou účast obyvatelstva měly podle výše uvedeného dálnopisu zajistit všechny organizace sdružené v AV NF. Na konci každého shromáždění měla být podepsána protestní rezoluce. Závěrem dálnopisu nacházíme doporučení, aby podobnou akci uspořádali lékaři, spisovatelé, učitelé a další veřejní pracovníci. Většina protestních shromáždění proběhla v termínu od 26. března do 4. dubna 1952. Přes častou nepřízeň počasí se organizacím sdružených v AV NF podařilo přemluvit k účasti desetitisíce lidí. Díky dochovaným hlášením z krajů víme, jak akce probíhaly. Například v Olomouci byl přes nepříznivé počasí projev uspořádán 26. března, prý za účasti 20 000 lidí. „*Manifestanti nesli hesla jako: ‚Nepomohou bakterie, Korea se dále bije‘, ‚žádáme potrestání vrahů korejských dětí‘, ‚Dnes Fenjan²⁵¹ – zítra Praha, rozdrtíme ruku vraha‘. Dobře působilo vystoupení – matky šesti dětí, děkana lékařské fakulty a gen[erálního] vikáře katol[ické] církve, který v Dachau sám byl nacisty infikován a poznal na sobě účinky bakteriologické zbraně.*“²⁵²

Není pochyb o tom, že mnoho osob propagandě uvěřilo a akcí se účastnilo, aby mohli veřejně vyjádřit nesouhlas s použitím bakteriologických zbraní, které ale reálně užity nebyly. Rozhodně tato kampaň ještě více prohloubila nenávisť k USA a dalším státům, které (nejen) naše propaganda označovala za válečné štváče. Prohlédnout tuto lest se podařilo jen malé skupině obyvatel. Při projednávání kampaně proti bakteriologické válce v Koreji na zasedání předsednictva ČSVOM dne 31. března 1953 upozornila předsedkyně výboru Anežka Hodinová-Spurná, že řada lékařů nevěří v použití bakteriologických zbraní. Aby lékaři nepovažovali tuto záležitost za bluff, mělo v dubnu 1953 dojít ke shromáždění asi 300 lékařů

²⁴⁹ NA, f. ÚV NF, kart. 711, inv. č. 819, Zpráva o účasti ministerstva pošt v kampani proti bakteriologické válce z 22. 3. 1952.

²⁵⁰ Tamtéž, Opis dálnopisu zaslaný krajským organizacím NF ze dne 22. 3. 1952.

²⁵¹ Dnes Pchjongjang – hlavní město Korejské lidově demokratické republiky.

²⁵² NA, f. ÚV NF, kart. 712, inv. č. 821, Zpráva o průběhu protestních manifestací proti bakteriologické válce v krajských městech a krajích k 8. 4. 1952, s. 4.

za přítomnosti čínského lékaře a pracovníka čínského ministerstva zdravotnictví, kteří měli naše lékaře přesvědčit.²⁵³

Kromě protestních akcí proti bakteriologickým zbraním ČSVOM zorganizovalo kampaně k zastavení války a uzavření příměří v Koreji, které proběhly v květnu a září 1952.²⁵⁴

Další dvě kampaně související s korejským konfliktem se týkaly zasílání protestních rezolucí odeslaných radě bezpečnosti OSN. K první z nich došlo v létě 1951. ČSVOM odeslal přes 20 000 rezolucí, které adresovali zástupci Sovětského svazu při OSN Jakovu Alexandroviči Malikovovi (1906–1980).²⁵⁵ Byla mezi nimi i rezoluce od významného českého básníka Petra Bezruče (1867–1958), který Malikovovi adresoval tato slova: „*Těž já, osamělý stařík, který jsem kdysi pozvedl hlas proti zpupným utlačovatelům svého lidu, pozvedám i nyní svůj hlas k protestu proti surovému přepadení svobodné Koreje americkými násilníky. Podávám Vám z dálky ruku; stejná ruka Vás tam bije, jak nás také kdysi bila. Viděl jsem triumfovat násilí, ale viděl jsem též, jak se kácely trůny násilníků a dočkám se bohdá toho, že padne též jejich poslední bašta ve Wall Streetu.*²⁵⁶ *Připojuji se k prohlášení předsednictva Světového výboru obránců míru a volám, necht' zvítězí svobodný korejský národ!*“²⁵⁷

V únoru a na počátku března 1953 byla zorganizována kampaň protestních rezolucí proti bakteriologickým zbraním v Koreji, adresovaných opět OSN. Zpráva o tom byla sdělena čs. delegaci na zasedání Valného shromáždění OSN a data měla být použita v projevu ministra zahraničních věcí Václava Davida.²⁵⁸

Pravděpodobně poslední kampaní, která souvisela s korejským konfliktem a do které se ČSVOM zapojil, byla sbírka na pomoc lidově demokratické Koreji, kterou organizovalo ústředí ÚAV NF. Členové výborů obránců míru se na ní podíleli především výběrem peněz.²⁵⁹

Podobně jako v případě války v Koreji se ČSVOM a ČSMV snažil podporovat i bojující Vietnam, a to nejen morálně (například organizováním protestních akcí, zasíláním rezolucí či konáním protestních shromáždění), ale také materiálně. Proto když na plenárním

²⁵³ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 7, Zápis ze zasedání předsednictva ČSVOM ze dne 31. 3. 1953, s. 11.

²⁵⁴ NA, f. ÚV NF, kart. 712, inv. č. 821, Mírové akce 1953 - Kampaň k zastavení války v Koreji a kampaň k uzavření míru v Koreji.

²⁵⁵ NA, f. ÚV KSČ – dílčí fond oddělení masových organizací, a. j. 506, Situační zpráva o čs. mírovém hnutí, s. 2. Autor zprávy není uveden.

²⁵⁶ Ulice v jižní části ostrova Manhattan v New Yorku – sídlo americké burzy.

²⁵⁷ NA, f. ÚV NF, kart. 712, inv. č. 821, Mírové akce ČSVOM 1948–1949, nedatovaný dopis Petra Bezruče J. A. Malikovovi.

²⁵⁸ NA, f. ÚV KSČ – dílčí fond oddělení masových organizací, a. j. 506, situační zpráva o čs. mírovém hnutí, s. 2.

²⁵⁹ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 8, Zápis ze zasedání předsednictva dne 26. 10. 1953, s. 4.

zasedání SRM v roce 1966 v Ženevě²⁶⁰ padlo rozhodnutí o organizování celosvětové sbírky na pomoc Vietnamu, setkala se tato akce v ČSSR s velkým ohlasem. Jen v Západočeském kraji poslalo příspěvky na 50 závodů. Například porcelánka v Nové roli zaslala 8 128 Kčs a Jednota Toužim pak 7 674 Kčs. Bylo získáno také mnoho dobrovolných dárců krve.²⁶¹

3.1.3. Podpisové kampaně

V historii Světového mírového hnutí proběhly celkem čtyři podpisové akce. První tři v polovině padesátých a poslední ve druhé polovině osmdesátých let dvacátého století. Protože se jednalo o akce Světového mírového hnutí, mohli bychom předpokládat, že organizování podpisových kampaní v Československu bude plně v režii našeho mírového výboru. Tyto akce ale organizovala NF za spolupráce všech dobrovolných organizací. ČSVOM je navenek pouze zaštiťoval a jeho členové se podíleli zejména na získávání podpisů a organizování přednášek na podporu celé akce.

První podpisová kampaň proběhla v roce 1950 a její oficiální název zněl: Podpisová akce na podporu rezoluce Stálého výboru Světového kongresu obránců míru, která je ale známější pod označením Stockholmská výzva. Právě v hlavním městě Švédska na zasedání VSKOM dne 19. března 1950 padlo rozhodnutí o sestavení rezoluce určené parlamentům celého světa: „*Žádáme absolutní zákaz atomové zbraně jako zbraně zstrašování a hromadného vyhlazování obyvatelstva. Žádáme zřízení přísné mezinárodní kontroly, která by zajistila dodržování tohoto zákazu. Jsme toho názoru, že vláda, která jako první použije atomové zbraně proti kterékoliv zemi, dopouští se zločinu proti lidstvu a má s ní být naloženo jako s válečným zločincem. Voláme všechny lidi dobré vůle na celém světě, aby podepsali tuto výzvu!*“²⁶²

Prvními československými signatáři Stockholmské výzvy se stali účastníci výše uvedeného plenárního zasedání VSKOM, kde výzvu vyhlásili. Jeden z přímých účastníků Alexander Horák zprostředkoval své dojmy účastníkům plenárního zasedání ČSVOM dne 29. března 1953: „*Nikdy nezapomenu na nadšení, s jakým se členové SRM tlačili ke stolku s podpisovými archy. Měl jsem čest spolu s naší předsedkyní A[nežkou] Hodinovou-Spurnou, s p[anem] rektorem Mukařovským, s p[anem] děkanem prof[esorem] Hromádkou a s našim*

²⁶⁰ Plenární zasedání proběhlo ve dnech 13. – 16. 6. 1966. Kromě výzvy o morální a materiální pomoc Vietnamu účastníci zasedání vyjádřili podporu s bojem národů koloniálních zemí za nezávislost a podpořili návrh na svolání konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. Do funkce generálního tajemníka byl jmenován indický politik (člen komunistické strany Indie) a redaktor Rómeše Čandru (1919–2016). Belgickou levicovou političku a pedagožku Isabelle Blume (1892–1975) zvolili na tomto zasedání koordinační předsedkyní předsednictva SMR.

²⁶¹ Z dějin mírového hnutí v západočeském kraji, s. 9.

²⁶² Novák, Vladimír: Abeceda mírového hnutí, s. 205.

*úderníkem soudr[uhem] Boučkem mezi prvními jménem našeho pro mír nadšeného a za mír pracujícího lidu podepsat tento v světových dějinách jedinečný dokument. A když jsme viděli spolu s námi směřovat k podpisovým archům Němce, Čiňany, Francouze, Angličany, naše sovětské přátele, biologa Oparina, spisovatele Fadějeva, Vasilevskou a jiné a jiné z nejrůznějších světadílů, viděl jsem v duchu miliony lidí bílých, černých a žlutých, lidí od oceánů a z rozličných krajů světa, jak ve svých zemích dávají své podpisy pod tento dokument, pod tento důkaz, že člověk se ještě nezměnil ve vlka, že se v lidech probouzí člověk ne už spící, ne spolehnutý na osud, [...], nýbrž držící v hrsti vlastní vůli, která jako malá cihla v obrovské stavbě chrámu míru dá útulek štvaným, pronásledovaným, utlačovaným a bude je chránit od všežravců, pijících lidskou krev. Co podpis – to vůle. Miliarda podpisů – miliarda vůlí. A když se jednou podaří sesbírat v celosvětovém plebiscitu podpisy všech lidí toužících po míru, zůstanou mimo jen váleční paliči, které tábor míru takto odhalí, pozná a bude si umět s nimi poradit.*²⁶³

Krátce poté se rozeběhly přípravy pro konání podpisové akce v Československu. Již 12. dubna 1950 projednal politický sekretariát ÚV KSČ předběžný návrh plánu kampaně.²⁶⁴ Následně došlo k vypracování směrnic. Tyto směrnice vydané generálním sekretariátem ÚV KSČ počítaly se sběrem podpisů v počtu minimálně 75 % z celkového stavu dospělého obyvatelstva. V rámci podpisové kampaně probíhala celá řada doprovodných akcí jako například zřizování mírových pracovních směn, založení Fondu míru, výstavba dětských hřišť míru, vysazování alejí míru a další akce, které svým charakterem měly masově působit na prosazení mírové ideologie v Československu.²⁶⁵

Vlastní podpisovou akci zahájili 14. května 1950 na Den matek umístěním podpisových archů na národních výborech či frekventovaných místech v obcích. Po slavnostních schůzích podnikových rad, které proběhly o den později, měla podpisová akce probíhat v jednotlivých závodech. Po společných schůzích místních AV NF a místních národních výborů měla akce pokračovat v obcích a na školách. Kampaň měla vyvrcholit v týdnu od 21. do 28. května 1951. Tehdy měly občany navštěvovat v jejich bydlištích agitační dvojice složené z funkcionářů a členů jednotlivých složek NF.

Jako poslední tuto výzvu podepsal prezident Gottwald. Tomu předsedkyně ČSVOM Anežka Hodinová-Spurná předala výsledky podpisové akce. Za pouhých čtrnáct dní výzvu podepsalo 9 482 738 obyvatel. Celkový součet však ovlivnily administrativní chyby a někdy i

²⁶³ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 1, Zápis z plenárního zasedání ČSVOM ze dne 29. 3. 1951, s. 7/2.

²⁶⁴ Titzl, Boris: Podpisové akce „za mír“ 1950 a 1951. In: Securitas imperii č. VII, Praha 2007, s. 97.

²⁶⁵ Adamus, Jakub: Katolická mírová hnutí 1948-1968 v Československu s důrazem na osobu Josefa Plojgara, Diplomová práce, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, s. 25.

přehnaná snaha okresních funkcionářů. Například v Libereckém kraji již čtyři dny po zahájení podpisové kampaně byl cíl splněn na 104 %.²⁶⁶ Našlo se jen několik málo jednotlivců, kteří výzvu nepodepsali. Sekretariát ÚV NF pečlivě evidoval osoby, které odmítly výzvu podepsat, včetně důvodů, které je k tomu vedly. Hromadně odmítli například občané obce Třešovice na Strakonicku, kde bylo získáno pouhých 37 podpisů. Tato skutečnost byla zdůvodněna tím, že ve vesnici nebyla organizace KSČ a dění tam ovlivňovali velcí zemědělci.²⁶⁷ Za zmínku stojí také odmítnutí předsedy Místního národního výboru z obce Modlíbohov (dnes část obce Český Dub v okrese Liberec), který tak učinil na protest proti svému odvolání z funkce.²⁶⁸

Podpisové archy poté, co posloužily svému účelu, většinou neputovaly do sběrných surovin. Listiny s podpisy z jednotlivých závodů a obcí totiž často nechali svázat do velmi vkusných vazeb, které byly zpravidla opatřeny holubicí míru – symbolem mírového hnutí. Do dnešních časů se dochovalo jen několik málo exemplářů.²⁶⁹

Druhá podpisová akce proběhla jen několik měsíců po ukončení sběrů podpisů pod stockholmskou výzvu. Lidové hlasování za Pakt míru a proti ozbrojení západního Německa, jak byla akce oficiálně nazvána, představuje jednu z reakcí na kroky některých západních vlád vedoucích ke znovuvyzbrojení západního Německa. V září 1950 se v New Yorku uskutečnila porada ministrů zahraničních věcí USA, Velké Británie a Francie, na níž byla Německé spolkové republice povolena motorizace policejních jednotek, zvýšen limit vývozu oceli, či zrušen zákaz stavby lodí. Řešila se zde rovněž otázka zapojení Německé spolkové republiky do společné obrany západní Evropy. Na vývoj poměrů v Německu reagoval ČSVOM v Provolání I. sjezdu ČSVOM (konal se ve dnech 20. – 22. ledna 1951 v Praze). V něm je uvedeno, že bude připravena protestní akce. V textu vyzvali občany, aby se do protestů zapojili. Původně měl každý občan odpovědět na dvě otázky:

„1. Souhlasíš s tím, aby každý pokus amerických válečných štváčů o obnovení nacistické armády byl prohlášen za nejhorší zločin proti míru?“

²⁶⁶ Titzl, Boris: Podpisové akce „za mír“ 1950 a 1951. In: Securitas imperii č. VII, Praha 2007, s. 100–106.

²⁶⁷ Tamtéž, s. 102-103.

²⁶⁸ Tamtéž, s. 104.

²⁶⁹ Nejvíce svazků zůstalo dochováno ve fondu Československý výbor obránců míru – krajský výbor Hradec Králové, kde jsou uloženy celkem v pěti kartonech a tvoří téměř celý obsah fondu. Viz SOA Hradec Králové, f. Československý výbor obránců míru – krajský výbor Hradec Králové, nezpracováno, kart. 5, Čestné mírové závazky. Další 4 kusy jsou součástí nezpracovaného fondu Archiv Ústavu marxismu-leninismu ÚV KSČ uložený v Národním archivu.

2. *Souhlasíš s tím, aby každý odpadlík a utečenec, který v tom pomáhá, smlouvá se s nacisty a chce návrat Němců a ničivou válku proti své zemi, byl prohlášen za zločince a zrádce vlasti?*²⁷⁰

Jenže ve stejnou dobu vydala SRM vlastní výzvu k uzavření mírového paktu mezi pěti velmocemi.²⁷¹ Původní československá iniciativa byla tedy propojena s tímto záměrem, což se odrazilo na definitivní podobě hlasovacího lístku:

„Ve jménu míru, svobody a štěstí našeho lidu

1. *souhlasím s výzvou Světové rady míru, aby byl uzavřen mírový pakt (smlouva) mezi pěti velmocemi: Sovětským svazem, Spojenými státy americkými, Čínskou lidovou republikou, Velkou Británií a Francií,*

2. *žádám, aby bylo okamžitě zastaveno vyzbrojování západního Německa americkými imperialisty a aby velmoci společně mírovým způsobem rozřešily otázku Německa,*

3. *odsuzuji zrádnou reakci, která podněcuje k válce proti vlastní zemi a ve spolku s nepřáteli republiky, s esesáckými vrahy, usiluje o nový Mnichov, o rozčlenění a zničení republiky.*²⁷²

Ve středu 23. května 1951 se v Bratislavě konalo společné zasedání ústředního akčního výboru NF a ČSVOM, a to u příležitosti 30. výročí vzniku KSČ, kde došlo k slavnostnímu vyhlášení výzvy. Vlastní podpisová kampaň probíhala ve dvou etapách. V té první mělo ve dnech 26. května – 1. června 1951 proběhnout hlasování v podnicích, úřadech a na školách III. stupně. Účastníky hlasování měli být pouze žáci starší 15 let. Ve druhé etapě od 5. do 16. června se hlasovalo v obcích. Poslední den – 17. červen – měl být využit k přemlouvání osob, které odmítly výzvu podepsat.

Třetí podpisová akce proběhla až v roce 1955. Příčinou k zahájení podpisové kampaně proti atomové válce se stalo jednání rady NATO, které uspořádali ve dnech 17. a 18. prosince 1954 v Paříži. V rámci zasedání mělo údajně dojít k projednání příprav atomové války v Evropě.²⁷³ Podle Bohumila Svobody měl o těchto záležitostech hovořit belgický politik Paul Henri Spaak (1889–1972) přímo na tiskové konferenci, bezprostředně po zasedání rady

²⁷⁰ Titzl, Boris: Podpisové akce „za mír“ 1950 a 1951. In: *Securitas imperii* č. VII, Praha 2007, s. 109–110.

²⁷¹ Text výzvy zněl: „*Aby byly splněny tužby miliónů lidí na celém světě, ať již je jejich názor na příčiny nebezpečí světové války jakýkoliv, aby byl upevněn mír a zajištěna mezinárodní bezpečnost, žádáme uzavření mírového paktu mezi pěti velmocemi: Spojenými státy americkými, Sovětským svazem, Čínskou lidovou republikou, Velkou Británií a Francií. Odmítnutí účasti na schůzi, která má sloužit k tomuto účelu, vládou jedné z pěti velmocí, budeme považovat za důkaz, že tato vláda má válečné úmysly. Vyzýváme všechny mírumilovné národy, aby podporovaly požadavek uzavření mírového paktu. Všechny státy mají mít možnost připojit se k tomuto paktu. Podepisujeme tuto výzvu a vyzýváme zároveň všechny muže a ženy dobré vůle, všechny organizace, usilující o zajištění míru, aby připojili své podpisy.*“ Viz Svoboda, Bohumil: *Světové mírové hnutí*, s. 214.

²⁷² Tamtéž, s. 112.

²⁷³ Tamtéž, s. 164

NATO. Pokud na tomto zasedání opravdu došlo k projednání příprav atomové války, lze předpokládat, že by se tato informace neobjevila v médiích. Můžeme tedy konstatovat, že se jednalo ze strany zemí východního bloku o další dezinformační kampaň, jako tomu bylo v případě kampaně proti bakteriologické válce.

Uskutečnění této podpisové akce schválila SRM na svém rozšířeném plenárním zasedání ve Vídni ve dnech 17. – 19. ledna 1955. V pořadí již třetí podpisovou akci, známou jako Vídeňská výzva, nakonec podpořilo přes 665 milionů lidí, včetně 9,5 milionů československých občanů.²⁷⁴ Údajně se jednalo o nejúspěšnější podpisovou akci padesátých let.²⁷⁵ Souběžně s propagováním podpisové výzvy se SRM, a tedy i náš mírový výbor, snažily prosazovat požadavek zákazu výroby nových atomových bomb včetně zničení těch stávajících. Mimo to chtěly v rámci kampaně upozornit na mírové využití jaderné energie. Za příklad správného využití jaderné energie byl dáván Sovětský svaz, který byl pro Československo vzorem téměř ve všem.²⁷⁶

K oficiálnímu vyhlášení podpisové akce v Československu²⁷⁷ došlo v rámci XXIII. plenárního zasedání ČSVOM dne 10. února 1955. Na zasedání schválili svolání ke kampani za podepisování výzvy proti přípravám atomové války. Psalo se v ní: *„Československý výbor obránců míru se plně staví za výzvu Světové rady míru proti přípravám atomové války. Vyhláší na dobu od 27. února do 27. března 1955 celostátní kampaň za podepisování této výzvy a ve jménu zachování míru žádá všechny občany republiky, aby ji podepsali. Podpisy nás všech budou projevem souhlasu s výzvou, která do boje proti atomové válce mobilisuje stamiliony lidí na celém světě. Budou výrazem lásky k vlasti a důkazem odhodlání pracovat tak, aby byla nepřemožitelná. V pevné vůli ubránit mír, v jednotě s národy světa do boje za bezpečnost vlasti, za štěstí všeho lidu! Do boje proti podněcovatelům atomové války, za mírové využití atomové energie pro rozkvět života v naší vlasti a v celém světě!“*²⁷⁸

²⁷⁴ Koukal, Milan: 35 let světového mírového hnutí, s. 9.

²⁷⁵ Výzvu signovalo údajně o 175 milionů více než Stockholmskou výzvu. Viz Svoboda, Bohumil: Světové mírové hnutí, s. 165.

²⁷⁶ Například armáda padesátých byla nejen budována podle sovětského vzoru, což je vzhledem k tomu, že se jednalo o našeho spojence pochopitelné, ale dokonce uniformy se podobaly těm sovětským. Inspiraci sovětským svazem můžeme vidět také při vzniku nových vyznamenání. Příkladů, kde všude došlo k uplatnění sovětských zkušeností, můžeme najít samozřejmě více.

²⁷⁷ Text výzvy SRM: *„Některé vlády dnes připravují rozpoutání atomové války. Chtějí, aby národy uznaly, že je nevyhnutelná. Použití atomových zbraní by vedlo k vyhlazovací válce. Prohlašujeme, že vláda, která by rozpoutala atomovou válku, ztratí důvěru svého lidu a bude souzena všemi národy. Od této chvíle se postavíme proti těm, kdo organizují atomovou válku. Žádáme, aby byly ve všech zemích zničeny zásoby atomových zbraní a okamžitě zastavena jejich výroba.“* Viz NA, f. ÚV NF, kart. 575, inv. č. 624, Podpisové akce proti atomové bombě organizované SRM (příprava, průběh, hodnocení, hlášení z krajů) – podpisový arch s výzvou SRM.

²⁷⁸ Světové mírové hnutí, s. 166.

Vlastní podpisová akce se konala v termínu od 5. února do 20. března 1955 a zapojily se do ní kromě ČSVOM také NF, dobrovolné organizace, národní výbory a vědecké či kulturní instituce. Sběr podpisů probíhal na vesnicích, v závodech, úřadech a ve školách, kde měly výzvu podepsat pouze děti starší 14 let.

Výsledky podpisové akce shromažďoval ÚV NF. Kraje měly za úkol pravidelně zaznamenávat zprávy o počtu získaných podpisů, o průběhu podpisové akce v okresech a také informace o osobách, jež se odmítly do podpisové akce zapojit. Získané údaje pracovníci NF zpracovali do tzv. Telefonických hlášení z krajů, zasílaných ústředí, která jsou dodnes součástí fondu ÚV NF.²⁷⁹

V průběhu podpisové kampaně se v únoru a březnu 1955 konaly okresní i krajské konference. Po jejich ukončení byl svolán celostátní sjezd obránců míru v Praze, který představoval vyvrcholení podpisové kampaně. Právě na tomto sjezdu mělo dojít k slavnostnímu vyhlášení výsledků podpisové akce. Zároveň měl být sjezd a další akce spojené se sběrem podpisů pokračováním akcí proti remilitarizaci západního Německa.

Poslední podpisová kampaň, která je známá pod označením Nová Stockholmská výzva, proběhla v roce 1975. Jednalo se o výzvu k masovým akcím za ukončení závodů ve zbrojení a pokračování uvolňování mezinárodního napětí. K výzvě přijaté na zasedání SRM dne 2. června 1975²⁸⁰ se údajně přihlásilo se na 700 milionů lidí.²⁸¹

3.2. Zákon na ochranu míru

Na 2. světovém kongresu obránců míru ve Varšavě v roce 1950 přijali delegáti mimo jiné usnesení, kterým VSKOM vyzval parlamenty všech zemí, aby přijali zákony na obranu míru s trestní odpovědností za propagaci nové války. Toto rozhodnutí bylo dle Slovníku mírového hnutí motivováno válkou v Koreji.²⁸² Panovaly prý tehdy obavy, že konflikt přeroste v další světovou válku. Je nutné ale připomenout, že korejský konflikt vyvolal komunistický blok. Tato skutečnost byla před československými občany důsledně tajena.

²⁷⁹ NA, f. ÚV NF, kart. 576, inv. č. 624, Podpisové akce proti atomové bombě organizované SRM (příprava, průběh, hodnocení, hlášení z krajů) - Telefonická hlášení z krajů 21. 2. 1955 – 30. 3. 1955. ÚV NF věnovalo poměrně velkou pozornost samotným přípravám na podpisovou akci. Její průběh v krajích a okresech bedlivě monitoroval. Získaná hlášení pak pracovníci NF sumarizovali do dokumentu nazvaném Bulletin o přípravě podpisové akce pro výzvu světové rady míru. Viz NA, f. ÚV NF, kart. 57, inv. č. 624, Podpisové akce proti atomové bombě organizované SRM (příprava, průběh, hodnocení, hlášení z krajů) - Bulletin o přípravě podpisové akce pro výzvu světové rady míru. V kart. 577 jsou uložena souhrnná hlášení o průběhu podpisové kampaně v jednotlivých krajích.

²⁸⁰ Koukal, Milan: 35 let organizovaného mírového hnutí, s. 17.

²⁸¹ Novák, Vladimír: Abeceda Mírového hnutí, s. 205.

²⁸² Slovník mírového hnutí, s. 211.

Zákon na obranu míru č. 165/1950 Sb. přijalo československé Národní shromáždění dne 20. prosince 1950. Předložila jej poslancům Anežka Hodinová-Spurná společně s dalšími poslanci převážně ze zahraničního výboru. V důvodové zprávě k zákonu je uvedeno, že obrana míru je povinností každého občana a že tato právní norma bude představovat další záruku budování socialismu a posílení světového míru. Legislativní zakotvení znamenalo přerod morálního apelu v závazek. „Boj za mír“ se tak stal zákonem uloženou povinností. Na základě tohoto zákona mohl být k trestu odnětí svobody v délce od jednoho do patnácti let odsouzen ten, kdo se pokusil narušit mírové soužití národů tím, že jakýmkoliv způsobem podněcoval k válce anebo válečnou propagandu podporoval. Historikovi Jakubu Adamusovi se podařilo prokázat, že zákon byl v praxi skutečně aplikován. Vyplývá to z rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenskej republiky ze dne 21. března 1991, sp. zn. 9 Tor 44/91. V této věci se Nejvyšší soud zabýval otázkou rehabilitace osoby, která byla odsouzena v roce 1955 za trestný čin velezrady a zároveň za trestný čin proti míru.²⁸³ Zákon na obranu míru byl v roce 1962 novelizován a zůstal formálně v platnosti až do roku 2010. Byl zrušen zákonem č. 40/2009 s platností od 1. ledna 2010.²⁸⁴

Zákony na obranu míru rovněž přijaly parlamenty dalších socialistických zemí, a to v Maďarské lidové republice (8. prosince 1950), v Rumunské lidové republice (14. prosince 1950), v Bulharské lidové republice (15. prosince 1950), v Polské lidové republice (29. prosince 1950), v Albánské lidové republice (10. ledna 1951), v Mongolské lidové republice (27. února 1951) a v SSSR (12. března 1951).²⁸⁵

3.3. Světová kulturní výročí

Orgány světového a čs. mírového hnutí věnovaly soustavnou pozornost kultuře, především jejímu sepětí s mírovou problematikou. V mírových organizacích převažovala představa, že kultura se může zdárně rozvíjet jen v míru. Jako šířitele kultury komunistická propaganda označovala „tábor míru a socialismu“ v čele se SSSR. Naopak západní státy vykreslovala jako válečné štváče, co vydávají veškeré finanční prostředky k vedení války a tím potlačují kulturu, která se nemůže rozvíjet. Z hlediska dobové propagandy se kultura stala prostředkem k upevnění míru a důkazem vyspělosti národa.

²⁸³ Adamus, Jakub: Katolická mírová hnutí 1948-1968 v Československu s důrazem na osobu Josefa Plojgara, s. 85.

²⁸⁴ <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1950-165>, staženo 4. 12. 2022.

²⁸⁵ Slovník mírového hnutí, s. 211.

Prvek obrany míru a boje proti válce byl přisouzen z hlediska propagandy nejenom soudobým autorům,²⁸⁶ ale byly hledány kořeny v kulturním odkazu různých světových i českých velikánů minulosti. Významné historické osobnosti vědy a kultury se propagovaly prostřednictvím akce Světová kulturní výročí. Rozhodnutí o jejich připomínání přijali v listopadu roku 1951 účastníci druhého plenárního zasedání SRM ve Vídni.²⁸⁷ Oslavovat se měly především osobnosti pro jejich vědecký, umělecký a kulturní význam se zvláštním zřetelem na jejich mírové aspekty. Podle Slovníku mírového hnutí vedla k tomuto kroku snaha vzbudit v nejširších vrstvách společnosti zájem o kulturu a prostřednictvím tohoto zájmu „mobilizovat lidstvo k boji na obranu kultury před ničivým válečným požárem.“²⁸⁸ Poněkud odlišné formulace se objevily v materiálech předsednictva ČSVOM. Podle nich se měly oslavy stát „výrazem úsilí čs. lidu v boji o mír a dorozumění se všemi národy. Budou sloužit [k] aktivizování dalších vrstev národa pro čs. mírové hnutí, zejména mezi kulturními pracovníky. Budou mít charakter manifestace čs. lidu pro mír a mezinárodní solidaritu. Ukáží, jak pravá kultura je spjata s mírem a že mírové hnutí se staví bez výhrad za opravdové kulturní hodnoty, bez rozdílu doby, národa a rasy.“²⁸⁹

Při plánování akcí se mělo pamatovat na to, „aby se nesklouzlo na čistě kulturní stránku, nýbrž aby byly zdůrazněny také politické momenty a osvětlovány mezinárodní otázky.“²⁹⁰ Například v rámci připomínky 160 let od úmrtí německého prozaika a básníka Heinricha Heineho (1797–1856) se chtěli členové ČSVOM zaměřit na československé Němce, kterým měli přiblížit problematiku remilitarizace západního Německa.²⁹¹ První oslavy světových kulturních výročí se konaly v roce 1952. Tehdy se připomínalo 150. výročí narození francouzského básníka a spisovatele Viktora Huga (1802–1885), 500. výroční narození italského malíře, sochaře a vynálezce Leonarda da Vinci (1452–1519), 100. výročí úmrtí ruského spisovatele Nikolaje Vasiljeviče Gogola (1809–1852) a 1000 let od úmrtí perského filozofa a lékaře Avicenny (980–1037).²⁹²

Záležitosti týkající se světových kulturních výročí měla na starosti Komise pro světová kulturní výročí. V roce 1957 ji tvořili čtyři členové a scházela se pravidelně jednou za měsíc.

²⁸⁶ Jako prostředek k propagaci děl soudobých umělců sloužila Světová cena míru a národní mírové ceny jako například Československá cena míru. Jejich vzniku se věnuji v 6. kapitole.

²⁸⁷ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 1, Stenografický zápis z plenárního zasedání ČSVOM dne 3. 6. 1952, projev Anežky Hodinové-Spurné, s. 3/1. Plenární zasedání SRM se konalo ve dnech 1. – 6. 11. 1951 ve Vídni a věnovalo pozornost především mírovému řešení německé otázky a uzavření Paktu míru.

²⁸⁸ Slovník mírového hnutí, Praha 1966, s. 18.

²⁸⁹ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 7, Zápis ze zasedání předsednictva ČSVOM ze dne 14. 1. 1954, s. 3.

²⁹⁰ Tamtéž, kart. 8, Zápis ze zasedání předsednictva ČSVOM ze dne 10. 2. 1956, s. 1.

²⁹¹ Tamtéž, s. 2.

²⁹² Slovník mírového hnutí, s. 181.

Na svá jednání si zvali odborníky a zástupce organizací, které se podílely na oslavách. Podle tehdejšího hodnocení komise pracovala bezchybně, jediným nedostatkem prý byla nízká aktivita členů předsednictva, kteří se stali jejími členy.²⁹³

Do oslav významných kulturních výročí se zapojovalo jak ústředí, tak krajské a okresní výbory obránců míru.²⁹⁴ Na okresech oslavy kulturních výročí také probíhaly, ale zpravidla se nesetkaly s větším zájmem veřejnosti.²⁹⁵ Velmi rychle se ustálilo schéma oslav, které se téměř neměnilo. „*Skoro ke každému výročí se pořádá konference a je pochybné, zda jsou účinné a zda vždy znamenají přínos,*“²⁹⁶ sdělil členům předsednictva ČSVOM na jeho zasedání dne 20. března 1956 akademik Mukařovský.

Jak vlastně oslavy světových kulturních výročí probíhaly? Například v roce 1956 si veřejnost připomínala 200. výročí narození rakouského hudebního skladatele Wolfganga Amadea Mozarta (1756–1791).²⁹⁷ V Československu původně přípravu oslav svěřili pracovnímu výboru pro oslavy W. A. Mozarta, který ustavili při ministerstvu kultury za předsednictví hudebního pedagoga, klavíristy, muzikologa a překladatele profesora JUDr. Václava Holzkněcha (1904–1988). Z podnětu ČSVOM byly nakonec všechny akce pojety do rámce oslav světových kulturních výročí.

Akce k připomenutí geniálního skladatele se konaly nejen v Praze,²⁹⁸ ale také v Brně, Bratislavě a v menším rozsahu i v dalších městech, a to v rámci tzv. Mozartova týdne, který proběhl ve dnech 22. – 29. ledna 1956. Za vyvrcholení oslav můžeme považovat shromáždění

²⁹³ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 11, Zprávy o činnosti ČSVOM, Zpráva o činnosti ČSVOM v roce 1957, s. 26–27. Organizace a pořádání ostatních kulturních akcí bylo od roku 1951 delegováno na kulturně propagační komisi. Skládala se ze členů výboru ČSVOM (9 osob) a zástupců ÚAV NF, ROH, Čs. rozhlasu (po jedné osobě za každou organizaci) a Ministerstva informací (2 osoby). Viz NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 7, Zápis ze zasedání předsednictva ČSVOM z 15. 9. 1952, s. 3 a zápis ze zasedání předsednictva ČSVOM z 10. 3. 1951, s. 6.

²⁹⁴ V rámci propagace jednotlivých výročí vydával ČSVOM i jeho nástupce ČSMV publikace, brožury, letáky a plakáty (často i v několika jazykových mutacích).

²⁹⁵ Tuto skutečnost konstatoval na zasedání předsednictva dne 3. června 1956 Stanislav Hollý. Ten uvedl, že kulturní výročí mají úspěch jen ve velkých městech. Viz NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 8, Zápis ze zasedání předsednictva ČSVOM ze dne 3. 6. 1956, s. 3.

²⁹⁶ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 8, Zápis ze zasedání předsednictva ČSVOM ze dne 20. 3. 1956, s. 3.

²⁹⁷ V Moskvě proběhlo slavnostní shromáždění za účasti politiků a předních představitelů kultury a umění. V Národní pařížské opeře (Opéra national de Paris) nastudovali Mozartovu poslední operu Kouzelná flétna. Výročí si připomněli především v jeho rodném Rakousku. V den narození byly oslavy zahájeny slavnostním shromážděním v Mozartově rodném domě. Hlavní projevy přednesli rakouský prezident Theodor Körner a kancléř Julius Raab. Ve Vídni se konala slavnost u pomníku v zámecké zahradě (Burggarten) a k Mozartovu náhrobku na vídeňském hřbitově svatého Marka položili věnce. NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 8, příloha k zápisu ze zasedání předsednictva ČSVOM ze dne 10. 2. 1956 – zpráva o oslavách 200. výročí narození W. A. Mozarta, s. 1.

²⁹⁸ Slavnostní týden v Praze byl zahájen představením opery Figarova svatba v Tylově (dnes Stavovském) divadle. Vyvrcholením slavnostního týdne se stala premiéra nového nastudování opery Don Giovanni. Představení se konalo v den Mozartova narození a byly na něm přítomny vládní delegace, které se účastnily zasedání politického poradního výboru zemí Varšavské smlouvy.

v aule Karolína, jež uspořádal ČSVOM ve spolupráci s dalšími organizacemi.²⁹⁹ Podle zprávy o oslavách 200. výročí narození W. A. Mozarta mělo shromáždění následující průběh: „Zahájil je rektor Karlovy univerzity prof. Dr. Miroslav Katětov, hlavní projev ‚Mozart živý‘ pronesl děkan filozoficko-historické fakulty Karlovy univerzity prof. Dr. Mirko Očadlík a na závěr promluvil předseda ČSVOM akademik Mukařovský. V hudební části pořadu zahrál Pražský rozhlasový orchestr za řízení dirigenta Jos[efa] Hrnčíře pochod z opery ‚Kouzelná flétna‘ a ‚Symfonii D-dur‘ zvanou ‚Pražská‘ a Československé kvarteto provedlo ‚Allegro‘ ze smyčcového kvarteta D-moll. Téhož večera bylo v době umělců koncertní provedení Mozartovy opery ‚La clemenza di Tito‘, napsané pro Prahu ke korunovaci Leopolda II. [...] v provedení orchestru a sboru pražského rozhlasu a sólistů českých operních scén z Brna a Olomouce.“³⁰⁰ V rámci oslav proběhla řada doprovodných akcí. Jednalo se především o cyklus Mozartovy komorní tvorby, koncerty významných symfonických těles a komorních orchestrů a o další akce připomínající mistrovo dílo. Celkem bylo v období od 19. října 1955 do 18. ledna 1956 uspořádáno na 22 akcí. V Plzeňském kraji byly kromě slavnostního představení opery Figarova svatba v tamním divadle připraveny slavnostní večery ve 12 okresech za asistence hudebních škol.

Oslavy světových kulturních výročí mírové organizace v Československu pořádaly po celou dobu své existence. Naposledy se v Československu světová kulturní výročí připomínala v roce 1989.

3. 4. ČSVOM a Lidice

Vypálená a se zemí srovnaná hornická obec Lidice na Kladensku, jejíž obyvatelstvo bylo téměř vyvražděno (včetně několika desítek dětí),³⁰¹ je názorným příkladem nacistické krutosti a bezohlednosti. Pracovníci aparátu ČSVOM si tuto skutečnost uvědomovali a lidickou tragédií často připomínali a využívali. Území zničené obce spolu s památníkem patřilo k pravidelným cílům zahraničních delegací, a to nejen těch, jejichž pobyt ČSVOM organizoval. Mimoto se výbor podílel také na pořádání pravidelných pietních aktů nejen na místě bývalých Lidic, ale i Ležáků.³⁰²

²⁹⁹ Jednalo se o Československou akademii věd, Karlovu univerzitu v Praze a Svaz československých skladatelů.

³⁰⁰ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 8, Příloha k zápisu ze zasedání předsednictva ČSVOM ze dne 10. 2. 1956 – zpráva o oslavách 200. výročí narození W. A. Mozarta, s. 2.

³⁰¹ K vyhlazení Lidic došlo dne 10. 6. 1942. Tehdy obec čítala 104 domů s 503 obyvateli. Lidickou tragédií nepřežilo celkem 192 mužů, 60 žen a 88 dětí.

³⁰² Dne 24. června 1942, 14 dní po vyhlazení Lidic, byla osada Ležáky vypálena a její obyvatelé zavražděni jako trest zato, že v obci byla ukrývána vysílačka Libuše parašutistické skupiny Silver A, která spolupracovala na atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha.

Jednou z nejdůležitějších aktivit výboru související s lidickou tragédií představovala akce Mírové růže pro Lidice,³⁰³ která souvisela se založením světově proslulého lidického sadu růží.³⁰⁴ Právě tato rostlina se nakonec stala symbolem znovuzrozené obce a byla vybrána pro to, že nejkrásněji kvete právě v červnu, tedy v měsíci, kdy nacističtí barbaři Lidice zlikvidovali.³⁰⁵ Sad přátelství a míru (tak zněl jeho oficiální název) vznikl na základě projektu architekta Františka Marka v roce 1955.³⁰⁶ Poprvé se záležitosti vzniku sadu růží projednávaly na zasedání předsednictva ČSVOM dne 26. srpna 1954. V diskusi o účelu této akce členové předsednictva konstatovali, že by nemělo jít pouze o zřízení sadu růží, ale že celá událost musí být spojována se současnými politickými problémy jako například s protesty proti vyzbrojení západního Německa.³⁰⁷

Když začátkem roku 1954 britská organizace Lidice Shall Live³⁰⁸ přišla s myšlenkou založit v Lidicích růžový sad, bylo rozhodnuto zřídit reprezentativní orgán – Československý výbor pro sad přátelství a míru v Lidicích, který působil při ČSVOM.³⁰⁹ Předsedou výboru byl jmenován profesor Josef Lukl Hromádka,³¹⁰ tajemníkem Miroslav Kubín³¹¹ (vedoucí zahraničního oddělení ČSVOM) a jeho členy pak významné osobnosti tehdejšího kulturního a

³⁰³ Původní název akce zněl Růže pro Lidice.

³⁰⁴ Sad přátelství a míru v Lidicích (po roce 1989 označovaný jako Růžový sad) byl na přelomu devadesátých tak zdevastovaný, že mu hrozil zánik. V letech 2001–2002 však proběhla jeho rekonstrukce.

³⁰⁵ <https://www.lidice-memorial.cz/pamatnik/stalo-se/sedesat-let-ruzoveho-sadu-v-lidicich>, staženo

³⁰⁶ Sr. Hédlová, Luba – Veverka, Přemysl – Žlebčík, Jiří: Most života a naděje. Růžový sad přátelství a míru Lidice 1955–2015, Nymburk 2015.

³⁰⁷ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 7, Zápis ze schůze předsednictva dne 26. srpna 1954, s. 1.

³⁰⁸ Dne 6. 9. 1942 bylo díky iniciativě Sira Barnetta Strosse, anglického lékaře, poslance a mecenáše umění založeno hnutí Lidice Shall Live (Lidice budou žít). Stross v britském parlamentu zastupoval labouristickou stranu a velkou měrou přispíval k rozvoji britsko-československých vztahů. Finanční sbírka uspořádaná hnutím Lidice Shall Live, u jehož zrodu Stross stál, byla významným zdrojem při výstavbě nových Lidic. V roce 1962 využil svých kontaktů v uměleckých kruzích a vyzval umělce z celého světa, aby darovali svá díla Lidicím. Tento podnět byl základem pro vznik Lidické sbírky, která je od roku 2003 vystavena v Lidické galerii. Sir Barnett Stross se za své zásluhy stal 21. června 1957 čestným občanem Lidic. Viz <https://www.lidice-memorial.cz/pamatnik/stalo-se/vyroci-zalozeni-hnuti-lidice-shall-live/>, staženo 17. 8. 2022.

³⁰⁹ Tamtéž, kart. 11, Stručná informace o činnosti Výboru pro sad přátelství a míru v Lidicích při ČSVOM, s. 1.

³¹⁰ Prof. PhDr. ThDr. Josef Lukl Hromádka (1899–1969), protestantský teolog, činitel světového ekumenického hnutí a vysokoškolský pedagog. Po gymnazijních studiích v letech 1907–1912 studoval na evangelických fakultách ve Vídni, Basileji, Heidelbergu a Aberdeenu. V letech 1912–1918 působil jako vikář na luterských sborech ve Vsetíně a v Praze. Od roku 1918 po dobu čtyř let působil jako farář ve sboru Českobratrské církve evangelické v Šonově. Po své habilitaci byl jmenován v roce 1920 řádným profesorem na Husově čs. evangelické fakultě bohoslovecké v Praze. V roce 1939 odešel do emigrace, kde působil na teologických fakultách v USA, a to především na Princeton Theological Seminary. Tam zůstal až do svého návratu do Československa v roce 1947. V letech 1948–1968 byl členem ústředního (od roku 1954 výkonného) výboru Světové rady církvi a od roku 1957 viceprezidentem Světové presbyteriální aliance. V letech 1950–1966 působil jako děkan na Komenského evangelické bohoslovecké fakulty v Praze. <http://www.etf.cuni.cz/sbornik-75-let/hromadka.html> a <https://www.ceskybratr.cz/archives/22517>, staženo 17. 8. 2022.

³¹¹ Miroslav Kubín (1923–????) v letech 1942–1945 pracoval v okresní nemocnici v Lounech jako vedoucí přijímací kanceláře. Následně začal studovat filozofii. Po ukončení studia byl v letech 1949–1957 zaměstnán v sekretariátu ČSVOM nejprve jako tajemník a později jako vedoucí zahraničního oddělení. Viz NA, f. ÚV NF ČSR), nezpracováno, Osobní spisy pracovníků ČSMV, Osobní spis Miroslava Kubína.

veřejného života.³¹² Organizační činnost výboru zajišťoval sekretariát ČSVOM pod vedením tajemníka Václava Lorence.³¹³ Výbor v letech 1955–1956 rozvinul širokou mezinárodní kampaň vyzývající významné instituce a osobnosti z celého světa k podpoře této akce a k zaslání sazenic růží. Zásilky směřovaly na sekretariát ČSVOM.³¹⁴ Po roce 1958 se činnost výboru stala formální a veškeré další aktivity související se sadem růží byly delegovány na ústřední výbor NF a Místní národní výbor Lidice.³¹⁵

Se zřízením růžového sadu souvisí vybudování záhonů lidických růží v prostorách spjatých s utrpením lidických občanů. Pravděpodobně poprvé růže vysadili dne 5. května 1957 v lese u polského města Chełmno, kde za druhé světové války došlo k zavraždění 82 lidických dětí ve věku od jednoho do 16. let.³¹⁶ Další záhon vznikl o necelý rok později v prostorách bývalého koncentračního tábora Ravensbrück, kde za války byly vězněny lidické ženy.³¹⁷ Jeho zřízení se stalo součástí akce, která se v bývalém táboře konala 11. dubna 1958. Začala pietním aktem u peci krematoria za přítomnosti 500 osob, kde měla projev lidická žena Marie Jarošová³¹⁸ – pracovnice aparátu ČSVOM. Následně proběhla manifestace, na které přítomné seznámili s textem společné výzvy lidických a německých žen, v níž se obracely ke všem ženám, aby neustaly ve svém „boji“, dokud nebude zajištěn světový mír. Celý pietní akt završila výsadba růží. Každá z 18 přítomných lidických žen měla zasadit jednu růži. Tyto záhony lidických růží dodnes zdobí místa utrpení lidických žen a dětí.³¹⁹

³¹² NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 11, Stručná informace o činnosti Výboru pro sad přátelství a míru v Lidicích při ČSVOM, 1.

³¹³ Václav Lorenc (1914–????) bývalý tajemník generálního sekretariátu ÚV NF v aparátu ČSVOM vykonával funkci vedoucího tajemníka, kterou zastával od roku 1953 po dobu dvou let. Po propuštění z ČSVOM byl krátce zaměstnancem Státního ústavu pro věci církevní. NA, f. ÚV NF ČSR, nezpracováno, Osobní spisy pracovníků ČSMV, Osobní spis Václava Lorence.

³¹⁴ Vlastní budování sadu měl na starost Krajský národní výbor v Praze.

³¹⁵ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 11, Stručná informace o činnosti Výboru pro sad přátelství a míru v Lidicích při ČSVOM, s. 1-2.

³¹⁶ Tamtéž, kart. 20, Zprávy o zahraničních delegacích – založení záhonu lidických růží v lese u Chełmna, v Polsku, dne 5. 5. 1957.

³¹⁷ Tamtéž, zpráva o zájezdu lidických žen do Ravensbrücku k založení záhonu lidických růží v bývalém koncentračním táboře ve dnech 10. – 14. 2. 1958.

³¹⁸ Marie Jarošová (1920–????), absolvovala odbornou školu pro ženská povolání. Před lidickou tragédií byla provdána za Josefa Zelenku, kterého spolu s ostatními muži zastřelili u zdi Horákova statku dne 10. 6. 1942. Tentýž den byla Marie Jarošová zatčena a deportována spolu s dalšími ženami do koncentračního tábora Ravensbrück, kde byla vězněna až do 27. 4. 1945. Jejího syna nacisté zavraždili v Chełmnu. V koncentračním táboře Ravensbrück zahynula její matka a tchýně. Po válce se znovu provdala a měla syna a dceru. Pracovala coby dlouholetá sekretářka ČSVOM i ČSMV a také byla aktivní v Československém svazu žen. Její angažmá v KSČ a v Československém svazu žen se po roce 1990 stalo terčem kritiky. Viz NA, f. ÚV Svazu protifašistických bojovníků, nezpracováno, kart. 228, členská evidence, členská přihláška Marie Jarošové a Jelínek Jan: Ničeho nelituji, za nic se nestydím, In Haló noviny, ročník, 5, č. 37 z 13. 2. 1995, s. 1-2.

³¹⁹ O vysazení dalšího záhonu růží se zasloužil v berlínské čtvrti Reinickendorf blízký spolupracovník Památníku Lidice Helmut Walz. Viz <https://www.lidice-memorial.cz/pamatnik/stalo-se/posledni-rozloucení-s-helmutem->

3.5. Publikační činnost

ČSVOM vyvíjel poměrně bohatou publikační činnost. Pravidelně tiskem se vydávaly dokumenty ze sjezdů výboru a z dalších akcí včetně propagačních materiálů. Tiskly se také plakáty a pásová hesla³²⁰ a další materiály; jednalo se zpravidla o cyklostylované texty pro potřeby referentů a brožury přibližující historii mírového hnutí.

3.5.1. Nakladatelství Mír

Organizace ve sledovaném období disponovala vlastním nakladatelstvím, které nesloužilo pouze k publikačním potřebám výboru, ale zaměřovalo se také na vědeckou, krásnou i politickou literaturu. V oblasti krásné literatury převažovaly reedice nad vydáváním nových titulů. Překladová produkce se zaměřila na tvorbu autorů ze socialistických zemí a na díla tzv. pokrokových tvůrců ze západních zemí.³²¹ O zaměření nakladatelství vypovídají názvy některých edičních řad: Básně Míru, Četba Míru, Členská edice Míru, Dějiny zítřka, Knihovna Živé knihy,³²² Národy bojují, Nový svět, Sedmikráska,³²³ Stráž míru, Za mír a Za trvalý mír.³²⁴

Nakladatelství Mír³²⁵ postupně vzniklo z tiskového oddělení Svazu osvobozených politických vězňů a pozůstalých,³²⁶ které zahájilo činnost v roce 1946. Po únoru 1948 se tento svaz sloučil s dalšími odbojovými organizacemi³²⁷ do Svazu bojovníků za svobodu. Nově

[walzem](#), staženo 23. 10. 2022. Za informaci o existenci záhonů růží v Chełmnu a Ravensbrücku vděčím Mgr. et Mgr. Gabriele Havlůjové.

³²⁰ Jednalo se o hesla natištěná na papíře sloužící zpravidla k výzdobě místnosti, kde se konalo slavnostní zasedání výboru.

³²¹ Košnarová, Veronika: Mír 1948–1950, in Slovník české literatury po roce 1945, dostupné online: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1909>, staženo 22. 4. 2022.

³²² V rámci této Edice byla vydána publikace Pierra Daixe Poslední pevnost. V románu autor zobrazuje život v koncentračním táboře Mauthausenu se zaměřením na činnost komunistů.

<https://www.databazeknih.cz/nakladatelstvi/mir-446?typ=editions>, staženo 29. 9. 2022.

³²³ V rámci této edice vydávaly knihy pro děti.

³²⁴ Tamtéž.

³²⁵ Název nakladatelství se v průběhu let měnil: Tiskové podniky Svazu bojovníků za svobodu / Nakladatelství Svazu bojovníků za svobodu (1946–1948); Mír, tiskové podniky Svazu bojovníků za svobodu (1948–1951); nakladatelství Mír / Mír-Družstevní práce, vydavatelské podniky Československého výboru obránců míru (1951–1952); Mír, nakladatelství ČSVOM (1953–1954).

³²⁶ Organizace oficiálně vznikla koncem května 1945. Jejím členy se mohli stát bývalí političtí vězni, odbojáři či jejich pomocníci a také osoby nacisty vězněné z perzekuce politické, národní, rasové nebo náboženské. Viz Částová, Barbora: Svaz osvobozených politických vězňů v letech 1945–1948, Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav světových dějin (Bakalářská práce), Praha 2014, dostupné online: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/67195/BPTX_2011_2_11210_0_314251_0_124267.pdf?sequence=1&isAllowed=y, staženo 22. 4. 2022. Dále Chaloupková Maria:

³²⁷ Jednalo se o Sdružení čs. zahraničních vojáků 2. odboje, Svaz národní revoluce a Československou obec legionářskou.

vzniklá organizace začala záhy budovat vlastní nakladatelství. Původně malý, úzce zaměřený podnik se v souvislosti s rušením soukromých nakladatelství postupně rozrůstal.³²⁸ Nakladatelství Mír se později stalo společným vydavatelským podnikem Svazu bojovníků za svobodu a ČSVOM, v němž se měly obě organizace o příslušné pravomoci dělit rovným dílem. V září 1951 však byla z důvodu špatného vedení podniku vydavatelská kompetence Svazu bojovníků za svobodu odebrána a výlučné oprávnění k provozování nakladatelství získal ČSVOM.

Vzhledem k faktické nemožnosti konkurovat velkým nakladatelstvím a obtížného plnění hospodářských a edičních plánů při neustálém snižování přidělu papíru rozhodlo předsednictvo ČSVOM již na podzim 1953 o zrušení podniku. Počínaje rokem 1954 tak nakladatelství vstoupilo do likvidace, která byla ukončena až v polovině roku 1956. Záležitosti týkající se likvidace podniku se projednávaly na zasedání předsednictva ČSVOM dne 3. června 1956. Tehdy bývalá předsedkyně výboru Anežka Hodinová-Spurná zavzpomínala na to, jak mírový výbor k vlastnímu nakladatelství přišel: „*ČSVOM vůbec nežádal o nakladatelství. Přidělilo mu je ministerstvo kultury přípisem, a to ve zbědovaném stavu, aniž provedlo likvidaci [...] V nakladatelství [...] byla džungle pohledávek, byla tu dále prodejna v Brně, o níž nemohlo rovněž dát ministerstvo vysvětlení. Štáb prodavačů [...] byl placen z výtěžku prodeje. Další komplikací bylo, že se nakladatelství stalo později součástí „Družstevní práce“ a mělo s ní společného ředitele, který se ale staral jen o „Družstevní práci“.*“³²⁹ ČSVOM si i po likvidaci nakladatelství ponechal oprávnění k vydávání tiskovin bezprostředně souvisejících s mírovým hnutím.

3.5.2. Časopis Mír

SRM a také drtivá většina národních mírových výborů se zaměřovala na vydávání vlastních periodik informujících o činnosti hnutí.³³⁰ Výjimkou nebyl ani ČSVOM, který založil časopis Mír.³³¹ Jeho první číslo vyšlo v dubnu 1949 z iniciativy Svazu bojovníků za svobodu jako

³²⁸ Například k 1. lednu 1949 tiskový odbor Svazu bojovníků za svobodu převzal brněnské vydavatelské družstvo Mír, které vzniklo pod názvem Klub Kounicových kolejí již v roce 1945. Název Mír brněnské družstvo užívalo od roku 1947.

³²⁹ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 8, Zápis ze zasedání předsednictva ČSVOM ze dne 3. 6. 1956, s. 5.

³³⁰ SRM od roku 1970 vydávala dvouměsíčník New Perspectives (Nové perspektivy) a měsíčník Peace Courier (Posel míru) a to v několika světových jazycích. Z národních mírových výborů vydávaly vlastní periodika například Všepolský mírový výbor, a to měsíčník Vidnokreği (obzory). V Bulharsku vycházel časopis V zaščitu mira (Na obranu míru). Viz Novák, Vladimír: Abeceda mírového hnutí, s. 181.

³³¹ Název Mír jako označení periodika nebyl na území našeho státu použit poprvé. Nejdříve časopis s tímto názvem vydával v letech 1890–1906 v Olomouci Jan Lang a následně v letech 1911–1913 Křesťansko-sociální strana v Čechách, poslední periodikum s tímto názvem vydávala v letech 1918–1921 Československá akciová tiskárna. Vyhledáno na základě databáze seriálů Národní knihovny (www.aleph.nkp.cz), staženo 20. 11. 2018.

čtvrtletník pro obranu míru. Po ustavení ČSVOM se časopis stal jeho tiskovým orgánem. Není ale zcela jisté, kdy k tomu došlo. V publikaci Vladimíra Nováka Abeceda mírového hnutí z roku 1988 je uvedeno, že se tak stalo v září 1949. Dle informací z vystoupení redaktora Karla Marka³³² na plenárním zasedání ČSVOM dne 25. dubna 1950 se časopis Mír stal oficiálním tiskovým orgánem až v únoru roku 1950.³³³ Druhý přesnější časový údaj (25. únor 1950) považují za pravděpodobnější.

Slovníkové heslo o časopisu v publikaci Abeceda mírového hnutí jej charakterizuje jako časopis masový, určený pro širokou veřejnost, který dosahoval nákladu až 200 000 výtisků měsíčně.³³⁴ Jeho náklad se zvyšoval postupně. V dubnu 1950 oznámil redaktor časopisu Karel Marek předsednictvu ČSVOM zvýšení počtu z 15 000 na 20 000 výtisků měsíčně.³³⁵ Dodejme, že k 30. červnu 1954 časopis odebíralo přes 18 000 individuálních a 21 000 kolektivních odběratelů.³³⁶

Vydávání časopisu Mír bylo zastaveno v roce 1954. Ministerstvo kultury tehdy zahájilo reorganizaci ve vydávání tisku. Podmět k tomu zavdala situace na trhu papíru. Ten se stal téměř nedostatkovou surovinou, a tak Ministerstvo kultury rozhodlo o zrušení některých časopisů. V případě Míru ministerstvo zastávalo stanovisko, že jeho účel bude plnit řada jiných periodik, zejména všechny deníky, měsíčníky a kulturní tisk, který se mírové

Kromě časopisu Mír vydávala organizace v šedesátých letech zahraniční bulletin v angličtině, francouzštině, němčině a španělštině v nákladu 2 500 výtisků. Vycházel šestkrát ročně. Pro vnitřní potřebu vydával výbor od roku 1975 časopis Zpravodaj Československého mírového výboru. Také Česká mírová rada vydávala pravidelně svůj Zpravodaj, kde byly publikovány články o aktuální úloze mírového hnutí, o významných událostech politického a veřejného života a materiály využívané pro propagační práci.

³³² Karel Marek (1906–1987) původním příjmením Morstadt, redaktor, básník, překladatel a publicista, který psal pod pseudonymem Marko Polo. Od roku 1928 byl členem KSČ a v letech 1937–1939 se jako interbrigadista účastnil občanské války ve Španělsku. V rozhovoru pro časopis Mír uvádí, že jej až do dubna 1941 věznil v koncentračním táboře, odkud se mu podařilo uprchnout. Krátce poté se zapojil do protinacistického odboje ve Francii, kde působil až do konce války. V dotazníku pro Svaz protifašistických bojovníků napsal, že byl v padesátých letech zbaven místa redaktora Rudého práva a časopisu Mír, a to pro „nevyjasněné věci týkající se jeho působení ve španělské občanské válce a francouzském odboji“, které blíže nespecifikuje. Ze stejných důvodů byl prý nucen odejít z předsednictev ČSVOM a krajského výboru Svazu československo-sovětského přátelství v Praze. Rovněž mu bylo znemožněno vykonávat funkci lektora ÚV KSČ. Přes perzekuci v padesátých letech dvacátého století, kdy mu nebylo dovoleno zastávat důležité funkce, pracoval jako redaktor až do odchodu do důchodu v roce 1967. Dodejme, že novinářskému povolání se věnoval již za první republiky, kdy působil jako redaktor ilegálního časopisu KSČ Voják a po druhé světové válce pracoval v redakci Rudého práva. Přeložil do francouzštiny knihu svého známého Julia Fučíka Reportáž, psaná na oprátce. Viz NA, f. Svaz protifašistických bojovníků, nezpracováno, dotazníky účastníků občanské války ve Španělsku, dotazník Karla Marka, dále NA, f. Archiv syndikátu novinářů, nezpracováno, členská evidence zemřelých, spis Karla Marka. A Koukal, Milan: Byli a bylo... (Náš speciál ke 40. ročníku časopisu Mír). In Mír, ročník XL, č. 1 z roku 1988, s. 12.

³³³ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 1, Stenografický záznam z plenárního zasedání ČSVOM, ze dne 25. 4. 1950, s. 28. K historii časopisu srv. Štér, Roman: Československý výbor obránců míru a Československý mírový výbor v letech 1949–1989. In: Paginae historiae (sborník Národního archivu), č. 26, Praha 2018, s. 260–262.

³³⁴ Novák, Vladimír: Abeceda mírového hnutí, s. 175.

³³⁵ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 1, Zápis z plenárního zasedání ČSVOM ze dne 25. 4. 1950, s. 28.

³³⁶ Tamtéž, kart. 7, Zápis ze zasedání předsednictva ČSVOM ze dne 30. 12. 1954, s. 2.

problematice poměrně často věnoval. Pro informování osob činných v mírovém hnutí Ministerstvo kultury doporučilo, aby časopis Mír od roku 1955 nahradil čtrnáctideník Informační bulletin. S obsahem jeho prvního čísla se zájemci mohli seznámit na začátku roku 1954. Od roku 1964 začal časopis vycházet pod původním názvem – Mír.

Poslední ročník časopisu byl vydán v roce 1990. K rozhodnutí o jeho definitivním zastavení došlo dne 22. května 1990.³³⁷ Byly totiž zrušeny novinářské závody Mír, ve kterých se časopis od roku 1970 tiskl. Náhradní výrobní kapacity se zajistit nepodařilo. Hlavním důvodem však byla skutečnost, že vydavatel nemohl tisk časopisu kvůli neustálému zvyšování nákladů dále dotovat. Tak zaniklo jedno z nejstarších „mírových“ periodik, které svou činnost ukončilo po 40. letech.³³⁸

Počet akcí pořádaných ČSVOM je pozoruhodný a i přesto, že některé z nich pouze zaštiťoval a jiné do mírových kampaní zařadili až v jejich průběhu. Zásluhy na jejich organizování měl zpravidla někdo jiný, ale „plusové body“ a mediální pozornost samozřejmě získal ČSVOM. Mírové kampaně byly uměle rozšiřovány o další akce, pravděpodobně proto, aby oslovily co nejvíce osob, především těch, které dosud komunistické agitaci úspěšně vzdorovaly. Nevíme, jak na akce dodatečně zařazené do mírových kampaní reagovali jejich návštěvníci. Lze však předpokládat, že to vnímali jako „nutné zlo“. Díky tomu, že tradiční akce nebyla zrušena, její účastníci jistě rádi přetrpěli „řeči o míru“ a slova podpory vládnoucí straně.

Aktivity ČSVOM byly velmi různorodé a odvíjely se od činnosti světového mírového hnutí či požadavků KSČ. Různorodost je dána skutečností, že v zemích východního bloku byla každá činnost vnímána jako práce pro mír a každý občan svou poctivou prací přispíval k upevnění míru. Prakticky každá akce se tak dala prohlásit za mírovou.

Činnost ČSVOM byla pro komunistický režim důležitá z několika důvodů: jednak jeho činovníci neustále lidem připomínali, jak krutá je válka, byl nejdůležitější aspekt jejich čaktivit. Druhým důvodem, který ale nedokázali všichni účastníci prohlédnout, představovalo politické vyznění akce. Proto režim ČSVOM všestranně podporoval. Pokud mírový výbor označíme za hlásnou troubu režimu a účinný nástroj propagandy, nejsme daleko od pravdy.

³³⁷ Krejčí, Josef: Úvodník. Mír, ročník 42, 1990, číslo 6, s. 1.

³³⁸ Tamtéž.

4. Činnost ČSVOM v zahraničí

Aktivity ČSVOM v zahraničí spočívaly jednak ve vysílání delegací na akce a zasedání světového mírového hnutí³³⁹ (reprezentované VSKOM později SRM) a také jednotlivých národních mírových hnutí či dalších organizací propagující mírovou problematiku.³⁴⁰ Zahrnujeme sem také zajištění pobytů zahraničních delegací v ČSR, včetně těch, které naší zemí pouze projížděly na akce a jednání orgánů světového mírového hnutí. Zcela specifickou záležitostí představují mírové prázdniny pořádané od roku 1952. Všechny výše uvedené aktivity spojovala snaha navazovat nové kontakty, především s představiteli národních mírových výborů a s významnými osobnostmi. S nimi výbor udržoval převážně korespondenční styk nebo jim zasílal materiály z činnosti.³⁴¹ V případě pobytu zahraničních hostů u nás měli členové našeho hnutí vytvářet kladný obraz o Československu a působit na návštěvníky tak, aby získali o naší zemi „pod vládou proletariátu“ jen ty nejlepší představy. Ke stejnému účelu sloužily také zájezdy vyslané k nám převážně z demokratických zemí. Z tohoto důvodu zavítal do Československa k víkendovému pobytu ve dnech (1. a 2. října 1956) zájezd 320 rakouských občanů převážně z Lince na poznávací výlet za krásami naší metropole. Rakušané sem hlavně přijeli proto, aby se na vlastní oči přesvědčili o tom, že zprávy o Československu v jejich tisku se nezakládají na pravdě.³⁴² Kromě památek měli možnost prohlédnout si některé podniky a seznámit se s životem v Československu. Dokonce jim byla umožněna prohlídka bytu obývaného dělníkem z továrny, kterou před tím navštívili. Od akce si členové ČSVOM, kteří o zájezd po celou dobu pečovali, také slibovali, že získají pro světové mírové hnutí nové stoupence. Nakolik se jim to podařilo, nevíme.³⁴³

Mimoto výbor všemi možnými prostředky podporoval bojovníky za mír a osoby, které byly kvůli svým prokomunistickým či prosovětským názorům na Západě pronásledovány. Zapojil se například do kampaně pro vystavení pasu americkému herci, zpěvákovi a sportovci černošského původu Paulu Robesonovi (1898–1976).³⁴⁴ Ten patřil mezi velké obdivovatele Sovětského svazu a kritiky USA pro jejich vztah k černošskému obyvatelstvu, což mu vyneslo zákaz cestování. V roce 1950 poté, co Robeson odmítl podepsat prohlášení, že není

³³⁹ Na těchto zasedáních naši zástupci často referovali či předkládali zprávy o činnosti československého výboru.

³⁴⁰ Většinou se jednalo o organizace spolupracující s VSKOM či SRM.

³⁴¹ Podle zprávy o zahraničních stycích ČSVOM udržoval v roce 1955 písemný styk s organizacemi a jednotlivci z třiceti zemí, kam zasílal zprávy o své činnosti. NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 7, Příloha k zápisu ze zasedání předsednictva ČSVOM dne 18. 1. 1956 - zpráva o zahraničních stycích v roce 1955, s. 1.

³⁴² Jaké informace o Československu rakouský tisk zveřejňoval, zpráva o pobytu rakouských občanů neuvádí. Viz NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 20, Zprávy o pobytu zahraničních delegací 1955–1958, 320 Rakušanů poznává Prahu (zpráva o návštěvě rakouského zájezdu v Československu).

³⁴³ Tamtéž, s. 1-4.

³⁴⁴ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 7, Zápis ze zasedání předsednictva ČSVOM ze dne 14. 10. 1954, s. 4.

komunista, mu Ministerstvo zahraničních věcí USA odebralo cestovní pas. Zákaz zrušil až v roce 1958 Nejvyšší soud USA. Rovněž výbor protestoval proti trestu smrti, ke kterému manžele Ethel (1915–1953) a Julia Rosenbergerovi (1918–1953) odsoudili v USA za špionáž ve prospěch SSSR, kterému vyzradili řadu tajných informací včetně jedné z nejdůležitějších – návodu výrobu atomové bomby. Kampaň na jejich podporu se rozběhla v lednu 1953. V jejím průběhu řada významných osobností (mezi nimi také nekomunisté jeho například Albert Einstein) a mnozí další poukazovali na nedostatek důkazů prokazujících jejich vinu.³⁴⁵ Několik dní po jejich popravě, 30. června 1953, se konalo zasedání předsednictva ČSVOM, na které Gusta Fučíková³⁴⁶ o manželech Rosenbergových pronesla tato slova: „Byli zavražděni proto, že strana války potřebuje obětí, že američtí monopolisté se domnívají, že tak zastraší všechno lidstvo a bude pak možno rozpoutat válku. Zákeřnou vraždou, kterou provedli, měla být na elektrickém křesle zavražděna naděje na mír. Ale tato vražda, provedena válečnými paliči, nemůže zastrašit lidstvo, které bojuje za mír a které za něj bude bojovat ještě usilovněji“.³⁴⁷

ČSVOM stejně jako SRM a další mírové výbory protestovaly proti činnosti západních vlád. Nejčastější formou protestů se stalo pořádání protestních shromáždění či zasílání dopisů a rezolucí národním i mezinárodním institucím. Když francouzská vláda zakázala činnost sekretariátů Světové odborové federace, Mezinárodní demokratické federace žen a Světové federace demokratické mládeže v Paříži, sestavili protestní telegram, který zaslali jménem předsednictva ČSVOM.³⁴⁸

Aby mohl ČSVOM výše uvedené úkoly splnit co možná nejlépe, měl zřízenou zahraniční komisi složenou z odborníků na zahraničně politické vztahy.³⁴⁹ První zmínku o

³⁴⁵ Nedávno byly v USA odtajněny dokumenty potvrzující Rosenbergerovu vinu, ale vina jeho ženy není ani dnes jednoznačně prokázána.

³⁴⁶ Gusta Fučíková, rozená Kodeřičová (1903–1987), politička, novinářka a manželka Julia Fučíka (1903–1943). Absolvovala obchodní akademii a poté studovala na Vysoké škole obchodní v Praze. Následně začala pracovat v administraci komunistického tisku a v aparátu KSČ. Za německé okupace se zapojila do domácího komunistického odboje, kde působila až do svého zatčení v roce 1942. Až do konce války byla vězněna v koncentračním táboře Ravensbrück. Následně začala pracovat jako redaktorka nakladatelství Svoboda, kde setrvala až do roku 1967. Stala se spoluvůdkyní a hlavní představitelkou fučíkovského kultu. Jako jedna z editorek se podílela na tendenčně upraveném vydání Fučíkovy Reportáže psané na oprátce. Mimo to se stala autorkou řady publikací o Juliu Fučíkovi. Velmi aktivní byla také v Československé radě žen, kde v letech 1969–1971 vykonávala funkci předsedkyně. V roce 1971 byla zvolena poslankyní Sněmovny lidu, kde působila po dobu deseti let. Po celou dobu byla aktivní v mírovém hnutí. Její zásluhy ocenila SRM v roce 1980, udělením titulu čestná předsedkyně. Viz Tomeš, Josef a kol.: Český bibliografický slovník XX. století, díl I. Praha 1999, s. 350.

³⁴⁷ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 7, Zápis ze zasedání předsednictva ČSVOM ze dne 30. 6. 1953, s. 1.

³⁴⁸ Tamtéž, Zápis ze zasedání předsednictva ČSVOM ze dne 29. 12. 1951, s. 3.

³⁴⁹ Tamtéž.

existenci této komise nacházíme v zápise ze zasedání předsednictva z 6. ledna 1954.³⁵⁰ Existovala pouze krátce a znovu byla zřízena pravděpodobně v roce 1960.³⁵¹ Vlastní činnost komise je možné rozdělit do pěti základních skupin. Po stránce ideově-politické měli členové komise promýšlet koncepci a zásady zahraniční politiky ČSVOM. Dále měla komise zajišťovat kontakt s mírovými organizacemi, včetně styku se SRM. Mezi zbývající úkoly patřila propagace ČSVOM v zahraničí, působení pro vnitřní agendu ČSVOM a spolupráce s dalšími složkami a institucemi veřejného života v Československu.³⁵²

Stranou zájmu organizace zůstala péče o krajanů v zahraničí, kde ponechával volné pole pro Ministerstvo zahraničí, Československý ústav zahraniční a další organizace. Pomoc krajanům se na pořad jednání výboru dostala pravděpodobně pouze jednou, když herečka Antonie Hegerlíková (1923–2012) upozornila, že ve Vídni žije ve špatných poměrech vdova po cestovateli Emilu Holubovi³⁵³ a doporučila, aby se jí při zájezdu do Vídně věnovala pozornost. Hereččin návrh vyvolal bouřlivou diskusi o stycích s přesídlenci z ČSR. Nakonec přítomní dospěli k tomuto řešení: „*Nedoporučeno, aby byly s nimi pěstovány a rozšiřovány styky jako se skupinou anebo organizací. Pro styky s přesídlenci jsou vytvořeny některé možnosti oficiální a mírové hnutí nemůže zprostředkovat styky soukromé anebo příbuzenské, nýbrž jedině styky mírové.*“³⁵⁴

Zcela negativní vztah měl pochopitelně výbor k osobám, které po únoru 1948 z politických důvodů opustili republiku. Důkazy o tom nacházíme například v projevech přednesených na plenárních zasedáních či konferencích ČSVOM. Takto o nich hovořila na plenárním zasedání ČSVOM dne 28. září 1951 Anežka Hodinová-Spurná: „*A právě pro to, co budujeme, pro to, co milujeme na své vlasti, postavme se ještě rozhodněji, a ještě pevněji proti těm lidským zřůdám bez vlasti, proti zrádným českým a slovenským odrodilcům a vyvrhelům, kteří od nás uprchli [...] ve službách amerického dolaru se paktují s nejzavilejšími nepřáteli z řad naší země, z řad nacistických vrahů, na jejichž bajonetech by spolu s ním nám chtěli vnutit tzv. západní demokracii a civilizaci a zavést u nás tzv. Americký způsob života, to znamená vnutit nám novou nepřátelskou okupaci, znovu nás uvrhnout do područí kapitalismu. Všichni, kdož opravdu milujete naši krásnou vlast, kteří máte rádi své rodiny a děti, postavte*

³⁵⁰ Tamtéž, Zápis ze zasedání předsednictva ČSVOM z 24. 1. 1952, s. 5.

³⁵¹ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 11, Zprávy o činnosti ČSVOM, Zpráva o činnosti ČSVOM v roce 1960, s. 22.

³⁵² NA, f. ÚV NF, kart. 700, inv. č. 723, Návrh na zaměření činnosti zahraniční komise při ČSVOM z roku 1953, s. 1–4.

³⁵³ Jednalo se o Rosálii Holubovou (1865–1958), rozenou Hofovou.

³⁵⁴ Viz NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 8, Zápis ze zasedání předsednictva ČSVOM ze dne 10. 2. 1956, s. 3.

*se spolu s námi do veliké fronty obránců míru a spolu s námi ještě tuto frontu více upevňujte.*³⁵⁵

Výše uvedené aktivity výboru si na následujících řádcích podrobněji popíšeme.

4.1. Spolupráce s orgány světového mírového hnutí

ČSVOM představoval nedílnou součást světového mírového hnutí.³⁵⁶ Zapojení do činnosti jeho orgánů bude popsáno v této subkapitole. Zaměříme se rovněž na to, jak KSČ hodnotila působení SRM v Československu, kde organizace sídlila po dobu šesti let.

Jak již bylo uvedeno v předchozích kapitolách, vznikla první vrcholná organizace světového mírového hnutí (VSKOM) na konferenci obránců míru, která probíhala současně v Paříži a v Praze v dubnu 1949. Na II. kongresu obránců míru ve Varšavě v listopadu 1950 padlo rozhodnutí o založení SRM.³⁵⁷ Počet členů SRM nebyl ustálený a v průběhu let se měnil. Například na II. světovém kongresu obránců míru Varšavě v roce 1950 bylo zvoleno 235 osob z 60 zemí světa. Zástupci ČSVOM se pravidelně účastnili zasedání orgánů světového mírového hnutí.³⁵⁸ Dokonce se na jejich organizování podílel, například zajištěním tlumočnicků. Za svou výbornou činnost při prvním plenárním zasedání SRM v Berlíně ve dnech 21. – 26. února 1951 obdrželi tlumočníci z Československa od organizátora zasedání děkovný dopis, který adresovali ČSVOM.³⁵⁹ Naopak zástupci světového mírového hnutí se účastnili také některých významných zasedání ČSVOM. Například čestným hostem VI. plenárního zasedání ČSVOM konaného 25. dubna 1950 ve velkém sálu Radiopaláce v Praze byl brazilský spisovatel Jorge Amado (1912–2001).³⁶⁰

Zpočátku SRM sídlila v Paříži,³⁶¹ avšak již na jaře 1951 francouzská vláda její činnost zakázala. Sídlo přesunuli do Prahy, kde organizace působila až do roku 1956, kdy se přestěhovala do Vídně.³⁶² V období, kdy SRM sídlila v naší metropoli, představoval sekretariát SRM poměrně velkou instituci, která k 1. listopadu 1951 čítala celkem 87 osob.³⁶³ Na provoz sekretariátu přispíval československý stát, jenž například pro rok 1952 vyčlenil

³⁵⁵ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 1, Stenografický záznam z plenárního zasedání ČSVOM ze dne 28. 9. 1951, s. 5/5.

³⁵⁶ Vrcholné orgány světového hnutí (VSKOM a SRM) netvořily pouze jeho pobočky v jednotlivých státech, jakými byl například ČSVOM, ale také další organizace propagující mírovou problematiku.

³⁵⁷ Důvody, proč k tomu vlastně došlo, dostupné prameny neuvádějí.

³⁵⁸ Konference, zasedání sekretariátu, či předsednictva se konaly střídavě na různých místech nejčastěji v západní, jižní a východní Evropě.

³⁵⁹ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 7, Zápis z předsednictva ČSVOM ze dne 10. 3. 1951, s. 7.

³⁶⁰ Tamtéž, kart. 1, Zápis z plenárního zasedání ČSVOM ze dne 25. 4. 1950, s. 1.

³⁶¹ V Paříži měl své sídlo již VSKOM.

³⁶² Od roku 1968 sídlila v Helsinkách.

³⁶³ Jednalo se o devět pomocných zaměstnanců a šest uklízeček a poslíčků.

SRM částku ve výši 41 465 000 Kčs.³⁶⁴ Zpočátku měl sekretariát SRM problémy s penězi a proto prostřednictvím ČSVOM žádala SRM politický sekretariát KSČ o uvolnění pěti milionů Kčs pro SRM.³⁶⁵ Lze předpokládat, že je SRM obdržela. V některých případech československý stát dokonce uhradil náklady na konání kongresu SRM. V případě konference proti remilitarizaci západního Německa se jednalo o 25 000 dolarů.³⁶⁶ Pravděpodobně tyto příspěvky hradily pouze státy východního bloku, kde se podpora mírového hnutí stala jedním z jejich hlavních cílů.³⁶⁷

Předpokládáme, že právě v období „pražského pobytu“ začalo při SRM působit několik desítek Čechoslováků, jako pracovníků jeho aparátu na různých pozicích. Jednalo se nejen o administrativní pracovníky, šoféry, ale třeba také účetní a další pracovníky.³⁶⁸ Často to byli zaměstnanci ministerstev, kteří byli do aparátu SRM přiděleni. Ti se zapojovali do také příprav a organizování akcí mimo Československo. Například v roce 1952 se naši pracovníci zapojili do příprav Kongresu za mír ve Vídni. Výběru pracovníků odeslaných do zahraničí se však nevěnovala patřičná pozornost. Chování některých Čechoslováků v zahraničí tak vzbuzuje rozpaky: „[...] *tak ten náš účetní, kterého jsme vzali v Praze [...] nevypadá tak dobře, jak nám jej vykreslili soudruzi z min[isterstva] financí. Já myslel pouze, že je trochu cvok, ale ono je to horší. Třebaže mu je mezi 50 až 60 lety [...], je úplný drak na ženské, občas tady něco splaší [...]. Dává se sám s lidmi do řeči, ať už v restauraci nebo v obchodech, v autobuse a všade [sic!]. Přitom si nenechá vymluvit, že je to chyba. Denně prý musí vypít několik piv, jinak prý mu to škodí na zdraví a já s ním nemohu přeci stále chodit do hospody, aby tam nebyl sám. Když je tam sám, tak kecá s lidmi. Tak jak jsem s ním různé věci občas prohovořoval, tak se jeví jako zvrácený chlap. Sdělení o 13–14–15letých děvčatech, že ty jsou dobré. Mimo to mluvil o tom, že měl 5 x kapavku, ale mluvil o tom, jako když člověk mluví o angíně. Tak si asi dovedeš představit, jak se cítím a jaké mám obavy, aby zde něco neprovedl.*“³⁶⁹ Účetního na základě tohoto dopisu odvolali zpět do Prahy.

Aktivity SRM po celou dobu, kdy sídlila v Praze, bedlivě sledoval ústřední výbor KSČ. Byl dokonce vypracován třináctistránkový elaborát, jenž zachytil některé problémy, ke kterým docházelo. Materiál se nezaměřuje pouze na činnost organizace, ale všímá si také

³⁶⁴ NA, f. ÚV KSČ – dílčí fond oddělení masových organizací, a. j. 522, návrh rozpočtu SRM na rok 1952, s. 3.

³⁶⁵ Tamtéž, a. j. 509, Dopis Anežky Hodinové-Spurné politickému sekretariátu ÚV KSČ ze dne 19. 11. 1951.

³⁶⁶ Tamtéž, a. j. 510, Dopis Anežky Hodinové-Spurné ze dne 9. 10. 1952.

³⁶⁷ Velmi odlišné podmínky pro činnost měly výbory v kapitalistických zemích, kde jejich činnost pro úzké vazby k SSSR, nebyla žádoucí a státní orgány se ji často snažily omezit.

³⁶⁸ NA, f. ÚV KSČ – dílčí fond oddělení masových organizací, a. j. 509, dopis blíže neurčeného pracovníka administrativního oddělení SRM pracovníci ÚV KSČ Baramové ze dne 12. 11. 1951.

³⁶⁹ Tamtéž, blíže neurčený dopis pro blíže neurčenou osobu s křestním jménem Václav z 26. 5. 1954.

činnosti jejich členů.³⁷⁰ Vládnoucí stranu nejvíce znepokojovalo, jak neekonomicky nakládá SRM našim finančním s příspěvkem, kterým kryla náklady na provoz v Československu, což se později zlepšilo. Ze zachovaných dokumentů také vyplývá určitá lehkovážnost při výběru hostů a spolupracovníků SRM, kteří přijížděli do Československa. KSC měla pravděpodobně obavy, aby do republiky nepřišli „imperialističtí agenti“. Proto pracovníkům politického sekretariátu KSC vadilo, že nemají k dispozici kádrové charakteristiky přijíždějících, a tudíž si nemohou ověřit, zda se náhodou nejedná o režimu nepřátelskou osobu.³⁷¹ Přes všechny problémy, které činnost sekretariátu SRM v Československu státním orgánům a ČSVOM přinášela, se jí dostalo plné podpory.

4. 2. Delegace ČSVOM

Hlavní úkoly delegací vysílaných ČSVOM do zahraničí spočívaly nejen v reprezentaci organizace, ale i Československa v cizině. Právě stanovisko naší země k jednotlivým zahraničně-politickým událostem výbor prosazoval. Hájit jiná stanoviska mu vládnoucí strana zapověděla.

Nejčastěji delegace směřovaly do evropských zemí, teprve v roce 1955 došlo poprvé k vyslání tří delegací mimo ně, a to do Japonska,³⁷² Thajska³⁷³ a Vietnamské lidové republiky.³⁷⁴

Největší přínos měla podle pracovníků ČSVOM delegace vyslaná do Vietnamu. Ve zprávě o zahraničních stycích se o tom můžeme dočíst toto: „*Mezinárodní reakce prostřednictvím katolické hierarchie ve Vietnamu hrubě zneužívala náboženských citů věřících a nutila je k odchodu na jih. Přátelská návštěva Čs. katolíků účinně přispěla ke konsolidaci poměrů, byli dvakrát přijati prezidentem Ho Či Minem a její pobyt byl i velkým přínosem pro prohloubení přátelských vztahů mezi našimi zeměmi.*“³⁷⁵ Můžeme zcela jistě

³⁷⁰ Dočteme se v něm například o pokusu jednoho zaměstnance aparátu SRM o výměnu falešných bankovek. Autoři neopomněli do zprávy uvést také informace o sexuální nevázanosti některých pracovníků SRM: „*Ač se to zdá neuvěřitelné, snad všichni mužští pracovníci SRM měli s paní [...] poměr a toto chování nezbudilo ani zvláštní pozornost, neboť mezi pracovníky SRM je zavedeno v tomto ohledu hodně volnosti. Komunisté – pracovníci SRM se většinou neodlišují od bezpartijních.*“ Viz NA, f. ÚV KSC – oddělení masových organizací, a. j. 525, K práci Světové rady míru, s. 1.

³⁷¹ Tamtéž.

³⁷² Konala se tam vědecká konference pro zkoumání následků atomového bombardování, kam byl ve spolupráci se Spolkem československých lékařů Purkyně vyslán jeden delegát.

³⁷³ V Bangkoku se konalo zasedání WFUNA (World Federation of United Nations Associations – Světová federace asociací OSN) kde náš výbor zastupovala dvoučlenná delegace.

³⁷⁴ Pětičlenná delegace čs. katolíků strávila ve Vietnamu 45 dní.

³⁷⁵ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 8, Zpráva o zahraničních stycích ČSVOM v roce 1955, příloha k zápisu ze zasedání předsednictva ČSVOM ze dne 18. 1. 1956, s. 2.

předpokládat, že byli vysláni pouze katoličtí duchovní sympatizující s komunistickým režimem...

Dodejme, že bez souhlasu KSČ se delegace ČSVOM nemohly účastnit žádné zahraniční akce, ani jednání SRM. Spolu se žádostí, ve které vedoucí představitelé ČSVOM zpravidla uváděli důvody k jejich vyslání, zasílali rovněž seznam delegátů včetně jejich stručných životopisů. Z dochovaných materiálů vysvítá, že je většinou vyřídili kladně, pravděpodobně proto, že delegáti byli členy strany anebo měli alespoň kladný vztah k režimu. Kladné stanovisko KSČ bylo nutné také pro přijetí delegace ze zahraničí. Díky tomuto kroku docházelo k omezení příjezdů osob, které s politickou situací v ČSR nesouhlasily.³⁷⁶

Velkou pozornost ČSVOM věnoval personálnímu složení delegací, které se účastnily akcí a zasedání světových mírových (VSKOM a SRM) a dalších organizací propagujících mírovou problematiku. Náš mírový výbor se snažil sestavit delegace na významná zasedání hnutí tak, aby byly co nejrepresentativnější a jejich skladba odrážela celou společnost. Své zastoupení v nich tedy měly mít všechny vrstvy obyvatelstva. Tím chtěli vedoucí představitelé ČSVOM, alespoň navenek, manifestovat jednotu lidu pod vedením KSČ. Delegáty nevybírali pouze ze členů výborů obránců míru. Kdo na kongres pojedje, určovaly KVOM ve spolupráci s příslušnými krajskými národními výbory, krajskými výbory KSČ, krajskými odborovými radami a okresními akčními výbory NF, které měly přehled o vhodných osobách.³⁷⁷ Delegáty na významná zasedání světového mírového hnutí se výbory obránců míru snažily zapojit do další činnosti.

Aby skladba delegace opravdu odrážela celou společnost, tak ČSVOM každému KVOM předem navrhl, z jakého oboru mají delegáta vybrat.³⁷⁸ Delegáty následně manifestačně zvolili na krajských konferencích, popřípadě rozšířených plenárních zasedáních.

Ne vždy však dosáhli kýženého úspěchu, jako například tehdy, když sestavovali delegaci na Kongres národů za mír, který proběhl ve Vídni ve dnech 12. – 19. prosince 1952. V Karlovarském kraji navržený delegát nebyl na jednání přítomen. Jelí pro něj na pole, ale

³⁷⁶ Žádosti ČSVOM o pobytu návštěv ze zahraničí jsou uloženy v NA v dílčím fondu ÚV KSČ – oddělení masových organizací.

³⁷⁷ NA, f. ÚV KSČ – dílčí fond oddělení masových organizací, a. j. 509, Zpráva o plenárním zasedání Krajského výboru obránců míru a Krajského akčního výboru NF ze dne 5. 11. 1951, s. 1-3.

³⁷⁸ Delegaci na Kongres národů ve Vídni mělo tvořit celkem 30 osob, pět míst bylo vyhrazeno československým členům SRM a sedm míst delegátům ze Slovenska. Složení české části delegace: sedm delegátů z řad průmyslových dělníků, pět zemědělců, dva technici, dva vědci a dva členové Československého svazu mládeže. Viz NA, f. ÚV NF, kart. 715, inv. č. 824, Oběžník Ústředního akčního výboru NF krajským akčním výborům NF č. j. 11.401-III ze dne 1. 10. 1952, s. 1. Informace o tom, z jakého oboru měli být v jednotlivých krajích delegáti zvoleni, se mi nepodařilo dohledat.

bohužel se nestihl dostavit včas na zahájení hlasování, které muselo být ukončeno.³⁷⁹ Protože Karlovarský KVOM nezvolil delegáta na základě doporučení ČSVOM, tedy zemědělece organizovaného v československé straně socialistické, navrholo předsednictvo ČSVOM, aby do delegace zařadili členku této strany Annu Šlechtovou, která byla funkcionářkou Výboru československého svazu žen.³⁸⁰ K výběru delegátů na Kongres národů za mír se vyjádřila na jednání předsednictva ČSVOM dne 12. listopadu 1952 také předsedkyně Anežka Hodinová-Spurná: „*Jako vždycky, zvláště vzhledem k tomu, že je tak malý počet delegátů, byly na krajích značné diskuze. My jsme jim doporučili, aby za určitý obor delegáty vybrali [...] Ne všude se nám to podařilo, protože někde se skutečně vzpírali, např. v Liberci jsme chtěli, aby navrhli traktoristu, poněvadž tam měli skutečně významného traktoristu, který má ve státní soutěži značné umístění, ale oni se proti tomu vzepřeli, ačkoliv my jsme nechtěli, aby referentka KNV [Krajského národního výboru] z Liberce byla poslána, ale museli jsme tomu ustoupit. Chtěli jsme totiž, aby tam byl traktorista hlavně pro to, že už z Olomouce navrhovali referentku KNV.*“³⁸¹ Jako problematická se ukázala otázka náhradníků. Stanovili, že náhradník pojedje na kongres jen v tom případě, že se nemohl delegát účastnit. V kraji Žilina zvolili paní Medveckou. „*Celá Orava intervenuje, aby jako náhradnice na kongres šla, protože její účast by posílila náladu v kraji. Na toto přání jsme odpověděli, že není v našich silách, abychom vyhověli a uspokojili jsme přání tím, že bylo řešeno, že tato soudružka bude prvním delegátem na Mírový sjezd*³⁸² v Praze [...]“³⁸³

Pozornost věnovali také politickému složení delegací. KSC se snažila, aby nebyly sestaveny pouze ze členů jejich strany, a to proto, že měli demonstrovat jednotu politických stran sdružených v NF. Podobným kritériem se řídil také ČSVOM, ale často se stávalo, že do delegací dosazovali výhradně komunisty.³⁸⁴

Počet delegátů vyslaných na významná zasedání hnutí stanovila SRM. Například na Kongres národů za mír ve Vídni mohla mít delegace maximálně 31 osob; později kvótu snížili na pouhých 24 osob.³⁸⁵ Oproti počtu delegátů na II. světový kongres obránců míru ve Varšavě

³⁷⁹ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 7, Stenografický zápis ze zasedání předsednictva ČSVOM ze dne 12. 11. 1952, s. 3/1.

³⁸⁰ Tamtéž, s. 2/1.

³⁸¹ Tamtéž, s. 2/2.

³⁸² Jednalo se o II. československý sjezd obránců míru, který se konal ve dnech 17. – 18. 1. 1953 za účasti 1617 delegátů.

³⁸³ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 7, Stenografický zápis ze zasedání předsednictva ČSVOM ze dne 12. 11. 1952, s. 3/1.

³⁸⁴ Tamtéž, s. 2/2.

³⁸⁵ Tamtéž, s. 1/1.

v roce 1950 tak došlo k rapidnímu snížení, a to pro kapacitu sálu, kde se kongres konal. Tehdy navíc získaly větší početní zastoupení delegace ze zemí západního bloku.³⁸⁶

Před odjezdem měli delegáti získat dostatek informací, aby mohli vystoupit v diskusi. Například, než delegáti odcestovali na Světový kongres národů ve Vídni, byly pro ně dokonce uspořádány semináře. Před jejich konáním pronesl poslanec Josef Uher (1904–????) přednášku o mezinárodní situaci a předsedkyně Hodinová-Spurná o významu kongresu a jeho úkolech. Delegaci následně rozdělili do tří komisí. Ty měly předem projednat aktuální otázky, o kterých se předpokládalo, že se budou probírat na sjezdu. Podobné aktivity zaznamenáváme před každým velkým kongresem, a dokonce v rámci přípravy sjezdů ČSVOM. Pro sedmičlennou delegaci na mimořádné zasedání SRM ve Stockholmu dokonce uspořádali dvě setkání, na které pozvali odborníky na ekonomii a mezinárodní vztahy.³⁸⁷

V rámci přípravy delegátů se konaly jejich společné porady, kde bylo dohodnuto především to, kdo přednese za delegaci hlavní referát a kteří delegáti naopak vystoupí pouze v diskusi. Například na zasedání SRM v Berlíně se delegáti dohodli, že hlavní politický projev přednese předsedkyně Hodinová-Spurná. Předsedkyně ČSVOM nastínila přítomným hlavní zásady, které měli do referátu zpracovat: *„Je to především otázka remilitarizace západního Německa, která se nás, Československa bezprostředně a životně dotýká. V tomto referátu bude zaujato stanovisko k tomu všemu, co se dnes odehrává v západním Německu a hlavně, jak náš lid na remilitarizaci západního Německa odpovídá protestními rezolucemi a novými pracovními závazky.“*³⁸⁸ Návrh projevu na podkladě referátu ministra Širokého sestavil Anežce Hodinové-Spurné Bohumil E. Svoboda.³⁸⁹ Další dva delegáti vystoupili v diskusi. Dr. Hromádka s příspěvkem o bezpečnosti našeho státu a prof. Mukařovský o remilitarizaci západního Německa.

Než delegáti odjeli na zasedání, byli představováni veřejnosti, a to nejrůznějšími způsoby, nejčastěji však v rozhlase a tisku (mnohdy však jen otištěním fotografií v místních novinách) či prostřednictvím nástěnek umístěných na závodech a veřejných prostranstvích. Byly dokonce vydány letáky s fotografií delegáta, obsahující základní životopisné údaje, popis jeho pracovních úspěchů a také důvody, proč se dotyčný rozhodl účastnit se kongresu.³⁹⁰

³⁸⁶ Tamtéž, s. 2/2.

³⁸⁷ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 7, Zápis ze zasedání předsednictva ČSVOM ze dne 20. 6. 1962, s. 1.

³⁸⁸ Tamtéž, kart. 1, Záznam z plenárního zasedání ČSVOM ze dne 16. 2. 1952, s. 1

³⁸⁹ Tamtéž, kart. 1, Záznam z plenárního zasedání ČSVOM ze dne 27. 6. 1952, s. 5. O jaký referát se jednalo a co bylo jeho obsahem, dokumenty neuvádějí.

³⁹⁰ NA, f. ÚV NF, kart. 715, inv. č. 824, Leták – Náš delegát na světový kongres národů za mír ve Vídni, s. 1.

Prostřednictvím delegátů docházelo k propagování kongresů a také budovatelských úspěchů našeho státu. Delegáti se snažili získat pro mírové aktivity celou tehdejší společnost, a to třeba i dopisy adresovanými určitým skupinám obyvatelstva, dokonce i dětem. Těm z Olomouckého kraje zaslaly dopis delegátky Marie Pospíšilová a Anna Zlámalíková, ve kterém se můžeme číst tato slova: „*Ano, milé děti, [...] jsou lidé, kterým je zlato a zisky dražší než lidský život, dražší než život dítěte. Aby ty jejich pytle zlata byly plné a těžké, rozpoutali již válku v Korei. Víte dobře, jak to v Korei vypadá. Jak americká letadla shazují bomby a srovnávají se zemí celá města i vesnice a vraždí desetitisíce nevinných lidí. Kolik v Korei umírá děti. Od začátku války jich bylo ubito na 300 tisíc [sic!] při cestě do školy, při hrách, ve svých postýlkách, ty nejmenší v náručí matek. Smrt číhá na každém kroku. A v jaké podobě. I korejské děti mají rády čokoládu a hračky. Američtí boháči jim ale v těchto hračkách posílají smrt. Shazují jim z letadel hračky, čokoládu a jiné drobnosti, nakažené strašnými nemocemi, aby se na dětech pomstili za to, že korejský lid tak odhodlaně a statečně brání svou vlast.*“³⁹¹ Dopis, který je podepsaný výše uvedenými ženami, ale vypracovali členové KVOM v Olomouci.³⁹² Takové dopisy neměly být pouze přečteny, ale mělo se o nich diskutovat a také na ně delegátům odpovídat. Děti jim mohly posílat kresby a také drobné dárky, které měli delegáti vzít na kongres jako doklad radostného života v Československu a také jako důkaz toho, že jeho lid si přeje mír.

Občané reagovali na tyto dopisy delegátů obdobně – zasílali jim odpovědi rovněž ve formě dopisů. O tom, co bylo obsahem této korespondence, se dovídáme z vystoupení plzeňského úderníka Václava Boučka na plenárním zasedání ústředí ČSVOM dne 10. listopadu 1950. Úderníci z Továrny obráběcích strojů v Holoubkově mu napsali tento dopis: „*Zdravíme Tě jako delegáta na světový kongres obránců míru, který se bude konat v Anglii.*“³⁹³ *Věříme, že jako přední budovatel socialismu v naší vlasti budeš i ty ohnivým obráncem míru na světovém kongresu. Žádáme Tě, aby si anglické dělnické třídy pověděl pravdu o našem lidově demokratickém zřízení o tom, že dělnická třída je schopna, aby si vládla sama. Je to důležité, zejména pro to, že se kongres koná v průmyslovém středisku. Žádáme Tě, aby si*

³⁹¹ Tamtéž, Opis dopisu Marie Zlámalíkové a Anny Pospíšilové dětem, s. 1.

³⁹² Tamtéž, Zpráva o přípravách Kongresu národů za mír od krajského akčního výboru NF v Olomouci Ústřednímu akčnímu výboru NF ze dne 11. 11. 1952, s. 1.

³⁹³ Jednalo se o anglické město Sheffield. Původně se kongres měl konat v italském Janově. Tamní vláda však jeho konání znemožnila, a tak se VSKOM rozhodlo uspořádat kongres v anglickém Sheffieldu. Starosta města souhlasil, ale britské úřady odmítly vydat některým delegátům víza. Předseda VSKOM – francouzský atomový fyzik a nositel Nobelovy ceny míru Frédéric Joliot-Curie sice na britské ostrovy dorazil parníkem, ale krátce poté, co vystoupil z loď na pevninu, jej Angličané zdvořile vykázali na loď jedoucí do francouzského přístavu Dunkerque. Díky ochotě Poláků se nakonec kongres konal v jejich hlavním městě. Viz Běhounek, Vladimír: Frédéric Joliot-Curie, s. 118-119.

*dobře sledoval poměry, za jakých žije a pracuje dělnická třída Anglie, abys nám pak o tom mohl podat zprávu.*³⁹⁴

Delegáti z krajů byli na významná zasedání jako například na celostátní konferenci ČSVOM svážení pomocí speciálně organizovaných autobusů.³⁹⁵ V případě odjezdu delegace na zasedání světového mírového hnutí byl organizován jejich slavnostní odjezd a po jejich návratu slavnostní uvítání.

Bohužel ne vždy se dařilo vysílat do zahraničí osoby, které byly schopné reprezentovat ČSVOM na mezinárodním fóru. Ve spisech oddělení masových organizací ÚV KSČ je uložen opis Zprávy z II. světového kongresu obránců míru z roku 1950, kterou zpracovala sekretářka M. Svatošová.³⁹⁶ Ve své zprávě se na šesti stranách věnovala problematice politické práce uvnitř delegace a chování některých členů. Nejvíce podrobila kritice vystupování tajemníka ČSVOM Kubína. Podle Svatošové nepatřil mezi výborné organizátory, ani nebyl pro tuto funkci dostatečně jazykově vybavený a k delegátům se choval netaktně. Ve své zprávě uvádí názory některých delegátů na Kubína, ze kterých vyplývá, že dotyčný neměl v organizaci dobrou pověst: „*S[oudruh] Hronek jednou přišel k našemu stolu, že už zas mají nový pozdrav „Tě Kubín“ a s[oudruh] Drdarazil heslo „Ať se třesou váleční štváci, Kubín je všim částečně vinen“ nebo „mír vybojujeme, třebaže nám v tom Kubín brání.*“³⁹⁷ Ve zprávě Svatošová upozornila také na nevhodné chování Ing. Josefa Grohmana.³⁹⁸ Na delegáty pravidelně čekala před budovou, kde jednání probíhalo, skupina polských dětí. Grohman se podle Svatošové

³⁹⁴ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 1, Stenografický záznam z plenárního zasedání ČSVOM ze dne 10. 11. 1950, projev Václava Boučka, s. 10/3.

³⁹⁵ Státní okresní archiv Litoměřice se sídlem v Lovosicích, nezpracováno, kart. 1, Korespondence OVOM 1954–1956, dopis KVOM Ústí nad Labem OVOM Lovosice ze dne 6. 4. 1955, s. 1.

³⁹⁶ Křestní jméno prameny neuvádějí.

³⁹⁷ NA, f. ÚV KSČ – dílčí fond oddělení masových organizací, a. j. 515, Opis zprávy z II. kongresu obránců míru od M. Svatošové, s. 4. Celé křestní jméno není ve zprávě uvedeno.

³⁹⁸ Ing. Josef Grohman (1920–????), jeden ze studentů 17. listopadu 1939, který byl nacisty vězněn v koncentračních táborech. Po svém propuštění se zapojil do odboje, a to jako příslušník ilegální organizace KSČ. V roce 1946 se podílel na vzniku Mezinárodního svazu studentstva. Stal se dokonce jeho prvním předsedou. V rámci politických procesů padesátých let byl ze své funkce odvolán, a to pro kontakty s Bedřichem Geminderem, který byl v rámci procesu s Rudolfem Slánským odsouzen k trestu smrti a popraven. Až do začátku šedesátých let minulého století, kdy přijal funkci ředitele Státního technického nakladatelství, žil v ústraní. V letech 1963–1967 působil jako náměstek ministra kultury. Po sovětské okupaci v roce 1968 mu byla nabídnuta funkce ministra kultury v dělnicko-rolnické vládě, kterou odmítl. Grohman se stáhl z aktivního politického života. Stal se ředitelem Státního technického nakladatelství a zapojil se do činnosti organizace UNESCO, kde se stal členem výkonného výboru. Za špionáž ve prospěch cizí mocnosti odsouzen v listopadu 1977 na 13 a půl roku odnětí svobody. Viz Pozadí odsouzení Josefa Grohmana, Listy, č. 1, únor 1978, s. 12-13, dostupné online: http://scriptum.cz/soubory//scriptum/listy-rim/listy_1978_1_zm_ocr.pdf, staženo 24. 7. 2022.

odmítl jedné dívce podepsat do památníku s odůvodněním, že neumí psát. Tato příhoda se podle Svatošové dokonce objevila v Lidových novinách.³⁹⁹

Pocity, jaké účast na akcích světového mírového hnutí u našich delegátů vyvolávala, výstižně popsal Václav Bouček: „*Jako přímý účastník Kongresů národů za mír jsem si teprve tam uvědomil rozmach a sílu mírového hnutí. Kolem mě byli lidé z dalekých krajů, lidé, kteří mluvili neznámým jazykem, lidé, kteří žili jiným způsobem života než já, československý dělník. Přes všechny tyto rozdíly jsme se však cítili spjati nezdolným poutem. Sjednotovala nás všechny bez výjimky touha bojovat a obětovat vše pro udržení míru. Všechna srdce byla jediným rytmem, všechny myšlenky šly jedním směrem.*“⁴⁰⁰

Na předsednictvu ČSVOM probíhalo pravidelně zhodnocení činnosti delegací.⁴⁰¹ Informace podával předsednictvu zpravidla její vedoucí. Při hodnocení delegace na II. světový kongres obránců míru ve Varšavě⁴⁰² Anežka Hodinová-Spurná konstatovala, že se jednalo o jednu z nejlepších delegací, které ČSVOM do zahraničí vyslal: „*Ukázala se [delegace] dobrým kolektivem, ve kterém všichni plnili úkoly jim svěřené. Velmi kladným zjevem byla vysoká úroveň delegátů úderníků, kteří přes nedostatek mezinárodních zkušeností velmi dobře počínali si ve stycích s jinými delegacemi i v komisích. [...]* Pro příště bude třeba lépe organizovat vzájemné styky uvnitř delegace, aby se prostí delegáti necítili odstrčení.“⁴⁰³ ČSVOM se snažilo zapojovat do své činnosti významné osobnosti veřejného života a od druhé poloviny padesátých let také odborníky zabývající se mezinárodními vztahy. Později se toto rozhodnutí stalo předmětem kritiky. Vyjádřil se k tomu na jednání zasedání stranické skupiny dne 6. července 1970, doktor Ondrej Harazín:⁴⁰⁴ „*Já sám kapacity uznávám a vím, že v naší společnosti jsou lidé velmi vzdělaní. Ale může být kapacitou člověk jen se svým vzděláním, když také není naprosto oddán straně a její politice. Neboli musí být oddán věci socialismu v tom pojetí marxisticko-leninském. Jinak to nemůže být kapacita. [...]* Solidní,

³⁹⁹ NA, f. ÚV KSČ – dílčí fond oddělení masových organizací, a. j. 515, opis zprávy z II. kongresu obránců míru od M. Svatošové, s. 5.

⁴⁰⁰ Svoboda, Bohumil E.: Světové mírové hnutí, s. 132-133.

⁴⁰¹ Takto popsala činnost delegace na II. sjezdu obránců míru ve Varšavě Anežka Hodinová-Spurná: „*Čs. delegace byla 24členná a velmi pilně se účastnila všech sjezdových prací. Pí. Hodinová, p. prof. Dr. Hromádka a p. Lajčiak a maj[or] Zátapek byli zvoleni do předsednictva, dále členové naší delegace byli zvoleni do komisí a subkomisí a zúčastnili se na propracování sjezdových dokumentů. Jménem čs. delegace promluvil s[oudruh] Rohlena, s[oudruh] Zátapek a s[oudružka] Fučíková k posledním událostem v Československu.*“ Viz NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart.7, Zápis ze zasedání předsednictva ČSVOM z 22. 12. 1952, s. 2.

⁴⁰² V dokumentech ČSVOM je užíván název Varšavský kongres. Viz NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 7, Zápis ze zasedání předsednictva ČSVOM ze dne 4. 12. 1950, s. 1.

⁴⁰³ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 7, Zápis ze zasedání předsednictva ČSVOM ze dne 4. 12. 1950, s. 1.

⁴⁰⁴ JUDr. Ondrej Harazín (1916–????), v sedmdesátých letech předseda okresního soudu v Banské Bystrici a předseda krajské mírové rady v Banské Bystrici. V některých dokumentech uváděn jako Harazin. Viz NA, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 127, Seznam členů Československého mírového výboru, s. 5.

*skromnější člověk, když je bezvýhradně oddán socialistické společnosti a naší straně, také toto poslání stoprocentně splní.*⁴⁰⁵

Zatímco v padesátých a šedesátých letech 20. století se snažilo ČSVOM (byť se souhlasem stranických orgánů) zapojovat do činnosti nestraníky a odborníky, jejichž služby byly pro výbor neocenitelné, s nastupující normalizací se hlavním kritériem pro povolení cesty do zahraničí stala příslušnost a bezvýhradná oddanost KSČ.

4.3. Péče o zahraniční delegace

Nejčastěji v naší zemi na pozvání ČSVOM pobývali členové SRM či činovníci národních mírových výboru nebo jejich spolupracovníci a dále lidé sympatizující s komunistickou ideologií, tedy redaktoři a politici z různých zemí, převážně východního, ale v menší míře i západního bloku. V neposlední řadě se jednalo o významné vědce či kulturní pracovníky. Díky ČSVOM mohl navštívit Prahu jeden z nejvýznačnějších světových bakteriologů generálmajor Sir Sahib Singh Sokhey (1887–1971). Tento indický biochemik a vojenský lékař, kterého ČSVOM pozval po dohodě se SRM. V našem hlavním městě pobýval v první polovině roku 1953.⁴⁰⁶ Často zahraniční hosty zvali na významné akce, které se v Československu pořádaly a na jejichž konání ČSVOM participovalo.⁴⁰⁷

O pobytu zahraničních delegací v Československu máme pro období mezi léty 1949–1956 minimum informací. Mezi nejdůležitější zdroje patří zprávy o zahraničních stycích, které jsou ale dochovány pouze pro rok 1955. Díky nim víme, že jen v tomto roce na pozvání ČSVOM přijelo 445 zahraničních hostů.⁴⁰⁸ Součástí fondu ČSVOM uloženém v Národním archivu jsou také zprávy o pobytu delegací z let 1955–1958, díky nimž můžeme alespoň částečně získat představu o tom, jakou pozornost výbor organizaci pobytů zahraničních návštěv věnoval a jaké cíle jejich pozváním sledoval.

Zprávu o pobytu vyhotovil pravděpodobně některý z členů výboru krátce po odjezdu hostů. V některých případech bohužel nejsou autoři zpráv uvedeni. Často je dokonce přiložen podrobný program, sestavovaný individuálně podle toho, o jakou osobu se jednalo a jaký byl cíl její návštěvy. Řecký poslanec Andreas Zakkas, který zároveň vykonával funkci předsedy Řeckého výboru pro mezinárodní uvolnění a mír, se zajímal o sociální otázky, což

⁴⁰⁵ NA, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 2, Stenografický zápis z plenárního zasedání ze dne 6. 7. 1970, s. 2/1.

⁴⁰⁶ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 7, Zápis ze zasedání předsednictva ČSVOM ze dne 5. 6. 1953, s. 1. 68.

⁴⁰⁷ Jednalo se o slavnostní zasedání u příležitosti jednotlivých světových kulturních výročí a dále o akce pořádané dobrovolnými organizacemi jako například měsíce přátelství, pražské jaro a mnohé další.

⁴⁰⁸ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 8, Zpráva o zahraničních stycích ČSVOM v roce 1955, příloha k zápisu ze zasedání předsednictva ČSVOM ze dne 18. 1. 1956, s. 5.

organizátoři při přípravě programu zohlednili. Poslanec tehdy například navštívil II. strojírenskou výstavu v Brně, Slapskou přehradu s elektrárnou, lihovar ve Vizovicích, nový Okresní ústav národního zdraví v tehdejší Gottvaldově (dnes Zlín) či kojenecký ústav a další. Protože jeho manželka měla ráda hudbu a umění, zakomponovali do programu návštěvy kulturních institucí. V průběhu exkurzí po podnicích a při dalších akcích sledovali členové ČSVOM hostovy reakce.⁴⁰⁹ Zpráva dále podrobně popisuje, s kým a při jakých příležitostech se manželé setkali. Autor zprávy si také bedlivě všiml jejich politických postojů. Mnohdy byly připojeny dokonce stručné charakteristiky osob, které Československo navštívily. Když projížděl Československem člen sekretariátu SRM Japonec Kikazu Sajondži, autor zprávy o něm zaznamenal tyto informace: „*pochází ze starého knížecího rodu. Jeho děd byl údajně třikrát ministerským předsedou Japonska za liberálnější éry. Byl prý pokrokový člověk, ale když on – K[ikazu] Sajondži se vrátil domů z Oxfordské univerzity (kde několik let studoval), chtěl se zřici svého knížecího titulu, aby projevil i tím své pokrokové myšlení, jeho děd mu řekl asi toto: chceš-li šířit pokrokové, socialistické myšlenky mezi naším lidem bude lépe, když si ponecháš svůj titul. Náš lid je zaostalý a přijme pokrokové myšlenky spíš od vysoce postavených osob než od svých vlastních proroků.*“⁴¹⁰

Závěr zprávy obsahoval zhodnocení pobytu včetně návrhu na využití návštěvy.⁴¹¹ Andreas Zakkas přislíbil využít poznatky z návštěvy Československa k napsání série článků o naší zemi. Dále se zavázal intervenovat v řeckém parlamentu ohledně rozšíření hospodářských, kulturních a turistických styků. Navrhl také zřízení stanových osad pro rekreaci československých osob v Řecku.⁴¹² Většinu Zakkasových návrhů se pravděpodobně nepodařilo realizovat.

⁴⁰⁹ O poměrech v Československu se manželé Zakkasovi vyjadřovali takto: *Lid v ČSR je dobře živý, dobře se obléká, činný dojem spokojenosti, jeví značný zájem o kulturní a zábavné podniky.*“ Viz NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 20, Zprávy o pobytu zahraničních delegací 1955–1958, zpráva o pobytu Andrease Zakkase, s. 2.

⁴¹⁰ Tamtéž, zpráva o pobytu Kinkazu Sajondži, s. 1.

⁴¹¹ Pobyt Zakkase hodnotil autor zprávy následovně: „*Přes některé negativní stránky je možno tvrdit aspoň to, že pobyt Zakkase u nás může sloužit jako dosti pevný základ k prohloubení styků mezi mírovým táborem a mezi demokratickými kruhy Řecka, ke kterým Zakkas patří. Je dobrým základem k navázání stálých styků mezi ČSVOM a mírovým hnutím Řecka, kteréžto styky však nevyhnutelně musí mít ráz aktivní pomoci s naší strany tomuto hnutí, které je v začátcích a překonává velké obtíže v nynějších politických poměrech Řecka.*“ Tamtéž, Zpráva o pobytu Andrease Zakkase, s. 4.

⁴¹² Tamtéž.

4.4. Průjezdy⁴¹³

Díky zeměpisné poloze Československa ve středu Evropy, přes naši zemi projíždělo velké množství delegací i jednotlivců směřujících na zasedání světového mírového hnutí a na další akce. Jen v roce 1955 projelo Československem téměř 400 delegátů na Světové mírové shromáždění v Helsinkách⁴¹⁴ a dále 96 osobností z kapitalistických a 24 z lidově demokratických zemí.⁴¹⁵

Největší nápor náš mírový výbor zažíval v průběhu velkých shromáždění, jako tomu bylo například u Kongresu národů ve Vídni. Tehdy naši zemi projelo celkem 1 100 osob.⁴¹⁶ Za tímto účelem zřídili průjezdní komisi, vytvořenou z některých členů dobrovolných organizací a úředníků, kteří již měli zkušenosti z podobných akcí.⁴¹⁷ Komise měla na starosti vše, co s průjezdem souviselo – od přípravy programu, ubytování, stravování až po výzdobu nádraží a letišť.⁴¹⁸ Jak uvedla na zasedání předsednictva ČSVOM členka této komise Anna Stantejská,⁴¹⁹ chtěli pojíždějícím delegátům ukázat „co možná nejvíce z našeho mírového budování [...] Záleží nám na tom, aby průjezd delegátů byl co nejhladší a co možná nejkratší. Budeme se snažit, aby delegáti, pokud možno se zde nezdržovali, ale pokud zde delegáti budou, budeme hledět, aby také jejich individuální přání byla uskutečněna. [...] Chceme také, aby právě tito delegáti viděli, že skutečně Československo je zemí míru a budování a že náš lid

⁴¹³ V dokumentech ČSVOM (především ve zprávách o zahraničních stycích) je péče o projíždějící delegace označována jako průjezdy. Tento termín užívám také ve své práci. Ve zprávách o zahraničních stycích je jí věnována samostatná subkapitola, což ukazuje na to, jakou pozorností jim ČSVOM věnovalo.

⁴¹⁴ Světové mírové shromáždění v Helsinkách se konalo ve dnech 22. – 29. 6. 1955. Účastnilo se ho 1 640 delegátů, 104 pozorovatelů 92 hostů ze 68 zemí projednalo tři hlavní tematické okruhy: odzbrojení a atomové zbraně, vojenské bloky a bezpečnost, národní svrchovanost a mír. Účastníci přijali Provolání světového mírového shromáždění. Tento dokument zdůrazňoval, že mírová aktivita veřejnosti je působí na postoje vlád. Vyjadřuje přesvědčení, že mír nakonec zvítězí, jestliže různá hnutí na obranu míru a velké mezinárodní organizace sjednotí svoje akce. Koukal, Milan: 35 let organizovaného mírového hnutí, s. 9.

⁴¹⁵ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 8, Zpráva o zahraničních stycích ČSVOM v roce 1955 - příloha k zápisu ze zasedání předsednictva ČSVOM ze dne 18. 1. 1956, s. 5.

⁴¹⁶ Na 5 000 osob projelo Československem cestou na kongres. Po ukončení akce se přes náš stát projelo 6 000 osob. Dalších 200 osob sice Československem projelo, ale nevyužili služeb průjezdní komise. Viz NA, f. ÚV KSČ – dílčí fond oddělení masových organizací, a. j. 518, Zpráva o zajištění a pracích na Kongresu národů na obranu míru československými pracovníky, s. 3.

⁴¹⁷ NA, f. ÚV KSČ – dílčí fond oddělení masových organizací, a. j. 518, Zpráva o zajištění a pracích na Kongresu národů na obranu míru československými pracovníky, s. 3.

⁴¹⁸ Nestarala se pouze o průjezd delegátů cestující na kongres národů za mír, ale také například o delegáty vracující se z Kongresu obránců míru asijských a tichomořských zemí v Pekingu, která se konala ve dnech 2. – 12. 10. 1952. Mimo této komise působila ještě jedna, sestavená z pracovníků Československých státních drah, Československé autobusové dopravy, Československých aerolinií a Čedoku. Ti vypracovali přehled všech možností dopravy z jednotlivých zemí do Vídně. Počítali dokonce s případy, kdy některá ze zemí odmítne vydat vstupní víza. Viz NA, f. ÚV KSČ – dílčí fond oddělení masových organizací, a. j. 518, Zpráva o zajištění a pracích na Kongresu národů na obranu míru československými pracovníky, s. 1 a 3.

⁴¹⁹ Anna Stantejská, rozená Příhodová (1910–????) od roku 1953 pracovnice kulturně propagačního oddělení sekretariátu ČSVOM, kde pracovala od roku 1952. Datum ukončení zaměstnání v ČSVOM se v osobním spise nenachází. Viz NA, f. ÚV NF ČSR, nezpracováno, Osobní spisy pracovníků ČSMV, Osobní spis Václava Lorence.

*je ochoten spolupracovat se všemi lidmi na světě, kteří mají stejný cíl, tj. zachování míru.*⁴²⁰

Současně Stantejská požádala členy předsednictva, aby se zúčastnili uvítání delegátů na nádražích a letištích. Její prosbu podpořila Anežka Hodinová-Spurná, ačkoliv si uvědomovala, že přivítání a péče o projíždějící zasáhne jak pracovní, tak osobní život členů předsednictva.⁴²¹

Průjezd velkého počtu delegátů z různých zemí Prahou na zasedání kongresu ve Vídni v roce 1952 představoval pro ČSVOM vítanou příležitost seznámit zájemce o mírovou problematiku s činností ostatních mírových organizací. ČSVOM se souhlasem sekretariátu SRM navrhl, aby delegáti projíždějící Československem navštívili schůze a besedy v továrnách i na vesnicích, kde by hovořili o činnosti svých mírových organizací. Při sekretariátu SRM k tomuto účelu zřídili komisi, která měla tyto akce koordinovat.⁴²²

4.5. Vlaky míru

Československem však neprojížděli pouze jednotlivci či delegace, ale také vlaky míru. Ve sledovaném období to byla pravděpodobně pouze jedna vlaková souprava z Rakouska. Vlak projel Československem v září 1956 a jeho cílem se stal Sovětský svaz. Do celé akce se ČSVOM zapojil organizováním slavnostního uvítání na jednotlivých zastávkách napříč republikou.⁴²³ Podle zprávy o průjezdu rakouského vlaku míru přes ČSR dne 8. září 1956 akce proběhla bez větších problémů: *„V Bohumíně i v Bratislavě docházelo ke zbytečnému hledání vedoucích a organizátorů mezi sebou. [...] V Bratislavě na nádraží není vhodné organizovat podobné podniky [slavnostní uvítání, pozn. autora], [...] Nebylo možno zajistit pro Rakušany pomoc při přenášení zavazadel z vlaku do autobusů. Frekventované hlavní nádraží se nehodilo pro vystoupení, bylo těžko prodrat se zástupem zvědavců. Pořadatelská služba veřejné bezpečnosti v podstatě selhala, nedovedla udržet pro Rakušany prostor před tribunou ani uvolnit okolí autobusů, zejména od dětí, které překážely při nastupování [...] a*

⁴²⁰ Tamtéž, Stenografický zápis ze zasedání předsednictva ČSVOM z 12. 11. 1952, s. 5/4.

⁴²¹ Tamtéž, s. 5/5.

⁴²² NA, f. ÚV NF, kart. 715, inv. č. 824, Návrh na přípravu III. všennárodního kongresu obránců míru ve Vídni s. 4.

⁴²³ Takto probíhalo přivítání v Bratislavě: *„Na nádraží byl špalír pionýrů a občanů. Před nádražím, kam se Rakušané odebrali po opuštění vlaku, byla slavnostní výzdoba (připravená pro vládní delegaci NDR) hrála vojenská kapela a z tribuny promluvil předseda ÚVN Bratislava s[oudruh] Čáp. Za srdečné uvítání poděkovala mladá studentka, delegovaná vedoucím kolektivem zájezdu. Rakušané [...] nastoupili do svých autobusů a [...] objeli starší i nové části Bratislavy. Mezi 18,00 a 19,30 hod. byla večere na rozloučenou v restauraci Reduty, kde rovněž hrála hudba. Večere se zúčastnil opět s[oudruh] Čáp s několika dalšími představiteli SVOM. Ke shromážděným promluvil spisovatel Krno.“* NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 20, Zprávy o pobytu zahraničních delegací 1955-1958, zpráva o průjezdu rakouského vlaku míru přes ČSR dne 8. září 1956, s. 1-2.

obtěžovaly Rakušany o žvýkací gumu. V Redutě bylo poměrně málo místa pro večeri u stolů, špatné větrání a nefungoval rozhlas.“⁴²⁴

ČSVOM se podařilo splnit prosbu, kterou od rakouských organizátorů dostali: „zajistit důstojné ukončení prvního hromadného zájezdu prorakouských občanů do zemi tábora míru.“⁴²⁵

4.6. Mírové prázdniny

Od roku 1952 pořádal ČSVOM pravidelně tzv. mírové prázdniny. Jednalo se v podstatě o vzájemné výměnné pobyty významných osob, především mírových pracovníků nebo lidí sympatizujících s komunistickou ideologií.

K rozhodnutí pořádat tuto akci došlo pravděpodobně na plenárním zasedání SRM ve Vídni ve dnech 1. – 6. listopadu 1951. Účastníci mírových prázdnin měli během svého pobytu v hostitelské zemi poznat životní úroveň obyvatelstva, jejich kulturu a budovatelské úspěchy. Podrobněji jejich program popsala Anežka Hodinová-Spurná v návrhu na mírové prázdniny v roce 1953, který předložila politickému sekretariátu ÚV KSČ: „*Delegace shlédnou některé ze sociálních zařízení našich závodů, vzorná JZD apod., aby se po všech stránkách přesvědčili o velikých úspěších, kterých náš pracující lid dosahuje ve své každodenní tvůrčí a budovatelské práci. Proto budou uspořádány společné besedy zahraničních delegátů s našimi dělníky, rolníky, představiteli našeho kulturního života a s pracovníky čs. mírového hnutí.*“⁴²⁶

Počet účastníků mírových prázdnin se v průběhu let měnil. V roce 1952 ČSVOM pozval k prázdninovému pobytu deset švédských a sedm německých obránců mírů. Sekretariát i předsednictvo ČSVOM byly dle Anežky Hodinové-Spurné natolik vytížené, že nedošlo k rozšíření na další vrstvy obránců míru z jiných zemí.⁴²⁷ Počet účastníků se nepodařilo zvýšit ani v následujícím roce, protože ÚV KSČ omezil nejen počet delegací z jednotlivých zemí, ale i jejich členů. Hodinová navrhovala na rok 1953 pozvat delegace z Velké Británie, Francie, Holandska, Itálie Norska a západního Německa. Do Československa nakonec zavítali pouze hosté z Velké Británie, Francie, Itálie a západního Německa. Celkem

⁴²⁴ Tamtéž, s. 2.

⁴²⁵ Tamtéž, s. 1.

⁴²⁶ NA, f. ÚV KSČ – dílčí fond politický sekretariát ÚV KSČ, svazek 55, a. j. 147 b, bod č. 16 b, Návrh na Mírové prázdniny v roce 1953 podaný soudružkou Hodinovou.

⁴²⁷ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 1, Stenografický zápis z plenárního zasedání ČSVOM dne 3. 6. 1952, projev Anežky Hodinové-Spurné, s. 3/1.

přijelo 17 osob z 55 navrhovaných. Veškeré náklady na pobyt zahraničních delegací hradil ČSVOM ze svého rozpočtu.⁴²⁸

Není zcela jasné, jakým způsobem byli účastníci mírových prázdnin vybíráni. Na zasedání předsednictva ČSVOM dne 14. října 1954 doporučil tajemník ČSVOM Kubín, aby se hosté vybírali prostřednictvím našich zastupitelských úřadů, které by jejich výběr konzultovaly s příslušnou národní mírovou organizací. Neměli být zváni ti, co již Československo navštívili, ani členové SRM, protože cílem prázdnin bylo navázání nových kontaktů.⁴²⁹

Ne vždy probíhala akce bez problémů, ale patrně nejhorší hodnocení si vysloužila tříčlenná skupina francouzských obránců míru. Tvořili ji nástrojář Maurice Bolage, učitel François Petit a úředník v pojišťovně Luis Masson. Podle zprávy o mírových prázdninách se mělo jednat o „aktivní bojovníky za mír“, kteří byli pro svoji činnost trestáni. Například Petit měl být postaven před válečný soud za to, že zastavil vlak s vojenským materiálem pro Indočínu.⁴³⁰ Francouzi měli přijet 20. srpna 1956 do Chebu, kam nedorazili. Proto se představitel ČSVOM, který je měl na starost, domluvil s celníky, aby mu dali vědět, jakmile přijedou na naše území. Na druhý den se dozvěděli, že účastníci mírových prázdnin jsou na cestě do Prahy, očekávaným vlakem však nepřijeli. Od průvodčí, která představitelům ČSVOM vydala jejich zavazadla, se dozvěděli, že Francouze pozval neznámý muž do restaurace a vlak jim mezi tím ujel... Tím ale problémy neskončily. Popsala je ve zprávě o mírových prázdninách francouzské delegace paní Kubínová: *„Pro poslední dva dny pobytu v ČSR připravil sekretariát ČSVOM bohatý program, který však hosté odmítli s tím, že chtějí mít osobní volno a setkat se se svými známými. Delegace se totiž za svého pobytu v Krkonoších seznámila při večerních tanečních zábavách s Češkami. Byla to zejména pí Světníčková z Prahy, která se delegaci přímo vnucovala, přestože s[oudruh] Janků jí několikrát upozornil, že nemůže s delegací podnikat zájezdy. P[an] Bolage se opět seznámil s nějakou paní z Karlových Varů. 5. 9. měli hosté po obědě podniknout zájezd na Karlštejn a na Dobříš, zájezdu se měla účastnit též s[oudružka]. Lída Plachá,⁴³¹ která s hosty poobědvala.*

⁴²⁸ NA, f. ÚV KSČ – dílčí fond politický sekretariát ÚV KSČ, svazek 55, a. j. 147, bod č. 16 b, Návrh na mírové prázdniny v roce 1953.

⁴²⁹ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 7, Zápis ze zasedání předsednictva ČSVOM ze dne 11. 10. 1954, s. 3.

⁴³⁰ Informace o Francouzích získali pracovníci ČSVOM z rozhovorů se jmenovanými. Viz NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 20, Zprávy o pobytu zahraničních delegací 1955–1958, zpráva o mírových prázdninách francouzské delegace (20. 8. – 8. 9. 1956), s. 1. Konflikt v Indočíně probíhal v letech 1946–1954.

⁴³¹ Herečka Ludmila (Lída) Plachá, provdaná Šavrdová (1921–1993) za druhé světové války dělala spojku ilegálního ÚV KSČ. Členkou strany se stala v roce 1942. Později byla zatčena a několik let vězněna v nacistických koncentračních táborech. Spolupracovala s Juliem Fučíkem, který na ni vzpomíná ve své Reportáži psané na oprátce. Srv. Andrijakov, Viktor – Hrabica, Zdeněk: Lidé z reportáže. Praha 1981, s. 70-75.

*Delegáti se k ní chovali naprosto nezdvorně a netečně a při obědě znovu prohlásili, že odmítají jakýkoliv program. [...] Přes naši prosbu, aby upustila od dalších návštěv u franc[ozských] Delegátů, dostavila se [...] Světníčková do hotelu a sdělila dokonce delegátům, že byla sekretariátem ČSVOM požádána, aby za hosty nechodila, což způsobilo u Francouzů značné rozladění. [...] Hosté se [...] domnívali, že budou mít naprostou svobodu, asi něco jako turistický pobyt nebo naopak tvrdili, že jim vůbec nebylo sděleno, za jakým účelem do ČSR jeli.*⁴³²

Později (přesné datum neznáme) bylo od organizace mírových prázdnin upuštěno.

4.7. Zajištění lázeňských pobytů

ČSVOM pro vybrané osoby dokonce zajišťoval lázeňské pobyty, které plně hradil ze svého rozpočtu. Pozvání k pobytu předcházelo udělení souhlasu od sekretariátu ÚV KSČ. V případě povolení léčebného pobytu pro Percyho Belchera (tajemník odborové organizace tabákových výrobků a člena SRM), o které žádal britský mírový výbor, sekretariát souhlasil, ale s podmínkou, aby jmenovaní předložili doporučení komunistické strany Anglie.⁴³³

Pozvání od našeho výboru k čtrnáctidennímu léčebnému pobytu v Karlových Varech obdržela například členka Západoněmeckého mírového výboru paní Thea Arnold. Na jejím případě si můžeme demonstrovat, jakou pozornost jí ČSVOM věnoval. V Československu se léčila od 15. června do 15. července 1956. Po příjezdu na hlavní nádraží byla přivítána členy ČSVOM, kteří ji pozvali na oběd do hotelu Palace. Teprve pak Theu Arnold převezli vozem do Karlových Varů, kde ji přivítali zástupci Karlovarského KVOM, kteří se měli o jmenovanou starat po celou dobu jejich pobytu. Navíc za ní pravidelně každou neděli přijížděli členové ČSVOM z Prahy. Vlastní léčbu Arnold ukončila 12. července, kdy se vydala na cestu do Prahy, kde pobyla necelé dva dny. Podle programu si jmenovaná měla prohlédnout centrum Prahy, navštívit divadlo nebo koncert a pobesedovat se zástupci Československého výboru žen. Celý pobyt završil 15. července oběd a rozloučení se členy mírového výboru na nádraží Praha-Střed (od března 1990 Praha-Masarykovo nádraží).⁴³⁴

⁴³² NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 20, Zprávy o pobytu zahraničních delegací 1955–1958, zpráva o mírových prázdninách francouzské delegace (20. 8. – 8. 9. 1956), s. 2-3.

⁴³³ NA, f. ÚV KSČ – dílčí fond oddělení masových organizací, a. j. 509, Dopis ÚV KSČ soudruhu Slavíkovi ze dne 14. 8. 1954, s. 1.

⁴³⁴ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 20, Zpráva o pobytu zahraničních delegací 1955–1958, Zpráva pobytu paní They Arnold v Československu, s. 1-2.

4.8. Plavby míru

K posílení přátelských vztahů mezi obránci míru z jednotlivých zemí organizovali také plavby míru. Pravděpodobně k první akci tohoto druhu došlo v roce 1956, kdy se jí účastnili lidé z Československa, Polska, Německé demokratické a Německé spolkové republiky.⁴³⁵ Plavbu řada účastníků vnímala jako turistický zájezd. Akce ale měla sledovat hlavně politický cíl, a to získat v Německu další stoupence mírového hnutí a navázat přátelské vztahy nutnost mezi národy. K tomuto účelu uspořádali při plavbě Německem setkání, na němž mělo dojít k výměně zkušeností mezi pracovníky hnutí, které se však zvrhlo v obyčejnou tancovačku. Bohužel při plavbě lodí Německem neměli účastníci mnoho možností pro navazování kontaktů, protože němečtí účastníci na parník postupně přicházeli a po několika hodinách loď zase opouštěli, takže se některým účastníkům nepodařilo s nimi navázat kontakt. Mnoho Čechoslováků pobouřila skutečnost, že si mají část nákladů platit sami.⁴³⁶ To vyvolalo problémy; tím, že si část nákladů platili sami, se pak nechtěli účastnit společných akcí. Navíc se setkali v Míšni s účastníky zájezdu ČEDOKU. Zjistili od nich, že program ČEDOKU je podobný, účastníci v Německu zůstanou delší dobu, a ještě je zájezd vyšel levněji.⁴³⁷ V průběhu plavby proběhla řada doprovodných akcí. Program byl vskutku bohatý: šlo například o účast na filmovém festivalu pracujících, prohlídku Terezína a Mělníka, návštěvu vinných sklepů, prohlídku Karlštejna a Prahy, včetně promítání filmu v kině Olympic. Mimo to proběhlo při příjezdu parníku na české území v osadě Hřensko slavnostní uvítání.

Jaké pocity mohla plavba míru v účastnících zanechat, nám přiblíží vzpomínky Ivo Vasiljeva: *„Koncem září [1965, pozn. autora] mi zavolali z Čs. výboru obránců míru, že by rádi, kdybych se mohl [...] zúčastnit mezinárodní mírové plavby po Dunaji. Na této akci se měli podílet mladí lidé z řady západních zemí a zástupci mírových výborů socialistických zemí. Organizátoři si představovali, že účastníci budou během plavby z Bratislavy až k ústí Dunaje a zpět po dobu téměř dvou týdnů mít dosti času na různé diskuse a určitě se tam bude mluvit i o Vietnamu. Pozvání jsem tudíž uvítal [...]. Jeden z mála [...] zážitků z té cesty, které jsem si trvale zapamatoval, se odehrál v podvečer [...]. Stáli jsme na zádi, dva Češi, tajemník sovětského Výboru obránců míru a jeden vyšší funkcionář ze západoněmeckého ministerstva mládeže a sportu. Kuřáci pokuřovali, všichni se nezávazně bavili o mezinárodní politice. V*

⁴³⁵ Akce proběhla ve dnech 20. – 27. 7. 1956

⁴³⁶ Jednalo se o částku 485 Kčs.

⁴³⁷ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 20, Zprávy o pobytu zahraničních delegací 1955–1958, Zpráva o plavbě míru a přátelství po Labi ve dnech 20. 27. července 1956, s. 1-3.

tom sovětský tajemník poznamenal k západnímu Němci: „Vidíte, to slunce je rudé!“ Nahrávku na smeč Němec brilantně využil. „Ale zapadá!“⁴³⁸

Přes nedostatky, které plavba míru po Labi měla, se nakonec ČSVOM rozhodl v organizování podobných akcí pokračovat. Plavby míru se nakonec staly nedílnou součástí aktivit nejen našeho výboru.

ČSVOM se snažil věnovat veškerou péči zahraničním delegátům, kteří Československo navštěvovali. Často se stávalo, že primárně politické aktivity v reálu nabíraly, k nelibosti organizátorů, odlišné podoby. Osoby přijíždějící do Československa politika často nezajímala a od akcí očekávaly, že poznají dosud neznámou zemi. Podobné motivace mohli mít také českoslovenští delegáti, kterým bylo umožněno účastnit se kongresů světového mírového hnutí, jež se často konaly v západní Evropě. Možnosti cestovat tehdy byly velmi omezené. Hranice na západ byla v období komunistické strany neprodyšně uzavřena a zařazení do delegace představovalo pro delegáty jednu z mála možností poznat cizí země. Pro řadu delegátů se mnohdy jednalo o první a zároveň poslední návštěvu zahraničí vůbec.

Přestože řada osob pojímala návštěvu Československa spíše, jako turistický zájezd dařilo se v mnoha případech ovlivnit jejich mínění. Mnoho z nich odjíždělo z Československa s představou, že se zde lidem dobře žije, že v republice není politických procesů. Je zcela jasné, že získaly o životě v Československu zcela zkreslené představy, což můžeme považovat za velký úspěch všech orgánů a organizací, které se na těchto aktivitách podílely.

⁴³⁸ Vasiljev, Ivo: Život s více jazyky. Jazyková autobiografie. Praha 2011, s. 97.

5. Financování ČSVOM

Důležitý faktor, který zásadním způsobem ovlivňuje činnost každého spolku, představují finance. Řada organizací se snaží finanční prostředky získat prostřednictvím výtěžků z různých akcí, například z prodeje vstupenek na divadelní představení či z tanečních zábav nebo prodejem publikací. Některé organizace pořádají v rámci svých akcí sbírky, jiné získávají finance od sponzorů nebo prostřednictvím účelových dotací. Nejčastější zdroj příjmů však představují členské příspěvky. Připomeňme, že ČSVOM neměl členskou základnu a nemohl tak získávat prostředky na činnost výběrem příspěvků, jako tomu bylo v případě ROH, KSČ a dalších organizací. V období „vlády jedné strany“ však nemusela vedoucí představitelé mírových organizací otázku financí znepokojovat. Většinu potřeb výboru totiž hradil stát, jenž dokonce platil za ČSVOM příspěvek, kterým každý národní mírový výbor přispíval na činnost SRM.

ČSVOM a další dobrovolné organizace byly závislé na státních příspěvcích, bez kterých se jejich činnost neobešla. Zásadní úlohu při financování dobrovolných a mírových organizací měla NF. Komunistická strana jí přisoudila úlohu hlavního plánovače a rozpočtáře. V roce 1952 Státní úřad plánovací požádal ústředí NF, aby některé organizace předkládaly návrhy svých finančních plánů prostřednictvím ÚAV NF. Krátce poté došlo k dohodě, která se zprvu vztahovala na čtyři politické strany a sedm organizací. Počet organizací, za které NF předkládala jejich finanční požadavky, se postupně ustálil na čísle 28. Vedení stran a organizací každým rokem pravidelně překládala ústředí NF své návrhy plánů, které obsahovaly počet zaměstnanců, výdaje osobní, i věcné na následující rok. Ústředí NF je projednalo s ministerstvem financí a Státním plánovacím úřadem. Po dohodě s nimi pak předkládal generální sekretariát NF plán financování svému předsednictvu. O schválení plánu nakonec rozhodovalo předsednictvo KSČ.⁴³⁹

Ve druhé polovině roku 1949 žádal výbor obránců míru NF o proplacení nákladů na pořádání mírové manifestace v Lucerně, která se konala 30. září 1949 k výročí mnichovských událostí. Náklady spojené s pořádáním manifestace ve výši 13 329,70 Kčs nakonec uhradil ÚAV NF. Ze zápisu pořázeného na zasedání užšího předsednictva NF dne 18. listopadu 1949, kde byla žádost o zaplacení nákladů projednávána, vyplývá, že do té doby nebylo jasné, kdo bude činnost ČSVOM financovat. Proto představitelé ČSVOM žádali po předsednictvu ÚAV NF informaci o tom, kdo bude do budoucna hradit náklady na jejich činnost. V diskuzi, která se tehdy k tomuto tématu rozpoutala, se předseda ÚAV NF Antonín Zápotocký zabýval

⁴³⁹ Kaplan, Karel: Národní fronta, s. 253.

rovněž otázkou finanční pomoci jednotlivým složkám NF, spolkům a dalším organizacím. Uvedl, že dosavadní stav roztržičnosti není vhodný a navrhl centralizovat subvencování při ÚAV NF. Jednotlivé složky NF měli předložit své pracovní plány a rozpočty. Teprve na základě posouzení plánů práce a rozpočtů měli být subvence uděleny. Zápotocký uvedl řadu příkladů, ze kterých vyplývalo, že některé instituce žádají subvence na mnoha ministerstvech, dále že neexistuje celkový přehled o výši poskytnutých příspěvků a že nejsou udělovány podle naléhavosti, „*ale po starém způsobu podle toho, jak se která organizace dovede silně o udělení subvence zasadit.*“⁴⁴⁰ Nakonec se na zasedání dohodli, aby v roce 1949 byla tato otázka řešena provizorně, avšak pro příští rok již měl být vypracován rozpočet ÚAV NF, který by zahrnoval subvence pro jednotlivé složky NF.

Řadu akcí ČSVOM financovala přímo ze svého rozpočtu NF. Požadavky se schvalovaly na předsednictvu NF. Ne vždy byly žádosti ČSVOM o finanční podporu z prostředků NF uhrazeny. Výbor například žádal o příspěvek ve výši 504 000 Kčs na pořádání mírových manifestací, které měly (ve spolupráci se Svazem bojovníků za svobodu, Radou žen a Československým červeným křížem) proběhnout v lednu a únoru 1950. Žádost ČSVOM byla zamítnuta z důvodu snížení rozpočtu NF. Náklady na pořádání manifestací měly nadále nést organizace, které je pořádají.⁴⁴¹ Tato praxe byla později často uplatňována. Náklady na jednotlivé akce byly poměrně vysoké, ale dařilo se je snižovat pomocí brigádníků.⁴⁴²

K podpoře světového mírového hnutí založil ČSVOM v roce 1950 Fond míru a mezinárodní solidarity, ze kterého se hradily také některé akce, jež organizace pořádala. Dodejme, že obdobné fondy existovaly i v jiných zemích.⁴⁴³ Peníze na fond se získávaly prostřednictvím sbírek a darů jednotlivců či kolektivů, ale také například prodejem Mírových odznaků s motivem holubice míru, které byly zasílány prostřednictvím NF dobrovolným a dalším organizacím, jež provedly jejich distribuci mezi svými členy. Jen Československý červený kříž jich převzal 340 000 kusů.⁴⁴⁴ Odznak měl být prodáván minimálně za 1 Kčs. Již

⁴⁴⁰ NA, f. ÚV NF, kart. 183, inv. č. 133, Zápis ze schůze užšího předsednictva ÚV NF ze dne 18. 11. 1949, s. 2.

⁴⁴¹ Tamtéž, kart. 184, inv. č. 134, Zápis ze schůze užšího předsednictva ÚV NF ze dne 20. 1. 1950, s. 2. Na vybraných akcích se podílela také některá ministerstva – například ministerstvo školství či ministerstvo zahraničních věcí.

⁴⁴² Stalo se tak například při přípravě pražské části kongresu VSKOM v roce 1949, a to díky spolupracovníkům, kteří odpracovali přes 10 000 brigádnických neplacených hodin. NA, f. ÚV NF, kart. 712, inv. č. 821, Mírové akce (pochody míru, mírová shromáždění, manifestace, mírový fond) - Zpráva o schůzi Československého přípravného výboru pro Světový kongres obránců míru v Paříži ze dne 11. 6. 1949.

⁴⁴³ Slovník mírového hnutí, s. 28.

⁴⁴⁴ NA, f. ÚV NF, kart. 821, inv. č. 821, Mírové akce (pochody míru, mírová shromáždění, manifestace, mírový fond), mírové akce 1950, Odznak mírová holubice – fond míru, oběžník Československého červeného kříže č. 32 ze dne 6. 6. 1950, s. 1.

k 1. prosinci 1950 se na kontě Fondu míru nacházela částka ve výši 26 148 420, 40 Kčs.⁴⁴⁵ Přesné datum, kdy byl fond míru zrušen, neznáme. Obnovy se dočkal roku 1962 pod názvem Československý mírový fond.⁴⁴⁶

Vládnoucí režim vynakládal velké finanční prostředky na fungování rozličných organizací a spolků, jejichž činnost využíval ve svůj prospěch, respektive jež lze chápat jako součást pomyslné institucionální architektury poúnorového vládnutí, a to především v oblasti propagandy a propagace režimu. Tato podpora nebyla bezbřehá, ale závisela na finančních možnostech státu. Nakolik ale finanční možnosti státu ovlivňovaly počet pořádaných akcí či jejich průběh zůstává předmětem dalšího zkoumání ze strany historiků.

⁴⁴⁵ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 7, Zápisy ze zasedání předsednictva 1949, zápis ze zasedání předsednictva ze dne 4. 12. 1950, s. 1.

⁴⁴⁶ Další osudy Fondu míru jsou podrobněji popsány v 7. kapitole.

6. Ocenění československého mírového hnutí

Na Světovém kongresu přívrženců míru, který se konal v dubnu 1949 v Paříži a Praze, došlo ke zřízení Mezinárodní ceny míru.⁴⁴⁷ Zároveň bylo jednotlivým národním mírovým výborům doporučeno zřídit si vlastní ceny, které sehrály důležitou úlohu při propagaci hnutí. Výzva nezůstala dlouho bez odezvy. Nejvyšší sovět SSSR založil již 20. prosince 1949 Mezinárodní Stalinovu cenu Za upevnění míru mezi národy. Po odhalení Stalinova kultu osobnosti došlo dne 6. září 1956 k přejmenování na Mezinárodní Leninovu cenu Za upevnění míru mezi národy.⁴⁴⁸ Československou cenu míru zřídili teprve v roce 1950 jako uznání „za vynikající zásluhy v boji za upevnění světového míru“.⁴⁴⁹

Československé mírové výbory udělovaly „bojovníkům za mír“ řadu ocenění. Ve druhé polovině šedesátých let došlo u nás dokonce k vytvoření soustavy ocenění mírového hnutí čestným uznáním (diplomem) počínaje, Medailí československého mírového hnutí a Československou cenou míru konče. Mimoto vzniklo v 80. letech dvacátého století, nejčastěji u příležitosti významných událostí, několik plaket⁴⁵⁰ jako například: *Pablo Picasso – Světová rada míru 1981*,⁴⁵¹ *Medaile Praha 1983*,⁴⁵² *Pamětní medaile k 40. výročí mírového hnutí 1949–1989*.⁴⁵³

Udělování cen míru měla na starost pro tento účel speciálně sestavená komise. Již v prvním statutu Československé ceny míru z roku 1950 se uvádí, že ČSVOM měl ustavit pět komisí pro vypracování předběžných návrhů na udělení ceny. Jednalo se o komisi pro dílo literární, hudební, výtvarné, filmové a pro posouzení uměleckých výkonů jednotlivců nebo souborů. Komise byly pětičlenné a každá měla svého předsedu. Na schůzi předsednictva dne

⁴⁴⁷ Mezinárodní cenu míru udělovanou v letech 1950–1955 ocenili pouze 29 osob včetně tří Čechoslováků.

Jednalo se o Julia Fučíka oceněného in memoriam, básníka Vítězslava Nezvala a hudebního skladatele Václava Dobiáše. Později se nejvyšším oceněním SRM stala Zlatá medaile Joliot-Curie.

⁴⁴⁸ Mezi držiteli ocenění bylo několik československých občanů. Patří mezi ně například Ludvík Svoboda, kterému toto ocenění udělili v roce 1970. Jmenovaný byl rovněž držitelem Zlaté medaile Joliot-Curie.

⁴⁴⁹ Slovník mírového hnutí, s. 24. První informace o Československé ceně míru nacházíme v zápise ze zasedání předsednictva ČSVOM ze dne 16. 11. 1949, kdy bylo sekretariátu dáno za úkol projednat s pracovníky Ministerstva vnitra podmínky pro vypsání cen. Na schůzi předsednictva ČSVOM ze dne 1949 se usnesli projednat se Svazem výtvarných umělců ideový návrh na soutěž. Viz Na, f. ČSVOM, nezpracováno kart. 7, Zápisy ze zasedání předsednictva 1949–1952, Přehled zasedání ČSVOM v roce 1949, s. 1.

⁴⁵⁰ Jedná se o nově užívaný termín pro medaili kruhového tvaru, která není určena k nošení. Dříve se tento druh ocenění označoval jako medaile, či stolní medaile.

⁴⁵¹ Jednalo se o pamětní plaketu u příležitosti Mezinárodního setkání mírových sil a organizací 20 evropských zemí, SRM a pražského informačního ústředí OSN v Košicích. Na závěr zasedání, které proběhlo ve dnech 2. – 4. 10. 1981 účastníci přijali Košickou výzvu za mír a odzbrojení.

⁴⁵² Plaketu vydala ČMR u příležitosti Světového shromáždění za mír a život, proti jaderné válce, které se konalo v Praze ve dnech 21. – 26. 6. 1983.

⁴⁵³ Growka, Květoslav: Ocenění československého mírového hnutí. Signum (zpravodaj klubu faleristů Brno) VI. řada, č. 2, Brno 2013, s. 90-95. Dostupné online: <https://www.valka.cz/15544-Oceneni-ceskoslovenskeho-miroveho-hnuti>, staženo 22. 11. 2018.

3. května 1951 však došlo k jejich zrušení a nahrazení tříčlennou komisí.⁴⁵⁴ Ta organizovala celou soutěž a skládala se ze šesti subkomisí. Název komise se často měnil. Původně byla označovaná jako Ústřední koordinační komise, ale již na zasedání dne 3. května 1951 předsednictva ČSVOM navrhla Anežka Hodinová-Spurná změnu názvu na Komise pro ceny míru.⁴⁵⁵ Při výběru vhodných členů komise se ČSVOM snažil, aby v ní zasedaly významné osobnosti.⁴⁵⁶ Ze zprávy o činnosti ČSVOM z roku 1957 víme, že komise byla šestičlenná (v čele s předsedou) a scházela se zpravidla pětkrát do roka. Činnost komise byla ukončena v roce 1960, kdy předsednictvo rozhodlo, že Československé ceny míru již udělovány nebudou (viz dále). V roce 1966 došlo k opětovnému zřízení cen – komise však již obnovena nebyla.

Za více než čtyřicet let udělování prošla tuzemská cena míru poměrně složitým vývojem. V prvním období, vymezeném lety 1950–1953, se nejednalo o vyznamenání oceňující zásluhy jednotlivců, ale o soutěž, kde došlo k ocenění jednotlivých prací.⁴⁵⁷ Zpočátku se ceny omezovaly jen na oblast umění, vědy a politické publicistiky. Mělo se jednat o knihy, básně, filmy a další díla, která propagovala mírovou problematiku. Návrhy na udělení Československých cen míru podávaly organizace, jednotlivci anebo jejich autoři. Poprvé došlo k jejich udělení v roce 1950, kdy ceny obdrželi slovenský hudební skladatel Ján Cikkler za kantátu Zdravica na Stalina, Vítězslav Nezval za básnickou skladbu Zpěv míru a Max Švabinský za portrét Julia Fučíka. Oceněná díla mohla být zaslána do mezinárodní soutěže o cenu míru.⁴⁵⁸ Důvody, proč jednotliví autoři ceny získali, přibližuje návrh na ocenění skladby Mierová kantáta hudebního skladatele a pedagoga Dezidera Kardoše, kterému cenu míru udělili v roce 1951: „*Toto dílo vážně a povznášivě vyjadřuje lásku našeho lidu k míru a jeho hodnotu v odhodlanosti mír bránit. Má vysokou uměleckou hodnotu, čistotu a upřímnost, která je činí přístupným nejširším lidovým vrstvám. Z tvorby předních československých skladatelů poslední doby právě toto dílo přiměřeně vyhovuje smyslu mírových cen. Kromě toho jde o dílo slovenské a je jistě náležité, jestliže slovenská tvorba bojující o mír najde zhodnocení v cenách.*“⁴⁵⁹ Výběr děl hodných ocenění vybírala Komise

⁴⁵⁴ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 7, Stenografický záznam ze zasedání předsednictva ČSVOM z 12. 11. 1952, s. 6/2.

⁴⁵⁵ Tamtéž, Zápis ze schůze předsednictva ČSVOM z 3. 5. 1953, s. 4.

⁴⁵⁶ Tamtéž, Stenografický záznam ze zasedání předsednictva ČSVOM z 30. 6. 1953, s. 16/1.

⁴⁵⁷ O tom, že se jednalo o soutěž, dokládají stanovy Československé ceny míru. Viz NA, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 138.

⁴⁵⁸ Jednalo se tedy o stejný případ jako u Československé ceny míru, kdy postupně došlo k transformaci na ocenění.

⁴⁵⁹ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 8, Stenografický zápis z plenárního zasedání ČSVOM dne 3. 6. 1952, projev Lumíra Čivrného, s. 7. Spolu s Kardošem ocenili také spisovatele Karla Kondráda za knihu Projíždíš novým

pro československé ceny míru na základě těchto kritérií: „...*pomáhat budování socialismu jako základny trvalého míru; upevňovat přátelství k SSSR, [jako] osvoboditeli národů a hlavní záštitě trvalého demokratického míru; vést k bdělosti, burcovat k obraně a upevňování světového míru; odkrývat přípravy nových imperialistických válek a bojovat proti všem zbytkům a formám fašismu [správně nacismu, pozn. autora]; posilovat mezinárodní solidaritu pracujících v boji proti imperialismu, za demokracii a trvalý mír.*⁴⁶⁰ O tom, že komise pro československé ceny míru ve sledovaném období vybírala adepty na její udělení opravdu svědomitě, svědčí, že ze 73 návrhů předložených komisi k posouzení v roce 1956 vybrala pouhých 12 osob, kterým cenu nakonec udělila.⁴⁶¹

Od roku 1953, kdy došlo ke změně statutu,⁴⁶² dostala Československá cena míru charakter čestného titulu a zároveň rozšířili okruh vyznamenaných. Udělovali ji především za mimořádnou uvědomovací činnost v mírovém hnutí a za upevňování míru budovatelskou prací; tehdy totiž panovala představa, že mír lze „vybojovat“ poctivou prací. Okruh potenciálních kandidátů na udělení tohoto ocenění se tak velmi rozšířil. Mezi vyznamenanými nacházíme nejen vynikající osobnosti kultury, ale také činovníky mírového hnutí, vzorné pracovníky či úderníky. Činy, za které bylo možné ocenění obdržet, přibližují návrhy na vyznamenání. V roce 1956 cenu získal předseda JZD v Lukách (okres Doksy) Vladimír Pancíř, člen rady KNV v Liberci „*za neúnavnou organizátorskou a agitační práci zaměřenou zvláště na rozvíjení družstevní myšlenky na vesnici.*“⁴⁶³. Spolu s ním ocenění získal Viliam Šiuda, vedoucí závodu Vodní elektrárny v Ilavě „*za příkladnou organizátorskou práci spojenou s uplatňováním nové techniky, a za příkladem uvědomovací činností, kterou je vzorem ostatním zaměstnancům při plnění úkolů výstavby socialismu.*“⁴⁶⁴

Zároveň stále docházelo k udělování peněžité odměny, jejíž výše se v průběhu měnila. Pro první ročník byla k dispozici suma 300 000 Kčs. Výše částky udělená jednotlivci nebyla pevně stanovena a ovlivňoval ji počet oceněných. Peníze vyplacené jedné osobě neměla podle

Polskem, Františka Kubku za knihu Malé povídky pro Mr. Trumana a Antonína Pelce za kresby věnované boji za mír.

⁴⁶⁰ NA, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 138, Statuty československé ceny míru, statut z roku 1951, článek 2.

⁴⁶¹ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 7, Zápis z plenárního zasedání ČSVOM ze dne 8. 9. 1956, s. 6. Podle výše citovaného zápisu 43 osob navrhly KVOM a 30 osob většinou dobrovolné organizace.

⁴⁶² První statut schválili v roce 1950, v následujících letech (1951, 1953 a 1958) se často měnil. Pravděpodobně v roce 1971 statut nahradil řád pro propůjčování cen míru a později od roku 1978 Zásady pro udělování vyznamenání v československém mírovém hnutí, které zřejmě platily do roku 1989. Výčet základních dokumentů obsahující pravidla pro udělování Československé ceny míru a dalších ocenění pravděpodobně nebude kompletní.

⁴⁶³ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 61, Návrhy na vyznamenání Československou cenou míru 1956, blíže nedatovaný výstřižek z bulletinu Československý výbor obránců míru.

⁴⁶⁴ Tamtéž.

stanov z roku 1951 klesnout pod 50 000 Kčs a zároveň přesáhnout 100 000 Kčs. Zajímavý je původ těchto peněz. Každoroční úhrada částky na dotaci Československých cen míru byla rozdělena mezi ministerstva zahraničních věcí a školství a kultury.⁴⁶⁵ Odměna se vyplácela až do roku 1958, kdy komise pro Československé ceny míru doporučila předsednictvu nespojovat v příštích letech udělení cen s peněžitou odměnou a ponechat Československým cenám míru výlučně čestný charakter. Současně bylo doporučeno, vyznamenaným předávat spolu s dekretem také plaketu v etuji doplněnou o miniaturu určenou k nošení na klopě saka. Takto netradičně koncipované ocenění (plaketa s nositelnou miniaturou) se tak udělovalo na našem území poprvé. Československá cena míru navázala na medaile z celostátních výstav a záslužné medaile ministerstev, jak byly známy z předválečné doby. Oproti nim byla obohacena o miniaturu plakety nošenou na rámečkové stuze, která byla převzata ze sovětského systému vyznamenání.⁴⁶⁶ Podobně specificky koncipovaných ocenění existovalo v Československu do roku 1989 více.⁴⁶⁷ Na schůzi předsednictva dne 21. ledna 1958 bylo rozhodnuto plakety předat zpětně všem, kteří Československou cenu míru obdrželi v předcházejících letech.⁴⁶⁸

V roce 1960 bylo udělování Československých cen míru zastaveno. Důvody, proč k tomu došlo, přiblížila v diskusi na zasedání předsednictva ČSVOM dne 29. ledna 1960 dlouholetá členka komise pro Československé ceny míru Marie Trojanová: „*Opravdu jsme docházeli k závěru, že [...] pracovník, který dobře vykonává svoji práci na jakémkoliv úseku, je bojovníkem za mír.*“⁴⁶⁹ Návrh neudělování cen míru byl na tomto předsednictvu schválen. „Aktivní bojovníky za mír“ ČSVOM navrhoval na udělení státních vyznamenání.⁴⁷⁰ Celostátní konference ČSVOM v roce 1966 však Československé ceny míru obnovila. Ceny byly čestné a laureáti získali titul Nositel československé ceny míru.⁴⁷¹

⁴⁶⁵ Název resortu se měnil: 1945–1953 Ministerstvo školství a osvěty; 1953–1988 Ministerstvo školství.

⁴⁶⁶ Growka, Květoslav: Patří do faleristiky stolní medaile a jejich miniatury? Signum. Zpravodaj klubu faleristů Brno, VII. řada, č. 9, březen 2020, s. 380-391. Dostupné online: <https://www.valka.cz/16368-Patri-do-faleristiky-stolni-medaile-a-jejich-miniatury>, staženo 17. 2. 2022.

⁴⁶⁷ Jednalo se například o Cenu československého rozhlasu, plaketu Za zásluhy o Československo-sovětské přátelství (vydal Ústřední výbor svazu československo-sovětského přátelství), Čestný člen Svazu socialistické mládeže, Plaketu Ladislava Štolla Socialistické akademie, Pamětní medaili k 100. výročí Šmeralových závodů v Brně (1861–1961) a mnohé další.

⁴⁶⁸ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 8, Zápis ze zasedání 21. 1. 1958, s. 2.

⁴⁶⁹ NA, ČSVOM, nezpracováno, kart. 9, Zápis ze zasedání předsednictva ČSVOM z 29. 1. 1960, s. 3.

⁴⁷⁰ Popis tehdejších státních vyznamenání viz: Pulec, Vladivoj: Československá státní vyznamenání, státní čestná uznání a ceny. Praha 1980.

⁴⁷¹ Slovník mírového hnutí, s. 25.

Časem se zásadním způsobem neměnila pouze vizuální podoba ocenění, ale také způsob jejího udělování.⁴⁷² Zpočátku probíhalo slavnostní udělení, které se konalo v den výročí narození prvního dělnického prezidenta – Klementa Gottwalda (23. listopadu), později se cena pravidelně předávala dne 8. září, na výročí narození novináře Julia Fučíka. Dodejme, že Gottwald i Fučík představovali dvě ikony, ke kterým se ČSVOM a nejen on, pravidelně hlásil. Od šedesátých let minulého století se od slavnostního předání v prostorách Karolina upustilo a ceny si nominovaní přebírali na konferencích, nebo sjezdech ČSVOM či ČSMV, později pouze na plenárních zasedáních. V osmdesátých letech se ceny předávaly v měsíci dubnu, kdy si výbor připomínal vznik hnutí.⁴⁷³ Proč ke změnám termínů udělování cen docházelo, není možné jednoznačně vysvětlit. Pravděpodobně souvisely se změnou charakteru ocenění. Z vyznamenání oceňující v padesátých letech jakoukoliv práci pro mír se v letech následujících stalo nejvyšší vyznamenání hnutí určené jeho zasloužilým pracovníkům a podporovatelům z řad vládnoucí strany.

Ve statutech Československých cen míru byla pravidelně zakotvena možnost ceny neudělit. Poprvé se tak stalo v roce 1952.⁴⁷⁴ V roce 1975 nebyla udělována Čs. cena míru za rok 1974, protože se v tomto roce udělovaly Pamětní medaile Světové rady míru v počtu 200 ks a plakety Čs. mírového výboru k 25. výročí založení světového a československého mírovému hnutí v počtu 1 500 ks. Znovu byla Československá cena míru udělena až v roce 1983. Na základě Zásad pro udělování vyznamenání v československém mírovém hnutí z roku 1978 mohla být Československá cena míru udělována nejdříve dva roky od udělení medaile československého mírového hnutí. Československá cena míru mohla být udělena také při příležitosti pracovních a životních výročí. V tomto případě byla stanovena nejnižší věková hranice padesáti let u životního a dvacet let u pracovního jubilea.⁴⁷⁵

Od roku 1950 do roku 1987 bylo Československou cenou míru vyznamenáno na 292 jednotlivců a kolektivů.⁴⁷⁶ Nejvíce cen připadá na rok 1970, kdy jich bylo uděleno více než padesát. Až do počátku osmdesátých let se ročně udílelo v průměru třicet cen. Naposledy

⁴⁷² K popisu proměny jednotlivých insignií viz Growka, Květoslav: Ocenění československého mírového hnutí.

⁴⁷³ NA, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 138, Informace o československé ceně míru z 31. 1. 1985.

⁴⁷⁴ Slovník mírového hnutí, s. 25.

⁴⁷⁵ NA, f. ČSMR II, kart. 2, Návrh zásad pro udělování vyznamenání v československém mírovém hnutí s platností od 1. 1. 1978, s. 7.

⁴⁷⁶ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 138, Seznam nositelů československé ceny míru.

došlo k udělení Československé ceny míru v roce 1989.⁴⁷⁷ Žádná z nástupnických organizací vzniklých po roce 1990 na tradici udělování ocenění za činnost ve prospěch míru již nenavázala.

⁴⁷⁷ NA, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 16, Mimořádná schůze předsednictva ČSMV 17. 11. 1989, Návrh obsahového a organizačního pojetí 2. plenárního zasedání ČSMV.

7. Nástin vývoje mírových organizací v Československu po roce 1956

Těžiště diplomové práce sice spočívá v popisu činnosti organizace v letech 1949–1956, ale ČSVOM své aktivity vyvíjel i v následujících letech. Konkrétně až do roku 1968, kdy jej nahradil ČSMV, který zanikl krátce po sametové revoluci. Cílem této kapitoly je tedy stručně nastínit další osudy československých mírových výborů a jejich nástupců. Vzhledem k tomu, že v předchozích kapitolách analyzuji prvních sedm let existence organizace s důrazem na vývoj vnitřní struktury a popis činnosti ČSVOM, rád bych v této kapitole popsal další vývoj mírových výborů takovým způsobem, aby čtenář získal základní představu o jejich dalších osudech, které dosud nebyly popsány.

Podobně jako v případě jiných organizací působících ve druhé polovině dvacátého století musel ČSVOM a jeho nástupce reagovat na některé změny ve společnosti (pražské jaro, sovětská okupace, normalizace a politické uvolnění druhé poloviny osmdesátých let). Mimoto se mírový výbor na rozdíl od jiných organizací musel vyrovnat se zapojením do aparátu NF, a také s tím, že od druhé poloviny osmdesátých let dvacátého století vznikají nezávislé mírové iniciativy a na jejich činnost musel výbor reagovat. A právě to, jak se organizace dokázala s těmito změnami vyrovnat a jak ovlivnily její fungování, představuje základní otázku, kterou jsem se při psaní této kapitoly snažil zodpovědět. Chronologickým mezníkem, který tuto kapitolu uzavírá, není pád komunistického režimu v Československu, ale zánik Informačního střediska mírových skupin a Fondu míru založené proto, aby mohly nově vzniklé spolky věnující se mírové problematice užívat majetek a peníze zrušeného ČSMV.

7.1. Činnost ČSVOM v letech 1957–1968

K zásadní změně dochází v roce 1959, kdy se výbor zaměřil hlavně na činnost směřující do zahraničí, která získala prioritu. Pravděpodobně z toho důvodu došlo ke zrušení okresních výborů obránců míru.⁴⁷⁸ Došlo rovněž ke zredukování počtu pracovníků aparátu Slovenského výboru obrancov mieru, což mělo za následek zásadní omezení jeho činnosti.⁴⁷⁹

Dodejme, že obě mírové organizace (ČSVOM a ČSMV) byly po celou dobu své existence velmi aktivní v mezinárodním mírovém hnutí. K jejich největšímu úspěchu patřilo podle představitelů a propagandistů československých mírových organizací prosazení návrhu, aby se vypuknutí 2. světové války (1. září) připomínalo jako Den boje proti nebezpečí

⁴⁷⁸ Neznamená to však, že by ČSVOM na aktivity v Československu zcela rezignoval, ale výrazně snížil počet pořádaných akcí.

⁴⁷⁹ NA, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 1, Stenografický zápis z plenárního zasedání ze dne 2. 4. 1968, s. 48.

vypuknutí nové světové války.⁴⁸⁰ Svůj návrh předložili zástupci ČSVOM na slavnostním zasedání SRM k desátému výročí vzniku Světového mírového hnutí ve Stockholmu.⁴⁸¹ Náš mírový výbor se ale nesnažil pouze o spolupráci se SRM či s jejími národními organizacemi. Již v roce 1959, ale zejména pak od roku 1960, soustavně navazoval kontakty se spolky, které se SRM nespolupracovaly. Zvláště se zaměřil na organizace z Německé spolkové republiky, Velké Británie, Itálie a ze severských států, přičemž k získání kontaktů využíval pobytu jejich čelných představitelů v Československu. Navazoval s nimi diskuse, využíval osobních kontaktů a pořádal kolokvia, na která zval zástupce těchto organizací. Podobně se v té době orientoval také Polský mírový výbor.⁴⁸²

Na počátku šedesátých let minulého století začala organizace pravidelně pořádat soutěž pracovních kolektivů o čestný název Obránců míru. Na tuto aktivitu bylo navázáno začátkem osmdesátých let. Tehdy mohly čestný název Mír propůjčit brigádě socialistické práce pouze za předpokladu, že daná brigáda není nositelem jiného čestného názvu a že úspěšně splnila socialistický závazek. Jestliže činnost brigád socialistické práce přestala odpovídat poslání a cílům hnutí, mírový název jim byl odebrán. V roce 1989 působilo v ČSSR 4 100 brigád nesoucích tento čestný titul.⁴⁸³ Nejlepším z nich ČSMV uděloval čestná uznání.⁴⁸⁴ Jejich předání se často spojovalo s významným výročím. Například u příležitosti 30. výročí vzniku světového mírového hnutí v roce 1979 tuto poctu obdržela Brigáda socialistické práce Mír Spojené kartáčovny Pelhřimov, dílna ploché štětce, za tyto aktivity: „Členky třináctičlenného kolektivu plní výkonnostní normy v průměru na 106,1 %. Pravidelně organizují přednášky, besedy k mezinárodně politické situaci a mírovým výročím. Na Fond solidarity odeslaly v roce 1984 270 Kčs. Na zlepšení životního prostředí odpracovaly 120 brigádnických hodin, odevzdaly 190 kg druhotných surovin a 20 kg léčivých rostlin. Pečují o mírovou nástěnku na závodech.“⁴⁸⁵

Již na konci padesátých, ale především v první polovině šedesátých let 20. století se v ČSVOM začal projevovat formalismus. Často se stávalo, že aparát nebyl schopný reagovat na rychle se měnící mezinárodně politickou situaci a zaujímat k ní stanovisko. Můžeme

⁴⁸⁰ Později přejmenován na Světový den míru.

⁴⁸¹ Novák, Vladimír: Abeceda mírového hnutí, s. 214.

⁴⁸² Pelikánová, Jaroslava: Poválečné mírové hnutí, s. 79.

⁴⁸³ NA, f. ÚV KSČ – dílčí fond předsednictvo ÚV KSČ, 138. schůze předsednictva ÚV KSČ dne 10. 11. 1989, bod 3. č. 8945, Postavení a úkoly československého mírového hnutí v naší společnosti, s. 3.

⁴⁸⁴ Novák, Vladimír: Abeceda mírového hnutí, s. 114-116.

⁴⁸⁵ NA, f. Česká mírová rada II (dále jen ČMR II), nezpracováno, kart. 30, Návrhy na udělení čestného uznání pracovním kolektivům u příležitosti 35. výročí vzniku světového a československého mírového hnutí. Návrhy a další písemnosti týkající se uvedené problematiky viz tamtéž, kart. 3.

rovněž souhlasit s konstatováním autorů publikace o mírovém hnutí v Západočeském kraji, že organizace podlela tendenci uzavírat se do sebe.⁴⁸⁶

7.2. V období pražského jara

Politické uvolnění v letech 1968–1969 umožnilo rozvoj spolkového života. Začaly vznikat nové organizace, které se staly prostředkem vzedmuté společenské aktivity. Čtvrtinu nově vzniklých spolků představovaly mládežnické organizace,⁴⁸⁷ ale často také docházelo k zakládání profesních⁴⁸⁸ či zájmových svazů.⁴⁸⁹ Na poli humanitárním a charitativním vznikla Společnost pro lidská práva a Sdružení přátel SOS dětské vesničky.⁴⁹⁰ Posledně zmiňovanou organizaci podporovala například Irena Svobodová, manželka tehdejšího prezidenta Ludvíka Svobody. Uvolnění poměrů v Československu vysvětluje skutečnost, že mezi nově založenými spolky nacházíme také spolek K 231 sdružující politické vězně padesátých let. Název odkazuje na číslo zákona, podle kterého je komunistická justice soudila.⁴⁹¹

Podobně jako další organizace také činnost ČSVOM ovlivnilo pražské jaro. V souvislosti s celkovou situací ve společnosti docházelo ve výboru ke kritice tamních poměrů. Ta vyvrcholila na plenárním zasedání dne 2. dubna 1968. Na začátku schůze přečetl profesor Jaroslav Martinic⁴⁹² z pověření redakční rady časopisu Mír dokument nazvaný

⁴⁸⁶ Z dějin mírového hnutí v Západočeském kraji. Plzeň 1987, s. 9.

⁴⁸⁷ Například: Pionýr, Junák, Juvena (Svaz mládeže československého venkova), Svaz klubů mládeže, Unie středoškoláků a učňů.

⁴⁸⁸ Například: Svaz českých knihovníků a informačních pracovníků, Český svaz stavebních inženýrů, Český svaz tlumočnicků a překladatelů či Svaz učitelů tance.

⁴⁸⁹ Například: Svaz českých křížovkářů a hádankářů, Český filumenistický svaz, Český bridžový svaz, Filmový klub a další.

⁴⁹⁰ Lašřovka, Marek – Lašřovková, Barbora – Rataj, Tomáš – Ratajová, Jana – Třikač, Josef: Pražské spolky, s. 67–68.

⁴⁹¹ Jednalo se o zákon na ochranu lidově demokratické republiky (č. 231/1948 Sb.). V devadesátých letech na činnost organizace navázala Konfederace politických vězňů.

⁴⁹² Profesor JUDr. Jaroslav Martinic (1909–1981), vystudoval právnickou fakultu UK. Již v době studií se začal angažovat v komunistickém hnutí. Od roku 1934 se stal soudním čekatelem u Okresního soudu v Uherském Hradišti, ale pro politické aktivity jej propustili. Až do roku 1945 pracoval jako koncipient u advokátních firem ve Zlíně a Olomouci. V roce 1945 se stal členem Městského národního výboru v Olomouci. Za únorového převratu 1948 jej zvolili předsedou AV NF v Olomouci. V květnu 1949 přešel na Ministerstvo zahraničních věcí a již od září tohoto roku byl jmenován vyslancem v Nizozemí, kde působil do června 1951. V listopadu následujícího roku odchází z Ministerstva zahraničních věcí. Pracoval na Univerzitě Palackého jako odborný asistent katedry marxismu. Od roku 1955 byl pak dočasně vedoucím odboru univerzit na ministerstvu školství. V září 1959 začal vyučovat na Vysoké škole ekonomické a o dva roky později jej jmenovali rektorem Univerzity 17. listopadu, kde přednášel politickou ekonomii. V letech 1961–1969 zastával funkci předsedy Československé společnosti pro mezinárodní styky a vedoucího Československého výkonného výboru Sdružení pro Spojené národy (WFUNA). Za své postoje při vpádu vojsk Varšavské smlouvy následovalo zbavení všech funkcí a penzionování. Viz Dejmek, Jindřich: Diplomacie Československa. Biografický slovník československých diplomatů (1918–1992), díl II. Praha

Prohlášení deseti členů redakční rady,⁴⁹³ ve kterém jeho autoři označili stav mírového hnutí za nevyhovující. Podle nich „...uprostřed toho kvasu a kolotání životodárné mízy vyvolaného našim československým jarem 1968, můžeme a musíme dělat zarmucující a bolestné zjištění, že mezi tím vším kypícím, vířícím a pulzujícím je jeden, řekl bych skoro takový suchý kmen, z něhož nic neraší a který jako by nežil. Je to ČSVOM. [...] Hlavní příčinou je jeho institucionalizace, jakož i koncepce, že i ono má být jakousi převodovou pákou a vykonavatelem usnesení, které přijímá někdo jiný. Je v této zemi zapotřebí pro vyjádření odporu proti válce nějakého úředního či jiného vrchnostenského povolení? [...] československé mírové hnutí přestalo být hnutím, [...] orgány se vlastně staly brzdou jeho činorodého rozvoje a zábranou toho, aby se svobodně a v plné šíři mohla projevit mírová vůle milionů občanů naší republiky a zaznít jejich autentický, nepřeváděný a nefiltrovaný hlas k závazným a pro život každého jedince i obou našich národů nanejvýš důležitým otázkám války a míru ve světě. [...] Direktivní řízení mírového hnutí, rozhodování shora o tom, co mírové hnutí smí a nesmí dělat a povýšenecké přehlížení a nedbání iniciativy zdola vedlo k stagnaci hnutí, k jeho sterilitě a k tomu, že se na mírových akcích aktivně nepodílely nejširší masy českého a slovenského lidu, zejména pak mládeže.“⁴⁹⁴ Autoři prohlášení požadovali, aby výbor vykonával samostatnou, na vládnoucí straně nezávislou činnost, a aby mohl v zahraničí prosazovat vlastní stanoviska, která by nemusela být v souladu s vládními usneseními.

V některých případech nebyla kritika deseti členů redakční rady oprávněná. Autoři například obvinili vedení organizace z nečinnosti a také z toho, že nezaujala stanovisko k lednovému plénu ÚV KSČ, na němž došlo k odvolání prvního tajemníka Antonína Novotného a jeho nahrazení Alexanderem Dubčekem. K moci se dostalo reformní křídlo KSČ a cesta k pražskému jaru tak byla otevřená... ČSVOM, ale změny hodnotilo kladně. Diskutovalo se o nich na společném zasedání předsednictev ČSVOM a Slovenského výboru obrancov mieru dne 19. února v Bratislavě, které svolali na počest 20. výročí vítězného února. Jaroslav Knobloch⁴⁹⁵ se o lednovém plenárním zasedání KSČ zmínil ve svém projevu:

2013, s. 487. V průběhu plenárního zasedání ČSVOM poskytl profesor Martinic rozhovor pro československou televizi. Viz: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/12030196645-priloha-tn/26853109891/>, staženo 6. 9. 2021

⁴⁹³ Jednalo se o: Vlastu Čermákovou, Vladimíra Dubského, Antonína Hötzela, Otu Kotíka, Jaroslava Martinice, Dobroslava Matějku, Miroslava Nováka, Josefa Pioreckého, Aloise Skalického, Bohumila E. Svobodu. Projednávání tohoto dokumentu bylo na program plenárního zasedání zařazeno dodatečně.

⁴⁹⁴ NA, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 1, Stenografický záznam z plenárního zasedání z 2. 4. 1968, s. 2.

⁴⁹⁵ Jaroslav Knobloch (1921–????) postupně absolvoval průmyslovou školu, obchodní akademii, Baťovu školu práce a vysokou školu politických nauk. Od roku 1937 začal pracovat u firmy Baťa ve Zlíně. V průběhu druhé světové války spolupracoval s domácím odbojem. Od roku 1942 až do konce války totálně nasazen jako kreslič u firmy Auto Union v Chemnitz, později v Praze. Po roce 1945 krátce pracoval ve Společnosti pro kulturní a hospodářské styky se SSSR, ale ještě v tomto roce, se stal novinářem. Od tohoto roku se datuje i jeho členství v KSČ. Postupně působil jako novinář v redakci Světa sovětů, Světa v obrazech, Praha – Moskva, ČTK a Nové doby.

„vytvářejí [se] předpoklady pro plně samostatné a iniciativní uplatnění všech svéprávných článků soustavy socialistického demokratického, [...] je třeba umožnit jednotlivým vrstvám a skupinám, aby uplatňovaly svůj hlas ve veřejném životě...“⁴⁹⁶ Dále autoři provolání z části nespravedlivě nařkli vedení ČSVOM z nečinnosti. Krátce po únorovém zasedání výboru totiž začala skupina kolem Iva Vasiljeva⁴⁹⁷ připravovat teze akčního programu a úpravu statutu. Uvažovalo se také o obnově okresních výborů, která byla projednána již na plenárním zasedání ČSVOM dne 19. února. Kritika minulé činnosti a snaha o změnu se u většiny účastníků dubnového pléna nesešla s pochopením. Navíc účastníci nedospěli k žádnému stanovisku, a to také proto, že řada z nich zasedání postupně opustila. Již o půl druhé bylo v sále přítomno pouze 73 osob ze 122, kolem páté hodiny zůstalo už jen 22 osob. Plénum nebylo usnášeníschopné a celé jednání tak vyznělo do ztracena...⁴⁹⁸

Dodejme, že kritika poměrů v ČSVOM nezazněla jen na republikové úrovni či na stránkách časopisu Mír, ale i na schůzích v krajích. Dne 11. dubna 1968 na plenárním zasedání KVOM v Plzni někteří účastníci v diskusi kritizovali podle nich nepromyšlené zrušení okresních výborů ČSVOM a špatnou práci s mládeží. Upozornili rovněž na dosavadní stagnaci mírového hnutí a také na to, že práce činníků mírového hnutí byla veřejnými činiteli podceňována.⁴⁹⁹

Krátké období pražského jara vedoucí představitelé ČSVOM využili k provedení zásadních změn. Předsednictvo se zabývalo především organizačními otázkami, zejména provedením federalizace (viz následující subkapitola), obnovením okresních výborů či vypracováním akčního programu a nového statutu mírového hnutí. Slibně se rozvíjející činnost však přerušila sovětská okupace.

7.3. V srpnových dnech

Po okupaci ČSSR vojsky Varšavské smlouvy vyjádřil výbor s tímto krokem nesouhlas a snažil se podporovat prezidenta republiky a vládu. Pracovníci sekretariátu ČSVOM vydali

V roce 1953 zvolen generálním tajemníkem Mezinárodní organizace novinářů. Jako tajemník působil v ČSVOM od roku 1964. Viz NA, f. Archiv Syndikátu novinářů, členská evidence vyřazení – vyloučení (50. – 60. léta), Spis Jaroslava Knoblocha.

⁴⁹⁶ Postavení a úloha čs. mírového hnutí v současném období (z vystoupení tajemníka ČSVOM soudruha Jaroslava Knoblocha). Mír, ročník 15, 1968, č. 3, s. 14.

⁴⁹⁷ Prom. filolog Ivo Vasiljev, CSc. (1935–2016), zakladatel vietnamistiky na Filosofické fakultě UK. Podílel se na překladu Máchova Máje do vietnamštiny. Viz Vasiljev, Ivo: Život s více jazyky. Jazyková autobiografie. Praha 2011.

⁴⁹⁸ NA, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 1, Příloha k zápisu z plenárního zasedání ze dne 24. 11. 1969 - Zpráva o činnosti československého mírového hnutí 1968–1969, s. 3.

⁴⁹⁹ Z dějin mírového hnutí v Západočeském kraji, s. 9.

tiskem pět dokumentů, ve kterých jménem výboru odsoudili sovětskou okupaci.⁵⁰⁰ Na jednání užšího předsednictva dne 29. srpna 1968 materiály dodatečně schválili.⁵⁰¹

Podporu vedoucím představitelům vyjádřili mimo jiné prostřednictvím Československých cen míru. V roce 1968 ji obdržel Ludvík Svoboda, Alexander Dubček,⁵⁰² kolektivy pracovníků československého rozhlasu⁵⁰³ a československé televize.⁵⁰⁴ K rozhodnutí o udělení toho ocenění došlo spontánně na schůzi užšího předsednictva ČSVOM dne 29. srpna 1968. Na jednání padl návrh nominovat na Nobelovu cenu míru prezidenta Ludvíka Svobodu a prvního tajemníka ÚV KSČ Alexandera Dubčeka.⁵⁰⁵ Již na následující schůzi užšího předsednictva dne 23. září však došlo k přehodnocení stanoviska. Přítomní vyslechli informaci o jednání na ústředním výboru KSČ, kde jim bylo doporučeno ceny rozhlasovým a televizním pracovníkům zatím neudělovat, návrhy na Nobelovy ceny míru nezasílat, Alexandra Dubčeka raději neocenit vůbec a prezidentu Svobodovi udělit Československou cenu míru.⁵⁰⁶ Konečné rozhodnutí padlo na ustavující konferenci ČSMV ve dnech 1. – 2. prosince 1968. Při hlasování o cenách pracovníkům televize a rozhlasu se pět přítomných členů zdrželo. Celkem tehdy nejvyšší ocenění mírového hnutí převzalo z rukou předsedy Josefa Lukáše⁵⁰⁷ na padesát osob a organizací včetně Ludvíka Svobody a Alexandera Dubčeka.⁵⁰⁸

⁵⁰⁰ Jednalo se o tyto dokumenty: Prohlášení ČSVOM ze dne 21. 8. 1968, Výzva SRM ze dne 22. 8. 1968, dopis Sovětskému výboru obránců míru ze dne 23. 8. 1968, Prohlášení ČSVOM ze dne 29. 8. 1968. Mimo výše uvedených dokumentů vydali také cyklostylovaný text nazvaný Československo 1968 (souhrn faktů od ledna do září 1968) – dokument je uložen: NA, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 1. Další výše uvedené dokumenty se nedochovaly.

⁵⁰¹ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 10, Zápis ze zasedání užšího předsednictva ze dne 29. 8. 1968.

⁵⁰² Oba jmenovaní obdrželi Československou cenu míru „za zásluhy o mír a o mírový rozvoj československé socialistické republiky“. Viz NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 60, Návrhy na udělení československých cen míru za rok 1968, s. 1.

⁵⁰³ Československá cena míru byla udělena kolektivu pracovníků československé televize na Slovensku a kolektivu pracovníků československé televize v Čechách.

⁵⁰⁴ Udělili ji kolektivu pracovníků československého rozhlasu na Slovensku a kolektivu pracovníků československého rozhlasu v Čechách. Výše uvedené kolektivy cenu obdržely „za statečnost a obětavost, kterou projevil v nejtěžších chvílích naší země. Svým rozvážným postojem přispěl k uklidnění situace a svojí podporou legálních státních a stranických činitelů pomohl zajistit mír a podmínky pro další rozvoj socialismu a demokracie v naší společnosti“. Viz NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 60, Návrhy na udělení Československých cen míru za rok 1968, s. 1.

⁵⁰⁵ NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 10, Zápis ze zasedání užšího předsednictva ČSVOM 29. 8. 1968.

⁵⁰⁶ Tamtéž, zápis ze zasedání užšího předsednictva ČSVOM 23. 9. 1968. Mimo tohoto ocenění byl Svoboda nositelem dalších ocenění mírového hnutí. Jednalo se o Medaili Joliotta Currie (udělovaná SRM), kterou mu předali v roce 1974 k 25. výročí světového mírového hnutí a Leninovou cenou míru udělenou Sovětským mírovým výborem.

⁵⁰⁷ Prof. MUDr. Josef Lukáš, DrSc. (1902–1975) gynekolog a průkopník českého porodnictví. Absolvent lékařské fakulty, na které od roku 1937 vyučoval. V letech 1945–1946 se podílel na budování III. gynekologicko-porodnické kliniky lékařské fakulty UK v Praze. Od roku 1948 až do roku 1970 vykonával funkci přednosta II. gynekologicko-porodnické kliniky lékařské fakulty (od roku 1953 fakulta všeobecného lékařství). Do KSČ vstoupil v roce 1948. Manžel herečky Boženy Půlpánové (1900–1968), která byla od roku 1928 stálou členkou

Okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy odsoudilo několik mírových výborů, zejména ze západních zemí. Podpory se ale našemu výboru nedostalo od SRM. Ta na dopis od ČSVOM zareagovala prohlášením, v němž výbor vyzýval, aby do událostí nezasahovali a snažili se o zklidnění situace.⁵⁰⁹ Dále se SRM obrátila ke všem mírovým organizacím s prosbou, aby „*se postavily proti činům ze strany imperialistických sil a reakce k využití událostí v Československu pro rozdělení Evropy, posílení militaristických a revanšistických sil v západním Německu.*“⁵¹⁰ ČSVOM na prohlášení reagovalo požadavkem, aby SRM odsoudila okupaci a publikovala stanovisko našeho výboru. K tomu ze strany SRM podle Jiřího Štěpanovského nedošlo.⁵¹¹

Do srpnových událostí se aktivně zapojili také někteří členové ČSVOM, které za tyto aktivity později vyloučili. Nejznámější je případ Emila Zátopka, který ale ve výboru nebyl v šedesátých letech příliš aktivní – schůzi předsednictva ČSVOM se účastnil jen výjimečně. Podporoval demokratické křídlo strany a za okupace vojsky Varšavské smlouvy v srpnu 1968 se účastnil protestů v ulicích. Nebyl sám; řada osob proti srpnové okupaci aktivně protestovala ve svém regionu. Například na Královéhradecku se angažovala MUDr. Božena Votrubová, která překládala protisovětské materiály a uveřejňovala je v krajském rozhlasu a regionálním tisku.⁵¹²

7.4. Federalizace ČSVOM

Krizový rok 1968 se stal posledním rokem existence ČSVOM. Jeho zrušení souviselo s federalizačním procesem, který se později nevyhnul ani dalším organizacím a spolkům s celostátní působností. ČSVOM byl dokonce jeden z prvních, kdo provedl federalizaci svých vrcholných grémíí.⁵¹³ V tomto ohledu představuje opravdovou výjimku.

čino hry Národního divadla. Viz Tomeš, Josef a kol.: Český bibliografický slovník XX. století, díl II. Praha 1999, s. 294.

⁵⁰⁸ Celkem bylo přijato 55 návrhů, z nich padesáti udělili československou cenu míru. Pěti navrženým měla být cena udělena až v následujícím roce. Viz NA, f. ČSVOM, nezpracováno, kart. 60, Přehled osob navržených na Československou cenu míru, s. 1. Dále Růžička, Daniel: Mírovou cenu 1968 obdrželi redaktori rozhlasu a televize, dostupné online: <https://cz.ejo-online.eu/5822/nova-media-a-web-2-0/mirovou-cenu-1968-obdrzeli-redaktori-rozhlasu-a-televize>, staženo 20. 2. 2022.

⁵⁰⁹ Text dopisu se nepodařilo v písemnostech ČSVOM a ČSMV dohledat.

⁵¹⁰ NA, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 1, Příloha k zápisu z plenárního zasedání ze dne 24. 11. 1969 - Zpráva o činnosti československého mírového hnutí 1968–1969, s. 8.

⁵¹¹ Drulák, Petr – Kratochvíl, Petr a kol.: 50 let českého výzkumu mezinárodních vztahů: od ÚMPE k ÚMV, Praha 2007, s. 261. Dostupné online <https://www.dokumenty-iir.cz/Knihy/50let.pdf>, staženo 14. 7. 2022.

⁵¹² Tamtéž, kart.2, Stenografický zápis z plenárního zasedání ze dne 6. 7. 1970, s. 2/13.

⁵¹³ K 20. výročí vzniku světového mírového hnutí, s. 11. Sr. Štér, Roman: Československý výbor obránců míru a Československý mírový výbor v letech 1949–1989. In: Paginae historiae (sborník Národního archivu), č. 26/2, Praha 2018, s. 251-252. Například federalizace Československého svazu žen proběhla v lednu roku 1969. Český svaz žen byl založen na ustavujícím sjezdu ve dnech 19. – 21. ledna 1969. Ke vzniku Slovenského svazu žien

Vlastní federalizační proces v ČSVOM odstartovalo ustavení republikových orgánů: ČMR (se sídlem v Brně) a SMR, která vznikla ze Slovenského výboru obrancov mieru.⁵¹⁴ K završení tohoto procesu došlo na ustavující konferenci ve dnech 1. – 2. prosince 1968 kde delegáti zvolili federální orgán čs. mírového hnutí – ČSMV.⁵¹⁵ Proběhla rovněž volba nového předsedy. Stávající předseda ČSMV Josef Macek,⁵¹⁶ který v roce 1966 nahradil ve funkci Jana Mukařovského, byl prý velmi pracovně zaneprázdněn, a proto se rozhodl nekandidovat.⁵¹⁷ Na ustavující konferenci dokonce dosadili do čela organizace dva předsedy,⁵¹⁸ a to JUDr. Jiřího Štěpanovského⁵¹⁹ (zástupce ČMR) a prof. Viliama Thurzo⁵²⁰ (zástupce SMR).⁵²¹ Štěpanovský a Thurzo však působili ve svých funkcích krátce. Za své postoje při sovětské okupaci byli z ČSMV o rok později vyloučeni. K odklonu od paritního zastoupení došlo až v roce 1975, kdy v devadesátičlenném výboru bylo jen 34 zástupců ze

došlo na konferenci, která proběhla ve dnech 30. – 31. ledna. Viz Bartoň, Jiří: *Ženy a československý svaz žen*, Praha 2012, s. 29. Dostupné online: https://csz.cz/wpcontent/uploads/2020/09/zeny_a_csz-compressed.pdf, staženo 13. 6. 2022.

⁵¹⁴ K 20. výročí vzniku světového mírového hnutí, s. 11. Předsedou ČMR zvolili Antonína Stejskala, který funkci zastával až do roku 1989. V čele SMR stanul jako její první předseda prof. Dalibor Krno. V roce 1975 byl nahrazen prof. MUDr. Viliamem Thurzem, který funkci vykonával do roku 1984. Novým předsedou se pak stal prof. JUDr. Juraj Cúth, DrSc.

⁵¹⁵ Koukal, Milan (eds.): *Dokumenty mírového hnutí 2 (1958–1972)*, Praha 1982, s. 23.

⁵¹⁶ Akademik Josef Macek (1922–1991), historik a politik KSČ. Vystudoval historii na Filozofické fakultě UK a Státní školu archivní. V roce 1952 je zvolen ředitelem Historického ústavu ČSAV, kterou zastával až do roku 1970. Již v roce 1945 se Josef Macek stal členem KSČ. Od roku 1963 byl členem Ideologické komise ÚV KSČ a o rok později ho zvolili poslancem Federálního shromáždění. Po abdikaci Antonína Novotného v roce 1968 se připojuje k reformnímu křídlu a po vstupu vojsk Varšavské smlouvy se staví proti okupaci ČSSR. Jako ředitel Historického ústavu ČSAV umožnil zpracování a vydání tzv. Černé knihy (Sedm pražských dnů, 21. – 27. 8. 1968) o srpnových událostech a v říjnu 1968 odmítl v parlamentu hlasovat pro smlouvu o dočasném pobytu vojsk. Tyto kroky ho posléze stojí jak politické funkce, tak členství v ČSAV. Následující léta působil v Ústavu pro jazyk český a od roku 1975 pak v Archeologickém ústavu ČSAV. Po roce 1989 se Macek opět stává členem ČSAV. Viz Tomeš, Josef a kol.: *Český bibliografický slovník XX. století, díl II.* Praha 1999, s. 301-302.

⁵¹⁷ NA, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 1, Příloha k zápisu z plenárního zasedání ze dne 24. 11. 1969 – Zpráva o činnosti československého mírového hnutí 1968–1969, s. 12.

⁵¹⁸ Oficiální označení jejich funkcí znělo předseda ČSMV z ČSR a předseda ČSMV z SSR.

⁵¹⁹ JUDr. Jiří Štěpanovský, CSc. (1925–2017), vyučoval dějiny mezinárodních vztahů na Vysoké škole politických a hospodářských věd, poté pracoval v asijském odboru Ministerstva zahraničních věcí. V letech 1957–1969 působil jako vedoucí oddělení rozvojových zemí Ústavu pro mezinárodní politiku a ekonomii. V roce 1968 vyučoval jako hostující profesor politických věd na North-Western University v Chicagu. V letech 1970–1989 zaměstnán mimo svůj obor, a to jako referent v podniku Transporta, právník v Lidovém spotřebním družstvu Jednota Praha–západ a vedoucí právník Výzkumného a vývojového ústavu stavebního. Po listopadových událostech je mu umožněno působit ve svém oboru. V letech 1990–1991 pracoval v Ústavu mezinárodních vztahů jako zástupce ředitele. Byl spoluzakladatelem a předsedou České atlantické komise. Viz Drulák, Petr – Kratochvíl, Petr a kol.: *50 let českého výzkumu mezinárodních vztahů: od ÚMPE k ÚMV.* Praha 2007, s. 145. <https://www.iir.cz/vzpominka-na-pana-doktora-stepanovskeho>, staženo 14. 7. 2022.

⁵²⁰ Akademik, MUDr. Viliam Thurzo, DrSc. (1912–1984) vystudoval medicínu na Lékařské fakultě UK v Bratislavě. Iniciátor onkologického výzkumu na Slovensku. Ředitel ústavu experimentální onkologie Slovenské akademie věd, současně vedoucí Katedry onkologie, radiologie a nukleární medicíny Lékařské fakulty UK v Bratislavě. Působil také jako expert Světové zdravotnické organizace. <https://www.osobnosti.sk/osobnost/viliam-thurzo-1799>, staženo 23. 11. 2022.

⁵²¹ NA, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 1, Příloha k zápisu z plenárního zasedání ze dne 24. 11. 1969 – Zpráva o činnosti československého mírového hnutí 1968–1969, s. 12.

Slovenska.⁵²² V rámci federalizace došlo k zrušení užšího předsednictva a počet členů předsednictva zredukovali na šestnáct.⁵²³ V ČSMV se důsledně uplatňovalo paritní zastoupení ve federálním orgánu.

Federalizace celostátních organizací a svazů probíhala v Československu ve dvou obdobích. V prvním, vymezeném lety 1969–1970, vznikly vedle již existujících organizací samostatné republikové svazy. Tyto republikové svazy pozbyly v letech 1973–1975 právní suverenity. Podobně tomu bylo například u Svazu družstevních rolníků, Svazu protifašistických bojovníků a také u Československého červeného kříže. Druhý způsob, aplikovaný v letech 1970–1971, je charakteristický tím, došlo ke zrušení celostátního svazu. Náhradou vznikly národní, zcela suverénní organizace. Ty existovaly pouze krátce; již v roce 1975 byl nad nimi zřízen střešový orgán v podobě federálního výboru. Národní svazy nezaknily, ale přenechaly federálním organizacím koordinační úlohu. Popisovaný způsob se aplikoval například u Československého svazu žen.⁵²⁴

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že federalizace vrcholných orgánů mírového hnutí představovala specifickou záležitost. Tato akce rovněž umožnila obnovení okresních výborů, a tím i rozšíření činnosti. Inspirací pro tehdejší organizační změny se stal Ústavní zákon č. 1943/1968 Sb. o československé federaci z 27. října, který vešel v platnost k 1. lednu 1969.

7. 5. Normalizace

Po srpnových událostech roku 1968 docházelo v ČSSR postupně ke změně poměrů, které se nevyhnuly ani spolkům či dobrovolným organizacím. Slibně se rozvíjející spolkový život v rámci pražského jara nastupující normalizace utlumila. Navíc docházelo k postupnému rušení spolků.⁵²⁵ U těch, které i po nástupu normalizace dále působily, vyvinula KSČ tlak na to, aby se od svých aktivit v období pražského jara a při srpnových událostech minulého roku distancovaly. V případě mírových organizací k tomu došlo na jednání předsednictva ČSMV dne 4. listopadu 1969.⁵²⁶

O dvacet dní později proběhly první personální změny. Na mimořádném zasedání dne 25. listopadu 1969 se projednávala rezignace vedoucích představitelů. Svých funkcí se museli

⁵²² NA, f. ÚV KSČ – dílčí fond sekretariát ÚV KSČ, 143. schůze sekretariátu ÚV KSČ ze dne 11. 2. 1975, Obsahové a kádrové zajištění celostátní konference čs. mírového hnutí, příloha č. IV – návrh na složení ČSMV, s. 1.

⁵²³ Tamtéž, Stenografický zápis z jednání stranické skupiny ČSMV ze dne 24. 11. 1969, Zpráva o činnosti československého mírového hnutí 1968–1969, s. 2.

⁵²⁴ Laštkovka, Marek – Laštkovková, Barbora – Rataj, Tomáš – Ratajová, Jana – Třikač, Josef: Pražské spolky, s. 69.

⁵²⁵ Tamtéž, s. 69.

⁵²⁶ NA, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 1, Stenografický záznam ze schůze stranické skupiny ze dne 25. 11. 1969, vystoupení profesora Lukáše, s. 6/4.

zdat předseda ČSMV z ČSR Jiří Štěpanovský, vedoucí tajemník Josef Knobloch a člen předsednictva Josef Macek. Nově zvoleným předsedou se stal prof. MUDr. Josef Lukáš, DrSc., který byl v mírovém hnutí aktivní od jeho založení.⁵²⁷ Pro předsednictvo KSČ představoval „záruku správné aplikace závěrů XIV. sjezdu KSČ v podmínkách československého mírového hnutí.“⁵²⁸ Vedoucího tajemníka Josefa Knoblocha ve funkci nahradil Václav Vyšohlíd.⁵²⁹ Účastníci zasedání schválili text dopisu, ve kterém vyjádřili podporu ÚV KSČ: „Československý mírový výbor se jednoznačně hlásí k současné politické linii Ústředního výboru KSČ a zavazuje se, že ji bude všemožně podporovat. Základem veškeré činnosti [...] v oblasti zahraničně politické, i mezi našimi pracujícími bude v nastávajícím období realizační směrnice ÚV KSČ z května 1969 a zářijové rezoluce ÚV KSČ [...] budeme napomáhat mobilizaci všech našich občanů k tvůrčí mírové práci zájmu konsolidace a další výstavby naší vlasti i k jejich sjednocování v duchu zásad socialistického internacionalismu a vlastenectví.“⁵³⁰

Čistky se naplno rozeběhly až v roce 1970. Z pléna byli tehdy vyloučeni: Jiří Hájek, Adolf Hoffmeister, Miroslav Hrabal, Elmar Klos,⁵³¹ Julius Kozma, Jaroslav Knobloch, Jiří Poláček, MUDr. Božena Skrbková, Jiří Štěpanovský, Jozef Trokan,⁵³² Zbyněk Vokrouhlický,

⁵²⁷ Tamtéž, Příloha k zápisu z plenárního zasedání ze dne 25. 11. 1969 – návrh na předsedu ČSMV z ČSR, s. 1. Do této funkce byl zvolen ještě na celostátních konferencích ČSMV, konaných 16. 12. 1970 a 15. 2. 1975.

⁵²⁸ Tamtéž, s. 1.

⁵²⁹ Doc. Václav Vyšohlíd, CSc. (1910–1989) působil v mírovém hnutí od roku 1949, dva roky byl členem výboru ČSVOM a na konci šedesátých let byl členem mírové v Praze. Absolvoval Husovu fakultu a filozofickou fakultu UK. V letech 1939–1949 jako evangelický duchovní působil na několika farnostech v Čechách i na Moravě. Krátce pracoval, jako redaktor časopisů Rozsévač a Český zápas. Pak působil na církevním úřadě a na ÚV NF v tiskovém odboru a také coby ředitel rozhlasu v Jihlavě. Již v roce 1945 vstupuje do KSČ. Na konci šedesátých let působil jako docent sociologie marxismu na Vysoké škole ekonomické v Praze. Publikoval články a studie na téma vliv buržoazních ideologií na činnost socialistických států. Pro výkon funkce vedoucího tajemníka ČVOM, kterou vykonával od roku 1969 do odchodu do důchodu v roce 1975, byl velmi dobře jazykově vybavený, hovořil rusky, německy, anglicky a francouzsky. V některých materiálech ČSVOM uváděn jako Vošohlíd. Viz <https://www.knihovny.cz/Record/auth.AUT10-000042261>, staženo 24. 5. 2021; dále NA, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 1, příloha 3 a k zápisu z plenárního zasedání ČSMV ze dne 25. 11. 1969 - návrh na vedoucího tajemníka ČSMV a NA, f. ÚV NF ČSR, nezpracováno, Osobní spisy pracovníků ČSMV, Osobní spis Václava Vyšohlída.

⁵³⁰ NA, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 1, Příloha ke stenografickému zápisu z plenárního zasedání ze dne 25. 11. 1969 – koncept dopisu ÚV KSČ. Podobné formulace nacházíme v usnesení ze zasedání. Viz tamtéž.

⁵³¹ Elmar Klos (1910–1993) filmový režisér a scénárista. Za německé okupace zapojen do ilegální organizace filmových pracovníků. Po válce se stal jedním z organizátorů znárodnování československého filmu. Po roce 1945 jmenován ředitelem Krátkého filmu Praha. Byl jim až do roku 1948, kdy přechází jako vedoucí tvůrčí skupiny a scénárista do Studia hraných filmů Barrandov. V sedmdesátých letech byl pro své aktivity v roce 1968 vyhozen z Československého státního filmu i FAMU. Na FAMU se vrací jako profesor na počátku devadesátých let. Viz Tomeš, Josef a kol.: Český bibliografický slovník XX. století, díl II. Praha 1999, s. 81-82.

⁵³² Prof. Jozef Trokan (1919–2002) v roce 1945 vystudoval fakultu stavebního inženýrství Slovenské vysoké školy technické v Bratislavě, kde následně působil jako pedagog. Specializoval se na betonové konstrukce a mostní konstrukce z betonu. Od roku 1966 byl členem ÚV Komunistické strany Slovenska. Od dubna do prosince 1968 jmenován ministrem stavebnictví ve vládě Oldřicha Černíka. Zúčastnil se mimořádného zasedání Bezpečnostní rady Organizace Spojených národů při jednání o obsazení Československa vojsky Varšavské smlouvy ve dnech

PhDr. Božena Votrubová, Ladislav Zajac a Emil Zátopek.⁵³³ Výčet jmen není pravděpodobně úplný.⁵³⁴ U řady osob uvedených v zápise ze zasedání není totiž zcela jisté, zda k jejich vyloučení skutečně došlo. Čistky se odehrály i v krajích a okresech. Vyloučení z ČSVM předcházelo stranické šetření. Když dotyčného vyloučili, doporučili mu rezignovat na funkce ve všech organizacích, kde působil. Rezignace se zasílaly písemně. Skutečný důvod, proč dotyčný musel odstoupit, dopisy neobsahují. Pisatelé ukončení činnosti často zdůvodňovali zdravotními problémy.⁵³⁵ Osoby, které odmítly na své funkce rezignovat, byly vyloučeny.

Aktivita československých mírových organizací zhodnotila Zpráva o činnosti čs. mírového hnutí v letech 1968–1969.⁵³⁶ Na základě této analýzy došlo ke zrušení některých rozhodnutí orgánů ČSVOM. Nejvíce autorům zprávy vadilo udělení Československé ceny míru kolektivům pracovníkům československého rozhlasu a televize za činnost v srpnových dnech roku 1968.⁵³⁷ Dalším velkým hříchem ČSVOM se stalo snížení příspěvku na činnost SRM. Podrobnosti o tom zaznamenal na stránkách svých vzpomínek Jiří Štěpanovský: „*Ve svém programovém projevu jsem neopomenul kritizovat SRM, která ignorovala naši kritiku srpnové intervence a smiřuje se s nezákonným a svévolným používáním síly v mezinárodních vztazích. S velkým porozuměním přijali také delegáti konference návrh J[osefa] Knoblocha, aby ČSMV zkrátil na čtvrtinu svůj devizový příspěvek sekretariátu SRM. Při pozdějším jednání se Sovětským mírovým výborem mi bylo velmi vyčítáno, že do ČSMV nebyli zvoleni*

21. - 24. 8. 1968, na kterém velvyslanec SSSR v OSN (Jakov Malik) zdůvodňoval invazi tím, že byla uskutečněna na pozvání politických představitelů, které si Českoslováci zvolili za dělnicko-rolnickou vládu. Byl to právě Trokan a zástupce velvyslance v OSN Ján Mužík, kteří popřeli existenci pozvání. Podobně se zachoval dne 24. 8. 1968 tehdejší československý ministr zahraničí Jiří Hájek. Pravděpodobně tyto aktivity stály jak Trokana, tak Hájka vyloučení z KSČ a místa v předsednictvu ČSMV. Dodejme, že Trokan působil až do roku 1986 na Slovenské vysoké škole technické v Bratislavě. Viz Koloc, Tomáš: Dr. Polreich, v roce 1968 první tajemník naší mise při OSN: Na zasedání RB OSN o srpnové okupaci nás, obhájce pražského jara, překřikovali i lidé z tamní ukrajinské a běloruské mise. Média nás překřikují dodnes. Kulturní noviny 2018, č. 34. Dostupné online: <https://www.kulturni-noviny.cz/nezavisle-vydavatelске-a-medialni-druzstvo/archiv/online/2018/34-2018/dr.-polreich-v-roce-1968-prvni-tajemnik-nasi-mise-pri-osn-na-zasedani-rb-osn-o-srpnove-okupaci-nas-obhajce-prazskeho-jara-prekrikovali-i-lide-z-tamni-ukrajinske-a-beloruske-mise.-media-nas-prekrikuji-dodnes>, staženo 24. 6. 2022.

⁵³³ V materiálech týkajících se vyloučení jednotlivých osob jsou uvedena pouze jejich příjmení. Křestní jména byla doplněna na základě seznamů členů ČSVOM a ČSMV. Viz NA, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 127.

⁵³⁴ NA, f. ÚV NF ČSSR, nezpracováno, kart. 47, Informace o jednání na ÚV NF ČSSR o situaci v československém mírovém hnutí ze dne 16. 6. 1970, s. 1-2, dále NA, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 10, Stenografický zápis ze zasedání předsednictva ze dne 6. 7. 1970, s. 2/3.

⁵³⁵ Takto učinila například Božena Votrubová, ta ve svém rezignačním dopise uvedla: „*lituji, že se nemohu účastnit schůze předsednictva 6. 7. t[ohoto] r[oku]. Dnešním dnem nastupuji na léčení v Karlových Varech. Zároveň oznamuji, že ze zdravotních a rodinných důvodů rezignuji na všechny funkce v ČSMV. Přeji Vám hodně úspěchů v další práci.*“ Rezignační dopisy, Miroslava Hrabala, Júlia Kozmy, Boženy Votrubové a Ladislava Zajace tvoří přílohu k zápisu ze zasedání předsednictva ze dne 6. 7. 1970. Viz NA, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 10, Zápisy ze zasedání předsednictva 1970.

⁵³⁶ Tamtéž, Příloha ke stenografickému zápisu z plenárního zasedání ze dne 24. 11. 1969 – Zpráva o činnosti československého mírového hnutí 1968–1969, s. 8.

⁵³⁷ Autoři textu nejsou uvedeni.

*někteří nejvěrnější přátelé SSSR v čele s Gustou Fučíkovou.*⁵³⁸ Dodejme, že se jednalo se o částku, která nebyla hrazena z financí výboru, ale peníze byly uvolňovány ze státního rozpočtu. Tedy orgány ČSMV neměly právo výši příspěvku měnit.⁵³⁹ Ke zrušení rozhodnutí o snížení příspěvku a odnětí cen míru pracovníkům rozhlasu a televize došlo na plenárním zasedání ČSMV dne 25. listopadu 1969.⁵⁴⁰ Pečeť doby svého vzniku nesl podle normalizačního vedení organizace také akční program⁵⁴¹ a statut mírového hnutí.⁵⁴² U obou textů byla provedena revize a pasáže, které změněné situaci neodpovídaly, pracovníci aparátu přepracovali. Dokonce k tomuto účelu byla zřízena komise zodpovědná za jejich úpravu.

Důležitým krokem, od kterého si vládnoucí strana slibovala posílení svého vlivu v ČSMV, se stalo zřízení stranické skupiny. Tu tvořili všichni členové KSČ působící v organizaci. Komunisté se měli před každým zasedáním sejít a domluvit se na společném stanovisku, které se následně snažili prosadit. Stranické skupiny se obnovovaly, popřípadě zřizovaly na základě usnesení ÚV KSČ z 20. května 1969. V období pražského jara totiž většina z nich přestala vyvíjet činnost.⁵⁴³ První zasedání stranické skupiny ČSMV se konalo 24. listopadu 1969, kde došlo k volbě předsedy stranické skupiny⁵⁴⁴ a čtyř členů vedení.

7. 6. ČSMV jako součást NF

K zásadní změně v organizační struktuře výboru došlo v roce 1975. Od té doby ČSMV přestal existovat jako samostatná organizace a stal součástí NF jako jeden z jejich specializovaných výborů.⁵⁴⁵ Sekretariáty ČSMV, ČMR a SMR zrušeny nebyly, ale staly se součástí aparátu NF.⁵⁴⁶ Díky tomuto rozhodnutí ztratil výbor svoji právní suverenitu. Bez jakýchkoliv změn zůstalo působení ČSMV vůči zahraničí, kde měl vystupovat jako doposud.⁵⁴⁷ Funkcionáři mírových organizací se stali zaměstnanci NF⁵⁴⁸ a financování orgánů mírového hnutí se

⁵³⁸ Druhá, Petr – Kratochvíl, Petr a kol.: 50 let českého výzkumu mezinárodních vztahů: od ÚMPE k ÚMV, Praha 2007, s. 261. Dostupné online <https://www.dokumenty-iir.cz/Knihy/50let.pdf>, staženo 14. 7. 2022.

⁵³⁹ NA, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 1, Stenografický záznam z jednání stranické skupiny ve dne 24. 11. 1969, vystoupení profesora Lukáše, s. 7/1.

⁵⁴⁰ Tamtéž, Stenografický záznam ze schůze stranické skupiny ze dne 25. 11. 1969, Vystoupení profesora Lukáše, s. 6/4, dále tamtéž, Usnesení z plenárního zasedání 25. 11. 1969.

⁵⁴¹ Akční program byl vypracován až v roce 1968.

⁵⁴² Jednalo se o statut ČSMV z roku 1968.

⁵⁴³ V případě mírových organizací nemáme informace o existenci stranické skupiny před rokem 1969.

⁵⁴⁴ Funkci svěřili Jaroslavu Stejskalovi, který současně zastával funkci předsedy ČMR.

⁵⁴⁵ Podobné postavení v rámci struktury NF měly Výbor pro evropskou bezpečnost a spolupráci a Výbor solidarity s národy Asie, Afriky a Latinské Ameriky.

⁵⁴⁶ 30 let světového a československého mírového hnutí, II. část (1963–1979). Praha 1979, s. 24.

⁵⁴⁷ Tamtéž, s. 6.

⁵⁴⁸ Funkcionáři ČSMV se stali členy ÚV NF ČSSR. Úřadující místopředseda ČSMV Josef Mudroch se stal členem sekretariátu ÚV NF ČSSR. Předseda ČSMV Josef Lukáš se stal členem předsednictva ÚV NF ČSSR. Pracovníci

hradilo z rozpočtu NF.⁵⁴⁹ V tomto roce došlo rovněž k poslední změně na postu předsedy organizace. Po smrti Josefa Lukáše zvolili na rozšířeném plenárním zasedání dne 8. července 1976 předsedou akademika Bedřicha Švestku,⁵⁵⁰ který ve funkci setrval až do roku 1989. Stal se tak posledním a nejdéle úřadujícím předsedou v dějinách organizace. Poslední změnou, která v rámci začlenění ČSMV do struktury NF proběhla, bylo přemístění sídla ČMR z Brna do Prahy.

Zařazení do NF bylo projednáno na celostátní konferenci československého mírového hnutí 15. února 1975.⁵⁵¹ Jednalo se o poslední konferenci. Po roce 1975 se konala pouze plenární zasedání, popřípadě rozšířená plenární zasedání. Protože výbor přestal organizovat konference, docházelo od roku 1980 k personální obměně kooptováním nových členů, popřípadě ke zproštění členství některých stávajících členů na plenárních zasedáních. Například na plenárním zasedání ČSMV dne 26. května 1988 došlo ke kooptaci třinácti osob, dvě osoby byly naopak členství zproštěny.⁵⁵² Jako nejčastější důvod je uváděn odchod do důchodu či zdravotní důvody.⁵⁵³

Vztahy mezi NF a orgány mírového hnutí v Československu prošly složitým vývojem, který byl završen tím, že se ČSMV stal součástí NF.⁵⁵⁴ Připomeňme si, že po celou dobu existence mírových organizací docházelo k úzké spolupráci mezi nimi a NF. Vzájemné vztahy byly nejsilnější právě v padesátých letech minulého století, kdy funkcionáři krajských a okresních výborů ke svým potřebám využívaly sekretariáty NF. V tomto období, ale také v pozdějších letech, patřila mírová problematika k jednomu z hlavních úkolů NF. Navíc se na řadě aktivit mírových organizací podílela. Výše uvedená úzká spolupráce mohla být jedním

sekretariátu ČSMV se stali pracovníky sekretariátu ÚV NF ČSSR. Viz NA, f. ČSMV, kart. 11, Zápisy ze schůze předsednictva 1975, Zápis ze schůze předsednictva ČSMV dne 14. 2. 1975, s. 2.

⁵⁴⁹ Viz NA, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 11, Zápis ze schůze předsednictva ČSMV ze dne 14. 2. 1975, s. 6.

⁵⁵⁰ Akademik, prof. MUDr. Bedřich Švestka, DrSc. (1912–1990) studoval na Lékařské fakultě UK, kde v roce 1938 promoval. O dva roky později založil při nemocnici v Kladně poradnu pro choroby z povolání, v roce 1952 tam vybudoval Ústav pracovního lékařství a v roce 1953 v tomto městě zřídil i Závodní ústav národního zdraví. Od roku 1956 působil jako pedagog na Lékařské fakultě UK v Praze. Ve Fakultní nemocnici Královské Vinohrady založil Klinikou pracovního lékařství, na které působil v letech 1973–1986 jako přednosta. Na UK se stal profesorem pro obory hygiena práce a nemoci z povolání. V období let 1971–1987 současně pracoval ve funkci vedoucího Centra pracovního lékařství Státního zdravotního ústavu. Od roku 1970 byl členem Československé akademie věd. Angažoval se rovněž politicky. V letech 1960–1964 byl československým velvyslancem v Socialistické federativní republice Jugoslávie a v Alžírsku. XIV. sjezd KSČ ho zvolil za kandidáta Ústředního výboru KSČ. Ve funkci kandidáta ÚV KSČ ho potvrdil XV. sjezd KSČ. V období od ledna 1970 do května 1971 byl navíc členem Byra pro řízení stranické práce v českých zemích. Dejmek, Jindřich: Diplomacie Československa. Biografický slovník československých diplomatů (1918–1992), díl II. Praha 2013, s. 618-619.

⁵⁵¹ 30 let světového a československého mírového hnutí, II. část (1963–1979). Praha 1979, s. 6.

⁵⁵² NA, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 8, Stenografický zápis z plenárního zasedání ČSMV ze dne 26. 5. 1988, s. 18/4.

⁵⁵³ Srv. NA, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 7, Stenografický záznam z plenárního zasedání ze dne 26. 9. 1985.

⁵⁵⁴ Srv. Štér, Roman: Československý výbor obránců míru a Československý mírový výbor v letech 1949–1989. In: Paginae historiae (sborník Národního archivu), č. 26/2, Praha 2018, s. 252-253.

z důvodů, proč nakonec došlo ke sloučení s NF; o dalších důvodech lze pouze spekulovat. K zařazení možná přispěla i snaha centrálních orgánů o získání větší kontroly nad činností mírových organizací.

7.7. Činnost ČSMV v sedmdesátých a osmdesátých letech dvacátého století

V období pražského jara, kdy docházelo ke kritice poměrů ve výboru, upozorňovala řada jeho členů na skutečnost, že se nevěnuje dostatečná pozornost mládeži. Informování mladých o cílech mírového hnutí se stalo jedním z úkolů, kterým se organizace v období normalizace intenzivně věnovala. ČMR například pravidelně od roku 1969 organizovala výtvarnou a literární soutěž Děti, mír a umění. Podle Vladimíra Nováka se tato akce stala jednou z nejoblíbenějších, nejrozšířenějších a nejmasovějších soutěží, které se tehdy v Československu pořádaly.⁵⁵⁵ Jen do jejího 16. ročníku se zapojilo 750 tisíc soutěžících. Pravděpodobně se nejednalo o spontánní aktivitu dětí – většinou je do soutěže přihlásili učitelé. Mohly se jí účastnit děti z mateřských škol a také žáci základních i středních škol. Soutěž měla čtyři kola. První probíhalo přímo na školách, druhé na okresech, třetí v krajích a čtvrté bylo celorepublikové. Téma se každým rokem měnilo. Například ústřední myšlenkou 17. ročníku bylo Mládí světa, stůj na stráži míru.⁵⁵⁶ Z oceněných prací pak vznikaly putovní výstavy. Putovní výstavu uspořádanou u příležitosti 3. ročníku soutěže ve Zlíně (tehdy Gottwaldov), navštívilo údajně více než 57 tisíc zájemců.⁵⁵⁷ Dále organizace pořádala besedy o činnosti mírového hnutí na vysokých školách či přednášky na aktivech učitelů před zahájením nového roku. Od roku 1986 se z iniciativy ČSMV organizovala na všech školách ve spolupráci s ministerstvem školství Hodina míru.⁵⁵⁸

Propagování mírové problematiky měly na starost především lektorské sbory zřizované nejdříve u KMR, později u OMR. Za pomoci lektorského sboru při KMR vydávala například KMR v Plzni každý rok tři až čtyři sborníky nazvané Za mezinárodní bezpečnost, spolupráci a mír. Členové lektorského sboru se dále podíleli na zpracování podkladů k řadě aktuálních témat souvisejících s mírovým hnutím, které pak KMR vydala jako metodické listy. Lektoři také vystupovali při různých příležitostech, především na besedách a schůzích, aby seznamovali veřejnost s aktuálními problémy mírového hnutí. Došlo k rovněž ke zřízení řady komisí, které nepůsobily pouze na federální či republikových úrovních, ale také v krajích

⁵⁵⁵ Novák, Vladimír: *Abeceda mírového hnutí*, s. 122-123.

⁵⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁵⁷ NA, f. ČMR II, nezpracováno, kart. 67, Zpravodaj České mírové rady, ročník 1973, č. 4, s. 47.

⁵⁵⁸ NA, f. ÚV KSČ – dílčí fond předsednictvo ÚV KSČ, 138. schůze předsednictva ÚV KSČ dne 10. 11. 1989, bod 3., č. 8945, Postavení a úkoly československého mírového hnutí v naší společnosti, s. 3.

a okresech. Při OMR vznikaly komise, se kterými spolupracovali odborníci na danou problematiku. K závěru roku 1969 působilo při okresních mírových radách celkem 18 různých komisí podle problematiky a potřeb okresu. Většina okresních mírových rad však zřídila pouze čtyři základní komise. Jednalo se o komisi pro tisk a propagaci, pro práci s mládeží, pro spolupráci se závody a kulturní komisi.⁵⁵⁹

Novým trendem se stalo sdružování odborníků do profesních zájmových mírových skupin spolupracujících s orgány mírového hnutí. Již od prvních kongresů světového mírového hnutí, které proběhly na konci čtyřicátých a padesátých let minulého století, bylo zvykem, že se v jejich průběhu setkávali (nejčastěji večer, nebo o delších přestávkách mezi zasedáními) zástupci různých oborů, kteří si sdělovali své názory a zkušenosti s propagací mírové problematiky v rámci svých profesí. Těmto záležitostem totiž na mezinárodních kongresech nebyla věnována téměř žádná pozornost. Teprve na začátku osmdesátých let se začali odborníci sdružovat do profesních zájmových skupin. Jejich hlavním přínosem bylo, že poskytovali hnutí potřebné argumenty a fakta ze svých oborů. V případě Československa se často stávalo, že se do jejich činnosti zapojovali lidé, kteří byli proti válce, ale s politikou nechtěli mít nic společného.⁵⁶⁰ Ve druhé polovině osmdesátých let 20. století působilo v celosvětovém měřítku 20 profesních mírových skupin, například Hnutí lékařů pro odvrácení jaderné války, Psychologové za mír. Mezi nejzajímavější zcela jistě patřila mezinárodní skupina Generálové pro mír a odzbrojení, ve které byl velmi aktivní generálporučík Vlastislav Raichl.⁵⁶¹ Tato profesní organizace vznikla poté, co se v roce 1981 na pultech jednoho západoevropského nakladatelství objevila publikace Generálové pro mír. Osm bývalých generálů NATO v ní vyjádřilo své obavy z možné jaderné války. Došli v závěru, že jediným řešením, jak konfliktu zamezit, je úplné odzbrojení. K autorům publikace se postupně přidávali další generálové s podobnými názory, kteří později založili vlastní profesní zájmovou skupinu.⁵⁶²

Stejně jako v předcházejících obdobích se ČSMV se zapojoval také do aktivit, které měly podporovat vládnoucí stranu a propagovat kladný vztah k SSSR. Hájil rovněž stanovisko KSČ při výkladu historie. Například v souvislosti s 30. výročím ukončení druhé

⁵⁵⁹ Tamtéž, Náměty informace zkušenosti, ročník 1969, č. 4, s. 8. Nad řadou akcí přebíral ČSMV záštitu; šlo například o festivaly politické písně v Sokolově a Martině, či Mezinárodní filmový festival v Karlových Varech.

⁵⁶⁰ Novák Vladimír: Abeceda mírového hnutí, s. 196.

⁵⁶¹ Generálporučík Ing. Vlastislav Raichl (1920–2007), v době druhé světové války příslušník čs. vojenských jednotek v SSSR. V letech 1961–1967 byl náčelníkem protivzdušné obrany, poté v letech 1973–1975 náčelníkem Vojenské kanceláře prezidenta republiky. Následně působil jako vojenský přidělenec v SSSR a Finsku. Viz Brož, Miroslav: Hrdinové od Sokolova. Praha 2006, s. 276.

⁵⁶² Novák, Vladimír: Abeceda mírového hnutí, s. 128-129.

světové války se mezi mládeží v plzeňském kraji hodně diskutovalo o úloze americké armády při osvobození části Československa. „Správného vysvětlení“ se jí dostalo na přednášce PhDr. Vladimíra Šůmy, kterou uspořádala KMR ve spolupráci s Krajským výborem Svazu socialistické mládeže.⁵⁶³

Také v sedmdesátých a osmdesátých letech ČSMV a jeho orgány participovaly na přípravě voleb. Nejvíce se zapojovali funkcionáři a lektori okresních a krajských mírových rad v diskusích na předvolebních schůzích a shromážděních. Prostřednictvím svých příspěvků seznamovali přítomné s aktuálními problémy mírového hnutí. Dále se podíleli na přednáškách organizovaných agitačními středisky.

V závěru osmdesátých let se pod označením mírová manifestace konaly akce, které bez záštity ČSMV nebylo možné realizovat. Označení za mírovou manifestaci se mnohdy stalo účinným prostředkem k tomu, aby úřady akci povolily a organizátoři získali potřebné finance. Díky této lsti se volyňským Čechům – rodákům z obce Hlinsk Český (dnes Глинськ на западні Украјинě) podařilo zorganizovat již v roce 1987 setkání bývalých obyvatel této obce v Uničově na severní Moravě, které svolali jako mírovou manifestaci. Tak se mohly po více než čtyřiceti letech setkat bývalí rodáci a obyvatelé této vsíky a zavzpomínat na společně prožité události.⁵⁶⁴ Od osmdesátých let minulého století začali pracovníci aparátu ČSMV mírové akce spojovat s ochranou životního prostředí. Zakládali také sady přátelství a pečovali o stromy míru.⁵⁶⁵

Tradičními se stala setkání představitelů mírových hnutí ze sousedních zemí. Konala se například ve Znojmě v roce 1984, v Tachově v roce 1985 a naposledy v Trocnově v roce 1989. Každým rokem pořádali dialog ČSMV s mírovými organizacemi Německé spolkové republiky. Kontakty však nerozvíjelo pouze ústředí, ale také jednotlivé mírové rady – například KMR v Českých Budějovicích s Mírovou skupinou firmy Mannesmann. Novou formou spolupráce se staly pravidelné výměny rodin pořádané Slovenskou mírovou radou a skupinou mírových aktivistů z dánského Egtvedu.⁵⁶⁶

Významnou akcí s mezinárodní účastí, do které se ČSMV zapojil, představovaly Palmeho pochody. Bojovník za mír Sven Olof Joachim Palme (1927–1986) byl švédský

⁵⁶³ Z dějin mírového hnutí v Západočeském kraji, s. 16.

⁵⁶⁴ Z rozhovoru Romana Štéra s Jarmilou Němcovou-Ničovou, Brno 2010. Setkání rodáků se konalo pod záštitou okresní mírové rady v Uničově. Přítomní přijali rezoluci adresovanou České mírové radě. Součástí programu byl i pietní akt za Hlinské občany padlé ve druhé světové válce. Viz První setkání rodáků z Hlinska na Volyni, SSSR 9. května 1987 v Uničově. Uničov 1988.

⁵⁶⁵ NA, f. ÚV KSČ – dílčí fond předsednictvo ÚV KSČ, 138. schůze předsednictva ÚV KSČ dne 10. 11. 1989, bod 3., č. 8945, Postavení a úkoly československého mírového hnutí v naší společnosti, s. 3.

⁵⁶⁶ Tamtéž, s. 5. Bližší informace o této akci se mi nepodařilo dohledat.

sociálnědemokratický politik a předseda vlády, kterého za dosud nevyjasněných okolností zavraždil neznámý pachatel, když se v únoru 1986 vracel spolu s manželkou z kina. Po jeho smrti po celé Evropě proběhlo mnoho mírových pochodů a akcí vyjadřujících nesouhlas s jeho vraždou. Nejznámější se staly pochody nazvané jeho příjmením. Trasa probíhala nejen Československem, ale také Rakouskem, Německou spolkovou a Německou demokratickou republikou. Jejich cílem se stala podpora Palmeho návrhů na vytvoření koridoru bez jaderných zbraní. V rámci pochodu proběhla celá řada akcí, jako například mírová plavba lodí, mírový pochod Labskými pískovci či mírové manifestace a semináře. V lochotínském amfiteátru v Plzni se konal dne 15. září 1987 mírový koncert, který ČSMV uspořádal ve spolupráci s Československou uměleckou agenturou Pragokonzert a Parkem kultury a oddechu Plzeň.⁵⁶⁷ Na pódiu se sešla plejáda našich tehdejších umělců: jednalo se například o kapelu Stromboli, Dalibora Jandu nebo Michala Davida a nechyběly ani západoněmecké kapely Die Toten Hosen, Haindling a Einstürzende Neubauten. Kombinace populárních zpěváků a rockových kapel přilákala příznivce obou hudebních žánrů, což skončilo fiaskem. Takto popsal události punkový fanzin In flagranti: „*Prichádza Michal David, klavír cez plecie, usmieva sa a spieva niečo o tom, ako je dobre na diske [...] Obecenstvo sa búri, nemá rado, keď mu niekto krmí uši hovnom. Na pódium dopadajú papierové poháre, paradajka, nieje už čo hádzať, keď tu niekto zrazu zistí, že sa dá výborne použiť štrk, ktorého je pod nohami dost' [...] Deti, ktorým sa Michal David páči, nechápu, ved' spieva také pekné pesničky*“⁵⁶⁸ Po dvou písničkách kamenovaný populární, zpěvák, jemuž v jednu chvíli přiletěla v ústrety i gumová atrapa granátu, kapituloval a stáhl se. Celou akci završil zásah policie.

7.8. Zhodnocení činnosti ČSMV

Činnost organizace zhodnotili vrcholní funkcionáři ČSVM v dokumentu Postavení a úkoly Čs. mírového hnutí v naší společnosti, zpracovaném v roce 1989. Orgánům KSČ byl tento dokument předložen ke schválení v listopadu tohoto roku. Přestože se jedná o hodnocení funkcionářů a pracovníků aparátu ČSVOM, předkládané KSČ, zásadní problémy organizace jsou zde popsány celkem výstižně: „*V mírovém hnutí samotném se nepodařilo tvůrčím způsobem měnit obsah, zvýšit přitažlivost forem. Proto některé aktivity, zvláště formálně*

⁵⁶⁷ NA, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 99, Mírové pochody Olofa Palmeho, složka č. 3, Xerokopie pozvánky na koncert.

⁵⁶⁸ Diestler, Radek: Na takovou "kulturu" tady zvyklí nejsme (Mírový koncert Olofa Palmeho, 15. 9. 1987, Plzeň – Lochotín), dostupné online: <http://www.muzikus.cz/publicistika/na-takovou-kulturu-tady-zvykli-nejsme-mirovy-konzert-olofa-palmeho-15-9-1987-plzen-lochotin~09~cervenec~2002/>, staženo 1. 4. 2022.

pojatá shromáždění a zasedání, na nichž byla účast výběrová či povinná, bez praktické možnosti vyjádření individuálního názoru, začaly ztrácet na přitažlivosti, aktuálnosti [a] nezainteresovávaly další občany [...] Mírové hnutí tak působilo v uzavřeném okruhu, který neumožňoval ovlivňovat širší společenské vrstvy. Podobné formy a metody nemotivovaly k aktivitě zvláště mladší občany, ne vždy pružně reagovali na změny vnitřních i vnějších okolností života společnosti, na nové otázky vyvstávající před mírovým hnutím jako jsou priorita všelidských hodnot, odraz vojenských výdajů a řešení sociálně ekonomických otázek společnosti, úloha vojenských seskupení, význam a limity vojenské parity apod. [...] Většina orgánů československého mírového hnutí je dnes tvořena zasloužilými osobnostmi, často v pokročilém věku, což má za následek určitý stereotyp v činnosti [...] V orgánech mírového hnutí je rovněž řada představitelů společenských organizací, státních a hospodářských orgánů. To sice umožňuje bezprostřední spolupráci, vzrůstá i reprezentativnost těchto orgánů, klesá však mnohde jejich dělnost, neboť tito představitelé zastávají řadu dalších funkcí a ani se nemohou aktivně podílet naplnění přijatých rozhodnutí.⁵⁶⁹ Přestože se předsednictvo ČSMV snažilo o zlepšení situace, navrhovaná řešení, jež výše citovaný dokument obsahuje, realizovány nebyly, a to z důvodu listopadových událostí roku 1989.⁵⁷⁰

7.9. Spolupráce s nezávislými mírovými organizacemi

Ještě v první polovině sedmdesátých let představoval ČSMV jedinou organizaci, která se u nás zabývala mírovou problematikou. Oficiální stanovisko vládnoucí strany prosazovala od roku 1971 také společnost *Pacem in terris* (Mír na zemi) nazvaná podle encykliky Jana XXIII., která sdružovala s režimem spolupracující duchovní.⁵⁷¹ Později začaly vyvíjet činnost profesní zájmové organizace s vazbou na ČSMV.

Postupně ale vznikaly také tzv. nezávislé mírové iniciativy, jež se soustavně věnovaly výhradně mírové problematice. Zajímaly je různé problémy a prosazovaly názory, které ČSVOM neřešilo, jako například otázku náhradní vojenské služby a jiné. První z nich se ustavila pod názvem *Nezávislé mírové sdružení – iniciativa za demilitarizaci společnosti* v dubnu 1988. Upozornila na sebe 21. srpna 1988, když na Václavském náměstí uspořádala

⁵⁶⁹ NA, f. ÚV KSČ – dílčí fond předsednictvo ÚV KSČ, 138. schůze předsednictva ÚV KSČ dne 10. 11. 1989, bod 3., č. 8945, *Postavení a úkoly československého mírového hnutí v naší společnosti*, s. 6–7.

⁵⁷⁰ Více o tom v subkapitole *Zánik ČSMV*.

⁵⁷¹ Více o činnosti organizace viz Zbránek, Tomáš Benedikt: *Sdružení katolických duchovních Pacem in terris*. Magisterská diplomová práce, FF Masarykovy univerzity, Brno 2007. Dostupné online: <https://is.muni.cz/th/lbxhi/>, staženo 22. 6. 2022. *Pacem in terris* navazovalo na Mírové hnutí katolického duchovenstva, které fakticky zaniklo v roce 1968, kdy bylo svrženo Plojharovo vedení a hnutí se transformovalo v Dílo koncilové obnovy. Tato organizace brzy po sovětské invazi zanikla.

demonstraci, jež měla připomenout výročí okupace Československa vojsky pěti armádami států Varšavské smlouvy. Počet členů Nezávislého mírového sdružení rychle stoupal, kromě metropole vyvíjelo činnost také v dalších městech.

Na počátku prosince 1988 založil v Praze Ota Veverka, Stanislav Penc a Heřman Chromý Mírový klub Johna Lennona.⁵⁷² Jeho vznik souvisel s tradicí spontánních shromáždění mládeže, která se od roku 1981 každoročně scházela 8. prosince ve výroční den Lennonova úmrtí u jeho symbolického pomníku na Velkopřevorském náměstí v Praze, kterým se stala tzv. Lennonova zeď. Od poloviny osmdesátých let se zde pořádaly petice za propuštění politických vězňů, uzákonění náhradní civilní služby, odchod sovětských jednotek a odstranění jaderných zbraní z území Československa. V základním prohlášení upozornili jeho autoři na rozdíly mezi proklamacemi o mírovém soužití a činy vládních představitelů jakož i ČSMV. Klub neměl pevně danou organizační strukturu a soustředil se především na rozvíjení alternativní kultury a spolupráci s ostatními nezávislými iniciativami. V polovině května 1989 měl klub okolo osmdesáti členů, převážně z řad mládeže. V létě roku 1989 uspořádali diskusní fóra na Karlově mostě a zúčastnili se několika pietních setkání k uctění obětí potlačené studentské revolty v Pekingu. V polistopadovém období se činnost Klubu soustředila na pořádání kulturních akcí.⁵⁷³

Na začátku roku 1989 vznikla v Českých Budějovicích skupina Umělci za mír jako pobočka mezinárodního hnutí PAND (Performing Artists for Nuclear Disarmament),⁵⁷⁴ založeného v roce 1983. Budějovického setkání se účastnilo celkem 18 umělců s negativním vztahem k tehdejšímu režimu, jež sezval Jaromír Procházka a Jan Fiedler.⁵⁷⁵ Poslední nezávislá mírová iniciativa Výbor na ochranu mírových aktivistů (VOMA) vznikl 23. února 1989.

Vztah ČSMV označovaného dobově jako oficiální mírové hnutí k těmto organizacím se postupně vyvíjel, a to od počátečního nezájmu až po ochotu ke spolupráci. Informaci o tom, jak zpočátku ČSMV reagoval na jejich vznik, nacházíme v tiskové zprávě ze 14.

⁵⁷² Je třeba zdůraznit, že jednalo o neoficiální ustavení. Organizace nebyly registrovány Ministerstvem vnitra.

⁵⁷³ <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/mkjl.php>, staženo 17. 7. 2022.

⁵⁷⁴ Tato mezinárodní organizace vznikla ve Vídni dne 6. 11. 1982 na velkém osmihodinovém festivalu za účasti 10 000 lidí. Podnět k jejímu založení dali tři populární američtí umělci – Florence Falk a Harry a Julie Belafontovi spolu s několika kulturními a uměleckými pracovníky západoevropských zemí. Posláním organizaci je získávat co nejvíce představitelů kultury pro protiválečné aktivity. PAND pořádal mírové koncerty, semináře, konference a koordinuje činnost jeho národních výborů a pomáhá při vydávání protiválečné literatury. Organizace spolupracovala s organizací UNESCO a SRM. Členy organizace PAND se stali mimo jiných populární umělci Paul Newman a Stevie Wonder. Organizace vydávala vlastní časopis pod názvem PAND Newsletter. Viz Novák, Vladimír: Abeceda mírového hnutí, s. 192-193.

⁵⁷⁵ Viz denní situační zpráva StB, č. 6 ze dne 20. 3. 1989, s. 28, dostupné online: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/svodky/dsz006-03-1989.pdf>, staženo 23. 10. 2022.

plenárního zasedání ČSMV z 25. října 1988 uspořádané k 70. výročí vzniku mírového hnutí: „Rozhodně však odmítáme pokusy určitých nelegálních skupin zneužít ušlechtilého mírového úsilí k destabilizaci naší společnosti, zpochybňování samotných základů socialismu, vyvolávání neklidu mezi občany, především mezi nezkušenou mládeží.“ [podtrženo v originále, pozn. autora]. Další část textu je přeškrtnuta a není tedy jisté, zda byla nakonec publikována. Pojednává o vztahu ČSMV k nezávislým mírovým iniciativám a prozrazuje mnohé: „Tyto síly štědře a všestranně podporovanými některými západními kruhy, chtěly k protistátním provokacím hrubě zneužít rovněž státního svátku 28. října. Na adresu těchto skupin, které své nekalé záměry skrývají pod rouškou boje za mír, říkáme rozhodně, že republiku si rozvracet nedáme!“⁵⁷⁶

Nezávislé mírové organizace se přesto snažily o navázání kontaktů s ČSVOM. Podařilo se to Nezávislému mírovému sdružení. Dne 9. ledna 1989 došlo k setkání se zástupci ČSMV. Půldruhé hodiny s nimi členové sdružení diskutovali o uvězněných aktivistech svého sdružení, o problémech vojenské služby, o omezování svobody, o umožnění cestování členů Nezávislého mírového sdružení do zahraničí a o lidských právech. Na setkání byla dohodnuta vzájemná výměna materiálů obou organizací a pravidelné schůzky. Zástupci ČSVOM ovšem zdůraznili, že se takových schůzek mohou účastnit pouze jako soukromé osoby. V lednu se zástupkyně Nezávislého mírového sdružení Ruth Šormová zúčastnila jednání nizozemské Mezcírkevní mírové rady s ČSMV, ale nemohla se na diskusi podílet jinak než prostřednictvím otázek kladených přes holandské zástupce. Nicméně ČSMV oznámil, že ustaví zvláštní komisi pro otázky náhradní vojenské služby. Dvě z deseti míst v této komisi měla být nabídnuta Nezávislému mírovému sdružení.⁵⁷⁷

Ke konci února však navzdory procesu, ve kterém odsoudili jednu z hlavních aktivistek Nezávislého mírového sdružení,⁵⁷⁸ dostalo Nezávislé mírové sdružení povolení k uspořádání diskusního shromáždění v pražské restauraci Riegrovy sady. Mítink se konal v sobotu 25. února 1989 a zúčastnilo se ho asi 250 mladých lidí. Spolupředatelem shromáždění byl Socialistický svaz mládeže, jehož zástupce však ve svém vystoupení odmítl Nezávislé mírové sdružení uznat za rovnoprávného oficiálního partnera. Na jednání vystoupil i člen

⁵⁷⁶ Na, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 8, Příloha k zápisu z plenárního zasedání ze dne 25. 10. 1988 - tisková zpráva, s. 2-3.

⁵⁷⁷ Písecký, Václav: Česká zima. Západ, ročník 11, č. 3 z 3. 5. 1989, s. 4.

⁵⁷⁸ Jednalo se o Janu Petrovou, která stanula dne 21. 2. 1989 před soudem za účast na lednových demonstracích v rámci Palachova týdne. Zadržena byla za to, že chtěla položit květiny na místo upálení Jana Palacha na Václavském náměstí. Byla odsouzena na devět měsíců nepodmíněně a vězněna v nápravněvýchovném zařízení Všehrdy. Spolu s Petrovou odsoudili také Otu Veverku a Stanislava Pelce ml. z Mírového klubu Johna Lennona.

ČSMV, který navrhl, aby jedním z témat v budoucí diskusi byla konverze československého zbrojního průmyslu.⁵⁷⁹

K postupnému navazování kontaktů docházelo i v roce 1989. Většinou se ale jednalo o osobní iniciativu některých funkcionářů ČSMV, pro kterou řada jejich spolupracovníků neměla pochopení. Z kontaktů s nezávislými mírovými organizacemi se musel zodpovídat Josef Krejčí a vedoucí oddělení pro zahraniční styky ČSMV Ivan Fiala, a to vedoucím funkcionářům ČSMV (akademiku Švestkovi a pánům Kapisaovi, Křivonožkovi, Křížovi a Kuzdasovi) na mimořádném zasedání ČSMV v Brně dne 22. března 1989. Předmětem jednání bylo zhodnocení postupu Fialy a Krejčího týkající se jejich osobní iniciativy směřující k zapojení nelegálních struktur v ČSSR do činnosti oficiálního mírového hnutí.⁵⁸⁰ Ve druhé polovině roku 1989 začali vedoucí činitelé ČSMV o spolupráci s nezávislými mírovými skupinami uvažovat. Dokonce některé problémy, na které nezávislé iniciativy upozorňovaly, především se jednalo o otázku náhradní vojenské služby, začal ČSVOM sám prosazovat. Konkrétní forma spolupráce nakonec s nezávislými mírovými organizacemi dohodnuta nebyla. Jisté je, že na listopadovém zasedání předsednictva ÚV KSČ zástupce ČSMV garantoval zapojení Nezávislého mírového sdružení do jeho činnosti.⁵⁸¹ Plány ČSMV na spolupráci s nimi přerušila sametová revoluce.

Dodejme, že mírovou problematikou se zabývala již Charta 77. Zejména od roku 1981 upozorňovali její představitelé na úzké sepětí mírové problematiky s prosazováním a dodržováním práv člověka. Chartisté byli přesvědčeni, že skutečný mír může být pouze mírem svobodných národů a lidí.⁵⁸² Své názory týkající se mírového hnutí chtěla Charta 77 prezentovat také na mezinárodním fóru. Příležitost k tomu se naskytla, když Chartisté dostali z dánské organizace Ne atomovým zbráním pozvání na mírový kongres v Kodani,⁵⁸³ který proběhl ve dnech 16.–20. října 1986. Mírové organizace ze západního bloku a někteří členové přípravného výboru Světového mírového kongresu v Kodani se snažili u československých

⁵⁷⁹ Tamtéž, s. 4.

⁵⁸⁰ Petráček, Zbyněk: Užiteční idioti bojují za mír, Lidové noviny z 16. 9. 2009, Dostupné online: https://www.lidovky.cz/domov/uzitecni-idioti-bojuji-za-mir.A090916_000053_ln_noviny_sko, staženo 5. 7. 2021.

⁵⁸¹ Žaček, Pavel (eds): V čele ŠTB. Pád režimu v záznamech důstojníka tajnej polície, Bratislava 2006, s. 191. Dostupné online: https://www.upn.gov.sk/publikacie_web/v-cele-stb.pdf, staženo 12. 8. 2022.

⁵⁸² Dokument Charty 77 č. 28/1986: Stanovisko k Světovému mírovému kongresu v Kodani, adresované jeho účastníkům ze dne 7. 10. 1986, dostupné online: <http://www.csdz.cz/cs/g6/3906-DS.html>, staženo 5. 7. 2021.

⁵⁸³ Světový mírový kongres v Kodani, uspořádaný pod záštitou SRM, se konal 16. – 20. října 1986. Zúčastnilo se jej 2500 delegátů ze 136 zemí světa. Oficiální československá delegace v čele s Tomášem Trávníčkem měla přes 40 osob. Kongres sice stranil jednostranně sovětské politice, přesto se na něm odehrály bouřlivé protesty nesouhlasu, zejména s válkou v Afghánistánu. Podle sdělovacích prostředků dokonce dva muži rozvinuli na pódiu transparent s textem Toto je konference KGB.

orgánů dosáhnout účasti Charty na kongresu. Usilovali o to, aby SRM – coby organizátorka kongresu – uznala nezávislé iniciativy v zemích východní Evropy. Součástí této aktivity byla také plánovaná návštěva chartistů u ČSMV. Ten však právo Charty 77 na účast v delegaci neuznal a pozvání z Dánska označil za neplatné. Na kongres v Kodani byli za Chartu vybráni jako delegáti Jiří Dienstbier a Martin Palouš, jenže Dienstbier nedostal cestovní pas a Paloušovi 15. října pas bez udání důvodů odebrali. Chartu 77 nakonec na kongresu zastupovala její bývalá mluvčí Zdena Tominová žijící v Anglii, zařazená do delegace END (European Nuclear Disarmament – Evropské jaderné odzbrojení),⁵⁸⁴ a Jaroslav Suk s delegací Socialistické lidové strany Švédska. Ke kongresu v Kodani vydala Charta 77 prohlášení, ve kterém popsala svůj vztah k ČSVM: „*Nechceme přitom nijak snižovat úlohu oficiálního ČSMV, neboť soudíme, že mír v Evropě je možno zabezpečit jen za účasti všech společenských sil, k nimž pochopitelně patří vlády, a pokud jde o tzv. východní Evropu, i oficiální mírové výbory, které vyjadřují zájmy mocenských center těchto zemí. Nicméně koncepce, podle níž by tyto oficiální mírové výbory měly mít monopolní postavení a měly by se jako jediné – jakoby jménem celé společnosti – vyjadřovat k otázkám míru, je nesprávná a nepřijatelná. Nutně ji musí odmítnout každý, kdo vychází z elementárních zásad demokracie, každý, kdo uznává helsinské dohody. A také každý, kdo si přeje být o mírových aktivitách v naší části Evropy objektivně informován.*“⁵⁸⁵

7.10. Zánik ČSVM

Již před pádem komunistického režimu se uvažovalo o provedení změn v organizační struktuře ČSMV. Vedoucí představitelé v průběhu druhé poloviny roku 1989 vypracovali dokument Postavení a úkoly československého mírového hnutí v naší společnosti. Jeho autoři považovali za nutné, aby se výbor stal zcela samostatnou organizací, ovšem za předpokladu zachování spolupráce s organizacemi a orgány NF. Výbor měl získat dostatečnou autonomii ve volbě konkrétního obsahu, forem a metod práce. Předpokládalo se rovněž členství nezávislých mírových iniciativ. Kromě toho bylo navrženo sjednocení názvu federálního orgánu mírového hnutí s názvy republikových orgánů – mírovými radami. ČSMV měl být

⁵⁸⁴ END svoji první konferenci, které označovali pojmem konvent, uspořádala v roce 1982 v Bruselu. Základní myšlenka, kterou společnost prosazovala, vycházela z teorie o oboustranné vině USA a SSSR na neustálém zbrojení. Dále prosazovali, aby mírové organizace nehájily stanoviska politiků ani z jedné strany železné opony. Viz Novák, Vladimír: Abeceda mírového hnutí, s. 151-152.

⁵⁸⁵ Dokument Charty 77 č. 28/1986: Stanovisko k Světovému mírovému kongresu v Kodani, adresované jeho účastníkům ze dne 7. 10. 1986, dostupné online: <http://www.csds.cz/cs/g6/3906-DS.html>, staženo 5. 7. 2021.

přejmenován na Československou mírovou radu (ČSMR).⁵⁸⁶ Dokument Postavení a úkoly československého mírového hnutí v naší společnosti projednalo předsednictvo ÚV KSČ na svém zasedání dne 10. listopadu 1989 a přítomní funkcionáři s jeho návrhy souhlasili.⁵⁸⁷ ČSMV začal pracovat na realizaci některých návrhů uvedených v dokumentu. Na mimořádné schůzi předsednictva ČSMV dne 17. listopadu byl předložen návrh organizačního a jednacího řádu nové organizace – Československé mírové rady. Další snahy o realizaci některých návrhů na změnu činnosti uvedených v dokumentu Postavení a úkoly československého mírového hnutí v naší společnosti přerušila sametová revoluce.⁵⁸⁸

Na 25. listopadu 1989 představitelé ČSMV svolali do velkého sálu hotelu Internacionál v Praze plenární zasedání. V hlavním vystoupení úřadující místopředseda Ing. Josef Krejčí ocenil význam listopadových událostí, které podle něj vytvořily předpoklady ke změnám ve společnosti.⁵⁸⁹ Bohužel o průběhu jednání nemáme dostatek informací, protože stenografický záznam ani zápis z jednání se pravděpodobně nedochovaly. Jisté je, že ČSMV na tomto plenárním zasedání „rozpuštěl sám sebe [...] a byla ustavena přípravná skupina pro založení nově koncipovaného mírového hnutí na demokratických zásadách“.⁵⁹⁰ Protože Bedřich Švestka přestal vykonávat funkci předsedy,⁵⁹¹ pověřilo plénum Josefa Krejčího vykonáváním všech úkonů související s touto funkcí. Účastníci shromáždění schválili Prohlášení k intervenci pěti států vojsk Varšavské smlouvy do naší vlasti v roce 1968, ve kterém odsoudili nejen samotnou okupaci, ale i období normalizace.

Na schůzi, kterou svolali jako 7. schůzi předsednictva na 14. prosince 1989 (a to přesto, že ČSMV již 25. listopadu ukončil svoji činnost), bylo projednáno vytvoření přípravné skupiny pro organizačně obsahové stránky související se svoláním ustavujícího zasedání Československé mírové rady. Dále přítomní schválili zřízení funkce tiskového mluvčího, do které zvolili Danu Braunovou, ačkoli tato organizace ještě nebyla vytvořena.⁵⁹²

⁵⁸⁶ NA, ÚV KSČ – dílčí fond předsednictva ÚV KSČ, 138. schůze předsednictva ÚV KSČ dne 10. 11. 1989, bod 3, č. 8945, Postavení a úkoly československého mírového hnutí v naší společnosti, s. 10. K zániku organizace a jejímu nahrazení novou organizací srv. Štér, Roman: Československý výbor obránců míru a Československý mírový výbor v letech 1949–1989. In: Paginae historiae (sborník Národního archivu), č. 26/2, Praha 2018, s. 254-255.

⁵⁸⁷ NA, ÚV KSČ – dílčí fond předsednictva ÚV KSČ, 138. schůze předsednictva ÚV KSČ dne 10. 11. 1989, bod 3, č. 8945, Návrh pro schůzi předsednictva ÚV KSČ, s. 1.

⁵⁸⁸ Dne 17. 11. 1989 se konala mimořádná schůze předsednictva ČSMV.

⁵⁸⁹ 2. plenární zasedání ČSVOM. Mír, ročník 42, 1990, č. 1, předsádka.

⁵⁹⁰ NA, f. Informační středisko mírových skupin (dále jen ISMS), nezpracováno, kart. 4, Stanovisko k tzv. Společnému prohlášení Československé pacifistické ligy, Mírového klubu Johna Lennona a Mírové unie Čech a Moravy k současné situaci Fondu míru a mírových skupin sdružených v ISMS z 4. 11. 1991, s. 1.

⁵⁹¹ Z dokumentů není jasné, zda rezignoval nebo byl odvolán.

⁵⁹² AS: Zasedalo předsednictvo ČSMV. Mír, ročník 42, 1990, č. 2, s. 2.

Ustavující shromáždění proběhlo 27. ledna 1990 v Domě kultury kovoprůmyslu v Praze na Smíchově.⁵⁹³ Účastnilo se jej přibližně 100 osob. Přítomni byli delegáti z okresních mírových rad (těch byla většina) a čestní hosté, kteří zastupovali různé politické strany, společenské organizace, hnutí a iniciativy.⁵⁹⁴ Mezi pozvanými byli také ti, které v letech 1969–1970 za jejich názory z čs. mírových organizací vyloučili.⁵⁹⁵ Hned po slavnostním zahájení se o slovo jménem slovenských účastníků přihlásil PhDr. Jozef Drozd, který požádal o přerušení jednání, aby se účastníci mohli blíže seznámit s písemnými podkladovými materiály. A to i přesto, že je obdrželi několik dní před vlastním zasedáním poštou. Jednání českých a slovenských delegátů trvalo zhruba hodinu. Následně proběhla volba pracovního předsednictva, do kterého byli zvoleni: Stanislava Hýbnerová, Josef Suchoža a Jiří Zahradka. Dle sdělení přímých účastníků probíhalo ustavující shromáždění v bouřlivé atmosféře. Zástupci České a Slovenské mírové rady se ze začátku snažili jednání přerušit. Jako důvod uváděli, že je nutno mírové hnutí budovat zdola, tedy nejprve vytvářet nižší orgány postupně až k federálnímu. Proti tomu se ohradilo několik účastníků; jako protiargument uváděli, že byli řádně delegováni a že samotným aktem delegování se stali zakládajícími členy. Od mikrofonu na tribuně, ale i přímo z míst v sále, zaznělo mnoho diskuzních příspěvků, často polemických. Mnohokrát se o různých věcech hlasovalo. Výsledkem jednání nakonec bylo přijetí doporučení návrhové komise ustavit novou organizaci pod názvem Československá mírová unie, zvolit devítičlenný koordinační výbor,⁵⁹⁶ dopracovat návrhy stanov a dalších dokumentů a registrovat organizaci u ministerstva vnitra. Koordinační výbor byl zvolen téhož dne a okamžitě po ukončení konference se konala jeho první schůze, kde proběhla volba úřadujícího předsedy (Ing. Josef Krejčí) a místopředsedů (RNDr. Jan Herzmann, CSc. a RNDr. Roman Raczynski, CSc.).⁵⁹⁷

V průběhu popisovaných událostí se vyhranily dvě skupiny prosazující zcela odlišné zásady, na kterých by organizace měla fungovat. První skupina chtěla Československou mírovou unii koncipovat jako „*zcela otevřený, pluralitní orgán*“, ve kterém by byly přímo (bez mezičlánku v podobě krajských mírových rad) zastoupeny okresní mírové rady.⁵⁹⁸ Navíc měla být nově ustavená organizace otevřena pro všechny organizace, církve a politické strany,

⁵⁹³ Koukal, Milan: Budoucnost náleží naději. Mír, ročník 42, 1990, č. 3, s. 2.

⁵⁹⁴ Tamtéž.

⁵⁹⁵ Jednalo se například o Emila Zátopka či Jiřího Hájka.

⁵⁹⁶ Jeho členy byli: PhDr. Josef Drozd, RNDr. Jan Herzmann CSc., Ing. Josef Krejčí, PhDr. Jaromír Procházka, RNDr. Roman Raczynski, CSc. Ing. Marián Tibeský, Ing. Jan Veselka a doc. Alexander Vika viz Členové koordinačního výboru české mírové unie. Viz Mír, ročník 42, 1990, č. 3, s. 8.

⁵⁹⁷ Kutina, Zdeněk: Proč Čs. mírová společnost? Mír, ročník 42, 1990, č. 5, s. 2, dále Členové koordinačního výboru České mírové unie. Mír, ročník 42, 1990, č. 3, s. 8.

⁵⁹⁸ Kutina, Zdeněk: Proč Čs. mírová společnost? Mír, ročník 42, č. 5, s. 2.

kteří by se chtěly podílet na jejích aktivitách, jakož i pro jednotlivce, kteří se nevázáli na žádnou z uvedených struktur a měli zájem spolupracovat na konkrétních projektech. Každý kolektivní člen měl vykonávat samostatnou, na ČSMR nezávislou činnost, takže by nebyl ze strany ČSMR řízen.⁵⁹⁹ Jednalo se v podstatě o koncepci vrcholného představitele a koordinátora mírových akcí v Československu, tak jak byla v minulosti několikrát prosazována, ale nikdy nebyla naplněna.

Druhá skupina (tvořili ji hlavně Slováci) prosazovala, aby se rozhodujícími orgány mírového hnutí staly Česká a Slovenská mírová unie, kterým by podléhaly okresní mírové rady. Ústřední celorepublikový orgán měl být tvořen výhradně delegáty vybranými z řad České mírové unie a Slovenské mírové unie na základě parity.⁶⁰⁰ Tato skupina rezignovala na zapojení jednotlivců, expertů, profesních mírových skupin, společenských a dalších organizací do činnosti sdružení. Podle Josefa Drozdy to byla koncepce, kterou představoval zrušený ČSMV. V jednom ze svých projevů se o ní řekl, takto koncepcí: „*vycházela z obnovy centralistické organizace budované z celé republiky, prostě tak, že se změní název, změní se vývěsní tabule a všechno půjde po starém*“.⁶⁰¹

Výše jmenované skupiny se nedokázaly domluvit, a tak nakonec došlo ke zřízení dvou samostatných organizací. Kromě Československé mírové unie (vznikla již 21. února 1990) to byla Československá mírová společnost (po roce 1993 Česká mírová společnost).⁶⁰² Základ organizace spočíval v individuálním členství, ale považovali za samozřejmé i kolektivní členství mírových skupin a dalších organizací. Federální ministerstvo vnitra schválilo žádost Československé mírové společnosti o registraci dne 9. dubna 1990.⁶⁰³

Své pokračovatele neměl jen ČSMV, ale také oba národní mírové výbory. Na činnost ČMR navázala Mírová unie Čech a Moravy, na jejímž ustavujícím zasedání dne 7. dubna 1990 byl předsedou zvolen Roman Raczynski.⁶⁰⁴ Později (pravděpodobně v roce 1993) došlo ke změně názvu na České národní hnutí za lidská práva. V Bratislavě byla 17. března 1990 ustavena Slovenská unia pre mier a ľudské práva, která navázala na činnost SMR.⁶⁰⁵

⁵⁹⁹ Tamtéž, s. 2.

⁶⁰⁰ Tamtéž, s. 1.

⁶⁰¹ Viz NA, f. Informační středisko mírových skupin (dále jen ISMS), nezpracováno, kart. 2, Blíže neurčený stenografický záznam z vystoupení Josefa Drozda, s. 38.

⁶⁰² Tamtéž.

⁶⁰³ NA, f. ISMS, nezpracováno, kart. 2, Rozhodnutí o schválení organizační řádu ČSMS, s. 1.

⁶⁰⁴ Koukal, Milan: Na každém záleží. Z ustavujícího jednání Mírové unie Čech a Moravy. Mír, ročník 42, 1990, č. 6, s. 7.

⁶⁰⁵ Mo: Mier je vecou všetkých. Z ustanovujúceho rokovania Slovenskej únie pre mier a ľudská práva. Mír 1990, č. 1, s. 4.

7.11. Informační středisko mírových skupin

Po listopadových událostech roku 1989 došlo v tehdejší Československu k obnově spolkového života, který KSČ značně omezila. Mohly tak být obnoveny spolky, které za minulého režimu musely ukončit činnost. Patřila mezi ně například Československá obec Sokolská anebo Československá obec legionářská. V případě dobrovolných organizací došlo většinou k jejich registraci jako občanská sdružení.⁶⁰⁶

Vedoucí představitelé mírových organizací v Československu však měli jiné starosti. Zásadním problémem se stala otázka rozdělení majetku bývalého ČSMV. Jednalo se hlavně o kancelářský nábytek a zařízení (především psací stroje a kopírka). Aby mírové organizace, které měly sídlo v Panské ulici 7 na Praze 1 (dříve sídlo ČSMV),⁶⁰⁷ mohly výše uvedené zařízení užívat, vytvořily Informační středisko mírových skupin (ISMS).⁶⁰⁸ Jeho zakládajícími členy se staly tyto spolky zabývající se mírovou problematikou: Nezávislé mírové sdružení,⁶⁰⁹ Československá pacifistická liga,⁶¹⁰ Česká národní skupina PAND International,⁶¹¹ přípravný výbor Helsinského občanského shromáždění (HCA)⁶¹² a Mírový klub Johna Lennona.⁶¹³ Postupně byly se souhlasem Styčného výboru ISMS přijímány další členské organizace.

⁶⁰⁶ Například na činnost Svazu protifašistických bojovníků navázal od roku 1990 Český svaz bojovníků za Svobodu.

⁶⁰⁷ Budovu, ve které sídlil ČSVOM i ČSMV muselo ISMS nakonec opustit. Ministerstvo financí mu dalo výpověď. Také z nového podnájem se museli vystěhovat, a to pro rostoucí náklady spojené s velkou inflací. Viz NA, f. ISMS, nezpracováno, kart. 1, Zpráva o činnosti České mírové společnosti v roce 1993 a zaměření její činnosti v roce 1994, s. 13.

⁶⁰⁸ Poprvé se ISMS obrátilo se žádostí o registraci na Federální ministerstvo vnitřní věci 26. 3. 1990. Den poté přijalo Federální shromáždění České a Slovenské Federativní republiky zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů. Tento zákon nepřiznal federálnímu ministerstvu působnost na úseku spolčování (sdružování občanů). Zákon neobsahoval ustanovení, které by umožňovalo federálnímu ministerstvu vnitřní věci dokončit správní řízení o žádostech podaných podle dosavadních předpisů. Federální ministerstvo vnitřní věci vrátilo žádost ISMS a k ní připojené materiály a doporučilo mu spojit se s civilně správním úsekem republikového ministerstva vnitřní věci. Zákon číslo 83/1990 Sb. totiž jedině tomuto orgánu státní správy přiznal působnost na úseku sdružování občanů, resp. registrace jednotlivých sdružení. Znovu byl organizační řád zaslán ke schválení 14. 5. 1990 a o den později byl příslušným ministerstvem schválen. Viz NA, ISMS, nezpracováno, kart. 4. K ISMS srv. Štér, Roman: Československý výbor obránců míru a Československý mírový výbor v letech 1949–1989. In: *Paginae historiae* (sborník Národního archivu), č. 26/2, Praha 2018, s. 257-259.

⁶⁰⁹ Sdružení volně navazovalo na činnost nezávislého mírového sdružení, občanské iniciativy vzniklé v dubnu 1988. Viz NA, ISMS, nezpracováno, kart. 2, Stanovy nezávislého mírového sdružení, s. 1.

⁶¹⁰ Později přejmenována na Liga za lidská práva, práva dětí a mládeže.

⁶¹¹ Organizace sdružující umělce se vztahem k mírové problematice sídlila v Českých Budějovicích. Byla založena jako nezávislá mírová organizace v lednu 1989. Viz NA, f. ISMS, nezpracováno, kart. 5 a NA, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 16, Zápis ze zasedání předsednictva ČSMV 23. 2. 1989.

⁶¹² Z tohoto přípravného výboru vzniklo Helsinské občanské shromáždění České republiky jako národní výbor Helsinského občanského shromáždění (HCA – Helsinki Citizens' Assembly). Shromáždění zahájilo činnost v říjnu 1990. Viz NA, ISMS, kart. 5, Návrh programového prohlášení Helsinského občanského shromáždění České republiky, s. 1.

⁶¹³ Činnost klubu byla zaměřena na mírovou činnost v oblasti kultury. Klub registrovalo ministerstvo vnitřní věci 4. 5. 1990. Viz NA, ISMS, nezpracováno, kart. 5, Organizační řád a stanovy Mírového klubu Johna Lennona, s. 1.

V roce 1991 se připojila Křesťanská ekumenická mírová skupina Šalom⁶¹⁴ a Mírová unie Čech a Moravy.⁶¹⁵ Informační středisko mírových skupin požádalo dopisem ze dne 14. září 1990 ministra financí ČSFR Václava Klause o bezúplatné převedení majetku ČSMV.⁶¹⁶

Členství každé mírové skupiny v ISMS mohlo zaniknout jejím prohlášením o vystoupení z organizace.⁶¹⁷ Vystupující skupina měla nárok na vrácení zařízení, které vložila do majetku ISMS ke společnému užívání.⁶¹⁸ Orgány ISMS tvořil styčný výbor a revizní komise. Styčný výbor tvořili dva zplnomocnění zástupci každé mírové skupiny. Kromě schvalování přijetí nových členů rozhodoval styčný výbor o použití finančních prostředků a základního majetku, a také schvaloval personální stav aparátu ISMS a jeho platový řád.⁶¹⁹ Dále mělo ISMS svého mluvčího, hospodáře a revizní komisi.

Kromě péče o majetek se ISMS snažilo plnit také funkci koordinačního orgánu. Mírové organizace sdružené v ISMS se zpočátku obávaly, že by Informační středisko mohlo zasahovat do jejich činnosti. Proto zpočátku koordinační funkci ISMS odmítaly.⁶²⁰

Činnost ISMS byla ukončena k 31. prosinci 2000.⁶²¹ Toto datum sice znamenalo ukončení činnosti samotné ISMS, ale většina spolků sdružených v této organizaci podle výpisu z obchodního rejstříku firem nadále existuje.⁶²² Kromě již uvedených spolků vznikly později ještě další dvě organizace, a to České mírové fórum založené v roce 2003 a České mírové hnutí založené v roce 2007, které díky svým vazbám na SRM⁶²³ a názorům, které prosazují,⁶²⁴ můžeme označit za typického pokračovatele mírového hnutí, které před rokem 1989 reprezentoval ČSMV.

7.12. Fond míru

⁶¹⁴ Celým názvem Šalom – ekumenické pozvání k míru pro každého – sdružení křesťanů a křesťanek. Viz NA, f. ISMS, nezpracováno, kart. 4, Šalom, Nenadepsaný dokument o činnosti sdružení Šalom z roku 1990.

⁶¹⁵ Mírová unie Čech a Moravy žádala již 15. 11. 1990 o přijetí. Viz NA, f. ISMS, nezpracováno, kart. 4, Žádost o přijetí Mírové unie Čech a Moravy z 15. 11. 1990. Organizace změnila později název na České národní hnutí za mír a lidská práva.

⁶¹⁶ NA, f. ISMS, nezpracováno, kart. 3, Žádost o bezúplatné převedení majetku ze dne 14. 9. 1990.

⁶¹⁷ Tamtéž, kart. 4, Organizační řád ISMS, s. 1.

⁶¹⁸ Tamtéž, s. 3.

⁶¹⁹ Tamtéž, s. 1.

⁶²⁰ NA, f. ISMS, nezpracováno, kart. 4, Stanovisko k tzv. Společnému prohlášení Československé pacifistické ligy, Mírového klubu Johna Lennona a Mírové unie Čech a Moravy k současné situaci Fondu míru a mírových skupin sdružených v ISMS z 4. 11. 1991, s. 2.

⁶²¹ NA, f. ISMS, nezpracováno, kart. 4, Zápis ze styčného výboru ISMS z 17. 10. 2000, s. 1.

⁶²² Zjištěno na základě informací na internetovém portálu www.kurzy.cz. Staženo 8. 5. 2019.

⁶²³ V ČR se k ní hlásí organizace České mírové hnutí.

⁶²⁴ České mírové hnutí organizuje velmi často nejrůznější formy protestů například proti jednotkám USA v ČR, NATO a dalším skutečnostem na základě výzev Světové rady míru. Členové hnutí jsou napojeni na Komunistickou stranu Čech a Moravy. Srv. Adamus, Jakub: Katolická mírová hnutí 1948–1968 v Československu s důrazem na osobu Josefa Plojhara, Diplomová práce, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. Praha 2017, s. 25.

Ukončení činnosti ISMS souviselo s vyčerpáním peněz uložených ve Fondu míru. Již v roce 1982 vznikl Fond míru a solidarity ÚV NF ČSSR, a to sloučením do té doby samostatných fondů: Československého mírového fondu (zřízen v roce 1962) a Fondu solidarity NF ČSSR.

Fond se doplňoval ze sbírek, dobrovolných příspěvků společenských organizací a institucí či z darů jednotlivců a kolektivů. Získané prostředky byly uvolňovány pro nákup materiální pomoci humanitárního charakteru. Ve druhé polovině osmdesátých let minulého století peníze z fondu pomohly například obětem zemětřesení v Mexiko City v roce 1985 i v Arménii a Gruzii v roce 1989.⁶²⁵ Z fondu se rovněž hradily náklady na některé akce ČSMV. Peníze z fondu míru posloužily i k uhrazení nákladů na Světové shromáždění za mír a život v roce 1983, který se stal posledním velkým mírovým kongresem pořádaným na našem území.⁶²⁶ Na jeho podporu se konala v Československu řada akcí; například v okrese Cheb odpracoval dvacetičlenný kolektiv Eska Cheb přes 300 hodin navíc. Západočeské divadlo v Chebu uspořádalo mimořádné představení. Pionýři z chebského okresu přijali a také splnili závazek odevzdat za každého pionýra dva kilogramy druhotných surovin. Získané částky z výše uvedených akcí organizátoři zaslali na Fond míru a solidarity.⁶²⁷

Do pádu komunistického režimu fond nebyl vyčerpán. V souvislosti s ukončením činnosti ústředního výboru NF ČSSR dne 7. února 1990 bylo pozastaveno čerpání finančních prostředků. Peníze tam uložené se staly předmětem jednání na Shromáždění představitelů politických stran, hnutí a sdružení ČSFR (právní nástupce ÚV NF ČSSR⁶²⁸) ze dne 16. března 1990, které je rozdělilo mezi dva subjekty. Přibližně 140 milionů Kčs získal Československý fond humanitární spolupráce vzniklý při Československé radě pro humanitární spolupráci. Menší část (více než 30 milionů Kčs) obdržela nově ustavená organizace Zájmové sdružení Fond míru.⁶²⁹ Jednalo se o spolek pečující o svěřené finance, ze kterých se hradila činnost mírových organizací. Ministerstvo vnitra ho registrovalo dne 27. srpna 1990. Fond míru založily: Československá mírová společnost, Československá pacifistická liga, Helsinské občanské shromáždění v České republice, Mírová unie Čech a Moravy, Mírový klub Johna

⁶²⁵ NA, f. ISMS, nezpracováno, kart.3, Dopis Josefa Krejčího Shromáždění politických stran, hnutí a sdružení v ČSFR ze dne 5. 6. 1990.

⁶²⁶ Světového shromáždění za mír a život proti jaderné válce v Praze ve dnech 21. – 26. 6. 1983 se účastnilo 3625 účastníků ze 132 zemí všech kontinentů a ze 119 mezinárodních organizací. Účastníci světového shromáždění přijali v závěru Výzvu za mír a život proti jaderné válce.

⁶²⁷ Z dějin mírového hnutí v Západočeském kraji, s. 16.

⁶²⁸ Shromáždění představitelů politických stran a společenských organizací ČSSR dočasně převzalo úkoly NF. Více viz Křesťan, Jiří – Kahuda, Jan: Národní fronta (1945–1990). In: *Paginae historiae* (sborník Národního archivu), č. 26/2, Praha 2018.

⁶²⁹ NA, f. ISMS, nezpracováno, kart. 3, Smlouva mezi Shromážděním politických stran, hnutí a sdružení v ČSFR a zájmovým sdružením Fond míru z 3. 7. 1990, s. 1; dále tamtéž, Dopis ministerstva financí české a slovenské federativní republiky z 12. 6. 1990.

Lennona, Nezávislé mírové sdružení a národní skupina Pand International.⁶³⁰ V dubnu 1991 se jeho členem stala křesťanská mírová skupina Šalom.

Do funkce předsedy na ustavující schůzi správní rady zvolili Libora Konvičku. Zpočátku nebyly členy Fondu míru, přestože měl celostátní působnost, slovenské mírové organizace. Část peněz fondu si nárokovala Slovenska únia pre mier a ľudské práva se sídlem v Bratislavě, která požadovala převedení částky 10 milionů na její účet.⁶³¹ Před rokem 1989 totiž platila zásada, že část peněz z fondu se vyplácela České a Slovenské mírové radě jako příspěvek na činnost. Proto se této částky dožadovala. Ovšem statut Fondu míru však neumožňoval vyplacení peněz organizaci, která není jeho členem; nehledě na to, že na Slovensku působilo více mírových organizací, takže by nebylo spravedlivé, aby celou částku získala jen jedna z nich. Nakonec se vše vyřešilo vstupem slovenských organizací do Fondu míru. Ten byl následně rozdělen na dvě komory (českou a slovenskou)⁶³² a každá komora disponovala vlastními financemi. Peníze (konkrétně 9 120 000 korun⁶³³) byly slovenské komoře Fondu míru převedeny 10. června 1990. Působení slovenských organizací ve Fondu míru můžeme označit za epizodní, protože za necelých deset měsíců došlo k rozdělení Československa. Od ledna 1993 se na mapě Evropy objevily dva nové státy – Česká a Slovenská republika. Slovenské mírové organizace z Fondu míru vystoupily a založily svůj vlastní fond.

S Fondem míru hospodařila správní rada složená ze zástupců všech organizací. Ta se snažila o zhodnocení úspor, a tak část peněz – více než 12 milionu korun – investovala do jednoho stomatologického zařízení. Majitel ordinace vrátil pouze část peněz (asi milion Kč), zbývající sumu se nepodařilo získat zpět. Další finance vložily do několika investičních fondů. Z peněz uložených ve Fondu míru se platil nájem za administrativní prostory využívané ISMS, mzdy administrativním pracovníkům a příspěvky na činnost jednotlivých organizací. Finance deponované ve Fondu míru byly definitivně vyčerpány v roce 2000.⁶³⁴

⁶³⁰ Tamtéž, Zápis z ustavující schůze správní rady Fondu míru ze dne 7. 9. 1990.

⁶³¹ NA, f. ISMS, nezpracováno, kart. 2, Dopis předsedy Slovenské únie pre mier a ľudské práva správní radě fondu míru ze dne 1. 10. 1990.

⁶³² Jednalo se o tyto organizace: Slovenská únia pre mier a ľudské práva, Slovenský Helsinský výbor, Helsinské občianské zhromáždění v Slovenskej republike, Ekologicko pacifistické hnutie Za Zem, RESOTA – Resocializačné komunity, Mierová iniciatíva žien, Bratislavská mierová iniciatíva, Európske hnutie a Hnutie Human.

⁶³³ NA, f. ISMS, nezpracováno, kart. 3, Dopis správní rady komory fondu míru ze dne 15. 6. 1992, s. 1.

⁶³⁴ Tamtéž, Příloha k zápisu o činnosti správní rady ISMS ze dne 17. 10. 2000.

Mírové organizace v Československu prošly od roku 1956 do devadesátých let dvacátého století složitým vývojem. Po radikálním omezení činnosti ve druhé polovině padesátých let začíná postupná stagnace spojená s nezájmem občanů o mírovou problematiku, která vyvrcholila ve druhé polovině osmdesátých let.

K pokusům o oživení dochází v období Pražského jara, kdy ČSVOM vítá změny ve společnosti. Vedoucí představitelé tehdy začali uvažovat o provedení důležitých změn v organizaci. Zejména se mělo docílit větší nezávislosti ČSVOM na KSČ s možností prosazovat vlastní stanoviska, a potlačit centrální řízení a přenést některé pravomoci na nižší organizační složky. Podpora prezidenta a vlády se projevila při srpnové okupaci vojsky varšavské smlouvy, kdy vedení ČSVOM tuto akci odsoudilo. Velmi brzy však došlo k přehodnocení tohoto stanoviska a již v roce 1969 se mírový výbor plně staví za normalizační vedení státu.

Nejdůležitějším zásahem do činnosti organizace se stalo její sloučení s NF v roce 1975. Z tohoto svazku se již mírovému hnutí vymanit nepodařilo. Tato situace trvala až do roku 1989, kdy mělo dojít ke vzniku nové organizace. Vývoj po listopadových událostech těmto změnám nepřál. Navíc vedoucí funkcionáři mírových organizací narazili na nezáměr drtivé většiny obyvatelstva. K tomu mohla přispět i komunistická propaganda, která slovy o míru nešetřila, obyvatelům tuto problematiku natolik znechutila, že neměli zájem se zapojit ani do nových, byť na komunistech nezávislých organizací. Nově vzniklé subjekty neměly velkou možnost ovlivňovat dění ve společnosti.

V devadesátých letech minulého století ve srovnání s předlistopadovým obdobím tak došlo k rapidnímu omezení činnosti. Organizace snížily počet pořádaných akcí a řada z nich z finančních důvodů rezignovala na vydávání vlastního periodika. Většina organizací pro nedostatek kapitálu postupně přišla o vlastní kanceláře, a především o početný aparát nutný k vyvíjení soustavné činnosti. Rovněž poklesla aktivita členské základny, což vedlo k postupné stagnaci spolků. Jediné, co se podařilo v devadesátých letech na rozdíl realizovat, byla existence Informačního střediska mírových skupin koordinujícího v České republice mírové aktivity různých organizací.

Závěr

ČSVOM vznikl v roce 1949 jako vrcholný orgán československého mírového hnutí, který měl koordinovat mírové aktivity na území Československa. Z hlediska organizačního se nejednalo o spolek, ale o výbor tvořený zástupci společenských organizací, politických stran, spolků, církví a významných osobností.

Struktura ČSVOM vznikala postupně v letech 1949–1950 a na jejím vytváření se podílely státní orgány, a to především NF a také KSČ. Pro mírové organizace v Československu (ČSVOM a ČSMV) je charakteristické úzké sepětí s NF, která krajským i okresním výborům poskytovala své sekretariáty a snažila se činnost výboru po všech stránkách podporovat. Přes to se nepodařilo získat pro mírové hnutí dostatek osob, které by především na okresech dokázaly výbory řídit tak, aby vyvíjely činnost podle představ ústředí ČSVOM, KSČ či NF.

Snaha o zlepšení činnosti některých okresních či krajských výborů prostřednictvím reorganizací či soutěží, které je měly motivovat k větší aktivitě, nepřinesla dlouhodobé zlepšení. Místo toho, aby výbory začaly vyvíjet činnost, stávaly se z některých uzavřené skupiny osob, které navenek žádnou činnost nevyvíjely.

Aktivity organizace můžeme rozdělit na činnost v zahraničí a v Československu. Na našem území se výbor soustředil na organizování mírových kampaní, jejichž cílem bylo upozornit na některé problémy spjaté s mírovou problematikou (otázka remilitarizace západního Německa, mírové využití jaderné energie, zákaz bakteriologických zbraní a další). Zároveň se výbor při každé akci snažil věnovat pozornost jejímu politickému vyznění. Politickou stránku každé akce bedlivě monitorovaly orgány KSČ. Počet akcí pořádaných ČSVOM je pozoruhodný, a to přesto, že některé z nich pouze zaštiťoval. Podařilo se mi dokonce najít případy, kdy se mírové kampaně uměle rozšiřovaly o další akce, a to pravděpodobně proto, aby oslovily co nejvíce osob, především těch, které dosud komunistické agitaci vzdorovaly.

Specifický druh akcí představovaly podpisové kampaně. Občané stvrzovali svůj souhlas podpisem na předem připravený arch papíru s příslušným prohlášením. Většina podpisových kampaní proběhla v padesátých letech a komunistický režim osoby, které výzvu odmítly podepsat, pečlivě evidoval. Zatímco od některých akcí výbor později upustil, jiné, jako například oslavy kulturních výročí, organizace pořádaly až do roku 1989. Iniciátorkou většiny z nich byly orgány světového mírového hnutí (VSKOM a SRM). Různorodost akcí ČSVOM je dána skutečností, že v zemích východního bloku byla každá činnost vnímána jako

práce pro mír a každý občan svou poctivou prací přispíval k upevnění míru. Prakticky každá akce se tak dala prohlásit za mírovou.

ČSVOM vyvíjel poměrně bohatou publikační činnost. Pravidelně tiskem se vydávaly dokumenty ze sjezdů výboru a z dalších akcí včetně propagačních materiálů. Tiskly se také plakáty a další materiály; jednalo se zpravidla o cyklostylované texty pro potřeby referentů a brožury přibližující historii mírového hnutí. Ve sledovaném období dokonce ČSVOM disponoval vlastním nakladatelstvím. Nakladatelství Mír postupně vzniklo z tiskového oddělení Svazu osvobozených politických vězňů a pozůstalých, které zahájilo činnost v roce 1946. Později se nakladatelství stalo společným vydavatelským podnikem Svazu bojovníků za svobodu a ČSVOM. V září 1951 však byla z důvodu špatného vedení podniku vydavatelská kompetence Svazu bojovníků za svobodu odebrána a výlučné oprávnění k provozování nakladatelství získal ČSVOM. Vzhledem k faktické nemožnosti konkurovat velkým nakladatelstvím a obtížnému plnění hospodářských a edičních plánů při neustálém snižování přidělu papíru rozhodlo předsednictvo ČSVOM již na podzim 1953 o zrušení podniku. Počínaje rokem 1954 nakladatelství vstoupilo do likvidace, která byla ukončena až v polovině roku 1956.

SRM a také drtivá většina národních mírových výborů se zaměřovala na vydávání vlastních periodik informující o činnosti hnutí. Výjimkou nebyl ani ČSVOM, který založil časopis Mír. Jeho první číslo vyšlo v dubnu 1949 z iniciativy Svazu bojovníků za svobodu jako čtvrtletník pro obranu míru. Po ustavení ČSVOM se časopis stal jeho tiskovým orgánem. Vydávání časopisu Mír bylo zastaveno v roce 1954. Pro informování osob činných v mírovém hnutí Ministerstvo kultury doporučilo, aby časopis Mír od roku 1955 nahradil čtrnáctideník Informační bulletin. Od roku 1964 začal časopis vycházet pod původním názvem – Mír. Poslední ročník časopisu byl vydán v roce 1990.

ČSVOM se snažil věnovat velkou pozornost členům světového mírového hnutí a dalších mírových organizací, kteří Československo navštěvovali. Osoby přijíždějící do Československa politika často nezajímala a od akcí očekávaly, že poznají dosud neznámou zemi. Podobné motivace měli českoslovenští delegáti, kteří se účastnili kongresů světového mírového hnutí, jež se často konaly v západní Evropě. Přestože řada osob často pojímala návštěvu Československa jako turistický zájezd, dařilo se v mnoha případech ovlivnit jejich mínění, což můžeme považovat za úspěch ČSVOM.

Jak v Československu, tak i v zahraničí měl ČSVOM vždy hájit stanovisko vládnoucí strany. Prosazovat vlastní názory a stanoviska, lišící se od linie KSČ, bylo prakticky nemyslitelné.

Československé mírové výbory udělovaly „bojovníkům za mír“ celou řadu ocenění. Z nichž nejvýznamnější byla Československá cena míru, která za více než čtyřicet let udělování prošla poměrně složitým vývojem. V prvním období, vymezeném lety 1950–1953 se nejednalo o vyznamenání oceňující zásluhy jednotlivců, ale o soutěž, kde došlo k ocenění jednotlivých prací. Zpočátku se ceny omezovaly jen na oblast umění, vědy a politické publicistiky. Od roku 1953, kdy došlo ke změně statutu, dostala Československá cena míru charakter čestného titulu a zároveň došlo k rozšíření okruhu vyznamenaných. Udělovali ji především za mimořádnou uvědomovací činnost v mírovém hnutí a za upevňování míru budovatelskou prací; tehdy totiž panovala představa, že mír lze „vybojovat“ poctivou prací. V roce 1960 bylo udělování Československých cen míru zastaveno. Znovu se ocenění začalo udělovat v roce 1966. Z vyznamenání oceňujícího v padesátých letech jakoukoliv práci pro mír se v letech následujících stalo nejvyšší vyznamenání hnutí určené jeho zasloužilým pracovníkům a podporovatelům z řad vládnoucí strany.

K podpoře světového mírového hnutí založil ČSVOM v roce 1950 Fond míru a mezinárodní solidarity, ze kterého se hradily také některé akce, jež organizace pořádala. Peníze na fond se získávaly převážně prostřednictvím sbírek a darů jednotlivců či kolektivů. Přesné datum, kdy byl fond míru zrušen, neznáme. Obnovy se dočkal roku 1962 pod názvem Československý mírový fond, který existoval až do roku 1990, kdy část financí byla převedena na Fond míru, ze kterého se až do roku 2007 financovala činnost mírových organizací v Československé Federativní a České republice.

V předkládané práci jsem se snažil podrobně popsat a zhodnotit činnost ČSVOM v letech 1949–1956. Tento chronologický záměr jsem několikrát vědomě překročil,⁶³⁵ a to zejména v poslední kapitole, kde se věnuji dalšímu vývoji mírových organizací. Cílem bylo stručně upozornit na historii těchto organizací, aby měl čtenář k dispozici alespoň základní informace o činnosti výboru, které dosud publikovány nebyly. Po zásadním omezení činnosti ve druhé polovině padesátých let začíná postupná stagnace, která skončila v období Pražského jara. Tehdy vedoucí představitelé začali uvažovat o provedení změn v organizaci. Zejména se mělo docílit větší nezávislosti ČSVOM na KSČ s možností prosazovat vlastní stanoviska, a především potlačit centrální řízení a přenést některé pravomoci na nižší organizační složky. Rok 1968 byl posledním rokem existence ČSVOM. V rámci federalizačního procesu jej zrušili a nahradili ČSMV, který působil jako střešový orgán mírového hnutí až do roku

⁶³⁵ Rok 1956, který jsem si stanovil, jako chronologický mezník jsem vědomě překročil také v dalších kapitolách diplomové práce, a to zejména v kapitolách pojednávajících o organizačním vývoji a Československé ceně míru. Pokládal jsem za nutné čtenáře alespoň stručně informovat o dalším vývoji, tak aby získaly alespoň základní přehled o dalším vývoji.

1989. V Čechách a na Slovensku začala od druhé poloviny roku 1968 působit Česká a Slovenská mírová rada. V období normalizace se mírový výbor plně staví za vedení státu, které podporuje. Nejdůležitějším zásahem do činnosti organizace se stalo jeho sloučení s NF v roce 1975. Ve druhé polovině osmdesátých let minulého století se ČSMV musel vyrovnat se skutečností, že se mírovou problematikou zabývají i nezávislé mírové iniciativy (Mírový klub Johna Lennona, Umělci za mír jako pobočka mezinárodního hnutí PAND (Performing Artists for Nuclear Disarmament) a Výbor na ochranu mírových aktivistů – VOMA). Mírová problematika se objevila i v některých dokumentech Charty 77. Vztah ČSMV k těmto organizacím prošel turbulentním procesem – od počátečního nezájmu po snahu o spolupráci, kterou přerušila sametová revoluce. Krátce po listopadových událostech je ČSMV zrušen. Na začátku roku 1990 registrujeme pokusy o ustavení jednotné organizace koordinující mírové aktivity v Československu. Její založení se nakonec nepodařilo realizovat. Místo toho vzniklo Informační středisko mírových skupin

Čtenáře jistě překvapí velký počet akcí, které výbor organizoval, což by nebylo možné bez podpory vládnoucí strany a dalších organizací. Jednalo se o pomoc při pořádání akcí včetně zprostředkování dostatečného množství financí. Bez této velkorysé podpory, a to nejen národním, ale také světovým mírovým organizacím, by výbor své úkoly mohl jen velmi těžko plnit. Je samozřejmé, že bez souhlasu KSČ by tuzemský mírový výbor nemohl vůbec vzniknout a existovat.

KSČ svůj vliv na ČSVOM uplatňovala několika způsoby, a to zejména prostřednictvím NF. Tato organizace měla ve své náplni mimo jiných aktivit také dohled nad činností nejen ČSVOM, ale i dobrovolných organizací a spolků. Dále byli stranou úkolováni komunisté, působící v mírovém hnutí, jež bylo navíc usměrňováno usneseními orgánů KSČ. Zřejmá byla také finanční závislost mírového výboru na státním rozpočtu, kontrolovaném KSČ a orgány NF.

Není bez zajímavosti, že několik osob, především těch dříve narozených, se poté, co se seznámily s tématem mé diplomové práce, o mírových organizacích vyjádřily s despektem. Jejich názor pramenil z přesvědčení, že se jednalo o zcela zbytečnou organizaci, která neměla opodstatnění. Toto tvrzení nás opět upozorňuje na skutečnost, že v 70. a 80. letech dvacátého století již ztratily mírové organizace pro většinu obyvatel význam. V 50. by tvrzení o zbytečnosti organizace ve veřejném mínění možná neobstálo.

Pro KSČ představoval výbor důležitý nástroj k ovlivňování myšlení téměř celé tehdejší společnosti. Na rozdíl od Pionýrské organizace, Svazu mládeže, Svazu žen nebo Československého červeného kříže či Svazu protifašistických bojovníků se výbor

nezaměřoval pouze na určitou skupinu obyvatelstva. Navíc ČSVOM přispíval k legitimitě režimu, respektive potvrzoval jeho žádoucí tvář zřízení usilujícího o mír – tím, že se KSČ hlásila mezi přední podporovatele mírového hnutí, mělo u obyvatelstva dojít k posílení důvěry ve vládnoucí stranu. Velmi zjednodušeně vyjádřeno: vláda, která všestranně podporuje mírové organizace, přece nemůže mít zlé úmysly. Ty ale může mít nepřátelský tábor, potažmo mu mohou být válečné cíle snadno připisovány.

Potenciálu, který mírový výbor nabízel, KSČ poměrně dobře (hlavně v padesátých letech) využila, a to díky spojení mírové problematiky s budováním socialismu, kdy jakákoliv aktivita byla prohlášena za činnost podporující mír. Pro řadu osob tak dostal „boj za mír“ konkrétní formu a obsah. Jejich zapojení do budování a rozvoje republiky můžeme přijmout s pochopením.⁶³⁶ Prohlášení jakékoliv činnosti za „boj pro mír“ však nepřispělo jen ke zvýšení budovatelského úsilí. KSČ využívala ČSVOM k propagování aktivit, které přispěly k realizování často problematických cílů. Jednalo se zejména o zapojení funkcionářů mírového hnutí do kolektivizace zemědělství či k obhajobě politických čistek padesátých let.

Organizované mírové hnutí ve východním bloku mohlo využít spontánního zájmu lidí o udržení míru. Stále pevněji bylo však podřizováno cílům zahraniční politiky Sovětského svazu, což se ukázalo např. za korejské války (kampaň proti bakteriologické válce) atd. apod.

Z dnešního pohledu můžeme vnímat zásahy KSČ do činnosti výboru a ovlivňování personální i organizační struktury za nežádoucí. Ve sledovaném období (50. léta 20. století) však uvedený postup nepředstavoval nic neobvyklého, KSČ jej uplatňovala u všech organizací, které tehdy mohly působit a na které přenášela část pravomocí. KSČ se i přes některé negativní události (politické procesy a měnová reforma) stále těšila relativně silné podpoře či alespoň toleranci obyvatel naší země, kteří nejen věřili KSČ, že pod jejich vedením směřují k „lepšímu zítřkům“, vybudováním nového a sociálně spravedlivého světa, ale také tomu, že „brání mír“...

⁶³⁶ pozitivně lze z čistě ekonomického hlediska hodnotit některé mírové závazky, které představovaly určitou finanční úsporu, nebo přispěly například ke zlepšení vzhledu obce.

Soupis zkratk

a. j.	Archivní jednotka
b. d.	Bez data
ČMR	Česká mírová rada
ČR	Česká republika
ČSR	Československá republika
ČSMV	Československý mírový výbor
ČSSR	Československá socialistická republika
ČVOM	Československý mírový výbor
f.	fond
FF	Filozofická fakulta
inv. č.	Inventární číslo
ISMS	Informační středisko mírových skupin
JZD	Jednotné zemědělské družstvo
kart.	Karton
KMR	Krajská mírová rada
KSČ	Komunistická strana Československa
KSS	Komunistická strana Slovenska
KVOM	Krajský výbor obránců míru
MNV	Místní národní výbor
NA	Národní archiv
NF	Národní fronta
OMR	Okresní mírová rada
OSN	Organizace spojených národů
OVOM	Okresní výbor obránců míru
ROH	Revoluční odborové hnutí
SMR	Česká mírová rada
SOA	Státní oblastní archiv
SOkA	Státní okresní archiv
SRM	Světová rada míru
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
ÚAV	Ústřední akční výbor
ÚV	Ústřední výbor
VSKOM	Výbor světového kongresu obránců míru

Soupis pramenů a použité literatury

Archivní prameny:

Národní archiv

Archiv syndikátu novinářů, Praha (nezpracováno)

Československý výbor obránců míru, Praha (nezpracováno)

Československý mírový výbor, Praha (nezpracováno)

Informační středisko mírových skupin (nezpracováno)

Ústřední výbor KSČ

- dílčí fond předsednictvo ústředního výboru KSČ

- dílčí fond oddělení masových organizací

- dílčí fond politický sekretariát

Ministerstvo informací

Ministerstvo zahraničních věcí – výstřižkový archiv

Národní fronta ČSR

Národní fronta ČSSR (nezpracováno)

Státní oblastní archiv v Hradci Králové

Československý výbor obránců míru – krajský výbor Hradec Králové (nezpracováno)

Československý výbor obránců míru – krajský výbor Pardubice (nezpracováno)

Státní okresní archiv Litoměřice se sídlem v Lovosicích

Československý výbor obránců míru – okresní výbor Lovosice (nezpracováno)

Státní oblastní archiv v Plzni

Krajská mírová rada Plzeň (nezpracováno)

Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou

Obránců míru – okresní výbor Dobruška

Státní okresní archiv Ústí nad Orlicí

Obránci míru – okresní výbor Lanškroun (nezpracováno)

Noviny a časopisy

Haló noviny

In flagranti

Kulturní noviny

Mír

Náměty informace zkušenosti

Rudé právo

Západ

Zpravodaj České mírové rady

Dobové tisky

Congres mondial des intellectuels pour la paix Wrocław – Pologne, Varšava 1949.

Koukal, Milan: Dokumenty mírového hnutí I-III (1949–1976). Praha 1981.

Koukal, Milan: Mír je věcí všech. Nástin vývoje mírových snah s důrazem na činnost organizovaného mírového hnutí zrozeného v roce 1949. Praha 1989.

Koukal, Milan: 35 let organizovaného mírového hnutí (chronologický přehled). Praha 1984.

Novák, Vladimír: Abeceda mírového hnutí. Praha 1988.

Pelikánová, Jaroslava: Poválečné mírové hnutí (k některým problémům vývoje masového hnutí na obranu míru po druhé světové válce). Praha 1973.

Pelikánová, Jaroslava: Příspěvek k dějinám světového hnutí obránců míru. In: Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et historica 1. Praha 1962, 175-196. Slovník mírového hnutí. Praha 1966.

Svoboda, Bohumil E.: Světové mírové hnutí. Praha 1956.

Z dějin mírového hnutí v západočeském kraji. Plzeň 1987.

20. výročí vzniku světového mírového hnutí. Praha 1969.

30 let světového a československého mírového hnutí, II. část (1963–1979). Praha 1979.

Sekundární literatura

Adamus, Jakub: Katolická mírová hnutí 1948–1968 v Československu s důrazem na osobu Josefa Plojhara, diplomová práce, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. Praha 2017, dostupné online: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/93034>

Andrijakov, Viktor – Hrabica, Zdeněk: Lidé z reportáže. Praha 1981.

Bartoň, Jiří, Ženy a československý svaz žen. Praha 2012.

Běhounek, František: Frédéric Joliot-Curie. Praha 1965.

- Bittman, Ladislav: Mezinárodní dezinformace-černá propaganda, aktivní opatření a tajné akce. Praha 2000.
- Brock, Peter: Pacifism in Europe to 1914. Princeton 1972.
- Brock, Peter: Twentieth Century Pacifism. New York 1970.
- Brož, Miroslav: Hrdinové od Sokolova. Praha 2006.
- Částová, Barbora: Svaz osvobozených politických vězňů v letech 1945–1948, Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav světových dějin (Bakalářská práce). Praha 2014, dostupné online:
https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/67195/BPTX_2011_2_11210_0_31425_1_0_124267.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Čivrný, Lumír: Co se vejde do života. Praha 2000.
- Dejmek, Jindřich: Diplomacie Československa, biografický slovník československých diplomatů, díl II. (1918–1992). Praha 2013.
- Drulák, Petr – Kratochvíl, Petr a kol.: 50 let českého výzkumu mezinárodních vztahů: od ÚMPE k ÚMV. Praha 2007.
- Growka, Květoslav: Ocenění československého mírového hnutí. In: Signum (zpravodaj klubu faleristů Brno) VI. řada, 2013/2, s. 90-95, dostupné online: <https://www.valka.cz/15544-Oceni-ceskoslovenskeho-miroveho-hnuti>.
- Growka, Květoslav: Patří do faleristiky stolní medaile a jejich miniatury? Signum. Zpravodaj klubu faleristů Brno, VII. řada, č. 9, březen 2020, s. 380-391. Dostupné online:
<https://www.valka.cz/16368-Patri-do-faleristiky-stolni-medaile-a-jejich-miniatury>.
- Hédlová, Luba – Veverka, Přemysl – Žlebčík, Jiří: Most života a naděje. Růžový sad přátelství a míru Lidice 1955–2015, Nymburk 2015.
- Hrdlička, Jaroslav: Patriarcha Dr. Miroslav Novák. Život mezi svastikou a rudou hvězdou, Brno, 2010.
- Chaloupková, Maria: Svaz protifašistických bojovníků. In: Paginae Historiae (sborník Národního archivu), č. 26/2, Praha 2018, s. 61-82.
- Kaplan, Karel: Národní fronta 1948–1960. Praha 2012.
- Kocián, Jiří (eds): Tematická příručka k československým dějinám 1948–1989. Praha 2019, s. 683-684.
- Křesťan, Jiří: Zdeněk Nejedlý: Politik a vědec v osamění. Praha 2012.
- Křesťan, Jiří: Přemysl Pitter a pacifismus. In: Historie a vojenství, ročník 44, číslo 3/1995, 124-142.

Křesťan, Jiří: Přemysl Pitter a spolky radikálních pacifistů v Československu (Nový Jeruzalém, Hnutí pro mezinárodní smír a Hnutí pro křesťanský komunismus). In: Přemysl Pitter: život – dílo – doba. Sborník referátů a diskusních příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané ke 100. výročí Přemysla Pittra ve dnech 22. – 23. června 1995 na Univerzitě Karlově v Praze. Praha 1996, 54-60.

Křesťan, Jiří – Kahuda, Jan: Národní fronta (1945–1990). In: *Paginae historiae* 26/2, Praha 2018, s. 7-57.

Lašťovka, Marek – Lašťovková, Barbora – Rataj, Tomáš – Ratajová, Jana – Třikač, Josef: Pražské spolky. Soupis pražských spolků na základě úředních evidencí 1895–1990. Praha 1998.

Macura, Vladimír: Šťastný věk, symboly, emblémy a mýty 1948–1989. Praha 1992.

Mezinárodní společenské organizace. Praha 1963.

Milfait, René – Novák, Milan – Šimůnek, Michal, V.: Hitler na místo Hippokrata. Nacistická etika a morálka, humanitní hodnoty a válečné zdravotnictví ve světle poměrů na okupovaném území českých zemí 1939–1945. Praha 2022

Nečasová, Denisa: Buduj vlast – posílíš mír! Ženské hnutí v českých zemích 1945–1955. Brno 2011.

Paulus, Filip: Svaz pro spolupráci s armádou. Formování branné výchovy v letech 1951–1989. In: *Paginae historiae* (sborník Národního archivu), č. 26/2, Praha 2018, s. 158-187.

První setkání rodáků z Hlinska na Volyni, SSSR 9. května 1987 v Uničově. Uničov 1988.

Pulec, Vladivoj: Československá státní vyznamenání, státní čestná uznání a ceny. Praha 1980.

Růžička, Daniel: Mírovou cenu 1968 obdrželi redaktori rozhlasu a televize. In: <https://cz.ejo-online.eu/5822/nova-media-a-web-2-0/mirovou-cenu-1968-obdrzeli-redaktori-rozhlasu-a-televize>

Štér, Roman: Československý výbor obránců míru a Československý mírový výbor v letech 1949-1989. In: *Paginae Historiae* (Sborník Národního archivu) č. 26/2, Praha 2018, s. 240-264.

Švermová, Marie: Vzpomínky. Praha 2008.

Titzl, Boris: Podpisové akce „za mír“ 1950 a 1951. In: *Securitas imperii* č. VII, Praha 2001, s. 97-167.

Tomeš, Josef a kol.: Český bibliografický slovník XX. století, díl I. - III. Praha 1999.

Vasiljev, Ivo: Život s více jazyky. Jazyková autobiografie. Praha 2011.

Zbranek, Tomáš, Benedikt: Sdružení katolických duchovních *Pacem in terris*, Magisterská diplomová práce, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity. Brno 2007, dostupné online: <https://is.muni.cz/th/lbxhi/>

Židlická, Tereza, *Obraz USA – protagonisty korejské války v oficiálním soudobém tisku. Komunistická propaganda a stereotyp*. Diplomová práce, Fakulta sociálních věd UK, Praha 2006, dostupné online:

<https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/3174/120043012.pdf?sequence=1>.

Jiné informační zdroje

www.blesk.cz

www.ceskatelevize.cz

www.ceskybratr.cz

www.csds.cz

www.csz.cz

www.databazeknih.cz

www.dspace.cuni.cz

www.etf.cuni.cz

www.iir.cz

www.knihovny.cz

www.kulturni-noviny.cz

www.lidice-memorial.cz

www.lidovky.cz

www.listy.cz

www.legie100.com

www.mvr-cr.cz

www.muzikus.cz

www.osobnosti.sk

www.psp.cz

www.slovníkceskeliteratury.cz

www.ustr-cr.cz

www.valka.cz

www.wwics.si.edu

www.zakonyprolidi.cz

Rozhovory s pamětníky

RSDr. Miloš Jakeš

PhDr. Josef Koukal

Josef Krejčí

Jaromíra Němcová-Ničová

Přílohy

I: Chronologie událostí

(zpracováno na základě brožury Koukal, Milan: 35 let organizovaného mírového hnutí. Praha 1984, s. 5-9)

1948

25. – 28. 8.: Světový kongres kulturních pracovníků na obranu míru v polské Vratislavi.

1. – 6. 12.: Kongres Mezinárodní demokratické federace žen v Budapešti.

1949

25. 2.: Vydána výzva ke svolání Světového kongresu obránců míru.

13. 3.: Ustaven ČSVOM.

20. – 25. 4.: I. světový kongres obránců míru v Paříži a Praze.

7. 7.: V Praze ustaven Československý výbor obránců míru. Jeho první předsedkyní zvolena Anežka Hodinová-Spurná.

po 7. 7.: Ustavení krajských výborů obránců míru.

29. 7.: Výzva k mezinárodnímu dni boje za mír, která byla vydána v Paříži.

28. – 31. 10.: První plenární zasedání Výboru světového kongresu obránců míru v Římě.

31. 10.: Vydána Výborem světového kongresu obránců míru v Římě Výzva ke všem vládám a parlamentům světa.

1950

22. 2.: Národní shromáždění ČSR přijalo rezoluci schvalující Římské požadavky.

19. 3.: Účastníci druhého plenárního zasedání Výboru Světového kongresu obránců míru poslední den zasedání přijali první podpisovou výzvu známou jako Stockholmská výzva.

24. 4.: Plenární zasedání ČSVOM vyhlásilo kampaň na podporu Stockholmské výzvy.

16. – 18. 8.: Rozšířené zasedání předsednictva Výboru světového kongresu obránců míru v Praze, kde účastníci přijali výzvu ke svolání II. světového kongresu obránců míru (je označována jako Pražské svolání).

16. – 22. 11.: II. světový kongres obránců míru ve Varšavě, na tomto kongresu byla ustavena SRM za předsednictví Frédérica Joliot-Curie.

8. 12.: Mimořádné zasedání předsednictva ČSVOM. Účastníci provedli zhodnocení Varšavského kongresu a rozhodli o svolání I. československého sjezdu obránců míru.

20. 12.: Národní shromáždění ČSR schválilo zákon na obranu míru.

1951

10. – 11. 1.: Zasedání předsednictva SRM v Ženevě.

20. – 21. 1.: I. československý sjezd obránců míru v Praze.

21. – 26. 2.: První plenární zasedání SRM v Berlíně přijalo podpisovou výzvu známou jako Berlínská výzva.

29. 3.: Plenární zasedání ČSVOM se zabývalo přípravou Lidového zasedání za Pakt míru, akce na podporu Berlínské výzvy.

11. 4.: Z důvodu zákazu činnosti byra a sekretariátu SRM ve Francii se novým sídlem sekretariátu SRM stala až do roku 1956 Praha.

1. – 6. 11.: 2. Plenární zasedání SRM ve Vídni rozhodlo od roku 1952 připomínat světová kulturní výročí.

1952

29. 3. – 1. 4.: Zasedání předsednictva SRM v Oslu, které ocenilo úspěch Berlínské výzvy za uzavření Paktu míru. Účastníci dali podnět k přípravě dalšího světového mírového kongresu.

1. – 6. 7.: Mimořádné plenární zasedání SRM v Berlíně se zabývalo svoláním Kongresu národů za mír. Neměl být pouze kongresem světového mírového hnutí a národních mírových organizací SRM, ale kongresem co největšího počtu mírových sil. Schválilo výzvu proti bakteriologické válce v Koreji.

2. – 12. 10.: Kongres obránců míru asijských tichomořských zemí v Pekingu. Byl vytvořen Koordinační výbor obránců míru asijských a tichomořských zemí.

12. – 19. 12.: Kongres národů za mír ve Vídni. Účastníci požadovali zákaz jaderné a bakteriologických zbraní zastavení vojenských akcí v Koreji.

1953

17. – 18. 1.: II. sjezd Československého výboru obránců míru.

15. – 20. 6.: Plenární zasedání SRM v Budapešti vydalo výzvu k podpoře každé mírové iniciativy vedoucí k urovnání naléhavých mezinárodních problémů. Vítězslavu Nezvalovi udělena cena Světové rady míru za básnickou skladbu Zpěv míru.

27. 7.: Podpis příměří v Pchanmundžonu ukončil válku v Koreji.

11. 10.: Československý sjezd pro mírové řešení německé otázky. Došlo k odsouzení remilitarizace Spolkové republiky Německo. Delegáti přijali Poselství německému lidu.

1954

20. – 23. 11.: Mimořádné zasedání SRM v Berlíně. Zabývalo se zákazem atomových a vodíkových zbraní.

20. – 21. 7.: Na konferenci ministrů zahraničních věcí v Ženevě došlo k uzavření dohody o zastavení nepřátelství ve Vietnamu, Laosu a Kambodži.

1955

17. – 19. 1.: Rozšířené zasedání předsednictva SRM ve Vídni vydalo třetí podpisovou výzvu přijatou, známou také jako Vídeňská výzva.

17. 4.: III. československý sjezd obránců míru v Praze.

18. – 24. 4.: Konference afrických a asijských zemí v Bandungu.

1956

5. – 9. 4.: Mimořádné zasedání SRM ve Stockholmu. Na pořadu jednání byla otázka odzbrojení.

23. – 26. 6.: Zasedání předsednictva SRM v Paříži. Účastníci vyzvali USA, Velkou Británii a SSSR, aby uzavřeli dohodu o zastavení zkoušek jaderných zbraní.

24. 9.: Výzva SRM k mírovému řešení tzv. suezské otázky.

II: Přehled vzniku KVOM na území českých zemí

Zpracováno podle: NA, f. ÚV NF, kart.709, inv. č. 818

Název výboru	Datum ustavení
Karlovy Vary	22. 8. 1949
Jihlava	24. 8. 1949
České Budějovice	25. 8. 1949
Hradec Králové	25. 8. 1949
Praha	26. 8. 1949
Olomouc	27. 8. 1949
Gottwaldov (dnes Zlín)	31. 8. 1949
Liberec	9. 9. 1949
Plzeň	12. 9. 1949
Ústí nad Labem	Datum neuvedeno
Brno	Datum neuvedeno

III. Zaměstnání členů KVOM (stav v roce 1950, krátce po vzniku KVOM)

Zpracováno podle: NA, f. ÚV NF, kart. 709, inv. č. 818

Kraj	Veřejní pracovníci	Dělníci	Rolníci	Úředníci	Duchovní	Armáda	Kulturní pracovníci	Školští pracovníci	Ostatní	Celkem
Praha	6	10	3	-	3	1	9	2	-	34
České Budějovice	9	3	2	4	6	-	-	1	3	28
Plzeň	7	6	2	-	2	1	-	2	2	22
Karlovy Vary	14	18	-	2	2	1	1	2	4	44
Ústí nad Labem	10	5	1	4	1	-	3	1	1	26
Liberec	18	7	2	-	2	3	3	1	3	39
Hradec Králové	14	7	4	1	1	1	1	1	1	31
Pardubice	6	5	1	12	2	2	-	3	5	36
Jihlava	21	5	3	-	4	1	-	-	1	35
Brno	11	20	4	3	2	1	-	4	-	45
Olomouc	9	7	4	2	4	2	4	2	6	40
Gottwaldov (dnes Zlín)	15	9	1	3	4	2	2	4	-	40
Ostrava	16	9	1	2	-	1	2	3	10	44

IV. Politické složení KVOM (stav v roce 1950, krátce po vzniku KVOM)

Kraj	KSČ	ČSS	ČSL	bezpartijní	celkem
Praha	18	1	3	6	28
České Budějovice	14	2	2	4	22
Plzeň	31	3	3	7	44
Karlovy Vary	20	1	2	3	26
Ústí nad Labem	30	3	2	4	39
Hradec Králové	27	-	1	3	31
Pardubice	24	1	1	10	36
Jihlava	28	2	2	3	35
Brno	28	4	8	5	45
Olomouc	31	1	1	7	40
Gottwaldov (dnes Zlín)	23	2	4	9	38
Ostrava	33	5	3	3	44

Zpracováno podle: NA, f. ÚV NF, kart. 709, inv. č. 818

Politické složení KVOM po přepočtu na procenta

Kraj	KSČ	ČSS	ČSL	bezpartijní	celkem
Praha	64,29 %	3,57 %	10,71 %	21,46 %	28
České Budějovice	63,64 %	9,09 %	9,09 %	18,18 %	22
Plzeň	70,45 %	6,82 %	6,82 %	15,91 %	44
Karlovy Vary	76,92 %	3,85 %	7,69 %	11,54 %	26
Ústí nad Labem	76,92 %	2,56 %	5,13 %	10,26 %	39
Hradec Králové	87,10 %	-	3,23 %	9,68 %	31
Pardubice	66,67 %	5,56 %	2,78 %	27,78 %	36
Jihlava	80,00 %	5,71 %	5,71 %	8,57 %	35
Brno	62,22 %	8,89 %	17,78 %	11,11 %	45
Olomouc	77,50 %	2,50 %	2,50 %	17,50 %	40
Gottwaldov (dnes Zlín)	60,53 %	5,26 %	10,53 %	23,68 %	38
Ostrava	75,00 %	11,36 %	6,82 %	6,82 %	44

V. Zaměstnání členů OVOM (stav v roce 1950, krátce po vzniku OVOM)

Zpracováno podle: NA, f. ÚV NF, kart. 709, inv. č. 818.

Okres	Dělníci	Rolníci	Úředníci	Veřejní pracovníci	Učitelé	Armáda	Duchovní	Ostatní	Celkem
Čáslav	1	-	1	1	-	-	-	2	5
Hlinsko	4	-	1	-	4	-	1	4	14
Holice	5	-	3	1	2	-	1	1	13
Chotěboř	1	-	1	4	-	-	-	6	12
Chrudim	2	-	3	-	1	-	1	1	8
Lanškroun	2	-	2	-	1	-	-	2	7
Litomyšl	1	-	3	3	3	-	-	4	14
Pardubice		-	1	-	-	2	-	2	5
Polička	1	1	2	1	3	2	-	3	13
Přelouč	3	-	1	-	-	2	-	7	13
Ústí nad Orlicí	2	-	2	1	-	-	-	1	6
Vysoké Mýto	2	-	2	-	-	-	-	2	6

VI. Politické složení OVOM (stav v roce 1950, krátce po jejich vzniku)

Zpracováno podle: NA, f. ÚV NF, kart. 709, inv. č. 818

Okres	KSČ	ČSS*	ČSL**	Bezpartijní	celkem
Čáslav	4	-	-	1	5
Hlinsko	5	1	-	8	14
Holice	11	-	-	2	13
Chotěboř	8	1	1	2	12
Chrudim	5	-	-	3	8
Lanškroun	4	-	1	2	7
Litomyšl	10	1	1	2	14
Pardubice	5	-	-	-	5
Polička	8	1	1	3	13
Přelouč	6	2	-	3	11
Ústí nad Orlicí	5	1	-	-	6
Vysoké Mýto	4	1	-	1	6

* Československá strana socialistická

** Československá strana lidová

Politické složení OVOM po přepočtu na procenta

Okres	KSČ	ČSS	ČSL	Bezpartijní
Čáslav	80 %	-	-	20 %
Hlinsko	35,7 %	7,1 %	-	57,1 %
Holice	84,6 %	-	-	15,4 %
Chotěboř	66,7 %	8,4 %	8,4 %	16,7 %
Chrudim	62,5 %	-	-	37,5 %
Lanškroun	57,1 %	-	14,3 %	28,6 %
Litomyšl	71,4 %	7,1 %	7,1 %	14,3 %
Pardubice	100 %	-	-	-
Polička	61,5 %	7,7 %	7,7 %	23,1 %
Přelouč	46,2 %	15,4 %	-	38,5 %
Ústí nad Orlicí	83,3 %	16,7 %	-	-
Vysoké Mýto	66,7 %	16,7 %	-	16,7 %

VII. Obrazová příloha

Symbolem světového mírového hnutí se stala holubice od významného malíře Pabla Picassa (Zdroj: https://www.idnes.cz/kultura/vytvarne-umeni/videnska-albertina-vystavuje-komunistu-picassa-jako-politicky-angazovaneho-umelce.A100921_162347_vytvarneum_ob)

Picasso je rovněž autorem jednoduché několika tahy nakreslené holubice, které často maloval na kongresech a dalších akcích světového mírového hnutí, jako pozornost jejich účastníkům (<https://cz.pinterest.com/konekoniciponic/modern%C3%AD-um%C4%9Bleck%C3%A9-sm%C4%9Bry/>)

Emblém československého mírového hnutí byl původně emblémem Světového mírového shromáždění za mír a život proti jaderné válce, který se konal v roce 1983 (Zdroj: Mír, ročník XLI, 6/1989, s. 10).

Již od zahájení činnosti sídlil ČSVOM v ulici Panská 7 na Praze 1. Poměrně často se schůze předsednictva na začátku padesátých let konaly na různých místech v Praze například v Národním shromáždění, nebo zasedací místnosti Klubu novinářů. V případě sjezdů či konferencí nebo plenárních zasedání si ČSVOM a také ČSMV pronajímalo prostorné sály jako například v budově v Sladkovského sálu v Obecním domě, kde se dne 10. listopadu 1950 konalo VII. plenární zasedání. (Zdroj: www.wikipedia.cz, autor Martin Vít)

Na činnosti ČSVOM a ČSMV se podílela řada významných osobností. V roce 1958 se účastnil IV. sjezdu ČSVOM Ing. Jiří Hanzelka. Koncem roku spolu se svým kolegou Miroslavem Zikmundem odjízděli na pětiletou cestu do Asie a Austrálie. Ve svém projevu přítomným řekl, že expedici nazvali Cesta přátelství, míru a porozumění mezi národy. Při projevu jej vyfotografoval Rostislav Novák (Zdroj: NA, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 18).

Ve dnech 20. a 21. října 1958 se ve Smetanově síni Obecního domu v Praze konal IV. sjezd ČSVOM. Na horním snímku vidíme slavnostně vyzdobený sál s hesly Za vítězství socialismu v naší vlasti a Za světový mír. Spodní snímek, který byl rovněž pořízen na IV. sjezdu ČSVOM, nám ukazuje, že jednalo o akce většího rozsahu (Zdroj, NA, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 18).

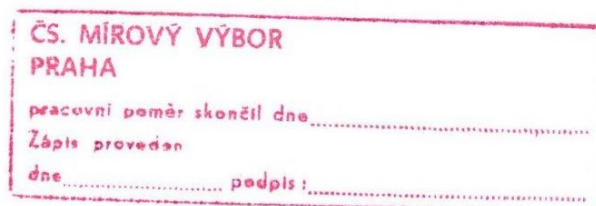
Druhý předseda ČSVOM akademik Jan Mukařovský na IV. sjezdu ČSVOM (Zdroj: NA, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 18).

Vasil Biľak předává dne 30. 6. 1972 předsedovi ČSMV profesoru a MUDr. Josefu Lukášovi, DrSc., Řád republiky. Tehdejší vysoké státní vyznamenání mu udělil u příležitosti jeho 70. narozenin za dlouholetou činnost ve zdravotnictví, v ČSMV a v SRM (Zdroj: NA, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 10).

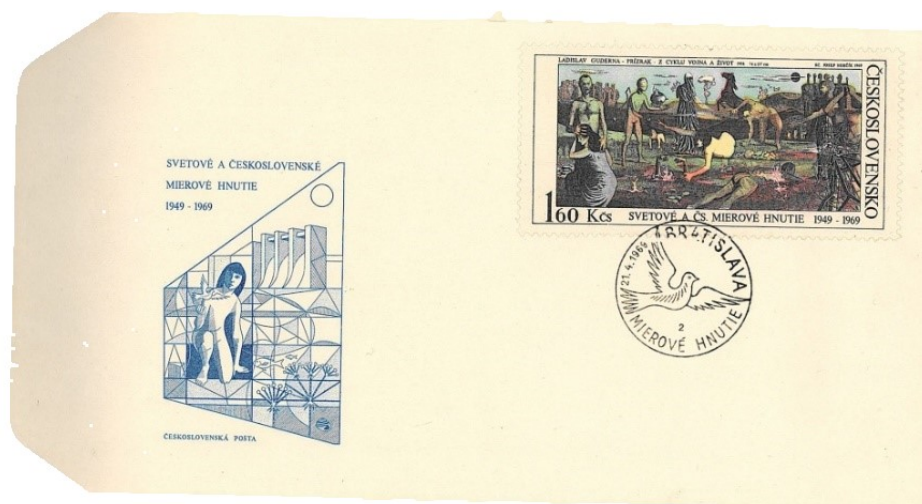

ČSVOM a ČSMV nevydávaly jen publikace s mírovou problematikou, ale také plakáty. Zobrazený plakát měl informovat o konání I. sjezdu ČSVOM v roce 1951. Vidíme na něm holubici míru, kterou nakreslil Pablo Picasso. Holubice se jako symbol mírového hnutí objevuje v publikacích, časopisech, na plakátech a jiných materiálech jako například na známkách či odznacích poměrně často. Picassovo ztvárnění holubice patří po výtvarné stránce k těm nejlepším. Dále si můžeme všimnout hesla Buduj vlast. Posílíš mír!, které bylo hlavním heslem ČSVOM a ČSMV. V dokumentech často nacházíme formulaci, že se tak děje v duchu tohoto hesla, které údajně pronesl Klement Gottwald (Zdroj: NA, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 18).

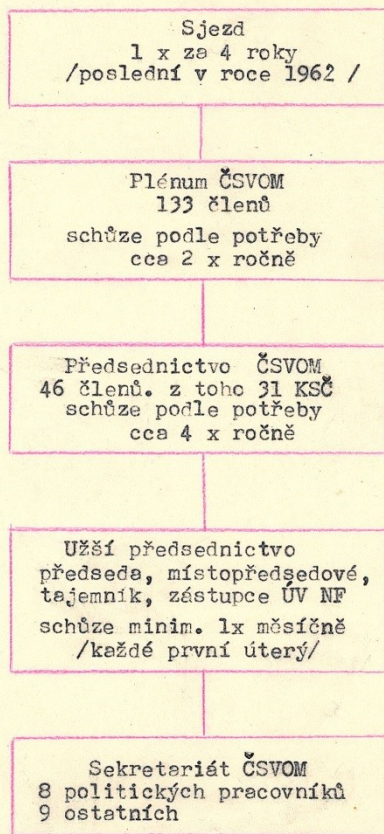
Otisky razítek ČSVOM a ČSMV.

Známky a obálky s příležitostnými razítky vydané k 20. výročí vzniku světového a československého mírového hnutí (Zdroj: NA, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 1).

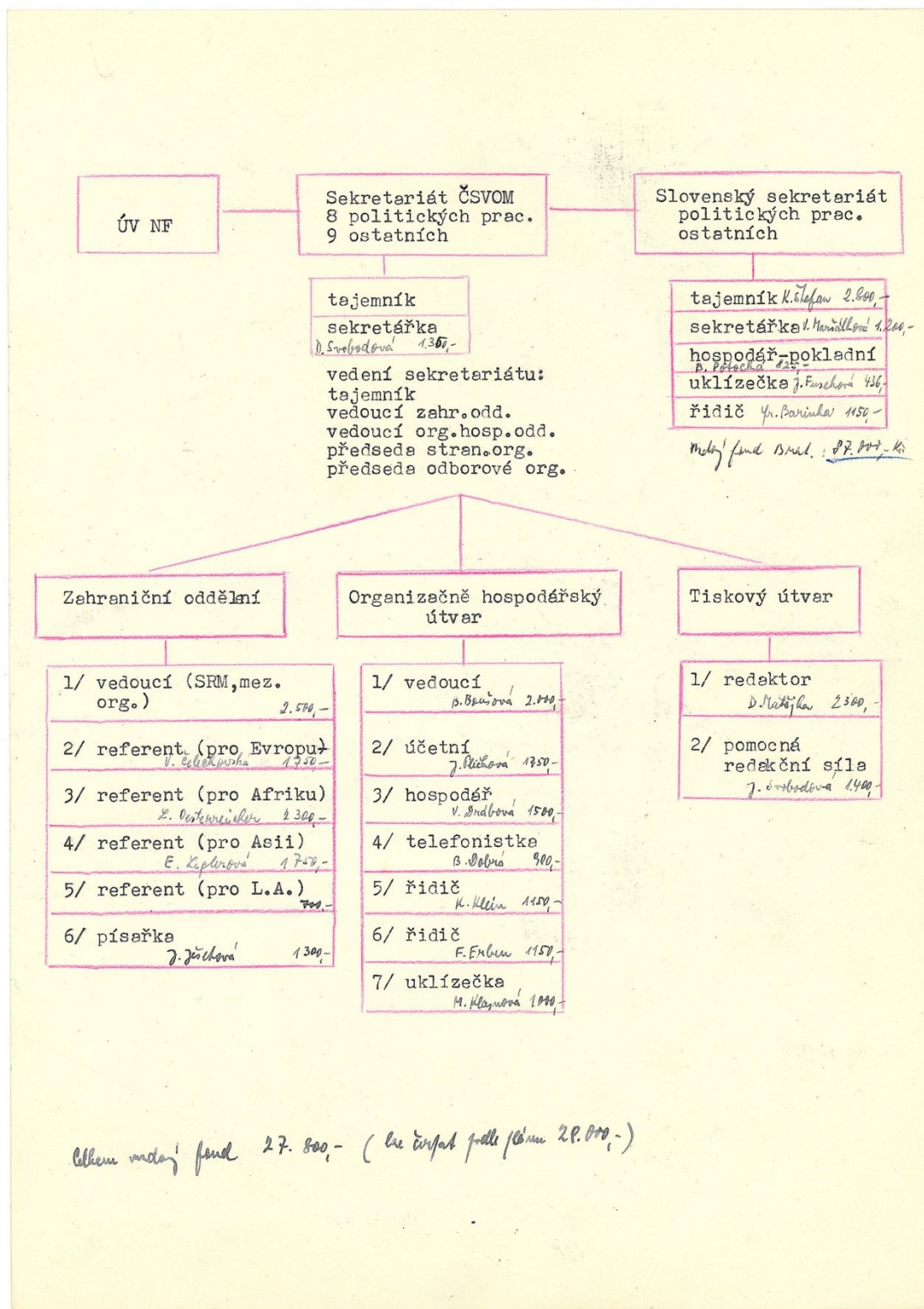

*zale
do ČSVOM*

STRUKTURA ČESKOSLOVENSKÉHO VÝBORU OBRÁNCŮ MÍRU

Struktura ČSVOM z roku 1964 (Zdroj: NA, ÚV NF, kart. 701, inv. č. 813, zprávy o činnosti ČSVOM).

Struktura sekretariátu ČSMV z roku 1964 (Zdroj: NA, f. ÚV NF, kart. 701, inv. č. 813, zprávy o činnosti ČSVOM).

Podoba československé ceny míru (avers), jak byla udělována v padesátých letech, kdy byla tvořena bronzovou patinovanou plaketou o průměru 67 mm s nositelnou miniaturou ze zlaceného bronzu. Pomocí dvou oušek a závěsných kruhů je plaketa zavěšena na kovové zlacené obdélníkové stuze. Cena se předávala v tmavomodré etui. (Zdroj: <https://www.valka.cz/15544-Oceni-ceskoslovenskeho-miroveho-hnuti>)

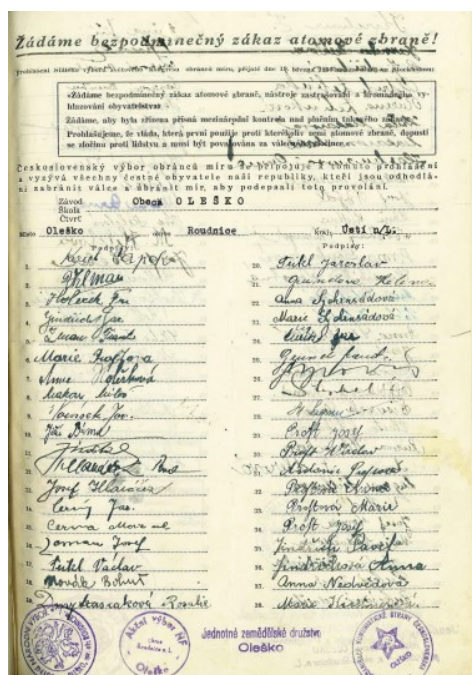

V roce 1966 došlo k zásadní proměně vzhledu ocenění. Ústředním motivem stříbrné medaile o průměru 31,5 mm od Miroslava Mlynáře se stala holubice a růže na několikanásobně profilovaném květu. O dva roky později, v roce 1968, došlo k další změně, která ukončila platnost udělování tohoto ocenění poté, když byl ČSVOM přejmenován na ČSMV. Bylo zapotřebí vytvořit novou podobu ceny, přičemž se moderní stylizací Československé ceně míru vrátila původní podoba z roku 1950, ovšem již bez nositelné miniatury a se státním

znakem ČSSR na reverzu (Zdroj: <https://www.valka.cz/15544-Oceni-ceskoslovenskeho-miroveho-hnuti>).

Některé podpisové archy z první stockholmské výzvy byly svázaný do velmi vkusných a kvalitně provedených vazeb s mírovou a budovatelskou symbolikou (Zdroj: NA, f. Ústav marxismu-leninismu ÚV KSČ, Praha).

Ukázka podpisového archu, na kterém stvrdily podpisy svůj souhlas se Stockholmskou výzvou občané obce Oleško v tehdejším okrese Roudnice nad Labem. Dnes je obec součástí okresu Litoměřice (Zdroj: NA, f. Ústav marxismu-leninismu ÚV KSČ, nezpracováno).

Obálka prvního čísla časopisu Mír z roku 1949 (Zdroj: Národní knihovna).

Později se grafická úroveň obálek velmi zlepšila, na jejich tvorbě se často podíleli významní umělci té doby. Na snímku obálka třetího čísla časopisu z roku 1950 (Zdroj Národní knihovna).

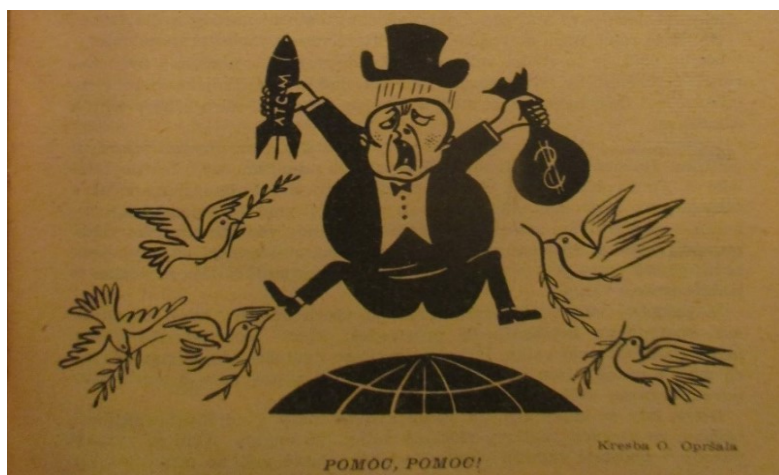
V šedesátých a sedmdesátých letech dvacátého století se již grafická podoba periodika příliš neměnila (Zdroj: Národní knihovna).

Stránky časopisu Mír byly zaplněny karikaturami zobrazující tehdejší politickou situaci. Malíř grafik a ilustrátor Leo (Lev) Haas (1901–1983) zobrazuje obavy ze znovuvyzbrojování západního Německa, kde se podle tehdejší propagandy dostali k moci bývalí nacisté, kteří spolu Francouzi a Američany připravují novou válku. (Zdroj: Mír, č. 1, 1949, s. 27).

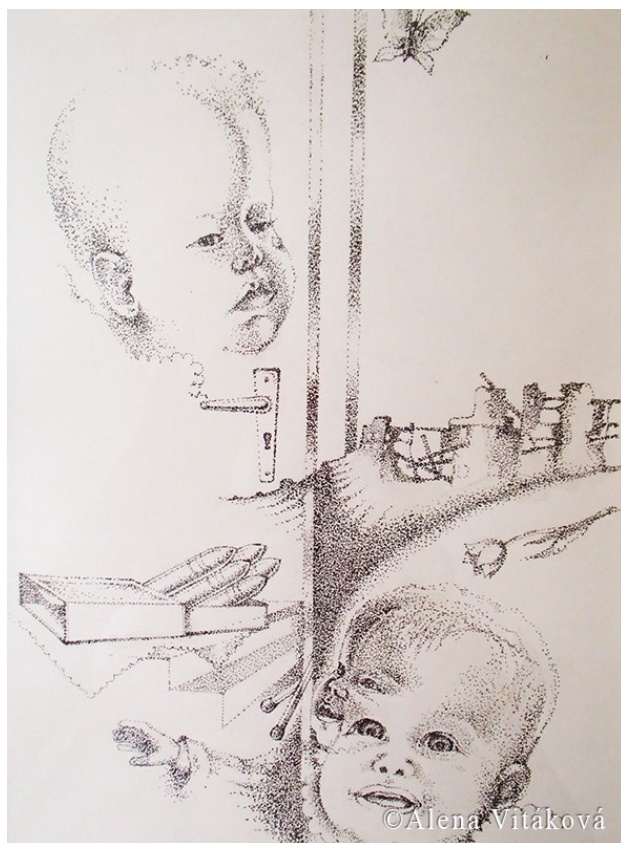
Mírové organizace v Československu často upozorňovaly na nebezpečí nové války a za její podněcovatele označovaly západní velmoci v čele s USA. Tyto myšlenky se promítly také do této karikatury (Zdroj: Mír, 1950, s. 211).

Jako vážné nebezpečí pro mír byli představováni kapitalisté. (Zdroj: Mír, 1949, s. 49).

Jedna z dětských prací zaslaných do soutěže Děti mír a umění. Autorkou kresby je Veronika Pavlasová, tehdejší žákyně 4. C základní devítileté školy. Kresba vznikla pravděpodobně v roce 1981 (Zdroj: NA, f. ČSMV, nezpracováno, kart. 138, práce do soutěže Děti mír a umění).

Mírové problematice se věnovali také někteří profesionální umělci jako například malířka a grafička Alena Vitáková. Na obraze, který vznikl v roce 1985, zachytila svoji malou dceru Alenu Vitákovou-Flimelovou dnes historičku zabývající se činností žen v čs. vojenských jednotkách v SSSR.